

UDK 81'373.2

Tiskana inačica: ISSN 1330-0695

Mrežna inačica: ISSN 1848-7858

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

FOLIA
ONOMASTICA
CROATICA

KNJIGA 21

Razred za filološke znanosti

Zagreb 2012.

Folia onomastica Croatica	Knj. 21	Str. 1–276	Zagreb 2012.
------------------------------	---------	------------	--------------

FOLIA ONOMASTICA CROATICA
KNJIGA 21
ZAGREB 2012.

Uredništvo

DUNJA BROZOVIĆ RONČEVIĆ (Zagreb), RADOSLAV KATIČIĆ (Beč),
RANKO MATASOVIĆ (Zagreb), MILAN MOGUŠ (Zagreb),
PETAR ŠIMUNOVIĆ (Zagreb)

Glavna i odgovorna urednica

DUNJA BROZOVIĆ RONČEVIĆ

Tajnica uredništva

ANKICA ČILAŠ ŠIMPRAGA

ADRESA UREDNIŠTVA:

Zavod za lingvistička istraživanja
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
Ante Kovačića 5, 10000 Zagreb; e-pošta: *onoma@hazu.hr*
telefon: +385 (0)1 4698 243; telefaks +385 (0)1 4856 211
http://info.hazu.hr/fovia_onomastica_croatica

Časopis izlazi jednom godišnje.

UDK 81'373.2

Tiskana inačica: ISSN 1330-0695

Mrežna inačica: ISSN 1848-7858

HRVATSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

FOLIA ONOMASTICA CROATICA

KNJIGA 21

Razred za filološke znanosti

Zagreb 2012.

Folia onomastica Croatica	Knj. 21	Str. 1–276	Zagreb 2012.
------------------------------	---------	------------	--------------

Folia onomastica Croatica
navodi se u MLA International Bibliography, MLA Directory of
Periodicals, LLBA Language and Linguistics Behaviour Abstracts
te u bazi ERIH.

Mrežna inačica radova objavljenih u časopisu
Folia onomastica Croatica dostupna je na središnjem portalu
hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa *HRČAK*
na e-adresi: <http://hrcak.srce.hr/folia-onomastica>.
Urednik mrežne inačice: Aco Zrnić.

VIJEĆE ČASOPISA

Članovi Razreda za filološke znanosti
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti

Odluka o tisku broja 21 časopisa *Folia onomastica Croatica*
donesena je na 3. redovitoj sjednici Razreda za filološke znanosti
Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti održanoj 25. ožujka 2013.

Objavljeno novčanom potporom Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta RH.

FOLIA ONOMASTICA CROATICA

SADRŽAJ

RASPRAVE I ČLANCI

TOMISLAVA BOŠNJAK BOTICA (<i>Zagreb</i>) <i>Prosjaci i sinovi</i> – ilustracija tvorbe i obilježja antroponima u Imotskoj krajini.....	1–16
<i>Abstract: Prosjaci i sinovi – An illustration of the formation and markings of anthroponyms in Imotska krajina</i>	
ANKICA ČILAŠ ŠIMPRAGA (<i>Zagreb</i>) Etnici i ktetici u Drniškoj krajini	17–36
<i>Abstract: Names of inhabitants and place name adjectives in Drniška krajina</i>	
ANĐELA FRANČIĆ (<i>Zagreb</i>) Ojkonim Štrigova kroz stoljeća	37–58
<i>Abstract: The settlement name Štrigova throughout the centuries</i>	
JOŽA HORVAT (<i>Zagreb</i>) Iz antroponimije ludbreške Podravine: obiteljski nadimci u Svetome Đurđu, Obrankovcu i Prilešu.....	59–96
<i>Resumen: De la antroponimia de ludbreška Podravina: Los apodos familiares en Sveti Đurđ, Obrankovec y Priles</i>	
DUBRAVKA IVŠIĆ (<i>Zagreb</i>) O oronimima u antičkim vrelima (Crtice iz hrvatske predslavenske toponimije).....	97–119
<i>Abstract: On oronyms in ancient sources (Examples from the Croatian pre-Slavic toponymy)</i>	
KATARINA LOZIĆ KNEZOVIĆ i MARINA MARASOVIĆ-ALUJEVIĆ (<i>Split</i>) Toponimija mjesta Mravince	121–146
<i>Abstract: The toponymy of Mravince</i>	
KRISTINA MIOČIĆ (<i>Zadar</i>) Toponimija Baških Oštarija	147–171
<i>Abstract: The toponymy of Baške Oštarije</i>	

ŽELJKO PREDOJEVIĆ (<i>Pečuh, Mađarska</i>)	
O toponimima južne Baranje podno sjeverne strane	
Banskoga brda	173–194
<i>Abstract: On toponyms in southern Baranya beneath</i>	
<i>the northern face of BANSKO BRDO</i>	
ŽARKO B. VELJKOVIĆ (<i>Beograd, Srbija</i>)	
Šta znači † <i>Lošin, Lošinj</i>	195–206
<i>Abstract: What does †Lošin, Lošinj mean?</i>	
DOMAGOJ VIDOVIĆ (<i>Zagreb</i>)	
Pogled u toponimiju Makarskoga primorja	207–232
<i>Abstract: An overview of the toponymy of the Makarska Region</i>	

PRIKAZI I OCJENE

Matej Šekli: <i>Zemljepisna in osebna lastna imena v kraju Livek</i>	
<i>in njegovi okolici</i>	233–237
(<i>Joža Horvat</i>)	
<i>Geografska imena : Zbornik radova s Prvoga nacionalnog</i>	
<i>znanstvenog savjetovanja o geografskim imenima</i>	238–241
(<i>Ines Virč</i>)	
<i>Toponimija otoka Murtera. Vladimir Skračić (ur.)</i>	242–246
(<i>Ankica Čilaš Šimpraga</i>)	
Benyovsky Latin, Irena: <i>Srednjovjekovni Trogir: prostor i društvo</i>	247–248
(<i>Branimir Brgles</i>)	

ONOMASTIČKA BIBLIOGRAFIJA

Tekuća onomastička bibliografija (2011.)	249–276
--	---------

TOMISLAVA BOŠNJAK BOTICA
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
tbosnjak@ihji.hr

PROSJACI I SINOVI – ILUSTRACIJA TVORBE I OBILJEŽJA ANTROPONIMA U IMOTSKOJ KRAJINI

U radu se iznose osnovna tvorbena i značenjska obilježja antroponima u Raosovu romanu *Prosjaci i sinovi*. Postojeći se korpus nastoji prikazati u sklopu općega modela nastajanja, transformacije i napokon identitetske oznake (poglavitno za nadimke) u antroponimijskom sustavu Imotske krajine.

I. Uvod

Ime se oduvijek povezuje sa svojim nositeljem različitim vrstama odnosa. Ono ne samo identificira osobu nego je kvalificira kakvom povijesnom, socijalnom, nacionalnom, psihološkom, moralnom i kojom drugom odrednicom (Bjelanović 2007: 120). U srednjem je vijeku tako vladalo mišljenje da ime osobe omogućuje da joj se upozna narav. Latinska izreka *nomen est omen* potvrđuje se vrlo često upravo u književnom djelu (Šimunović 1976: 241) gdje pisac ulaže znatan napor da odabere prikladno ime svojemu liku, svjestan da ga time zacijelo i karakterizira. Poznata je primjerice alegorijska upotreba biblijskih imena u Dantea i Petrarce, a imena likova prvi su stadij njihove individualizacije u nekom književnom djelu (Welleck i Warren 1971: 306).

Neki drže da su tijekom 20. st. osobna imena malo po malo izgubila svoju konotaciju, da postaju samo *sujets du discours*, ne implicirajući nikoku osobinu svojega nositelja (Sasso 1990: 12), no drugi se s time ne slažu, nego govore da to ovisi o svakodnevnom iskustvu pojedinca (De Camilli 1998: 349). Tako primjerice De Camilli pokazuje kako C. Pavese u imenovanju svojih likova slijedi dva kriterija: s jedne strane imena odgovaraju karakterima likova, a s druge strane odgovaraju prostoru kojemu pripadaju. Na tragu toga C. Magrini ističe da ime lika u najdubljem smislu odgovara bilo kojoj razini koju zamislimo: estetskoj, simboličkoj, afektivnoj, geografskoj (Magrini 1998: 377).

Ime je usko povezano i s duhom vremena u kojem nastaje, drugim riječima, imena, imenski obrasci i struktura imenske formule omogućuju smještanje fabule stanovitoga djela u vrijeme i prostor (Šimunović 1976: 242). Rečeno bi se moglo potvrditi i za antroponimikon u romanu *Prosjaci i sinovi* o kojem se govori u ovom radu.

Spomenuti roman Ivana Raosa, jednoga od najplodnijih hrvatskih pisaca druge polovice 20. stoljeća, bogato je vrelo mnogih jezičnih zanimljivosti, napose leksičkih. Jedna od jezičnih sastavnica koja igra važnu ulogu u cijeloj pripovjedačkoj niti ovoga romana, a moglo bi se reći i Raosova opusa općenito, svakako su brojna imena likova koja svojim izrazom pružaju široku lepezu najrazličitijih karaktera.

Budući da je radnja romana smještena u Imotsku krajinu, najveći broj likova nositelji su imena karakterističnih za to područje (ili su barem bila u vrijeme radnje romana).¹ Stoga raščlamba može poslužiti kao svojevrsan pokazatelj uobičajene antroponimijske situacije, usko povezane s izvanjezičnim čimbenicima, koji su druga važna sastavnica osobnoga imena, prezimena ili nadimka.²

Obrađujući imena u Nazorovu romanu *Pastir Loda*, P. Šimunović posebno obraća pozornost na tri kriterija pri odabiru i uporabi imena u književnom djelu: a) primjenu antroponimnoga fonda u romanu s obzirom na vrijeme i fabulu, b) jezične (dijalekatske, fonetske, tvorbeno i sintaktičke) elemente sukladne vremenu radnje i c) način uporabe imena i njegova položaja u imenskoj formuli (Šimunović 1976: 247). Navedeni će se kriteriji, premda ne posebno izdvajani, pratiti i u ovom radu.

Osnovna je nakana rada pak pokazati kako se antroponimijski sustav Imotske krajine (prostora na kojem se najvećim dijelom odvija radnja romana) preslikava u Raosovu izboru imena likova, u čemu se potvrđuje do danas, a u čemu postoje odstupanja s obzirom na vrijeme radnje romana (uglavnom kraj 19. i 1. pol. 20 st.).

U radu neće biti raščlanjeni svi antroponimi koji se u romanu pojavljuju. Po najprije se to izostavljanje odnosi na imena stvarnih osoba iz prošlosti koje se tijekom pripovijedanja umeću da ovjere određenu povijesnu situaciju, a navedena su uobičajenom formulom koja ne upućuje na posebnosti dotičnoga prostora (*Mustafa Čelić, Andrijica Šimić, Franjo Josip* itd.) i nisu zapravo likovi romana. Antroponimi će se pokušati raščlaniti na osnovi nekoliko kriterija. Katkada će oni biti povod raspru, možda u raskoraku s uobičajenim postupkom (napose kada je

¹ Naime, današnja je slika Imotske krajine u mnogočemu ipak drukčija od one otprije stotink ili čak pedesetak godina, te se neka jezično-kulturološko-mentalitetna obilježja pomalo gube.

² Usp. Bošnjak Botica i Jelaska 2008. gdje se naglašuje položaj imena kao kategorije na granici jezika koja sadržava jezična i izvanjezična obilježja. Ime je svojevrsna identifikacija osobe, odražava njezinu društvenu, narodnu, vjersku, mjesnu, kulturnu ili koju drugu pripadnost. Drugim riječima, osobna imena osim lingvističkoga, psiholingvističkoga i sociolingvističkoga obilježja imaju i etičko obilježje.

riječ o tvorbi), no konačna je namjera što bolji i potpuniji opis, te će, nadamo se, u tu svrhu biti opravdani. Stoga će se pri raščlambi spominjati i drugi primjeri s terena kojih u romanu nema, a koji su važni u oprimjerivanju iznesenih postavaka i prikazu općega modela. Antroponimi koji se u romanu pojavljuju i oni na terenu odražavaju naravno fonološke i morfološke posebnosti govora u kojem su nastala (*Stjpan, Mijovil*,³ *Bili, Pāvā* itd.).⁴

Premda u romanu nisu bilježeni (doli iznimno),⁵ ovdje će biti navedeni i pripadajući naglasci. Manjim će se dijelom njihova ispravnost utvrditi na osnovi zvučnoga zapisa (snimljene televizijske serije),⁶ a većim dijelom na proizvodnji današnjih izvornih govornika s dotičnoga područja, u skladu s postojećim naglasnim sustavom.⁷

II. Raščlamba antroponima

Znatan se dio imena u romanu pojavljuje u jednočlanom obliku te katkada nije lako razlikovati osobno ime, inačicu osobnoga imena i nadimak. To je stoga što su mnoga imena izvedenice⁸ u početku funkcionirala kao osobni nadimci da bi se razlikovao veći broj nositelja istoga imena (Ivan: *Iviša, Ivič, Ivica, Ivo, Iko, Ikan, Inan, Ikica, Ikojica, Ikiša, Ikača* itd.), a poslije su neki postali osnovnim imenom. Kad je riječ o nadimcima nastalima drugom motivacijom i načinom tvorbe, oni su dakako prozirniji. Poglavitito se to odnosi na ženske nadimke nastale od djevojačkoga prezimena (*Brstilača, Škèruša, Ròškulja*) i nadimke nastale na osnovi osobina svojega nositelja (*Škiljo, Dodijalo, Dróbo, Klèpan*).

1. Osobna imena

Cilj rada nije utvrđivanje čestote pojedinih skupina antroponima po motivaciji (svetačka, narodna, strana itd.) ni raščlamba svih mogućih načina tvorbe (što je najčešći postupak u opisu antroponimije nekoga kraja), nego ponajprije izdvajanje karakterističnih primjera koji će poslužiti prikazu općega modela.⁹ Netom je

³ U Raosa se pojavljuju inačice: *Mijovil* (obično u svim padežima osim nominativa) i *Mijovijo* (u nominativu).

⁴ Više o govoru u M. Šimundić: *Govor Imotske krajine i Bekije*, 1971.

⁵ Primjerice *Púzdro* (prema imenici *pūzdra*).

⁶ U istoimenoj se televizijskoj seriji nije uvijek uspio prenijeti autentični govor imotskoga područja, osim u autohtonih glumaca.

⁷ Usp. Šimundić 1971, Bošnjak Botica i Menac-Mihalić 2006.

⁸ Pod pojmom „izvedena“ ovdje su shvaćena sva netemeljna imena. Često se izvedenima nazivaju samo one riječi nastale sufiksacijom, no ovdje se na izvođenje gleda kao na bilo koji proces u kojem dolazi do transformacije riječi dodavanjem ili oduzimanjem, bez obzira na to je li ono s desne ili lijeve strane od osnove.

⁹ Tako posebna pozornost neće biti posvećena tzv. općehrvatskim osobnim imenima, gotovo sasvim nemotiviranima, kao što su: *Ivan, Slavko* ili *Marija*.

rečeno da je, kad je o antroponimima u romanu riječ, katkada teško ili nemoguće razlikovati neslužbeno ime od nadimka u onom smislu kako je to ustaljeno u onomastičkoj praksi. Slično je i s odnosom prezimena i nadimka jer prezime često postaje nadimkom. S gledišta književne teorije i običnoga čitateljstva barata se pak pojmom „imena likova“ koji najčešće uključuje sve tri imenske sastavnice, ovisno o tome s kojom se od njih lik u nekom djelu pojavljuje. Stoga govoreći o „imenima likova“ u Raosa, uključujemo ravnopravno različite imenske formule: osobno ime (*Pāvā*), inačicu osobnoga imena (*Màtan*), nadimak po osobini (*Šúnje*), nadimak po djevojačkom prezimenu (*Brstilača*), prezime (*Šámija*), dvočlani nadimak po osobini i očevu imenu (*Zéle Mătkōv*), ime i prezime *Stīpān Gūdelj* itd.

U romanu prevladavaju nadimci, no često se, pogotovo kod prvoga spominjanja lika, navodi njegovo osobno ime ili inačica osobnoga imena (rjeđe i prezime) i nadimak (*Màtan*, rečeni *Pōtrka* odnosno *Mārko Čăljkusić*, rečeni *Mùtvica*). Imena likova koji se tek jednom ili koji put pojavljuju (dakle, koji nisu nositelji glavne radnje) najčešće se pojavljuju u svezi osobnoga imena ili nadimka i prezimena, odnosno umjesto tipičnoga prezimena, kakve druge imenske formule koja mu otkriva podrijetlo i pobliže ga određuje: *Ána Katìčušina* (*Katìčuša* joj je majka, rođena *Kâtìć*), *Íko Škèrušin* (od majke *Škèruše*, rođene *Škéro*), *Škíljo iz Zagvòzda* (uz fizičku osobinu smješta ga u prostor).¹⁰

1.1 Temeljna imena

U romanu se kao imena likova pojavljuju temeljna imena karakteristična za podneblje u kojem se odvija radnja romana. Najveći je dio takvih s područja Imotske krajine.¹¹ Kad se radnja seli na drugo područje, uvođenjem novih likova pojavljuju se imena koja odgovaraju tomu prostoru (*Šalom*, *Juliška*, *Steiner*).

Tako se za ovu prvu skupinu mogu izdvojiti ova imena:¹²

a) muška: *Máte*, *Ánte*, *Ívan*, *Stīpān*, *Šīmūn*, *Lúka*, *Màrtin*, *Mārko*, *Tōma*, *Slávko*, *Ílija*, *Pëtar*, *Mijòvilo*, *Pāvā*. Među njima je najviše svetačkih.

b) ženska: *Màrija*, *Ána*, *Màtija*, *Míla*, *Mârta*, *Rúža*. Ženska su temeljna imena znatno rjeđa, mnogo ih je više izvedenih (produženih ili pokraćenih). Netipično je ime *Zlătka* (‘pravo’ ime *Vrtirepki*, premda je lako moguće da je i *Zlatka* zapravo inačica od milja, a da je izvorno osobno ime *Zláta*).

¹⁰ Zagvozđ je susjedno mjesto Medovu Docu (Raosovu rodnomu mjestu) gdje je ishodište radnje i glavnih likova. U ovdašnjem se govoru središnje *v* u skupini *gv* ne izgovara, pa će biti ‘zagozđ, zagozđa’.

¹¹ Njihov je sastav međutim vrlo blizak mnogo širemu prostoru koji obuhvaća cijelo dalmatinsko zaleđe, dijelove dalmatinskoga priobalnoga područja, dobar dio Bosne i Hercegovine itd.

¹² Uz napomenu da se najčešće pojavljuju u dvočlanim imenskim formulama, a puno rjeđe kao samostalno ime lika.

1.2. Izvedena imena

Imena likova koja su na ovaj ili onaj način nastala iz jednoga osobnoga imena čine znatan udio u ukupnome antroponimijskom korpusu romana. Budući da je ovo drugačiji tip istraživanja od onoga koje se obično provodi izravno na terenu usmenim prikupljanjem ili uvidom u matične knjige, gdje se lako može odrediti je li neko ime službeno („kršteno“) ili je pak riječ samo o razlikovnoj inačici u govoru, ovaj popis nužno zahtijeva oprez kad je riječ o takvu određenju. No, s obzirom na to da ovaj rad zbog naravi opisa i temeljne građe ne smjera u dokraja izvršenu (napose ne kvantitativnu) raščlambu antroponimije imotskoga područja, takva stroga određenja imaju sporednu važnost.

Različita izvedena imena tipa *Màtan*, *Jòkāš*, *Jàkiša*, *Īlijaš* (*Īlijāš*) itd. na granici su neslužbenoga imena i nadimka. Dapače, sami će govornici u tom slučaju uvijek govoriti o nadimku. U onomastičkoj se praksi pak ustalilo takve izvedenice od osobnoga imena držati također imenima (neslužbenim) ili inačicama osobnih imena (gdje je došlo do pomaka u značenju, ali ono nije sasvim promijenjeno), pa će tako biti i u ovom radu.¹³

Zanimljivost je ovih imena, osim u načinu tvorbe, u činjenici da su neka od njih nastala kao nadimci (u najmanju ruku neslužbena imena odnosno inačice), a poslije su lako mogla dobiti službeni status. To se više odnosi na tzv. produžena izvedena imena, a manje na pokraćena. Naime, mnoga su pokraćena od početka funkcionirala kao temeljna, pa su se nadijevala i na samom krštenju. Nije rijetka pojava u ovim krajevima ni danas da npr. kršteno, službeno ime bude *Stípe* ili *Ánte*, a osobu prozovu *Stīpān* ili *Āntūn* iako bi se možda očekivalo obratno. Uzme li se Raosov svijet romana kao stvarni predložak, može se primjerice ustvrditi da je i glavnomu liku *Màtanu* krsno ime bilo *Máte* (time se dakako ne stavljaju u isti tvorbeni obrazac imena *Stīpān* i *Màtan*).

1.2.1. muška imena

a) produžena:

Màtan, *Màtuka*, *Màtiša*, *Màtko*, *Màćūn* (< Mate), *Jòkāš*, *Jòkalaga*, *Jòkina*, *Jòzara*, *Jòzina* (< Josip), *Stīpica*, *Stipànica* (< Stipe, Stipan), *Āntić*, *Āntiša*, *Āntuka*, *Āntala*, *Āntalaga*, *Āntina* (< Ante), *Mičān*, *Mišura*, *Mišúrko* (< Mijo), *Īkiša*, *Īviša* (< Ivan), *Markètina*, *Màrkica*, *Màrkan*, *Màrkiša*, *Màrkota* (< Marko), *Īlijāš* (< Ilija), *Nikolètina* (< Nikola), *Tòmiša*, *Tòmica* (< Toma), *Šimàtalo* (< Šime, Šimun), *Āndrijica* (< Andrija), *Jùrica*, *Jùrās*, *Jùreša* (< Jure), *Jàkica*, *Jàkiša* (< Jakov).

¹³ Ž. Bjelanović (2007: 109) na osnovi sadržaja odnosno značenja (nepromijenjenoga – *fonološka varijacija*, pomaknutoga – *varijanta osobnoga imena* i promijenjenoga – *osobni nadimak motiviran osobnim imenom*) razgraničuje vrste promjena u izrazu temeljnoga imena.

Izvedena imena od gore navedenih kojih nema u romanu a ostvaruju se na terenu jesu i: *Matùsina* (< Mate), *Jòzān*, *Jòkan* (< Jozo, Josip), *Antùrina*, *Tùnja*¹⁴ (< Ante), *Miško*, *Mijùrina* (< Mijo, Mihovil), *Īkan*, *Īvić* (*Īvić*), *Īkojica* (< Ivan), *Lùkica* (< Luka) itd.

U zagradaima je navedeno od kojega su temeljnoga imena nastala ova druga. I među njima je već pokraćenih (*Ānte*, *Míjo*, *Stípe*, *Júre* i dr.) jer su ona na ovom području vrlo davno postala osnovnim i službenim imenom, te se u svijesti nositelja i imenovatelja ne drže pokraćenicama ili odmilicama. Često je neko ime prešlo još koju fazu do konačnoga oblika. Spomenimo npr. *Jòkāša*. Ime je nastalo ovim slijedom *Jòsip* > *Józo* > *Jóko* > *Jòkāš* (naravno, nositelj je vrlo vjerojatno odmah dobio ovo posljednje). Sličan je primjer *Īvan* > *Īvo* > *Īko* > *Īkiša*.

Na osnovi gore iznesenih primjera iz romana i primjera prikupljenih terenskim istraživanjem (a koji nadomještaju naglasnu kakvoću koja u romanu nije bilježena) možemo izdvojiti 10-ak najčešćih sufikasa:

-an: *Màtan*, *Jòkan*, *Cvitan*, *Mićan*, *Màrkan*

-ān: *Miĉān*, *Jòzān*

-ās: *Jūrās*, *Dīnās*, *Mātās*

-āš: *Jòkāš*, *Īlijāš*

-aga: *Jòkalaga*, *Āntalaga*, *Šimaga*

-(e/i)ša¹⁵: *Īviša*, *Īkiša*, *Āntiša*, *Mātiša*, *Màrkiša*, *Tòmiša*, *Jàkiša*, *Jùreša*
(*Jùreša*)

-uka¹⁶: *Āntuka*, *Màtuka*

-iĉ: *Āntiĉ*, *Īviĉ*, *Īkiĉ*, *Tòmiĉ*

-ica: *Jùrica*, *Jàkica*, *Stipica*, *Stipànica*, *Āndrijica*, *Antùnica*, *Màrkica*

-ina¹⁷: *Āntina*, *Markètina*, *Nikolètina*, *Grgùrina*, *Jòkina*

-ta: *Màrkota*, *Lùketa*

-ko: *Bòško* (i *Bóško*), *Màtko*, *Miško*¹⁸, *Cvìtko*

b) pokraćena: *Ānte*, *Īvo*, *Īko*, *Jále* (< Jakov), *Józo*, *Jóko*, *Júre*, *Júko*, *Lújo* (< Luka), *Míjo*, *Miĉo*, *Miće*, *Miše*, *Pére*, *Ráde*, *Stípe* itd.

Većina su tih imena na ovom području vrlo često temeljna imena i unose se kao službena. Većina ih redovito ima dugouzlazni naglasak, koji je prvotno pokazatelj

¹⁴ Ovaj bi primjer s terena mogao odgovarati onomu što Bjelanović naziva *nadimkom motiviranim osobnim imenom* (2007: 108–109) jer se na ovom području za *dunju* kaže *tunja*. Slično je i s nadimkom *Čípe* (< Stipe) koji se povezuje s nositeljevom nemogućnošću pravilnoga izgovora glasa s (koji zvuči kao ĉ).

¹⁵ Nekoć jedan od najplodnijih sufikasa, danas mnogo rjeđi.

¹⁶ Ovaj je sufiks karakterističniji za izvedenice ženskih imena.

¹⁷ Funkcionira kao uvećanica, ali ne nužno pogrdno.

¹⁸ *Miško* i *Miše* mogu biti izvedeni iz dvaju imena: *Mijo* (*Mihovil*) i *Tomislav*, tako i *Miĉo*, *Miće*.

hipokorističnosti. Premda sama pokraćena, dodatno mogu poslužiti stvaranju novih (neslužbenih) imena, najčešće sufiksom *-ko*. Takvi su primjeri: *Íko* (< *Ivo*), *Jóko* (< *Jozo*), *Júko* (< *Jure*), *Bòško* (< *Bože*). Zanimljivo je Raosovo jezično poigravanje imenom *Džô Amerikánac*. Navedeni lik prije odlaska u Ameriku bijaše *Józo*, što više *Jòzina Békavac*. Raos je „amerikaniziranom“ inačicom imena *Josip*, *Jozo* postigao snažnu izražajnost i dodatnu humorističnost u opisu toga lika.

1.2.2. ženska imena

a) produžena:

Màruka, Márača, Màruša, Àntica, Ívka, Anđèlija, Ànđuka, Ànuša, Ànica, Ànuka, Màndara, Mànduka, Kàtuša, Mílka, Tômica, Šìmica.

Najplodniji su dakle ovi sufiksi:

-uka: *Màruka, Ànuka, Ànđuka, Mànduka*

-uša: *Màruša, Ànuša, Kàtuša*

-ica: *Ànica, Màrica, Šìmica*

-ka: *Ánka, Ívka (i Ívka), Mílka, Jélka (Jélka)*¹⁹

-ić: *Cvitić, Sěkulić* (< *Cvita, Seka, Sekula*)

b) pokraćena: *Lúca, Káta, Mára, Jéla, Sláva, Íva, Nůša*²⁰.

Kao i muška, i ženska su pokraćena imena u osnovi temeljna, s dugouzlaznim naglaskom. Dugouzlazni je naglasak važno tvorbeno sredstvo za kojim se u načelu poseže u označivanju hipokorističnosti. Pojedini su sufiksi poput *-ica* i *-ić* zajednički i muškim i ženskim imenima. Ipak mogu se nazrijeti razlike u upotrebi. U načelu nastavak na *-ica* imaju muška neslužbena imena u kojih ne dolazi do kolizije sa ženskim imenom istoga oblika (*Jùrica, Màrkica, Lùkica, Stìpica*). *Àntica* je tako samo žensko ime, a *Àntić* muško. Katkada isti oblik imena imaju i muške i ženske osobe, primjerice *Tômica* je i muško i žensko ime.

Općenito se može reći da su izvedena imena nastala iz potrebe da se razlikuju nositelji istoga imena. Poznato je naime da je na ovom prostoru donedavno bio razmjerno siromašan korpus temeljnih imena (jednim dijelom i zbog običaja nasljeđivanja imena naraštajima unutar jedne obitelji, najčešće s djeda i bake na unučad). Osim izvođenja, nositelji se imena vrlo često razlikuju dodavanjem određene sastavnice (osim službenoga prezimena, naravno) u drugi dio imenske formule. Ta je druga sastavnica obično motivirana osobnim imenom ili nadimkom oca i majke, npr. *Pāvā Stìpānōv, Jòkina Míjīn, Pére Íkišin, Mátija Púzdrina*²¹, *Ívan Džājušin*, muževim osobnim imenom ili nadimkom²², npr. *Anùka Stìpānova*,

¹⁹ Riječ je o produženom imenu uzme li se u obzir nastanak od imena Jela, a ne Jelena.

²⁰ Po svoj je prilici nastalo od *Anuša*.

²¹ Može biti i *Púzdrina* (< *Púzdro*).

²² Vrlo rijetko muž dobije nadimak po ženi, premda je često dobivao po majci.

*Rúža Šántalina*²³, djevojačkim prezimenom: *Míla Škórinica* (< Škóro), tjelesnim ili duhovnim obilježjem: *Márta Còpica*, *Màrija Pòprda*, *Ànđuša Polèđuša*, *Máčūn Ēravī* itd.²⁴ Umjesto punoga prezimena česta je pojava na ovom području poseban posvojni oblik od prezimena koji se pojavljuje uz ime (službeno ili neslužbeno). Tako se npr. u romanu spominje *Cūkrāš Galínōv*, što dolazi od naziva zaseoka Galinovići, tj. neslužbenoga prezimena (službeno im je Mustapić) ili *Júre Skènderōv* (< prezime Skender). I danas je ovaj način pridijevanja imena čest (*Íva Békavčeva* < Bekavac, *Ánte Matúsinov* < Matusinović). Osim primjera na -ov/-ev, pojavljuje se i zanimljiv oblik u genitivu jednine nekih prezimena. Pa tako konkretno na području Lovreća nailazimo na konstrukcije tipa *Ána Jélića* (< Jelić), *Srěčko Šimùndića* (< Šimundić) ili se pak za osobu može reći da je npr. *Nósića*, što znači s tim prezimenom, iz toga sela (zaseoka).

Iako rijetko, može se neslužbeno ime načiniti uzimanjem središnjega dijela imena, tako je od *Tomislav i Tomislava* na ovom području nastalo *Mísle i Mísla*.

2. Osobni nadimci

Nadimci su, zbog brojnih razloga, kako jezičnih tako i izvanjezičnih, svakako najzanimljivija sastavnica antroponimijskoga sustava. Nadimci su najafektivnija antroponimijska kategorija (Šimunović 2009: 347). Od svih imenskih kategorija najviše iskazuju odnos imenovatelja prema nositelju (Čilaš Šimpraga 2011: 21). Na ovom su području osobito tvorbena i leksički razvijeni što će pokazati raznovrsni primjeri iz korpusa Raosova romana te pridodani im primjeri s terena. Pri njihovoj je raščlambi, u odnosu na ona osobnih imena, za ovu temu od veće važnosti motivacijska podloga i tvorbeni postupak, koji je i plodniji u odnosu na osobna imena. Valja spomenuti i zanimljive fonološke ostvaraje, ponajprije naglasno obilježje koje može imati i razlikovnu ulogu u značenju i pridonijeti izražajnosti nadimka.

2.1. Nadimci po motivaciji

Kad je o nadimcima u romanu riječ, a potvrde su na terenu i dandanas, po motiviranosti se mogu svrstati u nekoliko najčešćih skupina. Najprije su nabrojene potvrde iz romana, a pridodani su im i neki zanimljivi primjeri koji slijede ista načela:

a) od djevojačkoga prezimena ili mjesta podrijetla (žene): *Brstilača* (Brstilo), *Kustùrača* (Kustura), *Béndinica* (Bendić), *Čàgljuša* (Čagalj), *Ròškulja* (Roščić),

²³ Moguće je i da je ovdje riječ o očevu, a ne muževu nadimku. Naglasak bi mogao biti i *Šántalina*.

²⁴ A. Čilaš Šimpraga takve imenske formule ubraja u sastavljene nadimke (Čilaš Šimpraga 2011: 41).

Bàsīnka (Basić), *Ānuša Čelānuša* (Čelan), *Zàgoškā* (iz Zagvozda), *Studènačkā* (iz Studenaca), *Grābōvka* (iz Grabovca) itd.

Načelo dobivanja određenoga nadimka po osobnom imenu, prezimenu, mjestu ili kraju je sljedeći:

- 1) uda li se djevojka u svoj zaselak, dobiva nadimak najvjerojatnije po mužu, rjeđe ocu ili majci (ako je ova udovica ili pak po nečemu osobito poznata u selu) (npr. po muževu osobnom imenu *Āntinica* < *Ānte*, po nadimku *Bèguša* < *Bèg*)²⁵
- 2) uda li se u svoje selo/mjesto, odnosno župu ali drugi zaselak, dobiva nadimak prema svojem prezimenu (*Màtkuša* < Matković)
- 3) uda li se pak u koje susjedno mjesto, dobiva nadimak prema mjestu svojega podrijetla (*Mèdōvka* < Medov Dolac)
- 4) uda li se još dalje, prema širem kraju, dobiva nadimak prema svojem (*Īmočānka* < Imotska krajina).

b) od majčina imena ili nadimka prema djevojačkom prezimenu ili mjestu podrijetla *Māričić* (< *Mārica*), *Pròloškić* (< *Pròloškā* < Proložac)

c) kakvo tjelesno svojstvo (najčešće mana): *Màtija èravā*²⁶, *Kātuša cōtavā*, *Cópac* (*Cōpac*), *Livòguza*, *Škīljo*, *Bīlī Zèkotīn*, *Zéle*, *Āntica Kùljavā*, *Túnjko*, *Šúte Māli*, *Gāra*, *Gārac*, *Rōša*²⁷, *Kīkāš*²⁸, *Dróbonja*, *Dívac*, *Škúljo*,²⁹ *Krīvi Krīvić*, *Kīleša*, *Skòčimiš*, *Kljájo*, *Pròsko*³⁰, *Púzdro*³¹, *Čùta*³²

d) kakvo duhovno svojstvo, moralna osobina, ponašanje ili status (u imenskoj formuli ili samostalno): *Blebètalo Bāsić*, *Izdigùzica*, *Pòtrka*, *Vrtirēpka/Vrtirepka*, *Pòtpala*, (*Ānuša*) *Polèđuša*, *Dodijalo*, *Púljaló*³³, *Podlivòguz*³⁴, *Kòzmuž*, *Čekája*, *Bèg*, *Mùtvica*³⁵

²⁵ Ženske su osobe unutar svoga mjesta ili zaseoka, ako nemaju koji drugi nadimak, najčešće identificirane imenskom formulom osobno ime/inačica osobnoga imena + obiteljski nadimak ili osobno ime/inačica osobnoga imena + posvojni pridjev od očeva ili majčina imena odnosno nadimka (*Anka Begova*, *Kata Zelina*, *Ana Katićušina*). Isto vrijedi i za muške.

²⁶ Raos u romanu nije dosljedan u zapisivanju takvih nadimaka, pa su katkada oba člana pisana velikim slovom, a katkada samo prvi (*Mačun Eravi*, *Matija erava*).

²⁷ Naglasak bi možda mogao biti i *Rōša* („što poradi crvene kose bi prozvan Roša“).

²⁸ *Kika*: bujna kosa.

²⁹ *Škulj*: ovan nepotpuno utučen. *Škuljo* i *Dívac* mogli bi se odnositi i na sljedeću skupinu (d).

³⁰ Malen kao zrno prosa.

³¹ *Puzdra*: spolni organ, najčešće svinjski, dio koji nije za jelo.

³² *Čutuk*: manji panj, punašniji dijete.

³³ O motivaciji stoji: „nazvana tako što bi svagda i svugdje gdje trebalo i ne trebalo uši i gnjide puljao“.

³⁴ Žena mu je *Livòguza*, a budući da je on došao pod njezine skute, tj. „udao se“, postao je *Podlivòguz*.

³⁵ *Mutvica*: lozova mladica („rečeni Mutvica, jerbo mutvicom tri Turčina prikla“).

e) dvojbene motivacije: *Krîle, Šćámbo, Šùkilo*³⁶.

2.2. Tvorba nadimaka

U ovaj pregled neće ući kategorija nadimaka nastalih transonimizacijom iz dvaju razloga. Naime, prema već iznesenom mišljenju, a potkrijepljeno korpusom iz romana, u takvih se prije može govoriti o neslužbenome, drugom imenu, a ne nadimku.³⁷ I drugo, unutar samoga pojma transonimizacije u radovima se navode primjeri koji se u biti ne razlikuju od formule sa sufiksom, pa stoga nije potreba navoditi ih posebno. Posebno se ne izdvajaju ni jednostavni nadimci kao što su: *Šćámbo, Bîli, Dívac*. Tvorbene će se značajke ovdje izdvojenih nadimaka nastaviti na kriterij prema kojem je riječ ili o pokraćenim i produženim nadimcima ili pak o nadimcima složene tvorbe. Kao što je spomenuto za osobna imena, vrlo su česte i dvočlane imenske formule – osobno ime i nadimak (*Màrija Pòprda, Àntica Kùljavā*), osobni nadimak i obiteljski nadimak (*Zéle Måtkōv, Mlådā Bîljkanova*), osobni nadimak i prezime (*Blebètalo Båsić, Krîvî Krîvić*³⁸). Posebno je u Raosa često navođenje nadimka nakon osobnoga imena (i prezimena) i pridjeva *rečeni* (*Juras Garić, rečeni Prpa; Mijo Mrkušić, rečeni Izdušak; Petar, rečeni Mlatimudan*).

Poseban je oblik nadimka *Dektíva* (< detektiv) u kojem je došlo do sažimanja (tj. izostanka jednoga sloga) radi lakšega izgovora, a promijenio se i rod u odnosu na opću imenicu.

Najplodniji se sufiksi u tvorbi nadimaka nerijetko podudaraju s onima u tvorbi osobnih imena i inačica osobnih imena.

2.2.1. muški osobni nadimci

a) produženi

-āš: *Kùkljāš, Kîkāš, Cùkrāš*

-ša: *Kîleša, Dròbiša*

-lo: *Trèskalo, Glavìnjalo, Sívalo, Tùtkalo, Dodijalo, Mlåtìlo (Mlåtìlo), Pùljalo*

-ko: *Grzdùljko, Čúrko, Búrko, Pròsko, Mišúrko*³⁹

³⁶ Nadimak se može dovesti u vezu s imenicom *šuka*: koza bez rogova.

³⁷ Iznimka bi možda bila *Šimåtalo* (< *Šíme*). I neki bi primjeri s terena ušli u tu kategoriju kao što su spomenuti *Čipe, Túnja*, možda *Petrùsina*. Zanimljiv je negdašnji način razlikovanja osoba s imenom *Mára* s obzirom na njihovu tjelesnu građu (konkretno na području Lovreća). Ako je osoba krupna i visoka, zvali bi je *Miga*, a ako je sitna i nježna, onda je *Mánja*.

³⁸ Leksičkim i značenjskim podudaranjem pridjeva i osnove prezimena ostvaruje se pojačana izražajnost.

³⁹ Ovdje može biti riječ o motiviranosti općom imenicom *miš*, ali i nastanku prema neslužbenom imenu *Mišo, Miše*.

-onja: *Kljákonja, Dróbonja, Sívonja*

-iç: *Bakalàrçiç*

-ica: *Smrìškica: Bùkarica*

b) pokraćeni

-e: *Šúnje, Bále, Slíne*

-o: *Kljájo, Škíljo, Púzdro*

-a: *Ròša, Pòtrka*

c) složeni: *Podlivòguz, Žderigòvno, Izdigùzica, Srbigùzica, Mlatimùdan, Kòzmuz*

2.2.2. ženski osobni nadimci

a) produženi

-uša: *Polèđuša, Čelànuša, Bèguša*

-inica⁴⁰: *Béndinica, Ántinica, Kórinica*

-aça: *Brstilaça*

b) pokraćeni

-a: *Pòprda, Spìša*⁴¹

c) složeni: *Vìtirèpka (Vìtirepka), Livòguza, Pèlintráva (Pelintrava)*.

Najčešći je sufiks pri tvorbi ženskih nadimaka od prezimena -uša, rjeđe -(in)ica, a od mjesta -ka. Rijetko postoje prema istom prezimenu dva tvorbeno lika, npr. *Šamuša* i *Šeminica* (< Šamija).

Primjera je nekoliko gdje se standardni, pisani oblik prezimena u govoru fonološki preinačuje kad je riječ o tvorenicama, pa je tako od prezimena Šamija > *Šeminica*, Žižanović > *Džidžànuša*.

Kad je općenito o tvorbi riječ, valja napomenuti da je na ovom području i danas (iako u znatno manjoj mjeri nego prije pedeset ili sto godina) izraženija tendencija k stvaranju uvećanih oblika za riječi općenito, pa tako i imena, od onih umanjениh. U načelu te uvećanice imaju pejorativnu funkciju, no primjeri iz svakodnevnoga govora pokazuju da to i ne mora uvijek biti. Naime, uvećanice sasvim normalno mogu funkcionirati kao neobilježene riječi i pojavljivati se u neutralnim kontekstima, dok se umanjениce mogu pojaviti u primjerima koji sadržavaju negativnu konotaciju. Umanjenice, imenice odmila i imena ostvaruju se če-

⁴⁰ Ovdje je moguće i da se sufiks -ica dodaje na posvojni sufiks -in/-ev/-ov, ovisno o sklonidbenom tipu imena (e ili a) jer se uz *Júrinica (Jure)*, *Béndinica* (< *Béndin(a)* < *Béndiç*), *Mírkunica (Mírko)* pojavljuje i *Màrkovica (Mârko)*, *Mírkovica (Mírko)* i sl. Ako bismo ostali pri tome da je riječ o jednom sufiksu, -inica, onda valja izdvojiti i sufiks -ovica.

⁴¹ Uobičajeni naziv na ovom području za žensku osobu, pogotovo istom po rođenju.

sto samo naglasnom razlikom u odnosu na opću imenicu (*kúća*: mala kuća, *Rúža* < *rúža*)⁴².

2.3. Uloga naglaska u tvorbi imena i nadimaka

Sasvim je neupitna činjenica o važnoj, često i presudnoj ulozi naglaska u oblikovanju imena, prezimena i nadimaka i njihovoj konotaciji (v. npr. Bjelanović 2007: 111–117). Neka se od njih tako mogu pojaviti u dvije ili tri inačice. Premda u romanu izravno nema primjera za tu pojavu jer antroponimi općenito nisu naglasno bilježeni, glavne se naglasne značajke dadu izvesti iz općega naglasnoga sustava u imena na području Imotske krajine. Tako je neupitno da većina pokraćenih imena i nadimaka nosi dugouzlazni „hipokoristični“ naglasak: *Júre*, *Íko*, *Šúnje*. I ostali se tvorbeni uzorci često pojavljuju sa svojim tipičnim naglasnim obilježjem: *Mätko*, *Böško*, *Rätko*, *Srěčko*, *Žěljko*, *Mírko*. Pritom vrsta naglaska u dvosložnih antroponima uvjetuje i sklonidbeni tip, silazni *a*-sklonidbu (*Mätko* > *G Mätka*, *Ränko* > *G Ränka*, *Röko* > *G Rōka*), a uzlazni *e*-sklonidbu (*Krīle* > *G Krīlē*, *Slávko* > *G Slávke*).⁴³ Kakvoća naglaska povezana je i sa sufiksom u izvedenih imena pa će tako imena sa sufiksom *-ās* imati redovito kratkosilazni i duljinu (*Dīnās*, *Mätās*), sa sufiksom *-ān* kratkosilazni (*Mīcān*), a sa sufiksom *-an* kratkouzlazni (*Mīcān*). Nadimci udatih žena na *-uša* prema djevojačkom prezimenu imaju kratkouzlazni naglasak, a ovisno o broju slogova raspoređeni su na prvi (u trosložnih) ili drugi (u četverosložnih) slog: *Nōšuša* (*Nósić*), *Šćūrluša* (*Šćūrļa*), *Raōšuša* (*Räōs*), *Čelānuša* (*Čèlan*). U njih naglasak ne ovisi o naglasku u prezimenu koji može biti dug i kratak, uzlazan i silazan. Naglasak u prezimenu utječe međutim na naglasak u drugim tipovima ovih nadimaka, onih na *-ka*, *-in-ca*: *Bāsīnka* (< *Bāsić*), *Béndinica* (*Béndić*). Naglasci imaju i važnu ulogu u razlikovanju antroponima: muških od ženskih (*Jēla* muški i *Jēla* ženski, *Žělja* muški i *Žělja* ženski), obilježenih od neobilježenih (*Bóško* i *Böško*), a nerijetka su imena koja se pojavljuju u dvije jednakovrsne inačice: *Vīnko* i *Vīnko* (uz pripadajuću razliku u sklonidbi).

2.4. Konotacije imena i nadimaka

Konotativni sadržaj značenja antroponima ogleda se u obavijesti koju nudi o nositelju. U tom slučaju ime ne služi samo tomu da nositelja identificira nego i kvalificira (pozitivno ili negativno). Da bi se odredila konotativna značenja nekih antroponima, potreban je i kontekst. Terensko istraživanje često je u tu svrhu nedostavno jer se za razliku od forme mnogo teže dolazi do njihova značenjsko-

⁴² Umanjenice i imenice odmila na ovom prostoru često i morfološki mijenjaju rod iz muškoga u srednjega u ženski, npr. *téla* (tele), *lóna* (lonac, noćna posuda), *dróba*, *zúba* itd.

⁴³ Raos u dvosložnih imena na *-ko* provodi standardnojezičnu sklonidbu: *Slavko* > *G Slavka*.

ga sadržaja (Bjelanović 2007: 121). Govoreći o razlogu izbora Ćopićevih proza za istraživanje o konotativnom značenju nekih antroponima, Bjelanović ističe bogatstvo augmentativno-pejorativnih i deminutivno-hipokorističnih antroponimskih izvedenica u dotičnom tipu govora (Bjelanović govori o zapadnobosanskoj štokavštini) i autentičnost autorova jezika (Bjelanović 2007: 122). Rečeno se gotovo navlas može primijeniti i na Raosovo djelo.⁴⁴ U korpusu antroponima iz Raosova romana mogu se izdvojiti oni s pozitivnom i oni s negativnom konotacijom, drugim riječima, mogu se imena podijeliti i prema svojem sadržaju. On je dakako nerijetko u vezi s načinom tvorbe (npr. hipokoristični ili deminutivni naprema augmentativnim antroponimima). Međutim, takvo što nije lako utvrditi za sva imena pa najveći dio njih ostaje neutralan, odnosno, ne može se samo na osnovi njihova izraza odrediti je li riječ o pozitivnom ili negativnom liku.⁴⁵ Značenjskomu određenju ne pridonosi ni izostanak bilježenja naglaska i zanaglasne duljine. Naime, tek u svezi pisanoga i zvučnoga oblika može se dobiti potpuna obavijest o naravi antroponima (usp. Bjelanović 2007). Primjera za to bilo je i u ovom radu. Od osobnih imena s pozitivnom konotacijom mogu se izdvojiti uglavnom ona nastala izvođenjem (pokraćivanjem ili sufiksima deminutivno-hipokorističnoga značenja): *Īko, M̄arica, Š̄mica, Ant̄unica, J̄akica, Īkić, Āntić, Āntiša, M̄arkan* itd. Od osobnih imena s negativnom konotacijom najviše je onih s augmentativnim sufiksom: *M̄aruka, M̄arača, J̄ozina, Nikol̄etina, Ant̄urina* itd. Ne može se pak izbor jedne ili druge vrste osobnoga imena dovesti u izravnu vezu s karakterizacijom tih likova u romanu jer ne vrijedi recipročan odnos: ime s pozitivnom konotacijom = pozitivan lik. Također se ne može govoriti o oštroj podjeli na deminutivno-hipokoristične i augmentativno-pejorativne inačice jer su moguće inačice s prevagom jednoga ili drugoga obilježja (usp. Bjelanović 2007: 140) odnosno potpunim izostankom afektivnosti. To pogotovu vrijedi u dvosložnih antroponima sa sufiksom *-ko* (*M̄atko*) te onih na *-o* i *-e* s dugouzlaznim naglaskom (*M̄ijo, R̄áde*) za koje se na ovom području gotovo sasvim izgubilo značenjsko obilježje deminutivnosti i hipokorističnosti te se pojavljuju kao službena osobna imena.

Osobni su nadimci nešto prozirniji pa se na osnovi njihovih tvorbenih obrazaca i ponajviše vrste osnove lakše dade izdvojiti konotativni sadržaj (*Izdiḡuzica, Podliv̄oguz, V̄t̄ir̄epka/V̄t̄irepka*). Pritom se oni s negativnim sadržajem u odnosu na one s pozitivnim češće ostvaruju sufiksima (npr. *-onja, Klj̄ákonja* i *-lo, Dodijalo*).

⁴⁴ Raos je roman pisao književnom (i)jekavštinom, no u njemu se na više razina, pogotovu leksičkoj, prepoznaju značajke njegova organskoga idioma (novoštokavski ikavski, uže gledano imotsko-bekijski, usp. Šimundić 1971), ali i drugih idioma, ovisno o mjestu radnje i podrijetlu likova. Tako primjerice *Jurek Cvek* svojem prijatelju *Matanu* govori *Matek*.

⁴⁵ Njihov izraz pritom može sugerirati pozitivan ili negativan stav u čitatelja, ali se on nužno ne opravdava tekстом.

Spomenuti treba i ona imena koja odražavaju nacionalnu odnosno vjersku pripadnost svojih nositelja (*Juliška, Konstancija Besserová, Helga Strauss, Steiner, Mustafa, Šalom*).

Korpus romana pruža mogućnosti za mnogo širu i dublju raščlambu onomastičkih leksema, posebice kad se gleda sam kontekst u kojem se pojedini antroponim pojavljuje. Naime, može se očekivati da ovisno o kontekstu isti oblik može imati različitu vrijednost (jednom obilježenu jednom neutralnu), a različit oblik (primjerice dvije inačice osobnoga imena) istu vrijednost. Stoga će se o tom zasebno progovoriti drugom zgodom.

III. Zaključak

U radu je prikupljen i analiziran antroponimijski korpus iz Raosova romana *Prosjaci i sinovi*. U navedenom je romanu iznimno bogat sastav različitih imenskih formula koje s jedne strane doprinose ekspresivnosti samoga djela, a s druge upućuju na glavna obilježja u motivaciji i tvorbi antroponimijskoga sustava Imotske krajine. Imenske su sastavnice podijeljene prema uobičajenim onomastičkim kriterijima. Na osnovi prikupljenih primjera osobnih imena i nadimaka iz romana, ali i dodatnoga terenskoga istraživanja, u radu se tako nastojala približiti opća slika antroponimijskoga sustava Imotske krajine. Riječ o bogatu i raznovrsnu korpusu s vrlo zanimljivim tvorbenim ostvarajima i značenjskim konotacijama. S obzirom na današnje stanje pokazuju se uglavnom isti tvorbeni obrasci u inačicama osobnih imena, ali se jedan dio njih (primjerice oni sa sufiksima *-aga, -aš, -uka, -ača*) osjetno smanjuje. Naravno, slika nije cjelovita jer za pouzdaniju raščlambu i vjerodostojnu (kvantitativnu) usporedbu nedostaju podatci iz matičnih knjiga i opsežnije terensko istraživanje koje bi uključilo veći broj sela Imotske krajine (u ovom je radu to poglavito bio prostor Lovreća i Medova Doca).

Literatura

- BEKAVAC BASIĆ, IVAN. 2004. Prezimena i patronimi izvedeni od prezimena za ženske udane osobe u Imotskoj krajini. *Rječnik imotsko-bekijskoga govora*. Zagreb: Društvo Lovrečana Zagreb, 502–530.
- BJELANOVIĆ, ŽIVKO. 2007. *Onomastičke teme*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- BOŠNJAK BOTICA, TOMISLAVA; MENAC-MIHALIĆ, MIRA. 2006. Vokalizam i akcentuacija govora Lovreća. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 32, Zagreb, 25–41.
- BOŠNJAK BOTICA, TOMISLAVA; JELASKA, ZRINKA. 2008a. Sklonidba muških dvosložnih imena i naglasna dvojnost. *Jezik*, LV (4), Zagreb, 143–150.
- BOŠNJAK BOTICA, TOMISLAVA; JELASKA, ZRINKA. 2008b. Sklonidba muških dvosložnih imena i naglasna dvojnost. *Jezik*, LV (5), Zagreb, 170–180.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA; ŽIC-FUCHS, MILENA. 2003. Metafora i metonimija kao poetičaj u procesu imenovanja. *Folia onomastica Croatica*, 12–13, Zagreb, 91–104.
- ČILAŠ ŠIMPRAGA, ANKICA. 2006. Obiteljski nadimci u Promini. *Folia onomastica Croatica*, 15, Zagreb, 39–69.
- ČILAŠ ŠIMPRAGA, ANKICA. 2011. Osobni nadimci u seoskoj sredini na primjeru Promine. *Folia onomastica Croatica*, 20, Zagreb, 21–48.
- DE CAMILLI, DAVIDE. 1998. Quelques noms de personnages dans l'œuvre de Cesare Pavese. *Onomastique et Histoire. Onomastique Littéraire. Actes du VIIIe Colloque de la S.F.O.* (P–H. Billy i J. Chaurand, ur.). Aix-en-Provence: Publications de l'Université de Provence, 347–353.
- FRANČIĆ, ANĐELA. 2006. Proučavanje hrvatske antroponimije u 20. st. *Hrvatski jezik u XX. stoljeću* (J. Hekman, ur.). Zagreb: Matica hrvatska, 405–421.
- FRAZER, JAMES GEORGE. 1983. *Le rameau d'or*. Paris: Robert Laffont.
- MAGRINI, CÉCILE. 1998. De Fournigeto a l'Angloro, l'héroïne du Pouèmo dóu Rose. *Onomastique et Histoire. Onomastique Littéraire. Actes du VIIIe Colloque de la S.F.O.* (P–H. Billy i J. Chaurand, ur.). Aix-en-Provence: Publications de l'Université de Provence, 371–377.
- Onomastique et Histoire. Onomastique Littéraire. Actes du VIIIe Colloque de la S.F.O.* (P–H. Billy i J. Chaurand, ur.). Aix-en-Provence: Publications de l'Université de Provence.
- RAOS, IVAN. 2004. *Prosjaci i sinovi*. SHK. Zagreb: Matica hrvatska.
- SASSO, LUIGI. 1990. *Il nome nella litteratura*. Genova: Marietti.
- SASSO, LUIGI. 2003. *Nomi di cenere*. Pisa: Edizioni ETS.
- ŠAMIJA, IVAN BRANKO. *Rječnik imotsko-bekijskoga govora*. Zagreb: Društvo Lovrečana Zagreb.
- ŠIMUNDIĆ, MATE. 1971. *Govor Imotske krajine i Bekije*. Sarajevo: ANUBiH.
- ŠIMUNDIĆ, MATE. 2006. *Rječnik osobnih imena*. Zagreb: Matica hrvatska.

- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1976. Ime u funkciji književnog djela – primijenjeno na osobnim imenima romana Pastir Loda. *Onomastica Jugoslavica*, 6, Zagreb, 241–252.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1983. Ime i književno djelo. *Zbornik Matice srpske za književnost i jezik*, 31, Novi Sad, 209–216.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2009. *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2005. Nacrt za vidonjsku antroponimiju. *Folia onomastica Croatica*, 14, Zagreb, 147–177.
- WELLEK, RENE; WARREN, AUSTIN. 1971. *La théorie littéraire*. Paris: Éditions du Seuil.

Prosjaci i sinovi

An illustration of the formation and markings of anthroponyms
in Imotska krajina

Abstract

The paper denotes and classifies an anthroponymic corpus out of Ivan Raos's novel *Prosjaci i sinovi* (*Beggars and Sons*). It analyses their structural, motivational and semantic characteristics within a general model of the origin, formation, and transformation of personal names and nicknames in Imotska krajina.

Ključne riječi: *Prosjaci i sinovi*, Imotska krajina, antroponimi

Key words: *Prosjaci i sinovi*, Imotska krajina, anthroponyms

ANKICA ČILAŠ ŠIMPRAGA
Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
acilas@ihjj.hr

ETNICI I KETETICI U DRNIŠKOJ KRAJINI

Opisuje se i analizira tvorba etnika i ktetika u Drniškoj krajini, novoštokavske području u sjevernoj Dalmaciji. Raščlamba se temelji na podatcima prikupljenima vlastitim terenskim istraživanjima.

1. Uvod

Etnici se najčešće definiraju kao imena stanovnika kojega naselja, kraja, pokrajine ili države (v. npr. *Hrvatsku gramatiku* E. Barić i suradnika), a samo se u onomastičkim radovima više ili manje sustavno razlikuju etnici, kao imena stanovnika kojega naselja ili predjela, od etnonima, kao imena naroda, nacionalnosti (Šimunović 2009: 76).

U članku se neće raspravljati o tome što su etnici, tj. pripadaju li oni skupini *nomina propria* ili *nomina appellativa*. Podsjećamo da se etnici u nekim jezicima smatraju općim imenicama (npr. u ruskome) te da se u hrvatskome jeziku u pravopisnim priručnicima, gramatikama i ostalim jezičnim priručnicima tretiraju kao imena premda se u teoretskim radovima njihov onimski status problematizira te neki autori smatraju da su etnici kategorija između imena i općih imenica (v. Bjelanović 2007: 31), a drugi pokazuju da su samo množinski oblici etnika imena (v. Peti 1997: 101 i Šimunović 2002: 531).

Osim s teoretskoga aspekta o etnicima se često piše i govori s obzirom na njihovu uporabu u svakodnevnoj jezičnoj praksi. Nerijetko se razlikuju imena za stanovnike pojedinoga naselja u standardnome jeziku od etnika u samome naselju na čije se stanovnike to ime odnosi. Odnos prema etnicima mijenjao se od starijih standardoloških shvaćanja da su prihvatljivi samo etnici oblikovani prema standardnojezičnoj normi do današnjih stajališta da treba uvažavati stanje na terenu i autohtone oblike uključivati u standardni jezik (v. Barić i dr. 1999: 114). Pisano je i o kriterijima prilagođivanja autohtonih etnika standardnomu jeziku (v.

Težak 1974.–1975. i Šojat 1974.–1975.), a radilo se i na prikupljanju terenski potvrđenih autohtonih etnika¹, građi koja bi omogućila da se riješe svakodnevne nedoumice o tome kako se naziva stanovnik pojedinoga naselja ili kraja, no nažalost šira javnost još nema uvid u te podatke te se može reći da posao prikupljanja autohtonih etnika još nije završen.

Uočljivo je da u svakodnevnoj jezičnoj praksi, npr. u novinskim tekstovima te na radiju i televiziji, izbor pravilnoga lika etnika stvara neodumice. Problem dolazi djelomično i odatle što se, usuđujemo se reći, o etnicima u osnovnoj i srednjoj školi ne uči dovoljno, i općenito se o tvorbi riječi uči premalo, pa se govornici u vlastitome jeziku osjećaju skućeno jer ne poznaju njegove tvorbene mogućnosti te nerijetko umjesto etnika upotrebljavaju sintagmatske konstrukcije tipa „stanovnik/-ica grada/sela x“.

2. Cilj i metodologija rada

Kako u hrvatskoj onomastici još ne postoji cjelovit pregled tvorbe etnika ni pregled zastupljenosti određenih tvorbenih modela u pojedinim hrvatskim krajevima te denotativnih i konotativnih vrijednosti sufiksa u određenim područjima, uočena je potreba da se prikupe podatci za Drnišku krajinu, novoštokavsko područje u sjevernoj Dalmaciji. To područje na zapadu graniči s Bukovicom, a razgraničava ih rijeka Krka. Ovdje ističemo Bukovicu i zato što su bukovački etnici i ktetici temeljito istraženi te onomastički obrađeni u studiji Ž. Bjelanovića *Imena stanovnika mjesta Bukovice* (1978.) pa nam podatci s toga također novoštokavskoga područja omogućuju usporedbu sa stanjem u Drniškoj krajini. Na temelju terenskih podataka prikupljenih 2012. godine za 67 naselja (uključeno je i nekoliko zaselaka) prikazat će se tvorbeni modeli etnika i ktetika.

Podatci su prikupljeni anketiranjem autohtonoga stanovništva. Pritom nerijetko nije bilo lako dobiti zatraženi podatak, osobito etnik za mušku osobu u jednini. Naime, pojedinac se u tome području primarno ne identificira s pomoću etnika već s pomoću službene ili neslužbene imenske formule, dakle često i obiteljskim nadimkom. Kad se želi identificirati s pomoću zajednice kojoj pripada, prvotno se predstavlja kao pripadnik župe (npr. *Miljevčan*: Miljevci, *Promínjac*: Promina), a tek nakon toga kao stanovnik kojega sela (npr. *Oklájac*: Oklaj).²

¹ Riječ je o dugogodišnjemu radu Stjepana Babića, Milana Nosića i Nataše Bašić-Kosić na Hrvatskome mjesnom rječniku u Leksikografskom zavodu „Miroslav Krleža“.

² Vrlo je brzo u istraživanju postalo jasno da se anketa mora započeti traženjem podatka za etnik u množini (npr.: *Kako se zovu ljudi iz vašega sela?*), a tek nakon toga za etnik u jednini. Pritom su od pomoći bila analoška pitanja, npr. *Ako u Zagrebu žive Zagrepčani, kako zovemo ljude koji žive u Pakovu Selu* (odgovor: Pakovčani) ili: *U Zadru živi Zadrarin, a u Pakovu Selu...* (odgovor: Pakovčanac).

3. Jezik Drniške krajine

Govori Drniške krajine većim dijelom pripadaju zapadnomu ili mlađemu ikavskom dijalektu, a manjim dijelom krajiškomu ili novoštokavskomu jekavskom dijalektu. Ovdje se nećemo baviti cjelovitim prikazom dijalektnih obilježja proučavanoga područja³, već donosimo samo neke fonološke osobitosti uočene u prikupljenoj građi:

a) opće pojave:

- sažimanje *ao* > *ā* u *Káčine* ‘Kaočine’; u općem leksiku takvo je sažimanje provedeno u *záva* ‘zaova’
- reduciranje i gubljenje zanaglasnoga /i/ u višesložnih ojkonima pa se npr. *Ràdoniċ*, *Sĭveriċ*, *Ŭnešiċ*, *Vĕlŭšiċ* izgovaraju kao [*Ràdonəċ*, *Sĭverəċ*, *Ŭnešəċ*, *Vĕlŭšəċ*], a to se /i/ gubi ili reducira i u tvorbi etnika: *Radonćanac*, *Siverćanac*, *Unešććanac*⁴; u općem leksiku takva je pojava potvrđena npr. u *cŭrca* ‘curica’, *kòprva* ‘kopriava’
- gubljenje suglasnika /h/⁵ uz mogućnost njegove analoške zamjene suglasnikom /v/ prema kosim padežima u *Tĕplju* / *Tĕpljuv* ‘Tepljuh’; u općem leksiku tako je npr. u *krŭ* / *krŭv*
- uz gubljenje završnoga -l u *Bobòdò* moguća je i pojava /l/ u toj poziciji analoškom zamjenom prema kosim padežima – *Bobòdol*, pa tako i u pridjevskoj izvedenici *bobòdòskĭ* / *bobòdòlškĭ*, u općem leksiku završno se -l pojavljuje u manjem broju pridjeva u zapadnome dijelu Drniške krajine, npr. *dèbel*, *vĕsel*, *cĭl*

b) pojedinačne pojave:

- zamjena nenaglašenoga vokala *a* > *o* u *Ŭtovice* ‘Otavice’; u općem leksiku takva je pojava potvrđena npr. u *òsom* ‘osam’
- otpadanje početnoga prednaglasnog vokala u višesložnih riječi vjerojatno zbog gubljenja leksičkoga značenja apelativa kojim je motiviran ojkonom: *Strogàšica* / *Strugàšica*⁶ (uz *Ostrogàšica*)
- promjena *čv* > *ĉm* u *Nĕĉmen* ‘Nečven’.

³ Više podataka o glavnim značajkama drniških govora v. u autoričinu članku *Ojkonomski tipovi u Drniškoj krajini s osobitim obzirom na toponime na -(j)ane* (rukopis predan u *Hrvatski dijalektološki zbornik* br. 18).

⁴ U etnicima je uz sonante zanaglasno /i/ otpalo te je došlo do pomicanja slogovne granice i smanjenja broja slogova, npr. *Radonćanac*, *Siverćanac*, a u drugim fonološkim okolnostima /i/ je reducirano, no zadržana je slogovna struktura te u članku primjere koji se izgovaraju kao [*Unešććanac*] bilježimo kao *Unešiććanac*.

⁵ U radu foneme /x/, /ʒ/, /ʒ/, /l/, /l/ u terenskim podatcima ne donosimo uobičajenim dijalekto-loškim znakovima, već ih bilježimo grafemima standardnoga hrvatskog jezika: h, dž, đ, lj, nj.

⁶ Danas tako svoje selo nazivaju samo najstariji stanovnici.

4. Tvorba etnika za mušku osobu

Analizom etnika za mušku osobu u Drniškoj krajini uočeno je da se od jednorječnih i višerječnih ojkonima etnici tvore sufiksalsnom tvorbom te nema primjera za složeno-sufiksalsnu tvorbu. Uz to je utvrđen velik broj sufiksa koji sudjeluju u tvorbi etnika u jednini i nešto manji broj sufiksa za tvorbu množinskih likova. Pritom je uočena asimetrija u tvorbi jedninskih i množinskih likova te velik broj sinonimnih etnika, npr. *Bobòdoljan / Bobòdovljan / Bobodovljánac, Bogaćánac / Bògaćan, Graćánac / Gračóljac, Kačinjánac / Káćan, Marasovljánac / Màrasovljan, Mosećánac / Moséćan, Nèčvenjan / Nečvenjánac, Planjànčan / Planjančánac* itd.

4.1. Osnove

Etnici za muške osobe na istraživanome području tvore se s pomoću morfoloških⁷ (npr. *Drnišánac, Koprnjánac*) i pokraćenih ili krnjih osnova (npr. *Bioćánac, Pàračan*).

S pomoću morfološke osnove izvedeni su sljedeći etnici: *Badnjušánac, Baljčánac* (: Baljci), *Bobòdovljan / Bobodovljánac / Bobòdoljan* (: Bobodol), *Brištánac, Ceránac, Čavòglavac, Čitlućánac, Čvrljevćánac, Drinovćánac* (: Drinovci), *Drnišánac, Graćánac / Gračóljac* (: Gradac), *Kanjančánac, Kljačánac, Ključánac, Koprnjánac, Kričánac, Kúljan, Lišnjičánac, Lukárac, Ljubotićánac, Ljubostínjac, Matasánac, Mosećánac / Moséćan, Mrâtovljan, Nèčvenjan / Nečvenjánac, Nevešćánac, Oklájac / Oklájčan, Otavćánac / Otovćána*⁸ (: Otavice), *Planjančánac / Planjànčan, Podumćánac, Pokrovnićánac, Puljánac, Radonćánac, Razvođánac, Ružićánac, Sedramićánac, Sèlinār, Siverćánac, Sùknovčan, Štikovljanin, Širitovčan / Širitovćánac* (: Širitovci), *Tepljušánac, Unešićánac, Utoránac*.

Od ojkonima u množini na *-ci* i *-ke* kojima osnova u nominativu završava dvama suglasnicima etnici su tvoreni s pomoću morfoloških osnova: *Baljčánac* (: Baljci), *Kričánac* (: Kričke), *Sùknovčan* (: Suknovci), *Širitovčan* (: Širitovci). Prema nekim autorima tvorba takvih etnika može se tumačiti kao izvođenje od krnjih osnova odbacivanjem segmenata *-ci* i *-ke* (v. npr. Barić i dr. 1999: 200).

S pomoću krnje osnove izvedeni su sljedeći etnici:

- odbacivanjem *-ić/-ići*: *Bioćánac, Bògaćan, Bogaćánac, Drinovćánac, Ka-*

⁷ »Morfološka je osnova svojim fonološkim inventarom jednaka genitivnoj formi toponima, odnosno člana toponima od kojeg se izvodi etnik, bez genitivnog nastavka, krnja osnova je u odnosu na genitivnu formu toponima kraća za neki segment...« (Bjelanović 1978: 48).

⁸ U ovim primjerima nije došlo do odbacivanja segmenta *-ica*, već je riječ u otpadanju zana-glasnoga /i/ u ojkonimnoj osnovi.

- ralčánac*, *Miočánac*, *Mirlovčánac*, *Paračánac* / *Pàračan*⁹ (: Parčić¹⁰),
Umljovčánac (: Umljanovići), *Velušánac*, *Visočánac*, *Žitničánac*
- odbacivanjem *-ine*: *Káčan* (: Kačine), *Màrasovljan* / *Marasovljánac*
 - odbacivanjem *-ica*: *Strogašánac* (: (O)strogašica).

4.1.1. Tvorba etnika za muške osobe od dvorječnih ojkonima

Načelno se od višerječnih ojkonima etnici tvore na nekoliko načina. Mogu se izvoditi od jedne riječi ili tvoriti složeno-sufikslnim načinom od dviju ili svih riječi. U našoj građi malen je broj dvorječnih ojkonima, a trorječnih nema, pa nije moguće dati pravila za tvorbu etnika od takvih ojkonima. Primjera za složeno-sufikslnu tvorbu nema, već su svi etnici od dvorječnih ojkonima nastali sufiksacijom jedne ojkonimne sastavnice.

a) U dvorječnih ojkonima sa strukturom „imenica + pridjev“ potvrđeno je izvođenje:

- od imeničke sastavnice: *Glavičánac* (: Kadina Glavica)
- od pridjevske sastavnice: *Pakovčánac* (: Pakovo Selo).

b) U dvorječnih ojkonima sa strukturom „imenica + imenica“ gdje je jedna imenica antroponim, a druga toponomastički apelativ etnik se izvodi od antropnimne sastavnice:

Kăličan / *Kaličánac* (: Nos Kalik¹¹), *Mirlovčánac* (: Mirlović Polje / Mirlović Zagora¹²).

c) U dvorječnih ojkonima s antonimnom pridjevskom sastavnicom *donji* – *gornji* etnici se izvode od imeničke sastavnice: *Vinovčánac* ‘stanovnik Donjega ili Gornjega Vinova’, *Vinovčăni* / *Vinovljăni* ‘stanovnici Donjega ili Gornjega Vinova’, *Utoránac* ‘stanovnik Donjih ili Gornjih Utora’, *Planjančánac* / *Planjăncăan* ‘stanovnik Donjih ili Gornjih Planjana’. Međusobno se ti stanovnici nazivaju *Donjanima* i *Gornjanima*.

4.2. Sufiksi

S obzirom na to da je riječ o relativno neveliku korpusu etnika, uočen je velik broj sufiksa koji sudjeluju u tvorbi etnika za muške osobe: *-(j)anac*, *-(j)an*, *-(j)anin*, *-ac*, *-čan*, *-čanac*, *-ār*, *-ušanac*, *-(j)oljac*. Nekoliko je među njima dominantnih sufiksa, dok su ostali potvrđeni u malome broju etnika.

⁹ U etnicima *Paračánac* i *Pàračan* nakon odbacivanja formanta *-ić* u krnju osnovu *Parč-* umetnuto je blaglasno *a*: *Parač-*.

¹⁰ U Bukovici postoji selo slična imena: Parčići, no ondje se etnik tvori od morfološke osnove s pomoću sufiksa *-anin*: *Părčičănin* (Bjelanović 1978: 65).

¹¹ *Kalik* je prezime iz toga sela.

¹² *Mirlović* dolazi od plemenskoga imena *Mirilovići* koje je potvrđeno u tome području u doba turskih osvajanja.

Hrvatska jezikoslovna literatura različito tretira sufikse tipa *-(j)anin*. Primjerice Bjelanović u navedenoj studiji govori samo o sufiksu *-anin*, no ističe da na granici morfema dolazi do prijelaza nepalatalnih u palatalne suglasnike na kraju osnove, npr. *Benkovčani* (1978: 58–59), dok ih Babić navodi kao dva sufiksa: *-anin* i *-janin* (tako i *-anac* i *-janac*, *-ac* i *-jac*, *-āk* i *-jāk...*) te na temelju građe od 3000 etnika za muške osobe u hrvatskome jeziku utvrđuje postojanje ukupno 86 sufiksa (Babić 1976: 148–149). U ovome radu sufikse tipa *-(j)anac* smatramo jednim sufiksom s dvjema inačicama kojih distribucija ovisi o završetku osnove na koju dolaze.

4.2.1. Sufiks *-(j)anac* najplodniji je sufiks u tvorbi etnika za muške osobe u jednini u Drniškoj krajini. Sudeći prema Bjelanovićevim istraživanjima, veoma je plodan i u Bukovici (1978: 53), a prema Babiću (1976: 171) taj je sufiks prisutan na kajkavskome i štokavskome području, a rijedak je u čakavskim krajevima. No prema novijim istraživanjima on ipak nije osobito plodan na području kajkavskoga narječja (Čilaš Šimpraga – Kurtović Budja 2009: 43). S pomoću popisa svih autohtonih etnika u Republici Hrvatskoj mogla bi se utvrditi područja na kojima je taj sufiks osobito plodan, a zasad pretpostavljamo da je najprisutniji u tvorbi etnika u kontinentalnim dijelovima Dalmacije, tj. u onome području koje ljudi s mora nazivaju „vlaškim“.

Prema građi inačica *-anac* dolazi na morfološke i krnje osnove koje se završavaju nepčanim suglasnicima *-č*, *-ć*, *-đ*, *-š*, sonantom *-r* te nenepčanim suglasnikom *-s*, a njegova je osobitost i da uza se veže dugouzlazni naglasak. Tom su sufiksalsnom inačicom tvoreni sljedeći etnici: *Bioćánac*, *Ceránac*, *Drnišánac*, *Ključánac*, *Ljbotićánac*, *Matasánac*, *Mioćánac*, *Mosećánac*, *Paraćánac*, *Radonćánac*, *Razvođánac*, *Ružićánac*, *Sedramićánac*, *Siverćánac*, *Strogašánac*, *Unešićánac*, *Utoránac*, *Velušánac*, *Žitnićánac*.

Sufiksalsna inačica *-janac* u građi dolazi na osnove koje se završavaju suglasnicima *-k*, *-h*, *-c*, *-t* i sonantima *-l*, *-n*, *-v*, pri čemu se završni suglasnici osnove i početno *j* sufiksa zamjenjuju po jotacijskim pravilima, a tom su sufiksalsnom inačicom tvoreni sljedeći etnici: *Baljćánac*, *Bobodovljánac*, *Bogaćánac*, *Čitlućánac*, *Drinovćánac* (: Drinovci), *Glavićánac*, *Gračánac*, *Kačinjánac*, *Kljaćánac*, *Koprnjánac*, *Krićánac*, *Lišnjíčánac*, *Marasovljánac*, *Nečvenjánac*, *Nevešćánac*, *Otavćánac* / *Otovćánac* (: Otavice), *Podumćánac*, *Pokrovnićánac*, *Tepljušánac*, *Širitovćánac* (: Širitovci), *Visočánac*.

Uzme li se u obzir i tvorba množinskih likova etnika za muške osobe, koji su ponajviše tvoreni s pomoću sufiksa *-(j)ani*, onda sufiks *-(j)an* s množinskim likom *-(j)ani* možemo smatrati najdominantnijim.

4.2.2. U tvorbi etnika za muške osobe u jednini u Drniškoj krajini sufiks *-(j)an* drugi je po brojnosti. Nastao je izvođenjem iz množinskoga lika bez dodatnoga in-

dividualizirajućega sufiksa *-in-*. Sufiksi *-(j)an* i *-(j)anin* vrlo su česti u tvorbi etnika u svim hrvatskim narječjima, a tomu je tako zato što oni nisu opterećeni različitim značenjima, nego su isključivo etnički sufiksi. U našem su korpusu potvrđeni sufiksi *-(j)an* i *-(j)anin* te premda stručna literatura *-(j)an* uvijek navodi kao dijalektnu inačicu sufiksa *-(j)anin*, ovdje ih donosimo kao dva različita sufiksa jer je za drniško područje sustavan sufiks *-(j)an*.

Prema građi za muške etnike u jednini sufiksalsna inačica *-an* potvrđena je u *Moséčan* i *Pàračan*, gdje se osnova završava palatalnim suglasnicima *-ć* i *-č*, dok je inačica *-jan* potvrđena u etnicima kojih se osnove završavaju suglasnikom *-c*, *-k*, *-t* ili sonantima *-l*, *-v*, *-n*, pri čemu se završni suglasnici osnove i početno *j* sufiksa zamjenjuju po jotacijskim pravilima. Taj sufiks nalazimo u tvorbi ovih etnika: *Bobòdoljan*, *Bobòdovljan* (umetnuto *-v-* analogijom prema primjerima tipa *Mrâtovljan*), *Bògačan*, *Kàličan*, *Kùljan*, *Màrasovljan*, *Mrâtovljan*, *Nèčvenjan*, *Sùknovčan*, *Širitovčan*. Uočljivo je da se sufiks *-(j)an* u malome broju primjera javlja kao jedini tvorbeni element (*Kùljan*, *Mrâtovljan*), a za sve druge primjere postoji sinonimna tvorba, uglavnom s pomoću sufiksa *-(j)anac*.

U građi s drniškoga područja uočljiva je asimetrija *-(j)anac*/*-(j)ani*, dakle u jednini dominira sufiks *-(j)anac*, a u množini *-(j)ani*, a slično je stanje uočeno i u Bukovici (Bjelanović 1978: 53). U našoj građi množinski je sufiks uvijek *-(j)ani*, dakle i kad je u jednini jedini sufiks *-(j)anac* (npr. jd. *Tepljušanac* – mn. *Tepljušani*, jd. *Visočánac* – mn. *Visočàni*) i kad u jednini postoji sinonimna tvorba na *-(j)anac* i *-(j)an* (npr. jd. *Bogačánac* / *Bògačan* – mn. *Bògačàni*, jd. *Màrasovljánac* / *Màrasovljan* – mn. *Màrasovljani*, jd. *Širitovčánac* / *Širitovčan* – mn. *Širitòvčani*).

4.2.3. Svi ostali sufiksi potvrđeni u tvorbi etnika za muške osobe u Drniškoj krajini manje su plodni od sufiksa *-(j)anac* i *-(j)an*. Tako se sufiks *-(j)anin* pojavljuje u tvorbi samo jednoga etnika (*Štikovljanin*), imena stanovnika Štikova, sela zabačenoga od Petrova polja, u podnožju planine Svilaje. U selu žive govornici je-kavskoga novoštokavskog dijalekta.

4.2.4. Sufiks *-ac* nije osobito plodan, a u građi dolazi na dvosložne ili višesložne morfološke osnove koje se završavaju sonantima *-n*, *-v*, *-r*, *-nj*, *-j*: *Brištánac* (: Bristane), *Čavòglavac*, *Lukárac*, *Ljubostínjac*, *Oklájac*, *Puljánac*.

4.2.5. Sufiks *-čan* dolazi na morfološke, tj. cjelovite ojkonimne osnove: *Oklájčan*, *Planjànčan*. U oba slučaja riječ je o osnovama koje se završavaju sonantom, a prema građi riječ je o sonantima *-j*, *-n*.

4.2.6. Sufiks *-čanac*, sudeći prema građi, dolazi na krnje osnove nastale odbacivanjem *-ić* (*Mirlovčánac* : Mirlovići) ili na morfološke osnove: *Planjančánac*.

Kao i prethodno opisani *-čan*, i sufiks *-čanac* dolazi na osnove koje se završavaju sonantom, a u građi je riječ o osnovama na *-v*, *-n*.

4.2.7. Sufiks *-ār* potvrđen je u samo jednome etniku: *Sëlinār*. Taj sufiks inače dolazi sporadično na cijelome hrvatskom području (Babić 1976: 166), no nigdje nije osobito plodan te je i u Bukovici potvrđen u samo nekoliko etnika (Bjelanović 1978: 56).

4.2.8. Sufiks *-ušanac* Babić ne navodi u spomenutomu radu, a taj sufiks nije potvrđen ni u Bukovici. U drniškome području potvrđen je u samo jednome etniku – *Badnjušanac*, koji je ujedno i jedino ime kojim se identificira stanovnik Badnja. Zanimljivo je da se i stanovnik Bednje u Zagorju, dakle ojkonima motiviranoga istom toponomastičkom metaforom kao i Badanj, izvodi s pomoću složena sufiksa, a ondje je riječ o sufiksu *-ančanin* koji u bednjanskome govoru glasi *-unčun* (*Bedñûnčuni*, m. mn.) (Čilaš Šimpraga – Kurtović Budja 2009: 43).

4.2.9. Još jedan veoma rijedak sufiks, a koji ne spominju ni Babić ni Bjelanović, jest *-(j)oljac*, potvrđen u etniku *Gračóljac*, koji se pojavljuje uz etnik *Gračánac* (: Gradac). Prema kazivanju ispitanika *Gračóljac* ima pogrdno značenje pa se može zaključiti da sufiks *-(j)oljac* ima negativne konotativne vrijednosti.

5. Tvorba etnika za žensku osobu

5.1. Neke pojave u tvorbi ženskih etnika

Kao i kod muških etnika u tvorbi ženskih etnika potvrđena je sinonimna tvorba, no za razliku od muških etnika ne postoji asimetrija u tvorbi jedninskih i množinskih likova, tj. jednina i množina izvode se istim sufiksom, a samo se mijenja nastavak *-a* > *-e*¹³, npr. jd. *Bogàjkuša* – mn. *Bogàjkuše*, jd. *Lùkārka* – mn. *Lùkārke*, jd. *Sëlinārka* – mn. *Sëlinārke*.

5.2. Osnove

U raščlambi sufiksa kojima se tvore etnici za žensku osobu dva su moguća polazišta koja rezultiraju dvjema različitim tvorbenim raščlambama. Naime polazišta se razlikuju u samome definiranju etnika za žensku osobu. S jedne strane taj se etnik može definirati kao ‘stanovnica kojega mjesta / naselja’, pa je npr. *Badnjušānka* ‘stanovnica Badnja’, a s druge strane etnik za žensku osobu može se definirati kao ‘ženski stanovnik kojega mjesta / naselja’, pa je *Badnjušānka* ‘ženski *Badnjušanac*’. Prema prvome polazištu *Badnjušānka* je etnik nastao izvođenjem od ojkonimne osnove *Badnj-* i sufiksa *-ušanka*, a prema drugome riječ je o izvođenju od etnika za mušku osobu *Badnjušanac*, tj. o mocijskoj tvorbi. Za prvo polazište Babić kaže da kreće od leksičkoga, a drugo od tvorbenoga značenja (1976: 176). U dosadašnjim teoretskim pristupima potvrđena su oba polazišta.

¹³ Iz toga razloga u tablici na kraju rada ne donosimo etnike za ženske osobe u množini, dok etnike za muške osobe donosimo u jednini i množini.

Tako Babić, kako bi se izbjegao velik broj novih sufiksa i svi problemi povezani s time, smatra da treba poći od tvorbenoga značenja, tj. od etnika za mušku osobu (1976: 176), dok Bjelanović drži da treba dati prednost leksičkomu značenju¹⁴.

S obzirom na to da je u prikupljenoj građi uočena nesimetrija u tvorbi jednin-skih i množinskih likova etnika za mušku osobu, a istodobno u tvorbi takvih likova za žensku osobu postoji potpuna simetrija, pa je pitanje treba li etnik za žensku osobu izvoditi iz jedninskih ili množinskih likova, u našoj raščlambi oba bi polazišta bila prihvatljiva. Kad bi se prihvatilo drugo polazište, utvrdili bismo da se ženski etnici na istraživanome području najčešće izvode od morfološke ili cjelovite ojkonomne osnove (npr. *Něčvěnka* : Nečven), zatim rjeđe od krnje ojkonomne osnove (npr. *Bjōčānka* : Biočić), još rjeđe mocijskom tvorbom od muškoga etnika (npr. *Mrâtovljānka*) te konverzijom ili preobrazbom od ktetika (npr. *Pòdumačka*). Dakle tada bismo došli do većega broja vrsta osnova u tvorbi ženskih etnika nego u tvorbi muških etnika.

No kako bismo pojednostavnili prikaz tvorbe ženskih etnika s obzirom na osnove i sufikse, odlučili smo se za prvo polazište, tj. za kretanje od tvorbenoga značenja iz kojega nužno proizlazi da u tvorbi ženskih etnika dominira mocijsko izvođenje.

5.3. Mocijska tvorba etnika za žensku osobu

Mocijskom su tvorbom nastali sljedeći etnici za žensku osobu: *Badnjùšānka*, *Bjōčānka*, *Bobòdoljānka*, *Bobòdovljānka*, *Bògačānka*, *Cěrànka*, *Čavòglāvka*, *Čitlučānka*, *Čvrļjevčānka*, *Ūtorānka*, *Drinovčānka*, *Drnišānka*, *Gráčānka*, *Gráčōljka*, *Glāvičānka*, *Kānjančānka*, *Ključānkuša*, *Kòprnjānka*, *Kričānka*, *Kùljānka*, *Lišnjičānka*, *Lùkārka*, *Ljubòstīnjka*, *Ljubòtičānka*, *Màtasānka*, *Màrasovljānka*, *Mjōčānka*, *Mirlovčānka*, *Mrâtovljānka*, *Něčvenjānka*, *Něveščānka*, *Strogāšānka*, *Ōtovčānka*, *Pàkovčānka*, *Pàračānka*, *Pokrovničānka*, *Pùljānka*, *Ràdončānka*, *Ràzvodānka*, *Rùžičānka*, *Sèdramičānka*, *Sělinārka*, *Sjeverčānka*, *Sùknovčānka*, *Širitovčānka*, *Štikovljānka*, *Tepljùšānka*, *Ūnešičānka*, *Ūtorānka*, *Velùšānka*, *Visočānka*, *Žitničānka*.

U mocijskoj tvorbi etnika za žensku osobu javljaju se dva sufiksa: *-ka* i *-kuša*.

5.3.1. Sufiks *-ka* najplodniji je sufiks u hrvatskome jeziku u tvorbi etnika za ženske osobe, a dolazi na ojkonomne osnove te na osnove od etnika za mušku osobu. U našoj građi on je osobito dominantan u mocijskoj tvorbi te dolazi uz nekoliko tipova etnika za mušku osobu:

¹⁴ On kaže: »Budući da je u ovoj jezičnoj kategoriji obavijest potpuna tek kad je potpuna obavijest o nazivu mjesta iz osnove, treba u modelima jezičnog opisa slijediti jezičnu narav i etnonim-ske strukture dijeliti na segmente izraza samo na mjestima na kojima se nalazi granica segmenta značenja. Zato je etnik *Prevješānka* pogrešno dijeliti na jednak način kao *Bilišānka* na *-ka* i ono što se nalazi ispred tog dijela strukture.« (1978: 75)

a) uz osnove etnika muškoga roda koji se završavaju na *-(j)anac* pošto se završetak *-ac* odbaci: *Badnjùšānka < Badnjušanac, Bìočānka < Biočānac, Bògačānka < Bogačānac, Cèrānka < Cerānac, Čitlučānka < Čitlučānac, Čvrļjevčānka < Čvrļjevčānac, Ūtorānka < Utorānac, Drínovčānka < Drinovčānac, Drníšānka < Drnišanac, Gráčānka < Gračānac, Glàvičānka < Glavičānac, Kānjančānka < Kanjančānac, Kòprnjānka < Koprnjānac, Kričānka < Kričānac, Lišnjičānka < Lišnjičānac, Ljubòtičānka < Ljubotičānac, Mātasānka < Matasānac, Mārasovljānka < Marasovljānac, Mìočānka < Miočānac, Mirlovčānka < Mirlovčānac, Nèčvenjānka < Nečvenjānac, Nèveščānka < Neveščānac, Ostrogàšičānka < Ostrogašičānac, Strogàšānka < Strogašanac, Ōtovčānka < Otovčānac, Pākovčānka < Pakovčānac, Ràdončānka < Radončānac, Ràzvođānka < Razvođānac, Rùžičānka < Ružičānac, Sèdramiçānka < Sedramiçānac, Sīverçānka < Siverçānac, Tepljùšānka < Tepljušanac, Ūnešičānka < Unešičānac, Ūtorānka < Utorānac, Velùšānka < Velušānac, Visočānka < Visočānac, Žitničānka < Žitničānac;*

b) uz osnove etnika muškoga roda na *-an* i *-anin* (nakon odbacivanja završetka *-in*): *Bobòdolvjānka < Bobòdolvjan, Bobòdovljānka < Bobòdovljan, Bògačānka < Bogačan, Kùljānka < Kùljan, Mārasovljānka < Marasovljan, Mrātovljānka < Mrātovljan, Nèčvenjānka < Nečvenjan, Pāračānka < Pāračan, Širitovčānka < Širitovčanac, Štikovljānka < Štikovljanin;*

c) kad etnik za mušku osobu ima sufiks *-ac*, onda u tvorbi ženskoga etnika umjesto *-ac* dolazi *-ka*, dakle riječ je o istome procesu kao u 5.3.1. a): *Čavòglāvka < Čavòglavac, Gráčòljka < Gračòljac, Lùkārka < Lukārac, Ljubòstīnjka < Ljubostīnjac, Pùljānka < Puljānac, Sùknovčānka < Sùknovčan, Širitovčānka < Širitovčan;*

d) uz osnove etnika muškoga roda na *-ar*: *Sèlinārka < Sèlinār.*

5.3.2. Sufiks *-kuša* dolazi kad je muški etnik tvoren sufiksom *-anac* u kojega se pri izvođenju etnika za žensku osobu odbacuje završetak *-ac*: *Ključānkuša < Ključānac.*

5.4. Tvorba etnika za žensku osobu od ojkonomne osnove

Od morfološke ojkonomne osnove izvedeni su sljedeći etnici za žensku osobu: *Brištānkuša, Čvrļjevkuša, Planjānkuša, Plānjānka, Ūtorka, Kanjānkuša, Káčīnka, Kljākačānka, Lukārkuša, Mātaskinjka, Mosèćkuša, Nèčvènka / Nečvènkuša, Oklājkuša / Ōklājka, Parāčkuša, Puljānkuša, Trbòunjka.*

5.4.1. U tvorbi etnika za žensku osobu od morfološke ojkonomne osnove sudjeluju četiri sufiksa: *-ka, -kuša, -kinja* i *-ačanka*. Među njima dominantan je sufiks *-kuša*.

a) Sufiksom *-kuša* tvoreni su sljedeći etnici: *Brištānkuša < Brištāne, Čvrļjevkuša < Čvrļjevo, Planjānkuša < Dōnje Plānjāne / Gōrnjē Plānjāne, Kanjānkuša <*

Känjāne / Känjāni, Lukārkuša < Lùkār, Mosèčkuša < Mòsēć, Nečvèнкуša < Nèčven, Oklājkuša < Òklaj, Puljāнкуša < Pùljāne.

Taj sufiks uglavnom dolazi na osnovu koje se završavaju sonantom, u građi su potvrđene osnovu na **-n, -v, -r, -j**, te je potvrđeno izvođenje od osnovu na suglasnik **-ć** (*Mosèčkuša*). Valja reći da se uz etnike izvedene tim sufiksom nerijetko javljaju sinonimni etnici izvedeni sufiksom **-ka** (*Čvrļjevčānka / Čvrļjevkuša, Kanjāнкуša / Känjančānka, Lukārkuša / Lùkārka, Nèčvenjānka / Nèčvènka / Nečvèнкуša, Planjāнкуša / Plānjānka*), no ima potvrda u kojima je etnik na **-kuša** jedino ime kojim se identificira žena iz nekoga sela (*Bàljkuša, Brištāнкуša, Kàlkuša, Karàlkuša, Mosèčkuša*) te ističemo da tako tvoreni etnici nemaju pogrdno značenje, tj. sufiks nema konotativno, već ima samo denotativno značenje. Prema dosadašnjim istraživanjima taj je sufiks najplodniji u nekim dijelovima štokavskoga narječja (Babić 1976: 183).

b) Sufiksom **-ka** u građi su izvedeni etnici od ojkonomnih osnova koje se završavaju sonantima **-n, -nj, -r, -l**: *Plānjānka < Dônje Plānjāne / Gôrnjē Plānjāne, Ūtôrka < Dônje Ūtore / Gôrnjē Ūtore, Káčinka < Káčine, Nèčvènka < Nèčven, Oklājka < Òklaj, Trbòunjka < Trbòunje.*

c) S pomoću sufiksa **-kinja** izveden je samo jedan etnik za žensku osobu (*Mātaskinja < Mātase*) u kojega se osnova završava suglasnikom **-s**. Za taj je sufiks inače karakteristično da dolazi na štokavskome i čakavskome području bez jasnih pravila raspodjele (Babić 1976: 182).

d) Sufiks **-ačanka** nije potvrđen u Babićevoj studiji o tvorbi etnika u hrvatskome jeziku, a u našoj građi izlučujemo ga u etniku *Kljākačānka < Kljāci*. Moglo bi se tumačiti i da je riječ o sufiksu **-čanka**, koji jest potvrđen u dosadašnjim radovima o tvorbi etnika, te da je na spoju osnovu i sufiksa, kako bi se izbjegla suglasnička skupina **kč**, umetnuto blagoglasno **a**.

5.4.2. Od krnje ojkonomne osnovu izvedeni su etnici za žensku osobu s pomoću sufiksa **-kuša**: *Bàljkuša < Bāljci, Kàlkuša < Nòs Kàlīk, Karàlkuša < Kārālīć, Paràčkuša < Pārčić, Sùknòvka < Sùknòvci, Ūmljòvka < Umljānovīci.*

5.5. Tvorba etnika za žensku osobu od ktetika

Konverzijom od ktetika nastala su samo dva ženska etnika: *Kljāčka* (: Kljaci) i *Podumačka* (: Podumci). Takva tvorba tipičnija je za dalmatinsko obalno i otočno područje (npr. *Kliška, Brāčka*), a u drniškome kraju samo *Podumačka* funkcionira kao jedini onimijski znak kojim se identificira ženska osoba iz Podumaca, dok se uz *Kljāčka* upotrebljava i sinonimni etnik *Kljākačānka*.

Uočeno je da se nerijetko u sinonimnih ženskih etnika jedan od njih izvodi od ojkonomne osnovu, a drugi mocijskom tvorbom (npr. *Kanjāнкуša < Känjāne, Känjančānka < Kanjančānac*). Također je potvrđena mocijska tvorba od različiti-

tih etnika za mušku osobu (npr. *Bògaćānka* < *Bogaćānac* / *Bògaćan*, *Nèčvenjānka* < *Nèčvenjan* / *Nečvenjánac*) te izvođenje različitim sufiksima od iste ojkonomne osnove (npr. *Oklājkuša* / *Òklājka* < *Òklaj*, *Nèčvēnka* / *Nečvēnkuša* < *Nèčven*).

6. Tvorba ktetika

6.1. Neke pojave u tvorbi ktetika

- Ktetici se na proučavanome području tvore od ojkonomnih i etničkih osnova. Izvode se s pomoću sufiksa *-skī*, koji je dominantan, te *-ačkī*, koji se pojavljuje u manjem broju primjera.
- U građi su potvrđeni primjeri sinonimne tvorbe ktetika s pomoću ojkonomne i etničke osnove: *bàdnjūškī* (: *Badnjūšani*) / *bàdanjskī* (: *Bàdanj*).
- Ima primjera izvođenja od iste osnove, ali s pomoću različitih sufiksa: *čvřljevskī* / *čvřljevačkī*, *mīrlovskī* / *mīrlovačkī*. Kako te izvedenice imaju posve isto značenje, možemo ih smatrati pravim dubletama.
- U građi nema dvosložnih ktetika, a dominiraju trosložni i četverosložni. Jedini peterosložni ktetik jest *šīritovačkī*, koji se u govoru često ostvaruje kao četverosložna riječ [*širtovačkī*].

6.2.1 Tvorba ktetika od ojkonomne osnove

U tvorbi ktetika u Drniškoj krajini dominira izvođenje od ojkonomnih osnova, i to većinom od morfoloških i manjim dijelom od krnjih osnova.

a) ktetici izvedeni od morfološke ojkonomne osnove: *bàdanjskī*, *bāljačkī*, *bobòdolskī* / *bobòdòskī*, *bògatičkī*, *brīštānskī*, *čavòglāvskī*, *čvřljevskī*, *čvřljevačkī*, *drīnovačkī*, *drñīškī*, *glāvičkī*, *grādačkī*, *kānjānskī*, *kljākačkī*, *kòprnskī*, *planjānskī*, *vīnovskī*, *ūtorskī*, *lišnjāčkī*, *lūkānskī*, *ljubòstinjskī*, *ljubòtičkī*, *mātaskī*, *mòsēčkī*, *mrātòvskī*, *nèčvenskī*, *nèveškī*, *òklājskī*, *òtavičkī* / *òtovičkī*, *pākovačkī*, *pòdumačkī*, *pokròvnīčkī*, *pūljānskī*, *ràdoničkī*, *ràzvòčkī*, *rūžičkī*, *sèdramičkī*, *sīveričkī*, *sūknovačkī*, *šīritovačkī*, *šīkovačkī*, *tèpljūškī*, *trbòunjnskī*, *vīnovačkī*, *visočkī*, *žītniskī*

Prema građi pri tvorbi ktetika od morfološke ojkonomne osnove prevladava izvođenje s pomoću sufiksa *-skī*. Pritom ne dolazi do glasovnih promjena ako se osnova završava sonantom: *bàdanjskī*, *bobòdolskī* / *bobòdòskī*, *brīštānskī*, *čavòglāvskī*, *čvřljevskī*, *kānjānskī*, *kòprnskī*, *planjānskī*, *vīnovskī*, *ūtorskī*, *lūkānskī*, *ljubòstinjskī*, *mrātòvskī*, *nèčvenskī*, *òklājskī*, *pūljānskī*, *trbòunjnskī*. Ako se osnova završava kojim drugim suglasnikom, tada se događaju glasovne promjene u kojima se često zatire tvorbeni šav:

-c, *-k* + *-skī* > *-čkī*: *bāljačkī*, *glāvičkī*, *lišnjāčkī*, *òtavičkī* / *òtovičkī*, *pokròvnīčkī*, *visočkī* (: *Visoka*)

-*ć*, -*đ* + -*skī* > -*čkī*: *bògatičkī*, *ljubòtičkī*, *mòsēčkī*, *ràdoničkī*, *ràzvòčkī* (: Razvođe), *rùžičkī*, *sèdramičkī*, *sīveričkī*

-*ć* + -*skī* > -*skī*: *žītiskī*

-*h*, -*š*, -*st* + -*skī* > -*ški*: *tèpljūškī*, *d̀rnīškī*, *nèveškī* (: Nevest).

Od ojkonima s nepostojanim *a* ktetik se tvori od nominativne osnove, npr. *gràdačkī* (: Gradac).

U ktetika koji se izvode od ojkonima u množini i kojih se osnova u nominativu završava dvama suglasnicama (npr. Suknovci, Širitovci) pri izvođenju pridjeva s pomoću sufiksa -*skī* umeće se nepostojano *a*: *bàljačkī* (: Baljci), *d̀rīnovačkī* (: Drinovci), *pòdumačkī* (: Podumci), *sùknovačkī* (: Suknovci), *šīritovačkī* (: Širitovci).

Sufiks -*ačkī* dolazi pri izvođenju od ojkonima na -*ovo/-evo*, dakle onih ojkonima kojih se osnova završava sonantom -*v*: *čvrljevačkī*, *pàkovačkī*, *šīkovačkī*, *vīnovačkī*. No to nije sustavna pojava pa je od ojkonima istoga tipa *Mràtovo* ktetik *mràtòvskī*.

Ovoj omanjoj skupini pridružujemo i ktetik *kljàkačkī* (: *Kljáci*, G *Kljákā*), koji se jedini u građi izvodi od jednosložne osnove, a može se tumačiti kao O + -*ačkī*.

b) ktetici izvedeni od krnje ojkonimne osnove: *bìočkī*, *bògaskī* / *bògackī*, *kàrāljskī* / *kàrālskī*, *màrasovskī*, *mìočkī*, *mīrlovskī*, *mīrlovačkī*, *ostrògāškī* / *strògāškī*, *ùmljovačkī*, *ùneškī*, *vèlūškī*,

Krnje su osnove u našoj građi nastale odbacivanjem formanata:

-*ić(i)*: *bìočkī*, *bògaskī* / *bògackī*¹⁵, *kàrāljskī*¹⁶ / *kàrālskī*, *mìočkī*, *mīrlovskī*, *mīrlovačkī*, *ùneškī*, *vèlūškī*

-*ica*: *ostrògāškī* / *strògāškī* (: Ostrogašica / Strogašica)

-*ine*: *màrasovskī*.

Većina je navedenih ktetika nastala izvođenjem s pomoću sufiksa -*skī*, a samo su dvije potvrde za izvođenje sufiksom -*ačkī*: *mīrlovačkī* (: Mirlović) i *ùmljovačkī*.

Ktetik *ùmljovačkī* izveden je od krnje osnove nastale odbacivanjem središnjega sloga -*an-* i završnoga formanta -*ići* (: Umljanovići). Od tako skraćene osnove izvedeni su i etnici *Umljovčānac*, *Ūmljōvka*, *Ūmljovčāni*.

¹⁵ U izvođenju od krnje ojkonimne osnove *Bogat-* (: Bogatići) s pomoću sufiksa -*skī* na tvorbenome šavu u primjeru *bògaskī* došlo je do pojednostavnjivanja suglasničke skupine -*tsk-* > -*sk-*, dok je u primjeru *bògackī* došlo do promjene -*tsk-* > -*ck-*.

¹⁶ S obzirom na dosad najstariju dostupnu potvrdu ojkonima *Karalić* iz 1732. *Craglich* (mle-tačka karta s granicama iz 1700. i 1718.; v. u Slukan Altić 2007: 80.), moguće je da se u prošlosti selo zvalo *K(a)raljić(i)*, a u današnjem dubletnom ktetiku s osnovom *kàrāljskī* / *kàrālskī* sačuvano je negdašnje /l/ u osnovi.

6.2.2. Tvorba ktetika od etnika

Od etnika je izveden manji broj drniških ktetika: *čērānskī, káčānskī, kǎličānskī, kljúčānskī, kričānskī, kúlĵānskī, pāračānskī, sēlinārskī*. Svi su nastali izvođenjem s pomoću sufiksa *-skī* od osnova koje se završavaju sonantom *-n* i *-r*, tj. od etnika nastalih izvođenjem sufiksima *-(j)an*, *-(j)anac* i *-ar*.

7. Zaključak

Građa za iznesenu raščlambu prikupljena je terenskim istraživanjem etnika u Drniškoj krajini. U istraživanju je mnogo teže bilo dobiti odgovor na pitanje za etnik u jednini nego za etnik u množini zato što je identifikacija s pomoću etnika „prirodnija“ za zajednicu ljudi nego za pojedinca.

Na temelju prikupljene građe i njezine raščlambe donosimo sljedeće zaključke o tvorbi etnika i ktetika u Drniškoj krajini.

1) Od jednočlanih i višečlanih ojkonima etnici za mušku i žensku osobu tvore se sufiksacijom te nema primjera za složeno-sufiksalsnu tvorbu.

2) U raščlambi etnika za mušku osobu utvrđen je velik broj sufiksa koji sudjeluju u tvorbi etnika u jednini (*-(j)anac*, *-(j)an*, *-(j)anin*, *-ac*, *-čan*, *-čanac*, *-ar*, *-ušanac*, *-(j)oljac*) i manji broj sufiksa za tvorbu množinskih likova. Pritom je uočen velik broj sinonimnih etnika, ali i asimetrija u tvorbi jedninskih i množinskih likova pa je u tvorbi etnika muškoga roda u jednini dominantan sufiks *-(j)anac*, a u tvorbi etnika muškoga roda u množini dominira sufiks *-(j)ani*.

3) Kao i kod muških etnika u tvorbi etnika za žensku osobu potvrđena je sinonimna tvorba, no za razliku od muških etnika ne postoji asimetrija u tvorbi jedninskih i množinskih likova. Ustanovljena su tri načina tvorbe etnika za žensku osobu: mocijskim izvođenjem, koje je dominantno, izvođenjem od ojkonimne osnove te konverzijom ktetika, što je slabo plodan tvorbeni model u proučavanome području.

U mocijskoj tvorbi javljaju se dva sufiksa: *-ka* i *-kuša*. Sufiks *-ka*, najplodniji sufiks u hrvatskome jeziku u tvorbi etnika za ženske osobe, dolazi na ojkonimne osnove te na osnove od etnika za mušku osobu. U našoj građi on je osobito dominantan u mocijskoj tvorbi, dok je u tvorbi od ojkonimne osnove, u kojoj sudjeluju sufiksi *-kuša*, *-ka*, *-kinja* i *-ačanka*, najplodniji sufiks *-kuša*.

4) Ktetici se na proučavanome području tvore od ojkonimnih i etničkih osnova. Izvode se s pomoću sufiksa *-skī*, koji je dominantan, te *-ačkī*, koji se pojavljuje u manjem broju primjera.

U građi su potvrđeni primjeri sinonimne tvorbe ktetika s pomoću ojkonimne i etničke osnove: *bàdnjūškī* (: *Badnjūšani*) / *bàdanjskī* (: *Bàdanj*) te ima primjera izvođenja od iste osnove, ali s pomoću različitih sufiksa: *čvrļjevskī* / *čvrļjevačkī*, *mīrlovskī* / *mīrlovačkī*.

8. Popis ojkonima, etnika za mušku i žensku osobu te ktetika

ojkonim	etnik m. jd.	etnik ž. jd.	etnik m. mn.	ktetik
<i>Bàdanj</i>	<i>Badnjušánac</i>	<i>Badnjušánka</i>	<i>Badnjušani</i>	<i>bàdnjūškī / bàdanjskī</i>
<i>Bàljci</i>	<i>Baljčánac</i>	<i>Bàljkuša</i>	<i>Bàljčani</i>	<i>bàljačkī</i>
<i>Bjōčić</i>	<i>Bjōčánac</i>	<i>Bjōčánka</i>	<i>Bjōčāni</i>	<i>bjōčkī</i>
<i>Bobòdol / Bobòdō</i>	<i>Bobòdoljan / Bobòdovljan / Bobodovljánac</i>	<i>Bobòdoljānka Bobòdovljānka</i>	<i>Bobòdoljāni</i>	<i>bobòdolskī / bobòdōskī</i>
<i>Bògatići (općina Drniš)</i>	<i>Bogačánac / Bogačan</i>	<i>Bògačānka / Bogājkuša</i>	<i>Bògačāni</i>	<i>bògaskī / bògackī</i>
<i>Bògatići (općina Promina)</i>	<i>Bogačánac / Bogačan</i>	<i>Bògačānka / Bogājkuša</i>	<i>Bògačāni</i>	<i>bògatičkī / bògājskī</i>
<i>Brištāne</i>	<i>Brištánac</i>	<i>Brištānkuša</i>	<i>Brištānčani</i>	<i>brištānskī</i>
<i>Cěra</i>	<i>Ceránac</i>	<i>Cěrānka</i>	<i>Cěrāni</i>	<i>cěrānskī</i>
<i>Čavòglave</i>	<i>Čavòglavac</i>	<i>Čavòglāvka</i>	<i>Čavòglāvci / Čavòglāvčani</i>	<i>čavòglāvskī</i>
<i>Čitluk</i>	<i>Čitlučánac</i>	<i>Čitlučānka</i>	<i>Čitlučani</i>	<i>čitluckī čitluskī</i>
<i>Čvřljevo</i>	<i>Čvřljevčánac</i>	<i>Čvřljevčānka / Čvřljèvkuša</i>	<i>Čvřljevčani</i>	<i>čvřljevskī / čvřljevačkī</i>
<i>Dònjē Plānjāne</i>	<i>Planjānčan / Planjančánac</i>	<i>Planjānkuša / Plānjānka</i>	<i>Planjānčani</i>	<i>planjānskī</i>
<i>Gòrnjē Plānjāne</i>	<i>Planjānčan / Planjančánac</i>	<i>Planjānkuša / Plānjānka</i>	<i>Planjānčani</i>	<i>planjānskī</i>
<i>Dònjē Ūtore</i>	<i>Utoránac</i>	<i>Ūtorānka / Ūtōrka</i>	<i>Ūtorāni</i>	<i>ūtorskī</i>
<i>Gòrnjē Ūtore</i>	<i>Utoránac</i>	<i>Ūtorānka / Ūtōrka</i>	<i>Ūtorāni</i>	<i>ūtorskī</i>
<i>Drínōvci</i>	<i>Drinovčánac</i>	<i>Drinovčānka</i>	<i>Drinovčani</i>	<i>drínovačkī</i>
<i>Drniš</i>	<i>Drnišánac</i>	<i>Drnišānka</i>	<i>Drnišani</i>	<i>dřniškī</i>
<i>Dònjē Vīnovo</i>	<i>Vinovčánac</i>	<i>Vinjānkuša / Vijānkuša</i>	<i>Vinovčāni / Vinovljāni</i>	<i>vīnovskī / vīnovačkī</i>
<i>Gòrnjē Vīnovo</i>	<i>Vinovčánac</i>	<i>Vinjānkuša / Vijānkuša</i>	<i>Vinovčāni / Vinovljāni</i>	<i>vīnovskī / vīnovačkī</i>

<i>Grádac</i>	<i>Gračánac / Gračóljac</i>	<i>Gráčānka / Gráčōljka</i>	<i>Gráčani</i>	<i>grádačkī</i>
<i>Kádina Glávica</i>	<i>Glavičánac</i>	<i>Glàvičānka</i>	<i>Glàvičani</i>	<i>glàvičkī</i>
<i>Kānjāne / Kānjāni</i>	<i>Kanjančánac</i>	<i>Kanjānkuša / Kānjančānka</i>	<i>Kanjānčani</i> ¹⁷	<i>kānjānskī</i>
<i>Káčine</i> ¹⁸	<i>Kačinjánac / Káčan</i>	<i>Káčīnka</i>	<i>Káčinjani</i>	<i>káčānskī</i>
<i>Kāralíc</i>	<i>Karalčánac</i>	<i>Karālkuša</i>	<i>Kāralčāni</i>	<i>kārāljskī / kārālskī</i>
<i>Kljáci</i> ¹⁹	<i>Kljačánac</i>	<i>Kljāčka / Kljākačānka</i>	<i>Kljáčani</i>	<i>kljākačkī</i>
<i>Kljūč</i>	<i>Ključánac</i>	<i>Ključānkuša</i>	<i>Kljúčani</i>	<i>kljúčānskī</i>
<i>Kòprno</i>	<i>Koprnjánac</i>	<i>Kòprnjānka</i>	<i>Kòprnjāni</i>	<i>kòprnskī</i>
<i>Krīčke</i>	<i>Kričánac</i>	<i>Kričānka</i>	<i>Kričāni</i>	<i>krīčānskī</i>
<i>Kúla</i> ²⁰	<i>Kúljan</i>	<i>Kúljānka</i>	<i>Kúljani</i>	<i>kúljānskī</i>
<i>Lišnjāk</i>	<i>Lišnjičánac</i>	<i>Lišnjičānka</i>	<i>Lišnjičani</i>	<i>lišnjāčkī</i>
<i>Lùkār</i>	<i>Lukárac</i>	<i>Lukārkuša / Lùkārka</i>	<i>Lukárci</i> ²¹	<i>lùkārskī</i>
<i>Ljubòstinje</i>	<i>Ljubostínjac</i>	<i>Ljubòstīnjka</i>	<i>Ljubòstinjani</i>	<i>ljubòstinjskī</i>
<i>Ljubòtić</i>	<i>Ljubotičánac</i>	<i>Ljubòtičānka</i>	<i>Ljubòtičani</i>	<i>ljubòtičkī</i>
<i>Màtase</i>	<i>Matasánac</i>	<i>Màtasānka / Màtaskinja</i>	<i>Màtasani</i>	<i>màtaskī</i>
<i>Màrasovine</i> ²²	<i>Marasovljánac / Màrasovljan</i>	<i>Màrasovljānka</i>	<i>Màrasovljani</i>	<i>màrasovskī</i>
<i>Mìočić</i>	<i>Miočánac</i>	<i>Mìočānka</i>	<i>Mìočāni</i>	<i>mìočkī</i>
<i>Mìrlović Pòlje</i>	<i>Mìrlovčánac</i>	<i>Mìrlovčānka</i>	<i>Mìrlovčāni</i>	<i>mìrlovačkī</i>
<i>Mìrlović Zàgora</i>	<i>Mìrlovčánac</i>	<i>Mìrlovčānka</i>	<i>Mìrlovčāni</i>	<i>mìrlovskī</i>

¹⁷ Uz *Kanjānčani* stanovništvo okolnih sela posprdno ih naziva i *Kanjólci*.

¹⁸ Službeno je ime Kaočine.

¹⁹ Službeno je *Kljake*, a tako je i na katastarskome planu iz 1892.: tal. *Cliache* (podatak iz drniškoga katastra), no Kljačani taj lik smatraju nametnutim, tj. svoje selo nazivaju *Kljáci*.

²⁰ Danas je dio Oklaja, a u prošlosti samostalno selo.

²¹ U okolnim selima može se i danas čuti narodni deseterac:

*Lāko ti je pòznati Lukārca,
lūlu pūši i tīra màgārca.*

²² U prošlosti samostalno selo, a danas zaselak Matasa.

<i>Mòsèc</i>	<i>Mosećánac / Moséćan</i>	<i>Mosèčkuša</i>	<i>Moséćani</i>	<i>mòsèčkī</i>
<i>Mrâtovo</i>	<i>Mrâtovljan</i>	<i>Mrâtovljānka</i>	<i>Mrâtovljani</i>	<i>mrâtōvskī</i>
<i>Nèčven</i> ²³	<i>Nèčvenjan / Nečvenjánac</i>	<i>Nèčvenjānka / Nèčvēnka / Nečvènkuša</i>	<i>Nèčvenjani</i>	<i>nèčvenskī</i>
<i>Nèvest</i>	<i>Nevešćánac</i>	<i>Nèvešćānka</i>	<i>Nèvešćāni</i>	<i>nèveškī</i>
<i>Nòs Kàlik</i> ²⁴	<i>Kàličan / Kàličánac</i>	<i>Kàlkuša</i>	<i>Kàličani</i>	<i>kàličānskī</i>
<i>Òklaj</i>	<i>Oklājác / Oklājčan</i>	<i>Oklājkuša</i> ²⁵ / <i>Òklājka</i>	<i>Oklājci / Oklājčani</i>	<i>òklājskī</i>
<i>Ostrogàšica / Strogàšica / Strugàšica</i> ²⁶	<i>Strogašánac / Ostrogašičánac</i>	<i>Ostrogàšičānka / Strogàšānka</i>	<i>(O)strogàšičāni / Strogašāni / Strugašičāni</i>	<i>ostrogāškī / strògāškī</i>
<i>Òtavice / Òtovice</i>	<i>Otavčánac / Otovčánac</i>	<i>Òtavčānka / Òtovčānka</i>	<i>Òtavčāni / Òtovčāni</i>	<i>òtavičkī / òtovičkī</i>
<i>Pàkovō Sèlo</i>	<i>Pakovčánac</i>	<i>Pàkovčānka</i>	<i>Pàkovčāni</i>	<i>pàkovačkī</i>
<i>Pàrčić / Pácić</i>	<i>Paračánac / Pàračan</i>	<i>Paràčkuša / Pàračānka</i>	<i>Paračānci / Pàračāni</i>	<i>pàračānskī</i>
<i>Pòdūmci</i>	<i>Podumčánac</i>	<i>Pòdumačka</i>	<i>Pòdumčāni</i>	<i>pòdumačkī</i>
<i>Pokròvnik</i>	<i>Pokrovničánac</i>	<i>Pokrovničānka</i>	<i>Pokrovničāni</i>	<i>pokròvničkī</i>
<i>Pūljāne</i>	<i>Puljánac</i>	<i>Puljānkuša / Pūljānka</i>	<i>Puljānci / Puljānčani</i>	<i>pūljānskī</i>
<i>Ràdonić</i>	<i>Radončánac</i>	<i>Ràdončānka</i>	<i>Ràdončāni</i>	<i>ràdoničkī</i>
<i>Ràzvòde</i>	<i>Razvođánac</i>	<i>Ràzvođānka</i>	<i>Ràzvođāni</i>	<i>ràzvòčkī</i>
<i>Rūžić</i>	<i>Ružičánac</i>	<i>Rūžičānka</i>	<i>Rūžičāni</i>	<i>rūžičkī</i>
<i>Sèdramić</i>	<i>Sedramičánac</i>	<i>Sèdramičānka</i>	<i>Sèdramičāni</i>	<i>sèdramičkī</i>
<i>Sèline</i> ²⁷	<i>Sèlinār</i>	<i>Sèlinārka</i>	<i>Sèlināri</i>	<i>sèlinānskī</i>
<i>Sīverić</i>	<i>Siverčánac</i>	<i>Sīverčānka</i>	<i>Sīverčāni</i>	<i>sīveričkī</i>

²³ U prošlosti samostalno naselje, a danas zaselak u Puljanima. Starije stanovništvo selo naziva *Nèčmen*.

²⁴ Godine 1857. u popisu stanovnika selo je zabilježeno kao Nos, a danas se kao neslužbeno ime često rabi odantroponimni ojkonom *Kàlici*.

²⁵ U okolnim prominskim selima poznat je deseterački dvostih:

*Oklājkuše jāsē biciklētu,
sūjū Bōga i nēdilju svētu.*

²⁶ Danas tako svoje selo nazivaju samo najstariji stanovnici.

²⁷ Seline su zaselak u Puljanima.

<i>Sùknõvci</i>	<i>Sùknovčan</i>	<i>Sùknovčānka</i> ²⁸ / <i>Sùknõvka</i>	<i>Sùknovčāni</i>	<i>sùknovačkī</i>
<i>Širitõvci</i>	<i>Širitovčan/</i> <i>Širitovčānac</i>	<i>Širitovčānka</i>	<i>Širitõvčāni</i>	<i>širitovačkī</i>
<i>Štikovo</i>	<i>Štikovljanin</i>	<i>Štikovljānka</i>	<i>Štikovljāni</i>	<i>štikovačkī</i>
<i>Tèplju /</i> <i>Tèpljuv</i> ²⁹	<i>Tepljušānac</i>	<i>Tepljušānka</i>	<i>Tepljušāni</i>	<i>tèpljuškī</i>
<i>Trbõunje</i>	∅ ³⁰	<i>Trbõunjka</i>	<i>Trbõunjāni</i>	<i>trbõunjškī</i>
<i>Umljānovići</i>	<i>Umljovčānac</i>	<i>Umljõvka</i>	<i>Umljovčāni</i>	<i>umljovačkī</i>
<i>Ūnešić</i>	<i>Unešićānac</i>	<i>Ūnešićānka</i>	<i>Ūnešićāni</i>	<i>ūneškī</i>
<i>Vèlušić /</i> <i>Vèlūšć</i>	<i>Velušānac</i>	<i>Velušānka</i>	<i>Velušāni /</i> <i>Velušānci</i>	<i>vèlušškī</i>
<i>Visokā</i>	<i>Visočānac</i>	<i>Visočānka</i>	<i>Visočāni</i>	<i>visočkī</i>
<i>Žitnić</i>	<i>Žitnićānac</i>	<i>Žitnićānka</i>	<i>Žitnićāni</i>	<i>žitniskī</i>

Literatura:

- ALERIĆ, DANIJEL. 1974.–1975. O potrebi djelomičnoga prilagođivanja dijalekatskih mjesnih imena i prezimena. *Jezik*, XXII (1), Zagreb, 5–17.
- ALERIĆ, DANIJEL. 1974.–1975. Ponovno o potrebi djelomičnoga prilagođivanja dijalekatskih mjesnih imena i prezimena. *Jezik*, XXII (3), Zagreb, 80–89.
- BABIĆ, STJEPAN. 1975.–1976. Prezimena, toponimi, etnici i ktetici u književnom jeziku. *Jezik*, XXIII (5), Zagreb, 139–144.
- BABIĆ, STJEPAN. 1976. Tvorba etnika u dijalektima i u hrvatskom književnom jeziku. *Onomastica Jugoslavica*, 6, Zagreb, 146–185.
- BABIĆ, STJEPAN. 1992. Modeliranje u tvorbi riječi. *Suvremena lingvistika*, 34, Zagreb, 35–40.
- BABIĆ, STJEPAN. ²1991. *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku : nacrt za gramatiku*. Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti : Nakladni zavod Globus.
- BARIĆ, EUGENIJA i dr. ²1997. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- BARIĆ, EUGENIJA i dr. 1999. (u redakciji izvršnog uredništva Lane Hudeček, Milice Mihaljević i Luke Vukojevića). *Hrvatski jezični savjetnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje – Pergamena – Školske novine.

²⁸ Prominci su spjevali osmerački dvostih za žene iz Suknovaca: *Sùknovčānke blīzu Cõtē ñgrajū se na bālotē*.

²⁹ Službeno je ime Tepljuh.

³⁰ Ispitanici nisu dali odgovor tvrdeći da se uvijek rabi sintagma *čõvik iz Trbõunja*.

- BJELANOVIĆ, ŽIVKO. 1978. *Imena stanovnika mjesta Bukovice*. Split: Čakavski sabor.
- BJELANOVIĆ, ŽIVKO. 2007. *Onomastičke teme*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- ČILAŠ ŠIMPRAGA, ANKICA; KURTOVIĆ BUDJA, IVANA. 2009. Etnici i ktetici u kajkavskom narječju. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 35, Zagreb, 35–52.
- ČILAŠ ŠIMPRAGA, ANKICA. 2011. Etnici i ktetici – standardni jezik i stanje na terenu. *Geografska imena : zbornik radova s Prvoga nacionalnog savjetovanja o geografskim imenima, Zadar, 23.–24. listopada 2009.*, Zadar: Sveučilište u Zadru – Hrvatsko geografsko društvo, 17–23.
- PETI, MIRKO. 1997. Koje su imenske riječi etnici i etnonimi. *Folia onomastica Croatica*, 6, Zagreb, 99–112.
- PETI, MIRKO. 1999[i.e. 2000]. O tzv. sadržaju imena. *Folia onomastica Croatica*, 8, Zagreb, 97–122.
- SEKEREŠ, STJEPAN. 1974.–1975. O nekim slavonskim etnicima i kteticima. *Jezik XXII* (5), Zagreb, 156–160.
- SLUKAN ALTIĆ, MIRELA. 2007. *Povijesna geografija rijeke Krke: kartografska svjedočanstva*. Šibenik: Javna ustanova Nacionalni park Krka (Zagreb: Narodne novine).
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2002. Antroponimija III – Ostali tipovi imena. U: *Słowiańska onomastyka – Encyklopedia*, I, Warszawa–Kraków, 527–532.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2009. *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- ŠOJAT, ANTUN. 1974.–1975. O uključivanju dijalekatskih imena u književni jezik, *Jezik*, XXII (1), Zagreb, 25–30.
- TEŽAK, STJEPKO. 1973.–1974. Etnici i ktetici u pravopisnom rječniku. *Jezik*, XXI (2), Zagreb, 52–55.
- TEŽAK, STJEPKO. 1974.–1975. O poštokavljivanju mjesnih imena i prezimena, *Jezik*, XXII (1), Zagreb, 18–25.

Names of inhabitants and place name adjectives in Drniška krajina

Abstract

The paper describes and analyzes the formation of ethnonyms and place name adjectives in the Drniš area, which is part of Neo-Štokavian territory in northern Dalmatia. The analysis is based on data collected during field research.

Ključne riječi: etnici, ktetici, novoštokavski dijalekt, Drniška krajina, tvorba riječi

Key words: names of inhabitants, place name adjectives, Neo-Štokavian dialect, the Drniš area, word formation

ANĐELA FRANČIĆ
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Odsjek za kroatistiku
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
afrancic@ffzg.hr

OJKONIM ŠTRIGOVA KROZ STOLJEĆA

U radu se prati pojavnost ojkonima *Štrigova* u pisanim izvorima i na zemljovidima od najstarijega zapisa do danas. Upozorava se na različitost bilježenja ojkonimskoga lika i njegove mijene kroz stoljeća. Prikazuje se i odraz imena toga gornjomeđimurskog naselja u povijesnoj i suvremenoj (međimurskoj) onimiji.

1. Uvod

1.1. Imena i njihovi zapisi kroz povijest – važnost bavljenja imenima

Najstarija imena zasvjedočena u prostoru omeđenome Mediteranom i Panonijom u kojemu se nastaniše Hrvati govore o naslijeđenoj praslavenskoj imenskoj baštini, o zatečenim i hrvatskomu jeziku prilagođenim inojezičnim (neslavenskim) imenima te o kreativnosti hrvatskoga jezika i njegovim tvorbenim mogućnostima očitovanim u nadijevanju novih imena. U svima tim imenima – naslijeđenima, prilagođenima i novotvorenima – u njihovu zapisu i doimenskome sadržaju – zbita je povijesna istina o vremenu u kojemu su nastala, o Hrvatima, njihovim dodirima i prožimanjima s drugim etnijama, njihovim kulturama i jezicima, običajima i vjerovanjima.

Imena su prve riječi hrvatskoga jezika zabilježene ponajprije u latinskim jezikom pisanim spomenicima hrvatskoga ranog srednjovjekovlja – kao podsjetnik neka nam posluže u kamen uklesana imena na Krstionici kneza Višeslava (8./9. st.), na Trpimirovu natpisu (9. st.), Branimirovim natpisima (9. st.), Muncimirovu natpisu (9. st.), na Natpisu kralja Držislava (10. st.), na rubovima Čedadskoga evanđelistara (9. st.) zapisana imena hrvatskih dostojanstvenika itd.

Svjestan obavještajne bremenitosti imenskoga znaka u kojemu je sažeta svekolika istina o životu njegovih nadjevatelja, utemeljitelj suvremene hrvatske etnologije Antun Radić piše: »Ako je ikoju domovinu koji narod ikada doista osvojio, obuhvatio ju sa svojih pet osjetila, a to je Hrvat osvojio svoju Hrvatsku time,

što su koljena i koljena naših predaka u tisućama i tisućama imena mjesta ostavila potomcima pečat svojih dojmova, svoje misli i svoga rada. U tim je imenima naša domovina tako opisana, njezina prošlost tako ispričana, kako bi ju opisali i njezinu prošlost izpričati jedva mogao ikoji zemjopisac ili povjesničar. To je domovina, koja svojim sinovima zbori i priča, jer stoljetnim nazivima i imenima mjesta zборе i pričaju mrtvi, davno nestala pokoljenja« (prema: Belaj 2009: 173). Tu Radićevu tvrdnju, koja se odnosi na ojkonimiju, valja proširiti na svu hrvatsku onimiju.

1.2. Najstarije ojkonimijske potvrde u Međimurju

O početcima međimurske povijesti svjedoče arheološki nalazi koji sežu u mlađe kameno doba. Prvi po imenu nam znani stanovnici Međimurja jesu Panoni, odnosno jedno od panonskih plemena¹ koje je u Međimurju živjelo u željezno doba. Poslije njih u kraj između Mure i Drave dolaze, ostajući tu kraće ili duže vrijeme ili tek prolazeći njime, Kelti, Rimljani, Vizigoti, Alani, Huni, Ostrogoti, Langobardi, Avari i dr. O životu u rimskome vremenu svjedoči više od dvadeset lokaliteta dosad pronađenih u mursko-dravskome međurječju (*Registar*, 1990). U tome je razdoblju zasvjedočen ojkonim *Halikan* (*Hallicanum*) kojim se imenovao »prvi i jedini u rimsko vrijeme grad u Međimurju«, »postaja konzulskih beneficijarija na strateški važnom riječnom prijelazu, trgovački centar i važno obrtničko središte« (Kalšan 2006: 16).

Hrvati u Međimurje dolaze u šestome stoljeću.² Prvi indirektni spomen nekoga međimurskog lokaliteta (ribnjak na Dravi) sadržava povelja kralja Stjepana Svetoga iz 1024. (Kalšan 2006: 22–23), a najstariji dosad nam poznati podatak iz međimurske ojkonimije nakon što se u njemu naseliše Hrvati čuva listina u kojoj se prvi put izrijeком spominje i Međimurje. Riječ je o ispravi iz 1203. godine. U njoj se, kao i u mnogim poslije nastalim zapisima, Međimurje imenuje opisno – »inter Muram et Dravam«, a sintagmom »terra beati Michaelis« imenuje se današnje međimursko naselje Mihovljan (Frančić 2000). Iako se u literaturi nailazi na tvrdnje da je »tijekom 13. stoljeća oformljena (...) većina današnjih međimurskih naselja« (Kalšan 2006: 29), u pisanim su izvorima iz toga vremena zasvjedočena imena tek manjega broja njih.

1.3. Predmet rada

U radu se prati pojavnost ojkonima *Štrigova* u pisanim izvorima i na zemljovidima od najstarijih poznatih nam zapisa do danas. Upozorava se na različitost bižženja ojkonimskoga lika i njegove mijene kroz stoljeća. Dijakronijska se imen-

¹ U literaturi se nude različiti odgovori na pitanje o kojemu je plemenu riječ (Frančić – Žagar Szentesi 2008: 60).

² U literaturi nailazimo na različite podatke o hrvatskim početcima na međimurskome tlu (Frančić – Žagar Szentesi 2008: 60).

ska varijantnost dovodi u svezu s izvanjezičnim čimbenicima. Baveći se imenima polazimo od pretpostavke da ime kumulira u sebi jezičnu i izvanjezičnu „istinu“ vremena u kojemu se rađa, ali i čitavoga vremenskog protega u kojemu živi, u kojemu obavlja svoju imensku zadaću točne identifikacije imenovanoga objekta i njegovu diferencijaciju od skupine istovrsnih objekata. Ako se s vremenom i zaboravi njegova prvotna motivacija, njegova etiologija, to mu ne priječi da nastavi obavljati svoju onomastičku zadaću. Uz to, nerijetko ga nalazimo kao osnovicu ugrađenu u druga imena iste ili različite onomastičke kategorije. O svemu tome svjedoči nam i ojkonim Štrigova te od njega izvedena imena gornjomeđimurske povijesne i suvremene onimije.

1.4. Ukratko o Štrigovi

Slika 1.

Crkva sv. Marije Magdalene

Slika 2.

Crkva sv. Jeronima

Slika 3.

Detalj s Rangerove freske

Štrigova je jedno od 135 današnjih međimurskih naselja. Smještena je na 202 m nadmorske visine u vinorodnome briježnom (sjeverozapadnom) dijelu Međimurja, blizu granice s Republikom Slovenijom. Središte je istoimene općine koja se prostire na oko 45 km² te obuhvaća ovih deset naselja: Štrigovu, Banfi, Jalšovec, Grabrovnik, Železnu Goru, Prekopu, Sveti Urban, Stanetinec, Robadje i Leskovec. Prema popisu stanovništva iz 2011. godine u Općini Štrigova živjelo je 2 769 stanovnika, a u samoj Štrigovi njih 447, što je čini trećim po broju stanovnika naseljem u Općini (prethode joj Sveti Urban i Železna Gora).³ Stanovništvo se uglavnom bavi vinogradarstvom i voćarstvom. Štrigova je jedino međimursko naselje koje se stoljećima diči dvjema crkvama:⁴ župnom crkvom svete Marije Mag-

³ Prema podacima iz popisa stanovništva: <http://ecakovec.com/2011/06/popis-stanovnistva-za-medimursku-zupaniju-rezultati/>

⁴ Čakovec je tek potkraj prošloga stoljeća – uz u središtu grada smještenu župnu crkvu svetoga Nikole biskupa (građena od 1707. do 1728., posvećena 1750., a župnom postala 1789.) – u četvr-

dalene (čiji se titular spominje već u prvome popisu župa Zagrebačke biskupije 1334.: »sancte Marie Magdalene de Strigo«) i crkvom svetoga Jeronima (današnja crkva s dvama tornjevima sagrađena je na temeljima starije, stradale u potresu 1738.; oslikana je baroknim freskama Ivana Rangera, prepoznatljivim po osebjnome slikarskom rukopisu).

Uza štrigovsku se povijest vežu imena njezinih gospodara, među kojima se osobito ističe Fridrik Celjski (1379. – 1454.), čijom je zaslugom sredinom 15. stoljeća sagrađena te posjedima i pravima bogato obdarena crkva svetoga Jeronima. Govoreći o Štrigovi i znamenitim osobama koje povezujemo s njome, nezaobilazan je i spomen pavlina Josipa Bedekovića Komorskoga (1688. – 1760.) koji je Štrigovu zadužio svojim latinskim jezikom pisanim djelom *Natale solum magni Ecclesiae doctoris sancti Hieronymi (Neostadii Austriae, 1752.)* dokazujući da je Štrigova antički *Stridon* u kojemu je rođen sv. Jeronim.⁵

Slika 4.

Natale solum magni Ecclesiae doctoris sancti Hieronymi Josipa Bedekovića

U naselju Globoko (koje je nekad bilo dijelom štrigovske župe, a danas je u

ti *Jug* dobio i drugu crkvu svetoga Antuna Padovanskoga.

⁵ Rečenica iz autobiografije sv. Jeronima – »Hieronymus natus patre Eusebio oppido Stridonis, quod a Gothis eversum, Dalmatiae quondam Pannoniaeque confinium fuit, usque in praesentem annum, id est Theodosii principis XIV., haec scrips.« – u kojoj se *Stridon* smješta na među Dalmacije i Panonije, bila je povodom mnogima (npr. Tomi Arhidakonu, Frani Buliću, Josipu Florschützu, Marku Maruliću, Josipu Bedekoviću...) da ga pokušaju točno ubicirati. Dokazivalo se da je riječ o istarskome naselju *Sdrinja* (talijanski *Sdregna*), o međimurskoj *Štrigovi*, o naselju na Grahovu polju u Bosni, o srednjovjekovnome naselju *Ztregomba* (današnja Strigova kraj Bosanske Dubice), o gradu Zrinu... (Florschütz 1902; Milotić 2006).

sastavu Republike Slovenije) rođen je svećenik Petar Berke, pisac prve povijesti svetišta Majke Božje Bistričke *Kinch oszebuini szlavnoga orszaga Horvatzkoga* (1¹Zagreb, 1765.).

I letimičnim osvrtom na povijest Štrigove uočava se da je to međimursko naselje dijelilo sudbinu čitavoga Međimurja – poklanjali su je, davali u zalog, prodavali; njome su vladali strani i domaći feudalni gospodari; bila je pripajana Mađarskoj i Sloveniji te ponovno vraćana u sastav Hrvatske... Štrigova ima osnovnu školu, jednu od najstarijih u Međimurju (poučavanje djece spominje se u povijesnim izvorima od 1640.). Od 1999. nastava se održava u novome, suvremenom zdanju, dok u obnovljenoj zgradi stare osnovne škole od 2003. djeluje Državni arhiv za Međimurje, u kojemu je pohranjena vrijedna arhivska građa (255 fondova i zbirki) čijim će se pomnim proučavanjem nesumnjivo otkriti još mnoge zanimljivosti vezane uz povijest toga kraja.

2. Ojkonim Štrigova kroz stoljeća

2.1. Prvi spomen i kasniji zapisi Štrigove u pisanim dokumentima

Međimurska je povijest monografski obrađena (Horvat, 1944; Bunjac, 2003; Kalšan, 2006), a monografije imaju i mnoga međimurska naselja. Pretačući povijest u knjige, istraživači su se, uz ostalo, služili zapisima i dokumentima razasutim po brojnim arhivima, knjižnicama, matičnim uredima i drugim ustanovama u Hrvatskoj i izvan njezinih granica, koji čuvaju pisane tragove te povijesti. Štrigova još nema svoju suvremenu monografiju koja bi, kao što je to uobičajeno, na samome početku povijesnoga pregleda sadržavala i podatak o najstarijemu zapisu imena naselja. Na više mrežnih stanica nailazi se na podatak (pritom se ne spominje izvor) da »prvi dokumenti o postojanju Štrigove potječu iz 13. stoljeća«. ⁶ Na preciznije datiranje prvoga spomena imena toga međimurskog naselja naišli smo u knjizi *Magyarország történelmi földrajza* mađarskoga povjesničara Dezse Csánkija (Csánki 1897: 16). Pozivajući se na razne povijesne izvore, autor u poglavlju knjige naslovljenom *Várai és erósségei* uz natuknicu ⁷ *S(z)trigó (Sztrágó, Sztridó, Szturgó)* ⁸ donosi potvrde imena današnje Štrigove kronološkim redom, od 13. do potkraj 15. st. Na početku toga niza stoji godina 1271. i zapis *Ca-*

⁶ <http://hr.wikipedia.org/wiki/Štrigova> (9. kolovoza 2012.)
<http://www.emedjimurje.hr/opcine/opcina-strigova/> (9. kolovoza 2012.)
http://www.medjimurska-zupanija.hr/pdf/bilten_2009.pdf (9. kolovoza 2012.)

⁷ Veći je dio 3. knjige *Magyarország történelmi földrajza* (koja, uz ostalo, sadržava podatke o međimurskoj toponimiji) pisan u obliku rječnika čije su natuknice abecednim redom nanizani toponimi iza kojih slijede podatci o njihovoj pojavnosti u raznim izvorima. Prvo se abecednim redom navode imena dvoraca i utvrda, zatim slijede imena gradova te ostali toponimi (većinom ojkonimi).

⁸ Iako ih donosi u zagradi uz natuknički lik, likove *Sztrágó, Sztridó, Szturgó* tako bilježene ne navodi među potvrđenim oblicima u izvorima na koje se poziva.

str.⁹ *Strigo*. To je ujedno jedina potvrda iz 13. st. Većinu potvrda s podatkom o godini (među njima i 1271. *Strido*) od Csánkija preuzima i László Hadrovics u svom radu *Muraköz helynevei* (Hadrovics 1934), prvome i do danas jedinome sustavnom prikazu međimurske povijesne ojkonimije.

U nastavku ćemo, prateći vremenski slijed, u tablici navesti i ostale potvrde ojkonima na koje smo naišli u izvorima kojima smo se služili (npr. u najstarijem popisu župa Zagrebačke biskupije, u svescima *Diplomatičkoga zbornika*, u Vramčevoj *Kronici*, u Sabljarevu *Miestopisnome riečniku*, u službenim imenicima naselja i dr.; popis izvora sa svim bibliografskim podacima nalazi se na kraju rada).

Tablica 1. Zapis ojkonima Štrigova u povijesnim i dr. izvorima

god.	izvor	zapis ojkonima
1271.	Csánki 1897.	<i>Strigo</i>
1333.	Csánki 1897.	<i>Strigow</i>
1334.	Buturac 1984.	<i>Item sancte Marie Magdalene de Strigo</i>
1343.	Csánki 1897.	<i>Sturgou</i>
1350.	<i>Diplomatički zbor</i> . 1913.	<i>Oztrogo</i>
1350.	Csánki 1897.	<i>Oztrogou, Oztrogow</i>
1351.	<i>Diplomatički zbor</i> . 1914.	<i>Oztrogo</i>
1376.	<i>Diplomatički zbor</i> . 1934.	<i>Oztrogow, Oztrogou</i>
1397.	<i>Diplomatički zbor</i> . 1990.	<i>Ztrigov, Strigov</i>
1397.	Csánki 1897.	<i>Ztragow, Iztragow</i>
1405.	Csánki 1897.	<i>Strygo, Strigo</i>
1415.	Csánki 1897.	<i>Trygaw</i>
1448.	Csánki 1897.	<i>Strydo</i>
1458.	Csánki 1897.	<i>Ztrygow</i>
1478.	Csánki 1897.	<i>Triga</i>
1497.	Csánki 1897.	<i>Ztrygo</i>
1501.	Buturac 1984.	<i>Mathias plebanus in Strigo</i>
1578.	Vramec	<i>Szueti Hieronim (...) roien (...) v Strigoue</i>
1638.	<i>Neoregistrata acta</i>	<i>Strigo</i>
1842.	<i>Shematismus...</i>	<i>Stridone</i>
1866.	Sabljar	<i>Štrigovo</i>
1917.	<i>Shematismus...</i>	<i>Štrigova (Štridovo, Stridóvár)</i>
1921.	Gerić	<i>Štrigova; Stridóvár</i>
1925.	<i>Rečnik mesta...</i>	<i>Štrigova</i>

⁹ Imenskoj potvrdi uvijek prethodi imenica *castrum* (u punome ili pokraćenom obliku).

1951. *Administrativno-teritorijalna podjela...* Štrigovo
1962. *Imenik naselja...* Štrigova
1971. *Imenik naselja...* Štrigova
1981. *Sistemski imenik naselja* Štrigova
1991. *Popis stanovništva...* Štrigova

U izvorima kojima smo se služili naišli smo na 22 različita zapisa imena današnje Štrigove, to su: *Iztragow*, *Oztrigo*, *Oztrigou*, *Oztrigow*, *Stridóvjir*, *Stridon*, *Stridone*, *Strigo*, *Strigov*, *Strigow*, *Sturgou*, *Strydo*, *Strygo*, *Štridovo*, *Štrigova*, *Štrigovo*, *Triga*, *Trygaw*, *Ztragow*, *Ztrigov*, *Ztrygo*, *Ztrygow*. Što se više približavamo našem vremenu, izvora je sve više (radi uštede prostora, u pregledu smo njihov broj reducirali), u njima se smanjuje varijantnost zapisa ojkonima te se, sudeći po navedenim potvrdama, početkom prošloga stoljeća ustaljuje današnji lik.

2.2. Štrigova na povijesnim zemljovidima

Najstariji kartografski prikazi područja na koje će se naseliti Hrvati potječu iz staroga vijeka. Među najvažnije svakako spadaju *Quinta Europe Tabula* grčkoga astronoma, matematičara i geografa Klaudija Ptolomeja (Claudius Ptolemaeus) iz 2. st. i *Tabula Peutingeriana* nastala vjerojatno u 4. stoljeću. Na njima, naravno, nema zabilježene hrvatske toponimije. Prva kartografska potvrda imena Hrvatske jest zapis *Bilad Garuasia* ('zemlja Hrvatska') na zemljovidu *Tabula Rogeriana* arapskoga kartografa Muhameda el Idrizija nastalom 1154. godine. Za razliku od priobalnoga i otočnoga dijela Hrvatske koji se od 12. stoljeća (isprva oskudnije, a slijedom vremena sve češće i preciznije) javlja predmetom kartografskih prikaza, čitava srednjovjekovna kartografija neće zabilježiti imena naselja smještenih u mursko-dravskome međurječju. Ona će se javiti tek u 16. st. na zemljovidima Ugarske, prvim regionalnim zemljovidima sjeverne Hrvatske, epohalnim ostvarenjima bečke kartografije, čiji su autori Lazarus (1528.) i Wolfgang Lazius (1556.). Lazarus je na svojem zemljovidu *Tabula Hungariae* zabilježio više od dvjesto hrvatskih ojkonima, npr. *Stubitza* (Stubica),¹⁰ *Troknstain* (Trakošćan), *Lepa glaua* (Lepoglava), *Winitza* (Vinica), *Beltz* (Belec), *Wartzdinum* (Varaždin), *Zagrabia* (Zagreb), *Bosiako* (Božjakovina), *Ludbergk* (Ludbreg), *Zigek* (Sisak), *Czasma* (Čazma), *Kottine* (Kutina), *Potzega* (Požega), *Ezeck* (Osijek), *Alkogar* (Vukovar), *Zlon* (Slunj), *Modruzia* (Modruš)..., a među njima i dva međimurska – *Czak torna* (Čakovec) i *Strigo* (Štrigova). Dakle, Lazarusov je zemljovid najstariji kartografski izvor koji sadržava ime Štrigove. Na tome zemljovidu uza zapis ojkonima *Strigo* stoji »Natiuus locus St Hyeronimi«.

¹⁰ Ispred zgrade donosi se zapis potvrđen na zemljovidu, a unutar nje sadašnji ojkonimski lik.

Slika 5.

Međimurje i Štrigova na Lazarusovu zemljovidu *Tabula Hungariae*, 1528.

Izvor: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Tabula_hungariae.jpg

Na 28 godina mlađemu Laziusovu zemljovidu *Hungariae descriptio* upisano je pet međimurskih ojkonima – *Strido* (Štrigova), *Bokhyn* (?), *Brilach* (Prelog), *Chakhonthurn* (Čakovec) i *Nedlitz* (Nedelišće). Primjećujemo da je Štrigova na Laziusovu zemljovidu zabilježena u djelomično različiteme liku (*Strido*) od onoga na Lazarusovu zemljovidu (*Strigo*).

Slika 6.

Međimurje i Štrigova na zemljovidu *Hungariae descriptio* Wolfganga Laziusa, 1556.

Izvor: <http://mapy.mzk.cz/mzk03/001/052/185/2619316383/>

Na nekim drugim zemljovidima nastalim u 16. st. – kakvi su npr. *Sclavoniae, Croatiae, Carniae, Istriae, Bosniae, finitimarumque, regionum nova descriptio* austrijskoga kartografa Augustina Hirschvogela ili *Illyricum* mađarskoga kartografa Johannes Sambucusa – Štrigova nije ucrtana. Nema je ni na zemljovidu isusovca Stjepana Glavača – *Nova hactenus editarum mendis expugatis ac multis quae omissa erant additis accurate concinnata partium Regni Sclavoniae et Croatiae a Christianitate etiamnum possessarum confiniumque descriptio* – iz 1673., koji prikazuje prostor današnje središnje Hrvatske izvan turskih osvajanja, a udaljenosti su prvi put prikazane u „hrvatskim miljama“ (*Milliaria Croatica*). Na Glavačevu zemljovidu vidi se samo istočni dio Međimurja te stoga na njemu ne nalazimo Štrigovu, koja je smještena na njegovu sjeverozapadu. Glavačev je zemljovid za međimursku toponimiju važan, uz ostalo, zato što je prvi na kojemu je zabilježen horonim Međimurje (*Insula seu Muraköz seu Megymorie*).

Slika 7.

Vincenzo Maria Coronelli, *Corso del Danubio da Vienna Sin' à Nicopoli, e Paësi Adiacenti* (između 1705. i 1720.)

Izvor: <http://mapy.mzk.cz/mzk03/001/052/200/2619316459/>

Služeći se mrežnim izvorom <http://mapy.mzk.cz/mollova-sbirka/atlas-austriacus/XLIII/>, pratili smo pojavnost zapisa imena današnje Štrigove na odabranim zemljovidima u idućim dvama stoljećima. Evo nekih potvrda:

godina	izvor	zapis ojkonima
1662.	Visscher	<i>Strido</i> Nativus locus S. Hieronimi
1664.	Sandart	<i>Strido</i> S. Hieronymi Vatert
1651. – 1700.	anonimni autor	<i>Stridon</i>
1683.	De Rossi	<i>Strido</i>
1703.	Delisle	<i>Stridonie</i>
1705. – 1720.	Coronelli	<i>Strido, Strigna</i>
1709.	Müller	<i>Strigo</i>
1717.	Schenk	<i>Strigo</i>
1710. – 1740.	Pffeffel	<i>Strigova</i>
1738.	Bruggen	<i>Strigova</i>

Tablica 2. Zapis ojkonima *Štrigova* na zemljovidima u 17. i 18. stoljeću

Slika 8.

Josip Bedeković, *Tabula topographica Insulae Muro-Dravanae*, u knjizi *Natale solum*, 1752.

I sa zemljovida iščitane imenske potvrde današnjega ojkonima *Štrigova* potvrđuju različitost njegovog zapisa. Niz ćemo završiti zemljovidom Međimurja pavlina Josipa Bedekovića Komorskoga (1686. – 1760.), sastavnim dijelom njegove knjige *Natale solum*. U toj knjizi Bedeković dokazuje da je antički *Stridon*, rodno mjesto svetoga Jeronima, bio na mjestu tadašnje (i današnje) *Štrigove* u Međimurju.¹¹ Pod naslovom *Tabula topographica Insulae Muro-Dravanae* (str. 199 – 200)

¹¹ Sudeći po Lazarusovu zemljovidu, na kojemu se izrijekom navodi da je *Štrigova* (*Strigo*) rodno mjesto svetoga Jeronima, i prije Bedekovićeve knjige *Natale solum* bilo je zagovornika te teorije.

donosi popis 132 međimurska toponima (uglavnom ojkonima), koji prati zemljovid nacrtan na prethodnoj stranici s upisanim brojevima na mjestu odnosno toponima iz popisa. Pod brojem 130 nalazi se »ecclesia s. Hieronymi«, a pod brojem 132 »Stridon Oppidum«. Bedeković u svojoj knjizi navodi i ostale (hrvatske i latinske) ojkonimske likove koji se rabe za ovo naselje: »in Latino idiomate *Stridonium & Stridon*: in *Illyrico* vero *Stridova & Strigova* appellat« (Bedeković 1752: 186)...; »oppidum *Stridonense*, quod in Latino idiomate *Stridon* in *Slavonico* pro vario circumjunctis populi dialecto *Stridovo, Strigovo & Strigna* appellatur« (Bedeković 1752: 296).

2.4. *Štrigova* u rječnicima hrvatskoga jezika

O pojavnosti ojkonima *Štrigova* u rječnicima hrvatskoga jezika pisali smo u zasebnome radu (Frančić, u tisku), pa ovdje iznosimo samo zaključke do kojih smo došli pregledom svih važnijih hrvatskih rječnika, od Valantianova *Opera nova...* (1527.) do Aničeva *Velikoga rječnika hrvatskoga jezika* (2003.) s tek ponekom ilustracijom izvornoga rječničkog teksta. U samo šest rječnika našli smo natuknicu *Štrigova* ili koju drugu inačicu toga međimurskog ojkonima. Najstariji leksikografski izvor u koji je uvrštena *Štrigova* jest Belostenčeva dvoknjižna ravnica tronarječnoga leksika koju su priređivači imenovali *Gazophylacium seu latino-illyricorum onomatum aearium* (Zagreb, 1740.). U latinsko-hrvatskoj knjizi (str. 1148) čitamo:

**Stridon, onis. m. Strigovo, mezto, gdeszeje
sz. Hierolim navuchitel sz. Matere czirkve
naródl. Hist.**

Hrvatsko-latinska knjiga (str. 492) sadržava ovakav rječnički članak:

**Strigovo, ú kojem Sz. Hierolim veliki
Matere Czirkve navuchitel je ro-
gyen, Strigon, onis. szád pod Koru-
num Ugerszkum ú otoku Murakez.**

Uz Belostenčev rječnik, *Štrigova* je sastavnicom i ovih rječnika: *Lexicon Latino-Illyricum* Pavla Rittera Vitezovića (rukopis nastao oko 1700.),

*Stridon. oppidum D. Hieronymi patria... Stri-
gova.*

Lexicon Latinum interpretatione Illyrica, Germanica et Hungarica locuples Franje Sušnika i Andrije Jambrešića (Zagreb, 1742.),

**Stridon, onis, f. Geogr. Stridovo. Urbs quon-
dam, ignobile hodie oppidum Illyricum ad
muram fluvium, Patria D. Hieronymi.**

Akademijina *Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1880. – 1976.), *Hrvatskoga enciklopedijskog rječnika* (Zagreb, 2002.) skupine autora te *Velikoga rječnika hrvatskoga jezika* (Zagreb, 2003.) Vladimira Anića. Sudeći po definicijama u rječničkim člancima starijih hrvatskih rječnika, *Štrigova* se u njima našla ponajprije zahvaljujući mišljenju da je u njoj rođen sveti Jeronim. Gotovo svi ti rječnici (osim Vitezovićeve) izrijeком lociraju *Štrigovu* u Međimurje (»ú otoku Murakez«, »gradac u Međumurju«, »selo u čakovečkom kotaru u Međimurju«) ili navode da se rodno mjesto sv. Jeronima nalazi »ad Muram fluvium, meu Dalmatijom i ugarskom zemļom blizu ... Drave«, »inter fluvios Drave et Murua«). Ojkonim je kao rječnička natuknica i(li) sastavnica rječničkoga članka u hrvatskim rječnicima zabilježen: *Stridon*, *Strigon*, *Strigovo*, *Stridovo*, *Oztrigo*, *Štrigovo* i *Štrigova*.

2.5. *Štrigova* u djelu *Kinch oszebuini szlavnoga orszaga Horvatckoga* Petra Berkea

Kinch oszebuini szlavnoga orszaga Horvatckoga Petra Berkea prva je povijest prošteništa Majke Božje Bistričke u Mariji Bistrici. Knjiga je pisana kajkavskim književnim jezikom 18. stoljeća. Obrojčene stranice knjige¹² sadržavaju deset dijelova u kojima se opisuje povijest svetišta, njegovi dobročinitelji, objašnjava se u kojim se sve potrebama hodočasnik može moliti za pomoć pred čudotvornim kipom, donose se molitve, priprema za ispovijed, opisuju čuda, donose litanije te tekstovi marijanskih pjesama. Opsegom i zanimljivošću ističe se *Deveti del* naslovljen *Chudnovita pripechenya y ofzebuine milofshe pri ovom milofztivnom Kipu fzkazane* (str. 92–204).

Autor knjige Petar Berke bio je Međimurac (rođen je u Globokom kraj Štrigove, polovicu svojega života i gotovo čitav svoj aktivni vijek bio je župnikom u međimurskim župama).

Od 136 „pripecheny“ i „milofchi“ koja je Berke uvrstio u svoj *Kinch oszebuini*, njih 18 odnose se na Međimurce. »Tih 18 „pripečenja“ čini dobru osminu svih u knjizi nabrojanih slučajeva, a to je apsolutno i relativno više nego za koji drugi kraj« (Kapun 1995: 6). U nastavku donosimo (transkribirane) dijelove Berkeova teksta u kojima se spominju hodočasnici iz Međimurja: *Juraj Kolarič iz fare s. Mihalja vu Međimorju* (103)¹³; *Hajdinjak Janus z Međimorja iz Sternincev* (109); *Helena Štajerec iz Međimorja* (110); *stanovita Međimorka iz fare s. Mihalja* (112); *Ivan Teržec iz Ivanec blizu Čakovca* (115); *Dora Vrabelj iz Međimorja* (121); *Mihalj Novak iz Međimorja fare sobotičke* (124); *Magdalena Kužnjak iz*

¹² Obrojčenomu dijelu teksta prethodi osam neobrojčenih stranica na kojima su tri dijela (*Censura*, *Kraljica neba i zemlje Mati Božja Marija* te *Predgovor*).

¹³ Broj u zagradi označuje stranicu u knjizi.

Međimorja (138); *Mikloš Pevec iz Međimorja* (140); *Marijanka Karmažin Međimorka iz Murskoga Središća* (149); *tovarušica Petra Vučkovića iz Legrada* (160); *dete Ivana Živeka iz štrigovečke fare* (162); *Mikloš Horvat iz Međimorja* (164); *Magdalena Gospočić ... vu Legradu* (178); *Katarina Kuzmanj iz Legrada* (180); *Ivan Filipič iz Međimorja, fare štrigovečke* (181); *Jožef Hruško Međimorec iz preločke fare* (183); *Magdalena Ferenčak iz fare s. Juraja na Jezeri* (198).

Od svih navedenih dijelova Berkeovih „pripečenj“ dva se odnose na osobe koje su živjele u „štrigovečkoj fari“:

1732. *Mertvo dete oživelo*

Dete Ivana Živeka iz štrigovečke fare opalo je bilo vu vodu i, kajti ne bilo nikoga polek koji bi je bil van pomogel, zalezalo se je nutri. (...)

1754. *Blagoslov na vinogradu spoznan*

Ivan Filipič iz Međimorja fare štrigovečke vzal je bil od slavnoga dominijuma čakovečkoga stanovite goričice na veru, nemajuči ni novca š čim bi bil nje mogel platiti. (...)

U obama se primjerima spominje „štrigovečka fara“, pritom se jednom ne locira gdje se ona nalazi, a drugi se put izriječom kaže da je riječ o međimurskoj župi. Primjećujemo neobičan oblik odnosnoga pridjeva „štrigovečki“ (koji se dovodi u vezu s imenom *Štrigovec*, a ne *Štrigova/Štrigovo*), koji danas u Štrigovi glasi *štrigovski* (usp. *Štrigovske noći* – ime kulturne, zabavne i sportske manifestacije, *štrigovsko vino*, *štrigovski* podrumi...).

2.6. *Štrigova* u *Sibili*, knjizi gatalici Zrinskoga dvora u Čakovcu

Sibila je »jedan je od rijetkih artefakata koji se od prebogate Zrinske kulturne baštine u Hrvatskoj očuvao« (Bartolić 2007: 203). Nakon Zrinskih u posjedu je baruna Ivana Franje Wildensteina, cesarskoga »povjerenika za popis od grabeži preostalog sekvestiranog inventara Zrinskih«, a njezin posljednji vlasnik zagrebački kanonik Ljudevit Ivančan poklanja ju Metropolitani, gdje se i danas čuva. Iako se prvotno u literaturi spominjala pod naslovom *Sibila Katarine Zrinski*, danas se zna da je riječ o hrvatskoj preradbi mađarske *Fortune* iz 1594., koja je pak prijevod njemačke knjige gatalice iz 1557. O autoru hrvatske preradbe postoje različita mišljenja – u literaturi se u vezi s autorstvom spominje Petar Zrinski, Katarina Zrinski te „dijaci“ Petra Zrinskoga.

Sibila, pisana jezikom ozaljskoga književno-jezičnog kruga, nastala u razdoblju između 1661. i 1664.¹⁴, služila je za „čas kratiti“ Zrinscima, njihovim prijateljima i znancima. U dva sustava *kola sreće* od kojih svaki ima po 21 *kolobar* na-

¹⁴ U *Sibili* se spominje Novi Zrin, tvrđava koju je Nikola Zrinski na Muri kraj Donje Dubrave sagradio 1661., a Osmanlije ju razorile 1664.

lazimo zapisana 884 hrvatska ojkonima – što *Sibilu* čini dragocjenim vrelom za proučavanje hrvatske ojkonimije 17. stoljeća. Zbog velikoga broja ojkonimijske građe, nagađa se da je u pohrvaćivanju mađarske knjige gatalice sudjelovao poznati hrvatski kartograf Stjepan Glavač ili leksikograf Ivan Belostenec (Bartolić 2007: 206). Među ojkonimima na dvama mjestima nalazimo i Štrigovu. Prvi se put spominje u 1. sustavu kola sreće, unutar kolobara – »Spuni li se kojemu njegova misal? (...) Poj biku [v] Štrigovo.« (str. 13), a drugi put u 2. sustavu kola sreće, na obodu kolobara u jednome od 21 polja upisano je *Štrigovo* (*Strigouo*) (str. 35).

2.7. *Štrigova* u matičnim knjigama rođenih (krštenih)

Sredinom 16. stoljeća Tridentski sabor (1545. – 1563.) donosi odredbu o obvezatnome vođenju matičnih knjiga krštenih (*Liber baptizatorum*) i vjenčanih (*Liber Copulatorum*).¹⁵ Podatci o krštenju i vjenčanju prvo su se zapisivali u narativnome obliku – jednom rečenicom zadanoga slijeda podataka – a poslije u tabličnome obliku, koji se uz male preinake zadržao do danas. Matičnih je knjiga bilo u nekim našim krajevima i prije spomenute tridentske odredbe.¹⁶ Odluka Tridentuskoga sabora o obvezatnome vođenju matičnih knjiga zaživjela je u Zagrebačkoj biskupiji tek u drugoj polovici 17. stoljeća. Mnoge najstarije matične knjige do danas nisu sačuvane – izgubljene su ili su uništene.

Najstarija sačuvana matična knjiga krštenih Štrigove datira s kraja 17. st., točnije u nju su zapisani kršteni u razdoblju od 1685. do 1739. godine. Pohranjena je u Arhivu Hrvatske (Zbirka matičnih knjiga, br. 1348). Pisana je latinskim jezikom. Ime Štrigove u njoj u pravilu dolazi na početku narativnoga zapisa (kada djetetovi roditelji imaju u njoj prebivalište), a prethodi mu prijedlog *ex oppido*¹⁷ *Strigo...i ex oppido Strido...* najčešći su oblici pojavnosti imena Štrigova u čitaivoj matici. Tek se rijetko nailazi na zapis *ex oppido Stridon...* ili *ex oppido Strigonensi...*, a kadšto se ime Štrigove i ne navodi, nego se samo zapisuje *ex oppido*. U zapisima iz sredine 18. st. na nekoliko je mjesta zabilježeno *ex oppido Strigovo*.

Od početka 1843. matice se počinju voditi na mađarskome jeziku – osobna se imena mađariziraju (npr. *Ferencz, Pall, Antal, Doroty, Jozsef*), prezimena se samo zapisuju mađarskom grafijom (npr. *Kovacs*), kao i imena naselja (u kojima se semantički prozirne sastavnice dvorječnih imena zamjenjuju mađarskom jednakovrijednicom, npr. *Nagy Rimschak*). Štrigova će u tim zapisima imati oblik

¹⁵ Vođenje matičnih knjiga umrlih (*Liber mortuorum*) te knjiga stanja duša (*Status animarum*) propisano je *Rimskim obrednikom* (*Rituale Romanum*) pedesetak godina poslije (1614. g.)

¹⁶ Npr. s područja Istre sačuvane su matične knjige krštenih u Umagu iz 1483., u Labinu iz 1536., u Balama iz 1538., u Bujama iz 1539., u Vodnjanu iz 1559. te u Rovinju iz 1560. (Jakovčić 1987).

¹⁷ Apozicija *oppido* nerijetko izostaje, stoga je donosimo u zagradi kao neobvezatnu sastavnicu ojkonimskoga obrasca.

Stridó. Od 1849. do 1857. matica je pisana hrvatskim jezikom, a ime naselja gotovo je beziznimno *Štrigova* (u tekstu će uglavnom stajati u genitivnome liku u pridložno-imenskoj svezi iz *Štrigove* (zapis: *Strigove*), a samo će se iznimno još ponegdje naći zapis *Strido*. Ponovnim prelaskom na latinski jezik, u matice se upisuje lik *Strido*, kadšto *Stridon* te rijetko *Strigova*, a za mađarske prisutnosti u razdoblju Drugoga svjetskog rata *Štrigova* je isključivo *Stridóvár*. Od 1945. u matičnoj knjizi rođenih javlja se samo zapis *Štrigova*.

2.8. *Štrigova* u Žgančevoj zbirci međimurskih popijevaka

Vinko Žganec u knjizi *Hrvatske pučke popijevke iz Međumurja* (sv. 1, svjetovne) bilježi pjesme skupljene u čitavome Međimurju. Uza svaku pjesmu, njezin notni zapis i(li) tekst stoji zapisano ime naselja u kojemu je Žganec zabilježio pjesmu. Ti su nam zapisi ojkonima osobito vrijedni zato što među njima gotovo svi koji danas završavaju na *-ec* ili *-an* imaju završno *-ci*, *-ni* (npr. *Draškovci*, *Macinci*, *Novakovci*, *Dekanovci*, *Čehovci*, *Vratišinci*, *Dekanovci*, *Goričani*, *Hodošani*). To je nesumnjiv dokaz da je u vrijeme kad je Žganec obilazio teren i bilježio pučke popijevke (početak 20. stoljeća) uporaba množinskih ojkonimskih likova bila još vrlo živa. Među ojkonimima potvrđenim u spomenutome Žgančevu djelu *Štrigova* se rijetko pojavljuje, i to uvijek u današnjemu liku *Štrigova*. Neosporan je to dokaz da su se stanovnici u komunikaciji služili isključivo tim imenom.

2.9. Osvrt na dijakronijsku raznoimenost ojkonima *Štrigova*

Ispisavši iz mnogih vrela zapise imena današnje *Štrigove*, u konačnici smo dobili lepezu od dvadesetak različitih potvrda. Sve se različitosti mogu svesti uglavnom na ove imenske likove (i njihove grafijske varijacije):

- a) *Strigo* (*Strigo*, *Strygo*, *Ztrygo*, *Oztrigo*, *Triga*)
- b) *Strido* (*Strido*, *Strydo*)
- c) *Stridon* (*Stridon*, *Stridone*, *Stridonie*)
- d) *Strigov* (*Strigov*, *Iztragov*, *Oztrigov*, *Oztrigov*, *Strigov*, *Strugov*, *Trygaw*, *Ztragov*, *Ztrygov*, *Ztrygow*)
- e) *Štrigova*, *Štrigovo* (*Štrigova*, *Strigna*, *Štrigovo*)
- f) *Stridóvár*.

Ako je suditi po najstarijim zapisima, prvotno je ime današnje *Štrigove* bilo *Strigo* / *Strido* (možda se izgovaralo *Štrigo* / *Štrido*). Lik *Strido* potvrđen je kao pretežit u latinskim izvorima sve do 20. stoljeća. S vremenom se polazno ime *Strigo* proširuje dočelnim *-v* (*Strigov*; možda se izgovaralo *Štrigov*), odnosno *-vo/-va* (*Štrigovo*, *Štrigova*). Tako nastali likovi podsjećaju na eliptična imena u kojima je, kao manje obilježen (identifikacijski) član ojkonimijske formule ispao, apelativ (npr. *posjed*, *imanje*, *zemlja*), te je od prvotno dvorječnoga ojkonima ostao samo

član diferencijacije, u našem slučaju posvojni pridjev.¹⁸ Pod utjecajem teorije o Štrigovi kao rodnome mjestu sv. Jeronima, uz nju se veže i imenski lik *Stridon*, dok ga Mađari – dodavanjem dočetnoga *-r* polazišnome *Štrigova* – minimalnim prekrajanjem pretvaraju u „mađarski“ ojkonim sa sastavnicom *-vár* (‘tvrđava; grad’; *Stridóvár*; usp. mađarske ojkonime *Kaposvár*, *Dombóvár*, *Szigetvár*, *Sárvár*, *Székesfehérvár*, *Dunaföldvár*).

Mnogi od varijantnih zapisa vjerojatno su posljedica nepoznavanja pravoga stanja na terenu, zapisivača stranca koji ne razumije ili slabo razumije hrvatski, prepisivanja s predloška koji sadržava pogrešan zapis, dovođenja u vezu ojkonima s kojim drugim (*Oztrogow* podsjeća na *Ostrogon*, hrvatsko ime mađarskoga *Esztergoma*, koji se u povijesnim izvorima javlja kao *Strigonium*), različitih grafija kojima su pisani izvori iz kojih smo crpli građu, namjernoga aloglotiziranja ojkonima itd. Dijakronijska se raznoimenost uglavnom dovodi u vezu s izvanjezičnim čimbenicima.

Različitost zapisa imena u povijesnim izvorima koju smo zorno prikazali nije specifičnost ni posebnost Štrigove i njezina imena. Slično imensko šarenilo dobi li bismo promatramo li zapise kroz povijest bilo kojega međimurskoga (i ne samo međimurskoga) ojkonima. Neki od njih doživjeli su tijekom stoljeća različite promjene koje se ne svode samo na grafijsku, odnosno fonetsko-fonološku razinu. Npr. ojkonim *Sveta Marija*, koji je nastao preimenovanjem nekadašnjega *Altarca*, javlja se zapisan kao *Szent Mária*, *Sancta Maria*, *Muraszentmária*, *Sveta Marija na Muri*, *Marija na Muri*, a 1990. naselje je preimenovano u *Sveta Marija*; Donji Vidovec zabilježen je u likovima *Bristric*, *Bistrycz*, *Byztercz*, *Zenthwyd*, *Szenth Vid*, *S. Vitus*, *Vidouecz*, *Vidocz*, *Alsó Vidovecz*, *Inferior Vidovecz*, *Dolny Vidovecz*, *Dolni Widowec*, *Unter Widowetz*, *Vidovec Dolnji*, *Mura-Vid*).

2.10. *Štrigova* u međimurskoj onimiji

Ojkonim *Štrigova* bio je osnovom za nastanak imena nekad samostalnih naselja *Štrigovčaka*¹⁹ i *Štrigovskoga Vrh*²⁰ (usp. npr. Sabljar 1866).

Ni u suvremenome ni u povijesnome (ni u užemu međimurskom ni u širemu hrvatskom) antroponimikonu ne nalazimo prezimena motivirana ojkonimom *Štrigova* (za razliku od npr. povijesnoga međimurskog prezimena/pridjevka *Perlaki* < *Perlak*, mađarski oblik imena *Prelog*, ili i danas postojećega prezimena

¹⁸ Usp. npr. ojkonime *Đakovo*, *Županja*, *Medveje*. Zanimljivo je primijetiti veliku sličnost imena *Strigo*, *Strigov* s povijesnim potvrđama ojkonima *Đakovo*, koje se u 13. i 14. st. javlja u likovima *Diac*, *Deaco*, *Dyaco*, *Dyacou*.

¹⁹ Uza spomen *Štrigovčaka* danas se neizostavno vežu dvije legende koje govore o tajnovitome nestanku srednjovjekovne utvrde na istoimenome brijegu: prema jednoj od njih utvrda je nestala za turskih pljačkaških pohoda, a u drugoj se njezin nestanak vezuje uz požar koji je izazvala munja kao “Božja kazna” zbog oholosti grofova Celjskih.

²⁰ *Štrigovski* se *Vrh* pojavljuje i u liku *Štrigovski Breg* (usp. i mađarizirani lik *Stridóhegy*).

Hrašćanec /< *Donji/Gornji Hrašćan*). Budući da se etnička prezimena povezuju sa seobama (jer je tako najlakše identificirati doseljenika), izostanak prezimena temeljenoga na ojkonimu *Štrigova* mogao bi značiti da se iz *Štrigove* nije iseljavalo, barem ne u vrijeme oblikovanja i ustaljivanja prezimena. Ojkonim *Štrigova* potvrđen je kao sastavnica antroponimijske formule međimurskoga feudalnog gospodara u 14. st. *Arnolda od Štrigove*.²¹

Ime *Štrigovčak* primjer je onomastičke homonimije – ono nije potvrđeno samo u ojkonimskoj službi, nego i u službi oronima (tj. imena brijega) te hidronima (tj. imena potoka).²²

Ojkonim *Štrigova* (u povijesnome ili suvremenome jezičnom ruhu) i njegove izvedenice danas nalazimo obilno potvrđen(e) u štrigovskoj krematonimiji, o čemu svjedoče: Restoran *Stridon*, Šahovski klub *Stridon*, Karate klub *Stridon*, San-Stridon d.o.o., Vokalna skupina *Stridone*, Osnovna škola *Štrigova*, DVD *Štrigova*, Vinogradarska zadruga *Štrigovčanka*, VIS *Štrigovčanci*, naslov pjesme *Štrigovčanec*...

Štrigovske ulice nemaju svoja službena imena – kućni brojevi dostatni su za pronalaženje traženoga objekta (za popisa 2011. u Štrigovi je registrirano 166 „stambenih jedinica“). I da postoje imena ulica, vodeći se logikom imenovanja (koja zahtijeva različitost, posebnost, jedinstvenost), u Štrigovi ne bismo očekivali *Štrigovsku ulicu* – jer su ondje sve ulice *štrigovske*.²³ Promatrajući cjelokupnu hrvatsku hodonimiju, *Štrigovsku ulicu* nalazimo samo među imenima zagrebačkih ulica. Zajedno s *Kotoripskom*, *Hodošanskom*, *Preloškom*, *Dekanovečkom* (sve hodonimi motivirani imenima međimurskih naselja) nalazi se u Kustošiji, gradskoj četvrti u zapadnome dijelu Zagreba. Dakle, svatko tko živi u Štrigovi, nastanjen je u štrigovskoj (v)ulici, a onaj tko živi u Zagrebu može biti stanovnikom *Štrigovske ulice*. Nadamo se, iako iskustvo svjedoči i o drukčijim primjerima, da stanovnici *Štrigovske ulice* znaju po čemu je ona nazvana.

²¹ »U dinastičkim borbama koje su prethodile dolasku Anžuvinaca na prijestolje, Međimurje je potpalo pod vlast susjedne Štajerske. Kao feudalni gospodari u Međimurju spominju se tada Arnold od Štrigove, Walter, komendator reda njemačkih vitezova te Ulrich od Walsea, štajerski kape-tan.« Kalšan 2006: 35.

²² Usp. ARJ s.v. »Štrigovljica f. ime potoku u Međimurju (danas Štrigovnica)« (kao izvor navodi se Vitezovičev rječnik). Bedeković (1752: 296) spominje današnje ime *Štrigovčak* (*Strigovchak*).

²³ Kadšto se ipak dogodi da ime ulice u naselju bude izvedeno od imena samoga naselja. Tako npr. u Zagrebu postoji *Zagrebačka cesta* i (odnedavno) *Zagrebačka avenija*. *Zagrebačkom se cestom* (ne ulicom!) nekad (u vrijeme imenovanja ulica) iz prigradskih naselja stizalo u Zagreb. Kako se Zagreb širio, tako je ta cesta postala njegovom ulicom zadržavši ime koje je, poput mnogih drugih (npr. *Savska cesta*, *Maksimirska cesta*, *Gračanska cesta*, *Čulinečka cesta*...) svjedokom vremena u kojemu je nastalo. Hodonim *Zagrebačka avenija* tek je nedavno (2006.) postao sastavnicom zagrebačke hodonimije (preimenovanjem dijela *Ljubljanske avenije*). Takvo je imenovanje protivno onomastičkoj logici.

2.11. Uvod u promišljanja etiologije i etimologije ojkonima *Štrigova*

Bavljenje imenima općenito, pa tako i ojkonimima, u pravilu „traži“ da se odgonetne ili barem pretpostavi njihov nastanak, da se iz povijesnih i suvremenih potvrda rekonstruira vjerojatan prvotni leksem ugrađen u njihovu osnovu. Za većinu međimurskih ojkonima, poznajući povijesne činjenice vezane uz njihov nastanak i zemljopisne značajke krajobraza u kojemu su naselja smještena, možemo sa sigurnošću govoriti o motivaciji. Npr. *Čakovec* je ime dobio po grofu Dmitru Čaku (*Csak*), vrhovnome dvorskom sucu i palatinu kralja Bele IV.; naselje *Otok* prvotno je bilo posjed u vlasništvu plemića Otoka te je transnimizacijom njegova osobnoga imena postalo ojkonimom; grof Banffy, gospodar Lendave, u 14. je stoljeću podigao utvrdu na mjestu današnjega naselja po njemu nazvanoga *Banfi*; *Hodošan* je nazvan po feudalnome posjedniku grofu Hodošu; *Hemuševac* je ime dobio po vlastelinu Hemušu... Neka su naselja imenovana po titularu crkve ili kapele u njima podignutima, npr. *Sveta Marija*, *Sveti Martin na Muri*, *Sveti Juraj u Trnju*, *Sveti Urban*, *Mihovljan*, *Donji Vidovec*. O biljnome pokrovu svjedoče ojkonimi *Donja Dubrava*, *Gornja Dubrava*, *Donji Hrašćan*. *Gornji Hrašćan*, *Brezje*, *Brezovec*, *Bukovec*, *Grabrovnjak*, *Jalšovec*, *Leskovec*, *Slakovec*, *Trnovec*...

Međutim, katkad se iz naoko jasnoga značenja riječi u imenu ne iščitava obavijest o stvarnome poticaju njegova nastanka (npr. *Savska Ves* nije dobila ime po rijeci Savi, nego po Sasima)²⁴ ili se pak zalazi u područje pučke etimologije, pa se npr. *Kotoriba* tumači kao »kut (s mnogo) riba« (Kolarić 1992: 16).

Ojkonimi (te toponimi općenito) s vremenom se mogu promijeniti do te mjere da je teško pronaći vezu između imenovanoga objekta i njegova imena. Ojkonim *Štrigova* dokaz je da su neka imena, prekrivena patinom višestoljetne starine, do nas doprla lišena svoje prvobitne jasnoće izraza te prozirnosti motivacije i strukture. Takva traže osobitu pozornost u tumačenju postanja i zahtijevaju uvjerljivu argumentaciju predložene etiologije i etimologije. Nestor mađarske slavistike i kroatistike László Hadrovics (1910. – 1996.) svoj šezdesetak godina dug i plodan znanstveni put započeo je 1934. radom naslovljenim *Muraköz helynevei*. Iako nastao prije 80-ak godina, to je prvi i do danas jedini sustavan rad o međimurskoj (povijesnoj) ojkonimiji. U njemu je, uz ostalo, autor protumačio postanak pojedinih ojkonima. Uz malobrojne, a među njima je i *Štrigova*, umjesto navođenja motivirajućega leksema, stoji napomena »eredete ismeretlen« (nepoznatoga podrijetla), koja svjedoči o zagonetnome i semantički neprozirnome izrazu ojkonimskoga lika.

²⁴ »Pravo ime sela moralo bi glasiti *Saska Ves* – ne po rijeci Savi s kojom nema nikakve veze, nego po Sasima koji su u 16. i 17. stoljeću naseljeni ovdje kao kovači oružja i oruđa za potrebe čako-večke utvrde i feudalnog posjeda.« Kapun 1982: 193.

U pokušaju odgonetanja etiologije i etimologije imena Štrigove nameće se pomisao na imenicu *štriga* u obama značenjima koja bilježe naši leksikografi: *štriga* je vještica i vrsta kukca (uholaža) (usp. Akademijin *Rječnik*, sv. 1. štriga, 2. štriga). Iako postoje svjedočenja da se u Štrigovi *štrigom* naziva vještica, zagonetkom ostaje činjenica da nigdje u bližoj okolici nije potvrđeno to značenje imenice *štriga*.²⁵ *Štriga* kao naziv kukca mogao bi biti poticajem za nastanak osobnoga nadimka koji je s vremenom mogao prerasti u prezime,²⁶ a zatim je to prezime moglo postati osnovom za tvorbu ojkonima. U Hrvatskoj je potvrđeno prezime *Štriga* (najviše njegovih nositelja živi u okolici Varaždina), ali ne nalazimo ga u međimurskome povijesnom (ni suvremenom) prezimeniku. Također ni u jednome od povijesnih vrela nije potvrđen ojkonimski lik **Štriga*. Uz to, u obama značenjima (i 'vještica' i 'kukac') imenica je (*štriga*) ženskoga roda, te bismo, pretpostavimo li da je *Štrigova* eliptični oblik nekad dvorječnoga imena (npr. **Štrigova zemlja*),²⁷ očekivali pridjevni lik **Štrigina* (za koji ne postoje ni povijesne ni suvremene potvrde).²⁸ Prema tome, jezični razlozi priječe povezivanje današnjega ojkonima s riječju *štriga* ma što ona značila. Stoga nam je i dalje tragati za vjerojatn(ij)im poticajem imena međimurske Štrigove.

3. Zaključak

Prateći pojavnost ojkonima *Štrigova* u pisanim izvorima i na zemljovidima od prvoga zapisa u drugoj polovici 13. stoljeća do danas, osvjedočili smo se u različitost bilježenja ojkonimskoga lika i njegove mijene kroz stoljeća – od početnoga *Strigo/Strido* do današnjega *Štrigova*. Različitost zapisa dovodi se u vezu s različitim jezicima (latinskim, mađarskim, njemačkim, hrvatskim) pisanim izvorima, sa zapisivačima kojima materinski jezik često nije bio hrvatski te su ojkonim zapisivali kako su čuli ili su prepisivali iz drugih izvora, nenamjerno ili s očitom namjerom da ga učine što sličnijim ojkonimiji kojega drugog jezika katkad su mu prekrajali lik. Polazeći od rezultata dosadašnjih istraživanja, daljnje bavljenje ojkonimom *Štrigova* valja usmjeriti na etiološko-etimološki plan.

²⁵ »Štriga ili štringa, štrigo, štrigon, štrigun (prema tal. strega: vještica, od vulg. lat. striga, lat. strix: sova krvopija, noćna mora), u nar. vjerovanju u hrv. primorskom pojasu od Istre do Dubrovnika, te u sjev. Italiji i dijelu Švicarske, vještica ili vještac, u pravilu žena ili muškarac s nekim posebnim, prirođenim ili naučenim opakim moćima kojima nanosi štetu ljudima i životinjama.« <http://www.istrapedia.hr/hrv/1054/striga/istra-a-z/>

²⁶ Usp. npr. prezimena slične motivacije: *Mrav*, *Mravac*, *Mravak*, *Mravić*, *Mravlek*; *Obad*, *Obadić*; *Komar*, *Komarac*, *Komarec*; *Kukac*, *Kukec*...

²⁷ Nepostojanje nijedne pisane potvrde takve ili slične dvorječne sintagme dovodi u pitanje opravdanost pretpostavke o njezinu postojanju.

²⁸ Nije, doduše, nepoznata pojava da imenice ženskoga roda posvojni pridjev tvore sufiksom -ov, tipičnim sufiksom za muški rod. Ali to se odnosi uglavnom na nazive biljaka: *lipa* > *lipov* (čaj), *maslina* > *maslinov(o)* (ulje), *malina* > *malinov* (sok), *kupinov(o)* (vino) itd.

4. Izvori i literatura

- Administrativno-teritorijalna podjela i imenik naseljenih mjesta Narodne Republike Hrvatske*, stanje 1. V. 1951. 1951. Zagreb: Statistički ured NR Hrvatske.
- ANIĆ, VLADIMIR. 2003. *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- ARJ = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. 1880. – 1976. Zagreb: JAZU.
- BARTOLIĆ, ZVONIMIR. 1996. Toponim Međimurje. *Hrvatski sjever*, 2–3, 49–71.
- BEDEKOVIĆ, JOSIP. 1752. *Natale solum magni Ecclesiae doctoris Sancti Hieronymi in ruderibus Stridonis occultatum: probatorum nihilominus historicorum et geographicorum opinionibus, ac brevis Illyricanae chronologiae adjumento erutum atque cum vita ejusdem purpurati Dalmatae per A. R. P. Josephum Bedekovich. Neostadii Austriae*.
- BELAJ, VITOMIR. 2009. Poganski bogovi i njihovi kršćanski supstituti. *Studia ethnologica Croatica*, 21, Zagreb, 169–197.
- BELOSTENEC, IVAN. 1740. *Gazophylacium, seu Latino-Illyricorum onomatum aera-rium*. Zagreb: Typis Joannis Baptistae Weits.
- BUNJAC, BORKA i dr. 2003. *Pregled povijesti Međimurja*. Čakovec: Povijesno društvo Međimurske županije.
- BUTURAC, JOSIP. 1984. Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine. *Starine*, 59, Zagreb, 43–108.
- CSÁNKI, DEZSŐ. 1897. *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, III. Budapest: Magyar Tudományos Akademia.
- Diplomatički zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije* (1913, 1914, 1934, 1990), sv. XI, XII, XV, XVIII, Zagreb: JAZU.
- FLORSCHÜTZ, JOSIP. 1902. Stridon i Zrin. *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 6/1, 87–98.
- FRANČIĆ, ANĐELA. 2000. Prvi spomen Međimurja. *Kaj*, XXXIII, 1-2, Zagreb, 61–70.
- FRANČIĆ, ANĐELA; ŽAGAR SZENTESI, ORSOLYA. 2008. Međimurska ojkonimija na mađarski način. *Folia onomastica Croatica*, 17, Zagreb, 59–80.
- FRANČIĆ, ANĐELA. (u tisku). Štrigova u rječnicima hrvatskoga jezika. Zbornik radova sa stručno-znanstvenoga skupa s međunarodnim sudjelovanjem *Na brežima, med vodami: na tragu mitske, povijesne i duhovne baštine Gornjeg Međimurja* (održan 28. i 29. rujna 2012. u Štrigovi).
- GERIĆ, OTMAR. 1921. Šematizam Međimurja. *Veliki međimurski kolendar*. Šematizam je pretisnut u *Hrvatskome kajkavskom kolendaru*. 1996. Čakovec: Matrica hrvatska Čakovec, 45–49.
- HADROVICS, LÁSZLÓ. 1934. Muraköz helynevei. *Nyelvtudományi Közlemények*, 48, Budapest, 3–34.
- HER = ANIĆ, VLADIMIR; BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA; GOLDSTEIN, IVO; GOLDSTEIN, SLAVKO; JOJIĆ, LJILJANA; MATASOVIĆ, RANKO; PRANJKOVIĆ, IVO. 2002. *Hrvatski en-*

- ciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber.
- HORVAT, RUDOLF. 1944. *Poviest Međimurja*. Zagreb: Prosvjetno-poviestno društvo „Hrvatski Rodoljub“.
- Imenik naselja NR Hrvatske po političko-teritorijalnoj podjeli na dan 1. XI 1962*. 1962. Zagreb: Zavod za statistiku NR Hrvatske.
- Imenik naselja SR Hrvatske: stanje 1. siječnja 1971*. 1971. Zagreb: Republički zavod za statistiku SR Hrvatske.
- KALŠAN, VLADIMIR. 2006. *Međimurska povijest*. Zagreb: vlastita naklada.
- KAPUN, VLADIMIR. 1995. Tko je nespomenuti Međimurac? *Međimurje*, 23. VIII. 1995, 6.
- KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, IVAN. 1863. *Listine hrvatske*. Zagreb: JAZU.
- MILOTIĆ, IVAN. 2006. *Zrenj i sveti Jeronim*. Oprtalj: Općina Oprtalj. *Neoregistrata acta* (rukopis). Zagreb: Hrvatski državni arhiv.
- PANDŽIĆ, ANKICA. 1987. *Stare karte i atlasi Povijesnoga muzeja Hrvatske*. Zagreb: Povijesni muzej Hrvatske.
- Popis stanovništva 1991: narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima*. 1992. Zagreb: Republički zavod za statistiku.
- POŽGAN, JASNA. 2008. Prilozi iz župne spomenice za povjesnicu župe Štrigova od 1334. do 1955. godine. *Tkalčić*, 12, Zagreb, 571–585.
- Rečnik mesta - Riječnik mjesta*. 1925. Beograd: Narodna prosveta.
- Registar arheoloških nalaza i nalazišta sjeverozapadne Hrvatske*. 1990. Varaždin: Muzejsko društvo sjeverozapadne Hrvatske, Sekcija arheologa i preparatora.
- RITTER VITEZOVIĆ, PAVAO. oko 1700. *Lexicon Latino-Illyricum*, rukopis. (preslika rukopisa, 2000, Zagreb: ArTresor).
- SABLJAR, VINKO. 1866. *Miestopisni riečnik kraljevinah Dalmacije, Hervatske i Slavonije*, Zagreb.
- Schematismus cleri (archi-)dioecesis zagrabiensis*. 1842, 1917. Zagreb.
- Sistemska imenik naselja : stanje 31. ožujka 1981*. 1981. Zagreb: Republički zavod za statistiku.
- SUŠNIK, FRANJO; JAMBREŠIĆ, ANDRIJA. 1742. *Lexicon Latinum interpretatione Illyrica, Germanica et Hungarica locuples*. Zagreb: Typis Academicis Societatis Jesu.

4.1. Kartografski izvori

- LAZARUS, *Tabula Hungariae*, 1528.
- LAZIUS, WOLFGANG, *Hungariae descriptio*, 1556.
- VISSCHER, NICOLAES, *Totius Regni Hungariae una cum Adjacentibus et finitimis Regionibus Delineatio*, 1662.
- SANDRART, JAKOB, *Neue Land Tafel von Hungarn*, 1664.

- Anonimni autor, *Eigentliche Vorstellung des so berühmten König. Reichs Ungarn neben Siebenbür...*, 1651. – 1700.
DELISLE, GUILLAUME, *Carte de la Hongrie*, 1703.
DE ROSSI, GIOVANNI GIACOMO, *Il Regno d'Ungaria, Transilvania, Schiavonia, Bosnia, Croatia, Dalmatia*, 1683.
CORONELLI, VINCENZO MARIA, *Corso del Danubio da Vienna Sin' à Nicopoli, e Paési Adiacenti*, 1705. – 1720.
MÜLLER, JOHANN CHRISTOPH, *Augustissimo Romanor. Imperatori Iosepho I. Hungaria Regi Invictissimo Mappam...*, 1709.
SCHENK, PIETER, *Nova et Accurata Tabula Sedis Belli In Regno Hungariae*, 1717.
PFEFFEL, JOHANN ANDREAS, *Regnum Hungariae*, 1710. – 1740.
BRUGGEN, JOHANN VAN DER, *Regnum Slavoniae*, 1738.

4.2. Mrežni izvori

- <http://www.istrapedia.hr/hrv/1054/striga/istra-a-z/> (2. kolovoza 2012.)
<http://ecakovec.com/2011/06/popis-stanovnistva-za-medimursku-zupaniju-rezultati/> (9. rujna 2012.)
<http://hr.wikipedia.org/wiki/Štrigova> (9. kolovoza 2012.)
<http://www.emedjimurje.hr/opcine/opcina-strigova/> (9. kolovoza 2012.)
http://www.medjimurska-zupanija.hr/pdf/bilten_2009.pdf (9. kolovoza 2012.)
<http://mapy.mzk.cz/mollova-sbirka/atlas-austriacus/XLIII/> (17. prosinca 2012.)

The settlement name *Štrigova* throughout the centuries

Abstract

The paper follows the settlement name *Štrigova* in written documents and maps from its first occurrence (1271 AD) until the present. Attention is drawn to the fact that this settlement name was recorded in different ways through the centuries, which is explained through extralinguistic reasons. The author describes the attestations of the name *Štrigova* within the historic and contemporary onymy of Međimurje, and stresses the need for further etiological and etymological research.

Ključne riječi: *Štrigova*, međimurska ojkonimija, međimurska onimija

Key words: *Štrigova*, settlement names of Međimurje, Međimurje onymy

JOŽA HORVAT

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Ulica Republike Austrije, HR-10000 Zagreb
jhorvat@ihji.hr

IZ ANTROPONIMIJE LUDBREŠKE PODRAVINE: OBITELJSKI NADIMCI U SVETOME ĐURĐU, OBRANKOVCU I PRILESU

Uvod u proučavanje antroponimijskih sustava Svetoga Đurđa, Obrankovca i Prilesa, triju naselja općine Sveti Đurđ, temelji se na primjerima potkrijepljenoj klasifikaciji imenskih formula korištenih u službenoj i neslužbenoj komunikaciji. U središnjem dijelu rada s posebnom su pozornošću proučeni obiteljski nadimci prikupljeni terenskim istraživanjem. Poslije osvrta o metodologiji istraživanja slijedi jezična analiza korpusa koji čini 121 nadimak. U prvome se dijelu razrade predstavlja semantičko-motivacijska i tvorbena raščlamba nadimaka, a u drugome se tumače njihove fonološke i morfološke značajke.

1. Uvod

Općina Sveti Đurđ nalazi se u sjeveroistočnome dijelu Varaždinske županije, tj. u ludbreškoj Podravini. Na području površine 45,86 km², sa sjevera omeđeno me polojem rijeke Drave, a s juga rijekom Plitvicom, u tipičnome nizinskom krajoliku¹, smješteno je dobro povezanih devet sela koja općina obuhvaća: abecednim redom to su Hrženica, Karlovec Ludbreški, Komarnica Ludbreška, Luka Ludbreška, Obrankovec, Priles, Sesvete Ludbreške, Struga i Sveti Đurđ.

U geografsko-prometnome smislu to područje pripada periferiji jer se nalazi izvan glavnih željezničkih i cestovnih prometnica. One, nešto južnije, povezuju glavna središta u longitudinalnoj dolini Drave (Varaždin – Ludbreg – Koprivnica). U općini i župi, koje nose isto ime, osovину predstavlja naselje Sveti Đurđ (*Svētī Žūrč*), smješteno na križištu ceste koje povezuje općinska naselja Luku i Komarnicu na zapadu te Karlovec na istoku s transverzalnom poveznicom između Ludbrega (u Podravini) i Preloga (u Međimurju). Uz istu prometnicu, južno od Svetoga Đurđa, danas prostorno gotovo neodijeljeno, nalazi se naselje niznoga tipa Obrankovec (*Brôjnkūvec*). Zapadnije, cestama povezan s obama mjestima,

¹ Prema dostupnim podatcima i zemljovidima, prosječna je nadmorska visina 150 metara.

nalazi se Priles (*Priles*).²

Povezanost triju navedenih sela³ odražava se i u svakodnevnoj interakciji stanovništva.

Prve spomene naseljâ nalazimo u crkvenim popisima župa i kanonskim vizitacijama ili vlastelinskim popisima pripadajućih im posjeda.⁴

Župa Sveti Đurđ spominje se u prvome popisu župa Zagrebačke nadbiskupije iz 1334. godine Ivana Arhiđakona kao *Ecclesiae sancti Georgyi in Spinis*. Na popisu ludbreškoga vlastelinstva Sveti Đurđ, nazvan Szent Gyorgy, nalazi se, uz Luku (*Lonku*), već 1360. godine. Usporedbe radi, Priles (*Perlec*z), Obrankovec (*Obrankowcz*), Karlovec (*Carlowsz*, koji je imao svoje feudalne gospodare) i Struga (*Ztrwgha*) pojavljuju se na takvim popisima 1495., a Hrženica (*Rosenycza*), Komarnica (*Komarnicza*) i Sesvete (*Zazwethe*) 1598. godine. Trajnu naseljenost toga područja, dakako, treba pretpostaviti mnogo prije.

Sustavni popisi stanovništva odražavaju kretanje stanovništva na istraživanome području.

	SVETI ĐURĐ (općina)	Hrženica	Karlovec Ludbreški	Komarnica Ludbreška	Luka Komarnička	Obrankovec	Priles	Sesvete Ludbreške	Struga	Sveti Đurđ
1789.	2325	530	353	83	75	79	136	364	342	363
1817.	2154	565	332	68	59	40	135	358	316	335
1839.	2860	698	388	131	120	86	182	419	379	457
1857.	3230	752	438	131	156	107	204	486	495	461
1880.	3742	822	556	150	157	104	223	580	593	557
1890.	4315	959	659	186	215	115	252	634	679	616
1910.	4706	991	708	233	225	146	267	683	829	624
1921.	4807	1045	721	232	214	160	294	663	829	624
1931.	5045	1101	743	270	240	163	346	686	840	656
1948.	5581	1216	887	246	302	167	335	802	892	734
1971.	4788	1074	697	209	297	138	291	666	700	716
1991.	4410	1004	648	191	307	138	262	561	574	725
2001.	4174	948	607	178	276	132	234	519	537	743
2011.	3803	830	591	180	257	114	230	490	458	646

Tablica 1. Podatci o kretanju broja stanovništva u općini Sveti Đurđ⁵

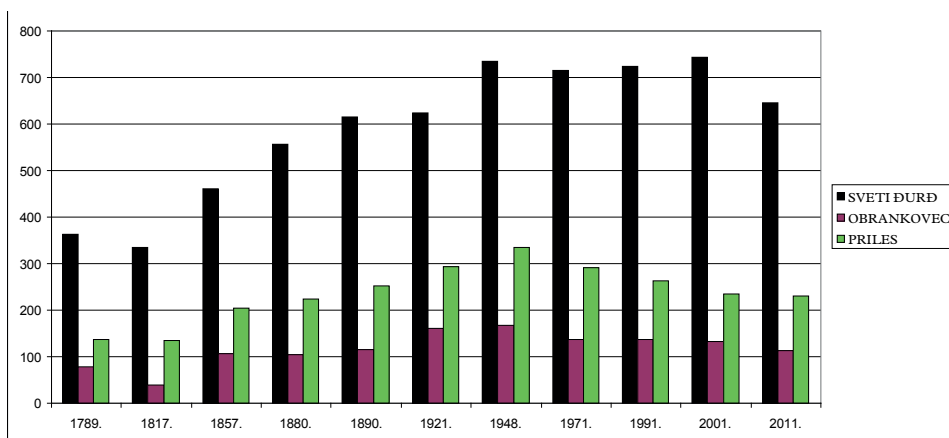
² Više podataka nude Buturac (1990: 101–127) i Belović (2008: 29–34).

³ O svakodnevnoj gravitaciji Svetomu Đurđu svjedoče svi stanovnici istraživanih triju sela: djeca pohađaju istu osnovnu školu, od mladosti sudjeluju u životu župne zajednice te surađuju u raznim aktivnostima (vatrogastvo, udruge, dramske skupine itd.), koriste se uslugama pošte, ambulante, općine i sl., a zajedništvo je očito i pri ispraćanju bližnjih na svetodurđevskome groblju.

⁴ Detaljnije povijesne podatke ističu Belaj (1983: 219–225), Buturac (1990: 101–127) i Belović (2008: 37–40).

⁵ Prema podatcima preuzetima s <http://www.dzs.hr/> i *Ludbreg – ludbreška Podravina* (1997).

Za potrebe ovoga rada izdvojeni su neki podatci⁶ te su usustavljeni u sljedećem grafikonu.

Grafikon 1. Kretanje stanovništva u Svetome Đurđu, Obrankovcu i Prilesu

Podatci prikazani u grafikonu, općenito uzevši, odražavaju stanje u cijeloj općini. Od početka devetnaestoga stoljeća stanovništvo je, vrlo vjerojatno zahvaljujući dobrim životnim uvjetima, bilo sve brojnije. Prema broju stanovnika Hrženica je oduvijek vodeće mjesto u općini, a Obrankovec najmanje, dok je Sveti Đurđ, prema istome kriteriju, svoj status drugoga najmnogoljudnijeg naselja nakon 1851. ponovno stekao tek 1971. godine. Zbog svojega centralnog položaja sve do 2001. godine uspješno se odupirao trajnomu smanjenju broja stanovnika⁷, očitujući nakon maksimuma u općini zabilježenoga 1948. godine.

Opisani trend stalne depopulacije opravdava želju i potrebu, bilo iz perspektive znanstvenika, bilo sa stajališta zaljubljenika u tradiciju, da se očuva baština svakoga sela. Vođen tom mišlju te podsjećajući se da *verba volant, scripta manent*, uz nezaobilaznu pomoć svojih informanata i njihovih bližnjih⁸, predstavljam...

⁶ Cilj je ovoga pregleda ilustrirati kretanje stanovništva, stoga je od dostupnih statističkih podataka (od 1771. do 2011.) uvršten samo dio nuždan za kontekstualizaciju teme. Masno su otisnuti podatci za tri sela u kojima su obavljena terenska istraživanja.

⁷ Prema dostupnim podatcima, u posljednjih dvadesetak godina u općini živi šestotinjak stanovnika manje, što odgovara populaciji većih sela *žuržojinske* općine.

⁸ U istraživanju su kao informanti, s kojima sam podatke prikupljao, analizirao i provjeravao, sudjelovali:

– za Sveti Đurđ: Franjo Bahat, Stjepan Belović, Anka Horvat, Darko Kovaček, Đuro Kovaček, Franjo Kovaček, Ivan Kovaček, Jelka Kovaček, Zlatica Kovaček, Seka Markovčić, Stjepan Markovčić, Marija Milak, Josip Orlović, Dora Sačer, Štefica Sačer, Marija Vađunec, Dragica Zlatar;

– za Obrankovec: Katica Horvat, Anka Kovačić, Ivan Ribar;

– za Priles: Đurđica Gomaz, Ruža Kos, Anka Kovačić, Marija Magdalenić, Seka Markovčić, Stjepan Markovčić, Božena Rak, Nada Sermek, Ana Zgrizek.

2. Antroponimijske kategorije u naseljima Svetome Đurđu, Obrankovcu i Prilesu

U sinkronijskome stanju identifikacija i diferencijacija stanovnikâ u Svetome Đurđu, Prilesu i Obrankovcu ostvaruje se, ovisno o komunikacijskome kontekstu, uporabom različitih antroponimijskih kategorija.

2.1. Neslužbeni komunikacijski kontekst

2.1.1. U obitelji, najintimnijem komunikacijskom okruženju, pojedinca se identificira *jednoimenskom formulom*:

a) neutralnom varijantom osobnoga imena, npr. *Ana, Bãrtul, Blãš, Dãnjica, Dõra, Drãga, Drãgy, Źãra, Filij, Ìva, Jãkyp, Jõla, Kãrly, Klõra, Ìuka, Mãrky, Mãrtij, Martina, Nãda, Pãvel, Põter, Rõk, Rũza, Sõfija, Tõma, Vãlent, Viktury, Zlãta* itd.

b) familijarnom varijantom osobnoga imena⁹, npr. *ãnka, Bedõna* [< Benedikt], *Bõlta* [< Baltazar], *Bõra* [< Barbara], *Cilika* [< Cecilija], *Dãnc* [< Danijel], *Dõlfa* [< Adolf], *Drãš* [< Andrija], *Fõrda* [< Ferdinand], *Frãnc, Frãncia, Furyõn* [< Florijan], *Gãbra, Gõber* [< Gabrijel], *Ìfka, Jõlza* [< Elizabeta], *Jõška, Jõža, Jõžek, Julij, Jũlka, Jũrša* [< Uršula], *Kãta, Lãcij* [< Ladislav], *Lõjs* [< Alojz], *Lõvra, Lũdva* [< Ljudevit], *Mãlãa* [< Amalija], *Mãra, Mãriãa, Matjõš, Mĩca, Mĩcika* [< Marija], *Mĩka, Mĩkũla* [< Nikola], *Mĩrky, Miška* [< Mihael, Mihovil], *Mõna* [< Monika], *Nõcij* [< Ignac], *Põry, Rũdij* [< Rudolf], *Sĩda* [< Sidonija], *Štõf, Štõfa, Tilãa* [< Matilda], *Tõnc* [Antun], *Trõza* [< Tereza], *Tũmõš, Vĩnc, Vlãdij, Zõfa* [< Jozefina], *Zvõnky, Źiga* [< Źigmund] itd. ili

c) osobnim nadimkom, npr. *Brãcy, Cĩcy, Mãšljĩ, Sõka, Svĩlence* itd.

Jednoimenska formula rabi se i pri izravnoj interakciji dvaju sugovornika.

2.1.2. Unutar porodice (rodbine) osoba se može identificirati:

– *jednoimenskom formulom*:

- neutralnom varijantom osobnoga imena
- familijarnom varijantom osobnoga imena ili
- osobnim nadimkom, odnosno

– *dvoãlanom formulom*¹⁰:

a) varijantom osobnoga imena i posvojnim pridjevom izvedenim od varijante osobnoga imena člana obitelji (najčešće roditelja ili supružnika), npr. *Drãgec*

Na pomoći, savjetima i strpljenju od srca im zahvaljujem.

⁹ Familijarne varijante osobnoga imena (svakodnevni oblici imena) obuhvaćaju pokraćena imena te izvedenice. Takva formula rabi se najčešće.

¹⁰ Budući da sastavnice nisu uvijek imena, takvu formulu nazivamo *dvoãlanom*, a ne dvoimenskom.

Màričìn, Màrija Ívva, Fránca Vlâdijeva, Trêza Ròkùva itd.

b) varijantom osobnoga imena i ktetikom mjesta u kojemu sada živi, npr. *Drâgèc kuzmìnskì, Kâta xřženička, Màrija petrôfska, Tònc petrôfskì, Trêza lôčka, Zòran tñnujskì, Zòran kuprìvničkì*¹¹ itd.

c) apelativom sa značenjem rodbinske veze i varijantom osobnoga imena, npr. *têta Rúža, vùjča Íva, vùjča Žùka, vùjna Màrija* itd.

d) apelativom sa značenjem rodbinske veze i ktetikom mjesta u kojemu sada živi, npr. *kùma prèlùčka, màma kuprìvnička, strìc prilèškì, strìc zâgrebačkì, tēja kumôrnička, vùjča jalžabèčkì* itd. te

e) apelativom sa značenjem rodbinske veze i obiteljskim nadimkom, npr. *môjka Smòlčeva, strìnika Strìcùva, tēja Mùščeva, tēja Štefâjnkùva, tēja Matôl'eva* itd.

Unutar porodice (barem prema potvrdama ispitanikâ koji su doprinijeli skupljanju i tumačenju građe) nisu zabilježene kombinacije (varijante) osobnoga imena i obiteljskoga nadimka kao ni (varijante) osobnoga nadimka i obiteljskoga nadimka¹².

2.1.3. U većoj zajednici (dijelu sela ili cijelome selu) moguća je uporaba jednoimenskih i dvoimenskih formula.

Za preciznu identifikaciju i diferencijaciju rijetko je dovoljna *jednoimenska formula*. Jedinstvene osobne nadimke (npr. *Bùgar, Cìcy, Còla, Cùjzek, Cùmba, Čùček, Žì, Fâšjenk, Glòdnì, Mìgač, Pìmpa, Sinek, Tâta* itd.) ili, rjeđe, varijante osobnih imena (npr. *Žân, Žùliju* itd.), prepoznatljive širom naselja, nemaju svi stanovnici.¹³

Zato se češće rabi *neslužbena dvoimenska formula*:

a) varijanta osobnoga imena + osobni nadimak, npr. *Pèru Bùgar, Štêfa Cèckùva* itd.

b) varijanta osobnoga imena + singularizirani lik pravoga obiteljskog nadimka¹⁴, npr. *Ánka Pavličeva, (kùma) Štêfa Kuvôčeva, (kùma) Trêza Biškupùva, Nâda Mùščeva* itd.

c) varijanta osobnoga imena + singularizirani lik nepravoga obiteljskog nadim-

¹¹ Ta formula iznimno je korisna ako među rodbinom postoji više nositelja istoga osobnog imena.

¹² Izostanak te pojave očekivan je: unutar porodice osobni nadimak dovoljno je prepoznatljiv kao kategorija te ne zahtijeva dodatne elemente koji bi ga specificirali.

¹³ Neki od spomenutih primjera, kako će biti vidljivo u nastavku rada, poslužili su kao predložak u tvorbi obiteljskih nadimaka. Pojedinač čiji je nadimak ili, rjeđe, varijanta imena, korišten kao predložak u tvorbi obiteljskoga nadimka identificira se samo takvom jednoimenskom formulom (npr. *Cìcy, Žân* itd.), a dvoimenska formula nije uobičajena (npr. **Cìcy Cìcyf, *Žân Žânyf* itd.).

¹⁴ Termini *pravi* i *nepravi obiteljski nadimci* objašnjeni su u nastavku rada (u četvrtome poglavlju).

ka, npr. (*kùma*) *Dànjica Čurilyva*, (*kùma*) *Ífka Zlatõryva*, (*kùma*) *Gàbra Bàxatyva*, *Tònc Brzàjef* itd.

d) osobni nadimak + singularizirani lik nepravoga obiteljskog nadimka, npr. *Tàta Kìšìčef* itd.

Vrlo se često ispred kombinacija varijante osobnoga imena i (pravoga ili nepravoga) obiteljskoga nadimka rabi apelativ *kum* / *kuma*¹⁵, no s obzirom na to da je njegova uporaba fakultativna i da nije riječ o imenu, ne smatra se dijelom imenske formule.

Stilski neobilježen poredak sastavnica, prema podacima dobivenima na terenu, podrazumijeva stavljanje osobnoga imena na prvo mjesto.

2.1.4. U slučaju da sugovornici, radi preciznijega opisa i diferencijacije, žele ponuditi više detalja o objektu razgovora, rabi će se *višečlana imenska formula* s dodatnim označivačima (npr. kteticima, ojkonomima itd.).

2.2. Službeni komunikacijski kontekst

U službenim se komunikacijskim situacijama (dakle, u crkvi, školi, općini, pošti, ambulanti itd.), koje se, oprječno neslužbenomu kontekstu, realiziraju i u pisanome obliku (dokumentima poput matica, dopisa, medicinskih kartona itd.) rabi *službena dvoimenska formula*, imensko-prezimenska, npr. *Ivan Hajdinjak*, *Katica Horvat*, *Drago Namjesnik*, *Vlado Petak*, *Zvonko Gomaz*, *Josip Hadari*, *Ljubica Šmer*, *Dragutin Sukanec*, *Vid Borko*, *Đuro Čurila*, *Darko Kovaček*, *Kruno Mikulić*, *Franjo Pirc* itd.

3. Osvrt na terminologiju vezanu uz obiteljske nadimke

Dok termine *ime* i *prezime* uglavnom rabe i kajkavci (dakako, prilagođene sustavu na fonološkoj i morfološkoj razini), za kategoriju *nadimka* rabe se uglavnom inačice njemačkih tuđica *Spitzname* i *Zuname* ili hrvatske riječi *nadimek* i *pridevek*.

U kajkavskim rječnicima proučenima pri realizaciji ovoga rada tako ćemo naći riječi: *cõna*, *prìdèvèk*, *šp'icn'amèn*¹⁶, *nādimek*¹⁷, *špìcnāmet*, *prìdèvek*, *prìcvarèk*,

¹⁵ »Prì nas tì nē velìjy, kàk tū sàd sēm žènam dèca velìjy tète. Sųsèdam, kòje sų nam nē ròdbìna, i stõrì, i dèca, sì velìmy kùma. Znõčì, kùma Dànjica, kùma Ífka, kùma Anka, kùma Kàta, ták. Pų sèlì, met sòbųm, velìmy kùma. Xm, uvàk buš nàjbòle ràzmev: jànì drùgì lmaju, na prìmjer, dùndijè (Dubrovnik, op. a.), bõrbijè kòjekàkve (Dalmacija, op. a.), šõre (Dalmacija, op. a.), strìčeke (SZ Hrvatska, op. a.), nē? (...)« usp. Horvat 2010: 15–16.

¹⁶ Lipljin 2002: 70, 776, 1031.

¹⁷ Večenaj – Lončarić 1997: 192.

prīšvarek, *špòt*¹⁸, *prídovek*¹⁹, *špicnámet*²⁰ itd. U radovima u kojima se proučava onimija kajkavskih govora nalazimo još i termine: *zm'e:rjek*²¹, *'cōna*, *'cuna*, *'cōuna*²².

Onomastičkomu terminu *obiteljski nadimak* dosada nije potvrđen ekvivalent u kajkavskim govorima.

U *Rječniku govora Svetog Đurđa* nisam našao termin koji bi pokrивao značenje te imenske kategorije. Ni među ispitanicima nije potvrđen leksem koji bi odgovarao terminu *obiteljski nadimak*²³. Na upit kako bi definirali ponuđene konkretne primjere obiteljskih nadimaka, oni odgovaraju »*Ták nam gŭvòriju*.«, što, varijantno, odgovara pitanju kojim se obiteljski nadimci prikupljaju (»*Kák vam gŭvòriju?*«), uz »*Čiji ste?*«.

U ranijim su se antroponomastičkim radovima rabili termini *nadimak*²⁴, *ime po kući*²⁵, *obiteljski nadimak u službi prezimena ili neslužbeno prezime*²⁶, *porodični nadimak*²⁷, *porodično (neslužbeno) prezime*²⁸, *sekundarno ili drugo prezime*²⁹ za antroponimnu kategoriju za koju je danas opravdano ustaljen termin *obiteljski nadimak*.

4. Klasifikacija obiteljskih nadimaka

Onomastičari obiteljskim nadimcima pristupaju na različite načine. Tako u radu A. Frančić nalazimo podjelu na prave i neprave obiteljske nadimke. »Ovisno o tome temelje li se na prezimenu dotične obitelji ili na kojem drugom onimskom, ili apelativnom leksemu podijelit ćemo ih na *prave* i *neprave*. *Pravi obiteljski nadimak* jest onaj kojeg je fonološka postava osnove različita od fonološke postave prezimena obitelji koja se njime imenuje (*'Šuļęvi* : *'Varga*), a *nepravi* onaj koji se izvodi iz prezimena dotične obitelji (*'Šuļęvi* : *'Šuļ*).«³⁰

¹⁸ Šatović – Kalinski 2012: 410, 416, 507, 508.

¹⁹ Vranić 2010: 326.

²⁰ *Mali slikovni rječnik zavičajnoga govora* 2005: 154.

²¹ Barac Grum 1994: 10–11.

²² Frančić 1994: 35. U radu Anđele Frančić (1994: 35) o međimurskim nadimcima nalazimo još nekoliko termina, a ovdje izdvajamo one vezane uz kajkavsko područje: *špicanamet* (Čučerje), *nadimak*, *prikrpa* (Turopolje), *prišvarek* (Sv. Ivan Zelina, Samobor, Gradna), *pricvarek*, *špicnamlin* (Sv. Ivan Zelina), *špicnamen* (Psarjevo, Resnik), *prikljuk* (Samobor, Gradna).

²³ Osobni se nadimci definiraju leksemom *špicnámet*.

²⁴ Debeljak 1911: 20.

²⁵ Lončarić 1981: 343.

²⁶ Barić 1981: 228.

²⁷ Sekereš 1973–1974: 141–151.

²⁸ *Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika* 1983: 270.

²⁹ Rogić 1955: 215; Bjelanović 1979: 75–92.

³⁰ Frančić 1994: 33.

Bjelanović pak samo nadimke koje je Frančić definirala pravima smatra obiteljskim nadimcima, potvrđujući to objašnjenjem: »Shvatimo li da je obiteljski nadimak dopunsko sredstvo individualizacije i da svoju ulogu može u potpunosti ostvariti samo onda kad se svojom fonemskom postavom sasvim razlikuje od onog patronimika (*patronimik* označava *prezime*, bilj. a.) s kojim zajedno identificira grupu ljudi (ili jedinku iz te grupe), onda je jasno da su djelomične preinake prezimena samo varijante prezimena.«³¹

5. Obiteljski nadimci u Svetome Đurđu, Obrankovcu i Prilešu

Terenskim istraživanjima u navedenim trima naseljima općine Sveti Đurđ prikupljen je korpus pravih i nepravih obiteljskih nadimaka. Unatoč želji ispitivača i ispitanikâ da taj korpus bude što cjelovitiji, jasno je da nije potpun. Ta činjenica, međutim, motivira dvjema komplementarnim spoznajama: s jedne strane, iskustvo na terenu stvara težnju za stalnim istraživanjem ako imamo na umu pozitivnu činjenicu da svaki sljedeći ispitanik pamti nešto čega se prethodni nije sjetio, pa posljedično, suradnja s većim brojem ispitanika rezultira dopunjavanjem mozaika antroponimikona tih naselja; s druge pak strane negativnim percipiramo utjecaj globalizacije i tendenciju zanemarivanja tradicijskoga nasljeđa te smanjenje broja stanovnika koji svojom aktivnom uporabom njeguju onimijšku baštinu.

Obiteljski nadimci u spomenutim trima selima dosada nisu detaljnije istraživani³². Zbog svojega su ograničenja na usmenu uporabu ostali zatočeni u prošlosti, što istraživačima otežava pronalaženje sigurnijih dokaza o razvoju istraživane imenske kategorije te praćenje aspekta načina života.

Razrada ovoga članka temelji se na analizi pravih obiteljskih nadimaka³³.

Pregledom korpusa obiteljskih nadimaka očito je sljedeće:

a) Isti obiteljski nadimak može se odnositi na više obitelji u rodbinskoj vezi.

Sljedeći primjeri obiteljskih nadimaka svjedoče o difuziji širih obiteljskih zajednica, odnosno, grananju obitelji ženidbom ili raspodjelom imanja³⁴: *Krõjnčevî* [Pe-

³¹ Bjelanović 1975: 75.

³² Kao iznimku treba pohvaliti Stjepana Belovića koji je u svojoj knjizi *Zavičajni sentiment* popisao obiteljske nadimke kojih se sjeća iz Svetoga Đurđa. Usp. Belović 2008: 41–45.

³³ Korpus obiteljskih nadimaka, uz prezimena na koja se odnose, zbog tehničkih je razloga smješten u prilogu na samome kraju rada.

³⁴ »Unutar antroponimikona jednog naselja nije rijetka pojava da se istim nadimkom imenuju različiti denotati (obitelji) što je u većini slučajeva uzrokovano odvajanjem oženjenih članova od matične porodice.« (usp. Frančić 1993: 90).

Tu činjenicu potvrđuje Belović (2008: 41–45). U svojem popisu prikazuje kojim se redoslijedom u domaćinstvima obiteljski nadimci pojavljuju u Svetome Đurđu, označujući posebnim znakovima (# i *) domaćinstva koja dijele isto dvorište ili *grunt*. Iz toga je popisa jasno da su neka od imanja di-

tak, Premec], *Suševij* [Hajdinjak, Meštrović], *Stájnkuvi* [Belović, Horvat], *Matõl'evij* [Kovač, Kovačić], *Blazěkuvi* [Mikulić, Stančin] itd.

Useljajem u novo domaćinstvo, odnosno, širenjem rodbinskih veza³⁵, novi članovi obitelji (npr. useljeni zetovi), preuzimaju obiteljski nadimak kućedomaćina, o čemu svjedoče primjeri: *Blazěkuvi* [Kišić, Mikulić, Stančin], *Bzikuvi* [Kraus, Tkalec, Tišljar], *Cigani* [Bogdan, Oršoš, Oršuš], *Čušinuvij* [Gerić, Tkalec], *Łukõčevij* [Kapusta, Namjesnik], *Smõlčevij / Smõlcij* [Gomaz, Horvat, Pirc, Premec], *Stájnkuvi* [Belović, Čanaki, Horvat, Sinković], *Mčeljankij* [Bačani, Prtenjača], *Zgriskij / Zgriskuvij* [Arnoš, Šalgaj] itd.

Rjeđe ista pojava vrijedi i za obitelji useljene na novo imanje (pri čemu preuzimaju obiteljski nadimak staroga vlasnika).

Unatoč brojnosti pojedinaca koji ne pripadaju istoj obitelji, a nose isti obiteljski nadimak, nije zabilježeno dodavanje novih obiteljskih nadimaka, odnosno ne nalazimo dvostruke obiteljske nadimke.

b) Različiti obiteljski nadimci mogu se odnositi na nositelje istoga prezimena.

Sljedeći primjeri obiteljskih nadimaka potkrjepljuju pretpostavku o ulozi te antroponimijske kategorije pri diferencijaciji obitelji čiji nositelji imaju isto prezime³⁶: *Fášjenkuvi*, *Bánekuvi*, *Vělkij*, *Sinekuvi*, *Sěkseryvij*, *Šnájderuvij*, *Zvunõruvij*, *Žánuvij*, *Kuxaričevij* (prezime Bahat); *Fijkõl'evij*, *Smõlčevij*, *Stájnkuvi*, *Štěrčevij* (prezime Horvat); *Čušinuvij*, *Glavõkuvi*, *Bzikuvi*, *Xrvátijčevij* (prezime Tkalec) itd.

6. Jezična analiza obiteljskih nadimaka

6.1. Motivacijsko-tvorbena analiza

S obzirom na to da se u tvorbenim osnovama nadimaka odražavaju motivi njihova nastajanja, motivacijsku analizu obično povezujemo s tvorbenom analizom.

6.1.1. Motivacijska analiza

U ovome dijelu jezične analize analizirani su motivi osnova obiteljskih nadimaka. Osnove obiteljskih nadimaka čine: prezime, osobno ime, osobni nadimak, zanimanje, etnik ili etnonim. Za osnove nekih nadimaka motivi nisu pouzdani, stoga takve osnove označavamo neprozirnima.

U nastavku prikazan je, za svako od naselja, popis obiteljskih nadimaka abecedno klasificiranih prema motivima.

fuzijom obitelji raspodijeljena među novonastalim obiteljima, o čemu svjedoče isti obiteljski nadimci (a različita prezimena).

³⁵ »Δ rodbinske veze 1. krvne (biološko-genetske) spone između roditelja i njihove djece 2. porijeklo od istih bioloških predaka 3. društvene, nekrvne veze, koje, nakon sklapanja društvenih priznatih brakova, nastaju između muža i žene i njihovih rodbina« usp. HER

³⁶ Usp. Frančić 1994: 44; Kustić 1993: 80, 81 itd.

Sveti Đurđ

a) Obiteljski nadimci s prezimenom u osnovi

Babīnčevj [< Babinec]³⁷, *Bāxatuvj* [< Bahat]³⁸, *Bānekuvj* [< Banek]³⁹, *Biškupuvj* [< *Biškup < Biskup]⁴⁰, *Bōbetičevj* [< Bobetić]⁴¹, *Čušīnūvj* [< *Čušinin < Chuszinin]⁴², *Žurōnčevj* / *Žerōnčevj* [< Đuranec]⁴³, *Glavōkuvj* [< Glavak]⁴⁴, *Gōlūbīčevj* [< Golubić]⁴⁵, *Xrvātīčevj* [< Horvatić]⁴⁶, *Jūrasuvj* [< Juras]⁴⁷, *Kapūstuvj* [< Kapusta]⁴⁸, *Kuščōkuvj* [< Koščak]⁴⁹, *Mājcinūvj* [< Majcin]⁵⁰, *Mūščevj* [< Mušec]⁵¹, *Rōkīčevj* [< Rakić < Rak]⁵², *Sāčervj* [< Sačer]⁵³, *Smōlčevj* [< Smolec]⁵⁴, *Štōrguvj* [< *Štorga

³⁷ Buturac (1990: 78) napominje da je prezime Babinec zabilježeno u Svetome Đurđu od 1810. do 1896. godine.

³⁸ U literaturi se navodi da je prezime Bahat potvrđeno u Svetome Đurđu od 1810. do danas (usp. Buturac 1990: 79).

³⁹ Buturac (1990: 78) utvrdio je da je navedeno prezime zabilježeno u Svetome Đurđu od 1894. do 1940. godine.

⁴⁰ To je prezime potvrđeno u Svetome Đurđu od 1659. do 1700. godine (usp. Buturac 1990: 78; Petrić 2010: 181).

⁴¹ Iako nije zabilježeno u Svetome Đurđu, Buturac (1990: 91) nudi potvrdu o postojanju prezimena Bobetić u Prilesu od 1811. do 1900. godine.

⁴² To je prezime zabilježeno u Svetome Đurđu 1659. godine (usp. Buturac 1990: 78; Petrić 2010: 180).

⁴³ Prezime Đuranec nije potvrđeno u Svetome Đurđu, ali iz popisa koji predstavlja Buturac (1990: 94) vidljivo je da je zabilježeno u Strugi 1820. godine.

⁴⁴ Buturac (1990: 79) napominje da je prezime Glavak zabilježeno u Svetome Đurđu od 1806. do danas.

⁴⁵ U Svetome je Đurđu prezime Golubić novo, ali zabilježeno je u Hrženici od 1948. te u Komarnici u novije vrijeme (usp. Buturac 1990: 79, 82, 88).

⁴⁶ Prezime Horvatić nalazimo na popisu svetođurđevskih imena od 1806. do danas (usp. Buturac 1990: 79).

⁴⁷ U literaturi se navodi da je prezime Juras potvrđeno u Svetome Đurđu od 1819. do danas (usp. Buturac 1990: 79).

⁴⁸ O kontinuitetu prezimena Kapusta od 1810. do danas piše Buturac (1990: 79).

⁴⁹ Prezime Koščak novo je u Svetome Đurđu; zabilježeno je i u Karlovcu od 1811. do danas, u Obrankovcu 1900., u Prilesu od 1811. do 1898. godine (usp. Buturac 1990: 79, 86, 90, 91).

⁵⁰ U Svetome Đurđu, kako tvrdi Buturac (1990: 79), prezime Majcin zabilježeno je od 1836.

⁵¹ Iako prezime Mušec nije zabilježeno u Svetome Đurđu, Buturac (1990: 88) u popisima pokazuje da je prisutno u Komarnici od 1700. do 1896. godine.

⁵² Prezime Rakić nije zabilježeno u općini. Međutim, zabilježene su potvrde prezimena Rak: u Svetome Đurđu od 1801. do 1887., u Karlovcu od 1948. do danas, u Prilesu od 1834. do danas (usp. Buturac 1990: 80, 86, 91).

⁵³ Prezime Sačer novo je u Svetome Đurđu, ali potvrđeno je u Hrženici od 1948. do danas, u Karlovcu 1700. godine te od 1802. do danas, u Komarnici od 1811. do danas, u Obrankovcu od 1811. do danas, u Sesvetama od 1811. do danas te u Strugi od 1900. do danas (usp. Buturac 1990: 80, 84, 85, 86, 88, 90, 93, 95).

⁵⁴ O kontinuitetu prezimena Smolec u Svetome Đurđu od 1700. do danas podatke prikazuje

< Storga]⁵⁵, *Túksuryvi* [< Tuksor]⁵⁶.

b) Obiteljski nadimci s osobnim nadimkom u osnovi

*Bžikuyvi*⁵⁷, *Cičuyvi* [< *Ciču* < **cīcati* ‘sisati’], *Fāšjenkuyvi* [< *Fāšjenk* < njem. *Fasching*]⁵⁸, *Xambōryvi* [< *xambōr* < tur. *anbar*, *ambar* ‘ambar, spremište u kojemu se čuva žito’], *Kúzmanyvi* [< *Kúzman*]⁵⁹, *Plōntekuyvi* [< *plōntati* ‘šepati zabacujući nogu u stranu (poput krava ili konja)’]⁶⁰, *Sēkseryvi* [< *sēksēr* ‘stari austrijski novac’ < njem. *sechs*]⁶¹, *Sinekuyvi* [< *Sinek*]⁶², *Slámekuyvi* [< *Slámek*]⁶³, *Strīcuyvi* [< *Strīc*]⁶⁴, *Sūševī* [< *Sūxi*]⁶⁵, *Štērcēvi* [< *štērc* < njem. *Sterz* ‘zaprška od kukuruznoga brašna prelivena kiselim mlijekom’ ili < *štērc* ‘siromašan čovjek’⁶⁶], *Vēl’ki* [< *Vēl’ki*]⁶⁷.

Buturac (1990: 80).

⁵⁵ Buturac (1990: 78) napominje da je to prezime zabilježeno u Svetome Đurđu 1700. godine.

⁵⁶ Prezime Tuksor novo je u Svetome Đurđu; zabilježeno je u Karlovcu od 1883. do 1900. te u Prilesu od 1896. do danas (usp. Buturac 1990: 80, 87, 91).

⁵⁷ Budući da u starim i aktualnim popisima prezimenâ prezimena Bzik nema u selu ni u općini (nalazimo ga samo u okolici Zaprešića), najvjerojatnija je motivacija osobnim nadimkom. Dodatna su objašnjenja za to potvrde u rječnicima: Lipljin (2002: 56) navodi glagol *bžikati* ‘svirati u pastirsku frulu’, a Belović – Blažeka (2009: 73) nude natuknicu *bz’ikati* ‘jurcati okolo, skitati se’.

⁵⁸ Polazni osobni nadimak nastao je asocijacijom na tradicijsku proslavu poklada (reg. *fāšjenk*) koja se podudarila s datumom rođenja jednoga člana obitelji (usp. Belović 2008: 45).

⁵⁹ Prema napomenama ispitanikâ, vjerojatno je polazni osobni nadimak nastao zbog podudarnosti datuma rođenja jednoga člana obitelji i blagdana sv. Kuzme.

⁶⁰ Nadimak je vjerojatno, prema riječima ispitanika, motiviran osobnim nadimkom nekoga pretka.

⁶¹ To značenje potvrđeno je u HER-u, a navodi ga i Lipljin (2002: 903, 1229).

⁶² Izraz (nadimak) kojime su tepali jednome članu obitelji (*Sinek*) prenesen je kao obiteljski nadimak na cijelu obitelj.

⁶³ Tjelesna karakteristika (plava kosa) ispitanicima je prva asocijacija u vezi s nositeljima nadimka.

⁶⁴ Taj se nadimak proširio iz brojne porodice koja je često rabila taj osobni nadimak. Motivacija se temelji na asocijaciji vezanoj uz rodbinsku vezu (u ovome radu nisu izdvojene kao zasebna skupina motivacijskoga tipa, što je npr. u svojoj metodologiji ističe Znika (1999: 212)).

⁶⁵ Polazni osobni nadimak nastao je asocijacijom na tjelesnu karakteristiku (izrazitu mršavost).

⁶⁶ U *Rječniku pomurskih Hrvata* potvrđene su sljedeće riječi s kojima možemo dovesti u vezu navedeni nadimak: ŠTERC [št’erc št’erca] *m siromašan čovjek* ♦ T’ę č’ovek je št’erc č’oklavj.; ŠTERČIJA [šterč’ija šterč’ije] *f siromaštvo* ♦ N’ęgda je b’ila v’ęljka šterč’ija i p’ok se v’ęč d’ęce n’arudjly kak v’ę.; ŠTERSKI [št’erski št’erskuga] *adj. koji je za žaljenje* ♦ Št’erski č’ovek! N’ogu sj je ft’rgel. Usp. Blažeka – Nyomárkay – Racz (2009: 321). Tijekom migracija iz Zagorja, Međimurja i Štajerske, prema tumačenju g. Belovića, područje Svetoga Đurđa naseljavalo je upravo stanovništvo koje je tražilo bolje životne uvjete, stoga je i navedena motivacija vjerojatna.

⁶⁷ Nositeljima je taj obiteljski nadimak nadjenut zbog asocijacije na tjelesnu karakteristiku.

c) Obiteljski nadimci s varijantom osobnoga imena u osnovi

Blažčkuvij [< Blažek < *Blâš*]⁶⁸, *Blažinuvij* [< *Blâš*], *Žanuvij* [< *Žân* < Ivan]⁶⁹, *Ferkuvij* [< *Ferkû* < mađ. *Ferencz*], *Fikôlâvij* / *Fikôl'evij* [< *Fikôl*]⁷⁰, *Xâbekuvij* [< *Xâbek* < Habian < Fabian]⁷¹, *Xabjanuvij* [< *Xabjân* < Fabian]⁷², *Jâkupinuvij* [< *Jâkup*], *Ľûdbijevij* [< *Ľûdba* < *Ľûdva* < Ljudevit], *Ľûkačij* [< *Ľûkač*]⁷³, *Ľukôčevij* [< mađ. *Lukács* < Luka], *Matôl'evij* [< *Matôl* < Matej], *Pavličevij* [< *Pavlič* < Pavel], *Pištvij* [< *Pišta* < mađ. *István*], *Stâjnkuvij* [< Stanko]⁷⁴, *Vincekuvij* [< *Vincek* < *Vînc* < Vincent].

d) Obiteljski nadimci s nazivom zanimanja u osnovi

Gulumbôrivij [< *gulumbôr* (< mađ. *galamb* 'golub' + -ar)], *Kuvôčevij* [< *kuvôč* 'kovač']⁷⁵, *Mesôrivij* [< *mesôr* 'mesar'], *Pinteruvij*⁷⁶ [< *pinter* < njem. *Binder* 'bačvar'], *Pukôpičevij* / *Pukôpičij* [< *pukôpič* 'grobar'], *Puškarijevij* [< *puškôr* 'puškar' < *pûška*], *Šnâjdevij* [< *šnâjder* < njem. *Schneider* 'krojač'], *Zvunôrivij* [< *zvunôr* 'zvonar'].

⁶⁸ Budući da u starim i aktualnim popisima prezimena Blažeka ili Blažek nema u selu ni u općini, najvjerojatnija je motivacija varijantom osobnoga imena. Promjena naglasnoga mjesta vjerojatno je uvjetovana vezanjem na sufiks.

⁶⁹ Riječ je o varijanti osobnoga imena povratnika iz Amerike (u kojoj se odražava utjecaj engl. jezika).

⁷⁰ Varijanta osobnoga imena koje je u osnovi toga obiteljskog nadimka tvorena je starim sufiksom *-o!* te je, zbog pripadnosti tradiciji i prošlosti, ispitanici smatraju neprozirnom.

»U obiteljskom nadimku, slično kao i u drugim onomastičkim leksemima, koji su dio minulosti naroda koji ih je stvorio, kondenzirani su dijelovi te minulosti – jezične i izvanjezične. Oni čuvaju (...) izvedenice tvorene (sa sinkronijskog aspekta gledano) slabo plodnim ili neplodnim sufiksima (*-ic (...)*, *-ina (...)*, *-o!* (*Mato!*, *Ivo!*), *-ič (...)*, *-ok*).« (v. Frančić 1994: 61).

⁷¹ Budući da u starim i aktualnim popisima prezimena Habek nema ni u selu ni u općini, najvjerojatnija je motivacija varijantom osobnoga imena.

⁷² Budući da u starim i aktualnim popisima prezimena Habjan nema ni u selu ni u općini, najvjerojatnija je motivacija osobnim imenom. (Istim imenom motivirano je i prezime Habjanić, prisutno u Svetome Đurđu.)

⁷³ Dok dio ispitanika smatra da je taj obiteljski nadimak motiviran varijantom osobnoga imena Luka, dio smatra da se u njemu odražava osobni nadimak nastao od glagola *lûkatij* 'viriti' ili imenice *lûk* 'luk'. Prema prozodijskim obilježjima najvjerojatnija je motivacija osobnim imenom.

⁷⁴ Budući da prezime Stanko nije zabilježeno u Svetome Đurđu (zabilježeno je u Hrzenici od 1939. do danas te u Komarnici od 1900. do danas (usp. Buturac 1990: 84, 88)), vjerojatnija je motivacija osobnim imenom.

⁷⁵ Iako je u selu zabilježeno i prezime Kovač, prema kazivanjima ispitanika, uz tu obitelj vezana je tradicija navedenoga zanimanja.

⁷⁶ Iako je u nekim selima u općini postojalo ili još uvijek postoji prezime Pinter, za taj obiteljski nadimak motivacija zanimanjem potvrđena je među ispitanicima, kao i u *Rječniku govora Svetog Đurđa*.

b'P'interuf k'um Bed'ena se zv'učil za bačv'ora. N'igje d'elal drv'enu puš'odu nek je r'ajšij b'il pułupr'ivrednij.« (Belović – Blažeka 2009: 57).

e) Obiteljski nadimci s etnikom ili etnonimom u osnovi

Cigani [< *Cigan*], *Fàruřfska* [< *fàruřf* ‘župni dvor’ < njem. *Pharrhof*], *Pòřskij* [< *pòře*]⁷⁷, *Sluřvèncij* [< *Sluřvènec*].

f) Obiteljski nadimci s upitnom motivacijom osnove⁷⁸

Krõjnčevij [< Kranjec < Kranyecz, Kranijecz (O_P)⁷⁹ ili < *krõjec* ‘zvrk’ (O_N)⁸⁰ ili < *Krõjec* ‘Slovenac, Kranjac’ (O_E)⁸¹, *Náčevij* [< *Náč* (O_I ili O_N)⁸², *Pelingeruřvij* [< *Pelinger*]⁸³.

O b r a n k o v e c

a) Obiteljski nadimci s prezimenom u osnovi

Fiřtrekuřvij [< Fiřtrek (< njem. *Pfister* ‘pekar’)]⁸⁴, *Xabuřnekuřvij* [< *Habunek*]⁸⁵, *Kovačičevij* [< *Kovačić*]⁸⁶, *Lipičevij* [< *Lipić*]⁸⁷, *Petruřšõnčevij* [< *Petrošanec*]⁸⁸,

⁷⁷ Prema kazivanjima ispitanikâ, obitelj živi na *Vèřkem põtju*. Nekada ondje, na samome rubu sela, nije bilo kuća, nego se pružao pogled na polje.

⁷⁸ usp. Frančić 1994: 61

»Svaki obiteljski nadimak istraživača potiče na otkrivanje polaznog motiva na kojem se temelji, a potom (izuzmemo li nepravne obiteljske nadimke) i na traganje za razlozima njegova nadijevanja dotičnoj obitelji. Prepoznavanje onimskog ili apelativnog ishodišta u osnovi obiteljskog nadimka ne znači automatsko pronicanje u njegovu onomastičku funkciju: npr. osnova *Kovač* – u *Kõvočevij* može biti prema zanimanju pretka (kovač), ali i od prezimena (*Kovač*).«

Zbog neujednačenosti i nesigurnosti ispitanikâ o obiteljskim nadimcima svrstanima u tu skupinu, ponuđene su moguće motivacije uz objašnjenja. Pritom su radi lakšega snalaženja korišteni sljedeći simboli: O_P (osnova motivirana prezimenom), O_I (osnova motivirana osobnim imenom), O_N (osnova motivirana osobnim nadimkom), O_E (osnova motivirana etnikom ili etnonimom).

⁷⁹ Prezime Kranjec potvrđeno je u Svetome Đurđu 1659., u Hrženici od 1811. do danas, 1700. u Obrankovcu, 1821. u Prilesu te 1700. u Strugi (usp. Buturac 1990: 78, 82, 90, 91, 94).

⁸⁰ U ovome govoru postoji i apelativ *krõjec* ‘zvrk’, stoga je moguće da je riječ o nadimku motiviranome asocijacijom na okretnost članova obitelji.

⁸¹ Ispitanici tu mogućnost ocjenjuju najslabije vjerojatnom jer ta obitelj ima dugu tradiciju u selu i nikada o njoj nisu govorili kao o doseljenicima.

⁸² Moglo bi se pretpostaviti da je nadimak *Náčevij* motiviran varijantom osobnoga imena Ignac ili osobnim nadimkom [< mađ. *Nagy* ‘velik’], no to ispitanici nisu mogli pouzdano potvrditi.

⁸³ Pelingeri su, prema objašnjenjima ispitanika, doseljenici iz Slovenije, te je vjerojatno nadimak motiviran prezimenom.

⁸⁴ Buturac (1990: 90) ističe da je to prezime zabilježeno u Obrankovcu od 1820. do danas.

⁸⁵ Prezime Habunek, međutim, danas nije zabilježeno ni u jednome mjestu u župi.

⁸⁶ U Obrankovcu je prezime Kovačić potvrđeno od 1881. do 1898. te u današnje vrijeme (Buturac 1990: 90).

⁸⁷ Prezime Lipić novo je u Obrankovcu, ali zabilježeno je u Hrženici od 1793. godine do danas (usp. Buturac 1990: 82, 90).

⁸⁸ Prezime Petrošanec nije zabilježeno u Obrankovcu, ali Buturac (1990: 80, 86) u popisima potvrđuje postojanje toga prezimena u Svetome Đurđu od 1900. do danas te u Karlovcu od 1807. do

Rôkijčevij [< Rakić < Rak]⁸⁹, *Sabôljevij* [< Sabol (< mađ. *szabó* ‘krojač’)]⁹⁰, *Sáčeruvij* [< Sačer]⁹¹, *Tuksoruvij* [< Tuksor]⁹².

b) Obiteljski nadimci s osobnim nadimkom u osnovi

Báčuvij [< *báč* < mađ. *bácsi* ‘stric’]⁹³, *Žúnževij* [< *žúnc* ‘biser’], *Kũkũruvij* [< mađ. *kukor* ‘kukuruz’], *Zmázekij* [< *Zmázek*]⁹⁴.

c) Obiteljski nadimci s varijantom osobnoga imena u osnovi

Blažimuvij [< *Bláš*], *Íčuvij* [< *Íčy* < Ivan], *Jakôpčevij* [< *Jakôpec* < *Jákyp* < Jakob]⁹⁵, *Ròkuvij* [< *Rók*].

d) Obiteljski nadimci s nazivom zanimanja u osnovi

Xlèbarij / *Xlèbaruvi* [< *xlèbar*]⁹⁶.

e) Obiteljski nadimci s upitnom motivacijom osnove

Gunàričevij, *Nòčijevij* [< *Nòčij* (O_I ili O_N)]⁹⁷.

Priles

a) Obiteljski nadimci s prezimenom u osnovi

1948. godine.

⁸⁹ Prezimena Rakić nema u općini. Međutim, zabilježene su potvrde prezimena Rak: u Svetome Đurđu od 1801. do 1887., u Karlovcu od 1948. do danas, u Prilesu od 1834. do danas (usp. Buturac 1990: 80, 86, 91).

⁹⁰ Prezime Sabol nije potvrđeno u Obrankovcu, ali iz popisa koji predstavlja Buturac (1990: 83, 86, 95) vidljivo je da je zabilježeno u Hrženici od 1779. do danas, u Karlovcu od 1898. do danas, u Strugi 1659. godine te od 1900. do danas.

⁹¹ Buturac (1990: 90) napominje da je to prezime zabilježeno u Obrankovcu od 1811. do danas.

⁹² U Obrankovcu je, prema podacima iz literature, prezime Tuksor novo, ali prisutno je u nekim selima župe: u Prilesu od 1896. godine do danas, u Svetome Đurđu u aktualno vrijeme, u Karlovcu od 1893. do 1900. te u Strugi od 1898. do danas (usp. Buturac 1990: 80, 87, 90, 91, 95).

⁹³ Navedeni obiteljski nadimak motiviran je osobnim nadimkom nastalim asocijacijom na rodbinsku vezu.

⁹⁴ S obzirom na to da prezimena Zmazek nema ni u selu ni u općini, najvjerojatnija je motivacija asocijacijom na tjelesnu karakteristiku.

⁹⁵ Budući da u starim i aktualnim popisima prezimena Jakopec nema ni u selu ni u općini, najvjerojatnija je motivacija varijantom osobnoga imena.

⁹⁶ Prema tumačenjima obavjesnikâ, nekada su u seoskoj sredini svi pekli kruh u vlastitim domaćinstvima u većim količinama, stoga nije bilo potrebe za pekarnicama. Obitelji poput nositelja toga nadimka pekli su kruh i za nekoliko drugih obitelji.

⁹⁷ Ispitanici tvrde da su »*ták zvôlji*« jednoga člana obitelji, međutim nisu znali je li riječ o osobnome nadimku ili o varijanti osobnoga imena (< *Ignac). Stoga u klasifikaciji ne dajemo strogi i finalan zaključak.

Bačõnjijevj [< Bačani]⁹⁸, *Beděkuvjčij / Beděkuvjčevj* [< Bedeković]⁹⁹, *Bòbetjčij / Bòbetjčevj* [< Bobetić]¹⁰⁰, *Fištrekuvj* [< Fištrek (< njem. *Pfister* ‘pekar’)]¹⁰¹, *Xadõrjevj* [< Hadari]¹⁰², *Xižakuvj* [< Hižak]¹⁰³, *Jambrušijčevj* [< Jambrešić]¹⁰⁴, *Kapustuvj* [< Kapusta]¹⁰⁵, *Katjčevj* [< Katić < Kattich]¹⁰⁶, *Kõsuvj* [< Kos]¹⁰⁷, *Kusřeruvj* [< Kosir]¹⁰⁸, *Kuvõčevj* [< Kovač]¹⁰⁹, *Měljankij / Měljankuvj* [< Melnjak]¹¹⁰, *Nõmesnikuvj* [< Namjesnik]¹¹¹, *Petõkuvj* [< Petak]¹¹², *Piskrijčevj* [< Piskerec]¹¹³, *Rõkijčij / Rõkijčävj* [< Rakić < Rak]¹¹⁴, *Sěrmekuvj* [< Sermek]¹¹⁵, *Šalgõjevj* [< Šalgaj]¹¹⁶, *Šmřeruvj* [< Šmer (< njem. *Schmiere* ‘mast, mazivo, kolomaz’)]¹¹⁷, *Zgriskij / Zgriskuvj* [< Zgri-zek]¹¹⁸.

⁹⁸ Buturac (1990: 91) tvrdi da je prezime Bačani zabilježeno u Prilesu od 1896. do danas.

⁹⁹ U literaturi se navodi da je prezime Bedeković zabilježeno u Prilesu od 1900. do danas (Buturac 1990: 91).

¹⁰⁰ Prezime Bobetić potvrđeno je u Prilesu od 1811. do 1900. godine (Buturac 1990: 91).

¹⁰¹ Iako prezime Fištrek nije zabilježeno u Prilesu, prema popisima koje predstavlja Buturac (1990: 90) očito je da je potvrđeno u Obrankovcu od 1820. do danas.

¹⁰² Buturac (1990: 91) ističe da je prezime Hadari zabilježeno u Prilesu od 1824. do danas.

¹⁰³ Kontinuitet prezimena Hižak u Prilesu od 1900. do danas u popisima potvrđuje i Buturac (1990: 91).

¹⁰⁴ U literaturi se navodi da je prezime Jambrešić dio prileškoga antroponimikona od 1885. do 1898. godine (Buturac 1990: 91).

¹⁰⁵ Prezime Kapusta, prema Buturcu (1990: 91) starosjedilačko je prezime u selu, prisutno od 1659. godine.

¹⁰⁶ O kontinuitetu prisutnosti prezimena Katić od 1659. godine do danas podatke nalazimo u građi koju nude Buturac (1990: 91) i Petrić (2010: 181).

¹⁰⁷ U Prilesu je prezime Kos u kontinuitetu zabilježeno od 1810. godine do danas (usp. Buturac 1990: 91).

¹⁰⁸ Prema podacima iz literature, prezime Kosier zabilježeno je 1896. godine u Prilesu, kao i u Sesvetama od 1896. do danas, prezime Kosir od 1811. do danas u Hrženici, a prezime Koser od 1812. do 1900. u Luki. Usp. Buturac 1990: 82, 89, 91, 92.

¹⁰⁹ Buturac (1990: 91) napominje da je prezime Kovač zabilježeno u Prilesu od 1598. do danas.

¹¹⁰ Prezime Melnjak, prema podacima koje je zapisao Buturac (1990: 91), zabilježeno je u Prilesu od 1896. do danas.

¹¹¹ U Prilesu je prezime Namjesnik prisutno od 1811. do danas (Buturac 1990: 91).

¹¹² Buturac (1990: 91) tvrdi da je prezime Petak u Prilesu zabilježeno od 1811. do danas.

¹¹³ U literaturi se navodi da je prezime Piskerec u Prilesu potvrđeno od 1811. od 1820. godine (Buturac 1990: 91).

¹¹⁴ Prema Buturcu (1990: 91) prezime Rak postoji u Prilesu od 1834. godine.

¹¹⁵ Prezime Sermek zabilježeno je u Prilesu od 1822. do danas (Buturac 1990: 91).

¹¹⁶ Iz popisa koje predstavlja Buturac (1990: 91) tumačimo da je prezime Šalgaj prisutno u Prilesu od 1811. do danas.

¹¹⁷ Buturac (1990: 91) ističe da je to prezime zabilježeno u Prilesu od 1835. do danas.

¹¹⁸ Prezime Zgrizek novo je u Prilesu; zabilježeno je u Karlovcu od 1867. do danas (usp. Buturac 1990: 87, 91).

b) Obiteljski nadimci s osobnim nadimkom u osnovi

Májčičkinj [< *Májčička*]¹¹⁹, *Stvuritelj* [< *Stvuritelj* ‘stvoritelj’].

c) Obiteljski nadimci s varijantom osobnoga imena u osnovi

Bláguv [< Blago], *Žurín* [< *Žura* < Juraj], *Jóvek* [< Jovek], *Matôl* [< *Matôl* < Matej], *Pištek* [< *Pištek* < *Pišta* < mađ. *István* ‘Stjepan’], *Šándur* [< *Šándur* < mađ. *Sándor* ‘Aleksandar’], *Titek* [< *Titek* < *Tity*], *Vanča* [< *Vanča* < Ivan], *Vilčij* [< *Vilčij* < Vilim].

d) Obiteljski nadimci s etnikom ili etnonimom u osnovi

Křčnj [< *Křčij*]¹²⁰, *Sělnj* [< *Sěla*]¹²¹.

e) Obiteljski nadimci s upitnom motivacijom osnove

Xabján [< Habjan (O_I ili O_P)]¹²², *Jedájn* [< *Jedájn*], *Lěnek* [< *Lěnek* < mađ. *Lénárd* ‘Leonard’ (O_I) ili *lěn* ‘lan’ (O_N)]¹²³.

6.1.2. Zaključci nakon motivacijske analize

Nakon analize motivacija prikupljenih i predstavljenih obiteljskih nadimaka, izvode se sljedeći zaključci:

1. Osnove rijetko mogu biti skraćene (*Čušin* < Chuszinin, *Sluvěnci*).

2. Osnove su vrlo često hipokoristici¹²⁴, koji odražavaju nježnost i afektivnost korisnikâ. Najčešće ih nalazimo u osnovama motiviranima osobnim nadimkom (npr. *Májčičkinj*, *Sinek*, *Slámek*, *Zmázek* itd.) ili osobnim imenom (npr. *Blažek*, *Fěrk*, *Vincek*, *Jóvek*, *Pištek*, *Titek*, *Lěnek* itd.).

3. Obiteljski nadimci motivirani osobnim imenom ili osobnim nadimkom, s obzirom na to da su uglavnom muškoga roda, odražavaju patrijarhalnost sredine.

4. Obiteljski nadimci čuvaju starinu: u nadimcima motiviranima osobnim imenom zrcale se stara imena te stari sufiksi kojima su dobivene njihove varijan-

¹¹⁹ U govorima tih triju mjesta ‘baka’ se kaže *môjka*, a u obitelji koja je nositelj nadimka baki su odmila govorili *Májčička*, dakle i taj je nadimak nastao asocijacijom na rodbinsku vezu.

¹²⁰ Nadimak su dobili prema oranici *Křčij* na kojoj im je smještena kuća.

¹²¹ Budući da im je kuća blizu oranica nazvana *Sěla*, po njoj su dobili i nadimak.

¹²² Budući da ispitanici nisu mogli sa sigurnošću potvrditi je li nadimak *Xabján* motiviran osobnim imenom ili prezimenom, čiju prisutnost u selu od 1811. do 1888. potvrđuje Buturac (1990: 91), svrstan je u tu skupinu.

¹²³ Vjerojatno je nadimak nastao od varijante osobnoga imena *Lenard*. Prema tumačenjima ispitanikâ, nije vjerojatna motivacija pridjevom *lěnj* ‘lijen’ jer to nije bila karakteristika nositelja. Dio ispitanika smatra da je moguća povezanost nadimka s apelativom *lěn* ‘lan’, što bi, na fonetskom planu, odgovaralo činjenici da se fonem *ɛ* uz nazal često realizira kao *ɛ̃*.

¹²⁴ Hipokoristici, najčešće deminutivnoga postanja, česta su značajka organskih idioma. Usp. Horvat 2010: 111; Lončarić 1996: 138.

te (npr. *Pavličevići*, *Fikčlavi* / *Fikčl'evij*, *Matčl'evij* itd.); primjeri osnova motiviranih prezimenom pokazuju koliko su neki od nadimaka stari jer među osnovama nalazimo neka prezimena koja su zabilježena samo u starijim razdobljima (npr. *Babincevići*, *Čušinuj*, *Štorguj* itd.).

5. Obiteljski nadimci u svojim motivima reflektiraju i kontakte: domaće (očituju se u nadimcima nastalima prema prezimenima koja nalazimo (samo) u drugim mjestima), odnosno strane (mađarski utjecaj vidljiv je prije svega u varijantama osobnih imena, a njemački u apelativima i leksemima koji znače 'zanimanje').

6.2. Tvorbena analiza

Obiteljski su nadimci jednorječne strukture, a dijelimo ih na neizvedene¹²⁵ i izvedene. Izvedeni su nadimci redovito nastali sufiksnom tvorbom, dodavanjem sufikasa *-uj*, *-evij* (*-ävi*¹²⁶), *-inuj*¹²⁷, *-inij*, *-nij* ili *-skij* na osnovu.

U sljedećoj tablici na temelju primjera iz korpusa sustavno su prikazani sufiksi koji se na osnove dodaju s obzirom na dočetak leksema. Uvjetovanost nadimačkoga sufiksa leksičkim dočetakom zrcali se u primjerima navedenima u tablici.

dočetak leksema kojim je nadimak motiviran →	nenagl. <i>a</i>	nenagl. <i>j</i>	nenagl. <i>u</i>	nenagl. <i>e</i>	K ¹²⁸
motiv. osnova ↓	nastavci u tvorbi obiteljskih nadimaka				
PREZIME	<i>-uj</i>	<i>-j-evij</i> <i>-jevij</i>			<i>-evij</i> <i>-uj</i>
primjeri:	<i>Štorg-uj</i>	<i>Bačōñj-j-evij</i> <i>Xadčr-jevij</i>			<i>Babinc-<u>evij</u></i> <i>Baxat-<u>uj</u></i>
OSOBNI NADIMAK	<i>-inij</i>		<i>-uj</i>		<i>-evij</i> <i>-uj</i>
primjeri:	<i>Majčik-inij</i>		<i>Cic-uj</i>		<i>Suš-<u>evij</u></i> <i>Strič-<u>uj</u></i>
OSOBNO IME	<i>-j-evij</i> ¹²⁹ <i>-uj</i> <i>-inuj</i>	<i>-j-evij</i>	<i>-uj</i>		<i>-evij</i> <i>-uj</i> <i>-inuj</i>

¹²⁵ Neizvedeni obiteljski nadimci detaljnije su protumačeni u poglavlju o morfološkim značajkama obiteljskih nadimaka.

¹²⁶ Ne smatramo ga zasebnim sufiksom jer se fonem *e* katkad, vjerojatno uz palatal, može realizirati i kao [ä] (npr. *jānyga*, *dāj*, *nāj*, *Jakupinuj* itd.).

¹²⁷ Sufiks *-inuj* uvijek na sebe veže naglasak, a primjeri poput *Blažinuj*, *Jakupinuj*, *Vančinuj* pokazuju da je uvijek riječ o akutu.

¹²⁸ konsonant

primjeri:	<i>Ľúdb-ĭ-jevĭ</i> <i>Pišt-uvĭ</i> <i>Vanč-ĭnuvĭ</i>	<i>Vilčĭ-j-evĭ</i>	<i>Ĭč-uvĭ</i>		<i>Pavlič-evĭ</i> <i>Fĕrk-uvĭ</i> <i>Blaž-ĭnuvĭ</i>
ZANIMANJE					-evĭ -uvĭ
primjeri:					<i>Pukôpič-evĭ</i> <i>Šnàjder-uvĭ</i>
ETNIK / ETNONIM	-nĭ	-nĭ		-skĭ	-skĭ
primjeri:	<i>Sĕl-nĭ</i>	<i>Kĕč-nĭ</i>		<i>Pòl-skĭ</i>	<i>Fàruř-ska</i>
NEPROZIRNE OSNOVE		-j-evĭ			-evĭ -uvĭ
primjeri:		<i>Nòčĭ-j-evĭ</i>			<i>Krôjnč-evĭ</i> , <i>Jedàjnk-uvĭ</i>

Tablica 2. Pregled sufikasa s obzirom na dočetak leksema kojima je nadimak motiviran

Iz tablice iščitavamo:

- Obiteljski nadimci tvore se od osnova leksemâ koji završavaju vokalima *a, ĭ, u, e* ili konsonantom (npr. *Štòrga, Bačàni, Fĕrku, pòle, fàruř*).
- Dočetak -K potvrđen je u svim tipovima osnova zabilježenima u ovim tri- ma govorima.
- Nastavak *-ĭnuvĭ* veže se, barem prema prikupljenim primjerima, na osno- vu kojoj je u sastavu osobno ime.
- Obiteljski nadimci kojima je u osnovi prezime s dočetakom *-a* (npr. *Štòrga*), tvore se isključivo nastavkom *-uvĭ*. To mogu potvrditi i nepravilni obiteljski nadimci: *Čurĭlĭuvĭ* (< *Čurĭla*), *Kapùstuvĭ* (< *Kapùsta*).
- Sufiks *-ĭnĭ* vrlo je rijedak te se dodaje na osnovu koja se odnosi na osobu ženskoga spola (npr. *Màjčĭka*).
- Osnove leksema koji završavaju dočetakom *-ĭ*, proširuju se infiksom *-j-* na koji se dodaje sufiks *-evĭ* (npr. *Bačònĭ*).
- Sufiks *-skĭ, -nĭ* dodaje se na osnove motivirane etnicima.

Ujedinjujući analizu osnova i nastavaka, podatke o čestoći osnova i sufikasa te njihovoj međusobnoj uvjetovanosti možemo usustaviti u sljedećoj tablici.

¹²⁹ Dio varijanti muških osobnih imena koja završavaju vokalom *-a* deklinira se samo po *e*-deklinaciji (*Mĭkùla, Mĭkùle*), dio samo po *a*-deklinaciji (npr. *Fĕrda, Fĕrdĭja; Ľúdba, Ľúdvĭja; Mĭška, Mĭškĭja* itd.), a za dio takvih imena zabilježeni su oblici sklanjani po objema deklinacijama (npr. *ĭva, ĭvĭja / ĭve; Jòža, Jòže / Jòžĭja; Žùra, Žùre / Žùrĭja* itd.). Usp. Horvat 2012; Frančić 2011.

naselje ↓	nastav- ci u tvorbi ↓	motiv. osnova ↓	prezime	os. nadimak	osobno ime	zanimanje	etnik / etnonim	neprozirne osnove	UKUPNO
SVETI ĐURĐ	- <i>uvj</i>		12	10	8	5		1	36
	- <i>evj</i> (- <i>ävj</i>)		8	2	5	3		2	20
	- <i>inj</i>								0
	- <i>inuvj</i>				2				2
	- <i>skj</i>						2		2
	- <i>nj</i>								0
	ostali			1	1		2		4
	ukupno		20	13	16	8	4	3	64
OBRANKOVEC	- <i>uvj</i>		5	2	2	1			10
	- <i>evj</i> (- <i>ävj</i>)		4	1	1			2	8
	- <i>inj</i>								0
	- <i>inuvj</i>				1				1
	- <i>skj</i>								0
	- <i>nj</i>								0
	ostali			1					1
	ukupno		9	4	4	1	0	2	20
PRILES	- <i>uvj</i>		11	1	5			2	19
	- <i>evj</i> (- <i>ävj</i>)		10		2				12
	- <i>inj</i>			1					1
	- <i>inuvj</i>				2				2
	- <i>skj</i>								0
	- <i>nj</i>						2		2
	ostali							1	1
	ukupno		21	2	9	0	2	3	37
	UKUPNO	50	19	29	9	6	8	121	

Tablica 3. Statistički pregled ovisnosti sufikasa o leksemu kojime su nadimci motivirani

Iz tablice zaključujemo:

- Najviše je obiteljskih nadimaka u svim trima selima motivirano prezimenima, a sljedeća najplodnija osnova osobna su imena (i njihove varijante).
- Najplodniji je sufiks u tvorbi obiteljskih nadimaka u svim trima selima *-uvj*, a po čistoći ga slijedi *-evj* (*-ävj*).

6.3. Fonološka analiza

Govori proučenih triju naselja vrlo su slični, zbog čega je moguća zajednička fonološka analiza.

To područje Ivšić je smjestio u prvu (I.), konzervativnu skupinu govora, u kojoj se čuva nepromijenjeni praslavenski metatonijski cirkumfleks te mjesto starijih naglasaka u medijalnim slogovima. Uvažavajući kriterij nepostojanja oksitoneze tipa *ženà* te čuvanja akuta u nezadnjim slogovima (*pītam*, ali *letī*), ovi su govori uvršteni u tip I₅.¹³⁰

Dosadašnji neusklađeni opisi govora Svetoga Đurđa problematizirani su u diplomskome radu *Fonološki opis i leksik govora Svetoga Đurđa*¹³¹ te u članku *Prozodija i vokalizam govora Svetoga Đurđa*¹³². U njima je predstavljen popis minimalnih parova riječi koji pokazuju da i kvantiteta i intonacija vokala imaju razlikovnu ulogu te je taj govor opravdano definirati kao troakcenatski sustav (ˈ, ˘, ˜) koji pripada varaždinsko-ludbreškomu dijalektu kajkavskoga narječja prema Lončarićevoj klasifikaciji.

6.3.1. Vokalizam

Vokalizam ovih govora povezan je s akcentuacijom. Distribucija vokala ovisi o dužini ili kraćini sloga u kojem se nalaze, pa se stoga u skladu s tim kriterijem promatra inventar¹³³ (u dugome naglašenom, kratkome naglašenom i nenaglašenom slogu).

dugi naglašeni slog	
\bar{i}	\bar{u}
\bar{e} [ē]	\bar{o}
\bar{a}	[ā] \bar{o}
	[ā]

¹³⁰ Ivšić 1936: 82.

¹³¹ Horvat 2010.

¹³² Horvat 2011.

¹³³ Glasovi koji su u vokalskim trokutima navedeni u zagradama predstavljaju fakultativne fonetske realizacije. U dugome naglašenom slogu jednosložnih riječi navedeni se glasovi realiziraju zatvorenije. Glas \bar{a} potvrđen je samo u rijetkim primjerima imena, gdje je vjerojatno prilagođen zbog utjecaja standardnoga jezika.

kratki naglašeni slog	
<i>i</i>	<i>u</i>
<i>ɛ</i>	<i>o</i>
<i>ɛ</i>	<i>a</i>

nenaglašeni slog	
<i>ĩ</i>	<i>ų</i>
<i>e [ɛ, ā]</i>	<i>a</i>

U sljedeću tablicu, preglednosti radi, uvršteni su primjeri obiteljskih nadimaka u kojima je potvrđen određen vokal. Pritom se, imajući na umu starost obiteljskih nadimaka, ne razdvajaju domaći (hrvatski) i strani elementi, s obzirom na to da su odavno prilagođeni osnovnomu sustavu.

a) dugi naglašeni slog

REFLEKS VOKALA		POLAZNI GLAS	PRIMJERI OBITELJSKIH NADIMAKA
<i>ī</i>	<	<i>ī</i>	<i>Babīnčevij, Blažīnųvij, Bzikųvij, Cīcųvij, Čušīnųvij, Jākųpīnųvij, Pavlīčevij, Strīcųvij, Vīncekųvij</i> itd.
<i>ī̄</i>	<	<i>ī</i> ¹³⁴	<i>Šmī̄erųvij</i>
		<i>ē, ē̄</i> ¹³⁵	<i>Mī̄eljankij</i>
<i>ē</i> ¹³⁶	<	<i>ē</i>	<i>Blažēkųvij</i>
<i>ū</i>	<	<i>ū</i>	<i>Łūkačij, Mūsčevij, Sūsėvij</i>
		<i>ō</i>	<i>Fīkōlėvij, Matōlėvij, Pūkōpīčėvij, Sabōlųvij</i> itd.
<i>ō̄</i>	<	<i>ō̄ < ā</i> ¹³⁷	<i>Bačō̄nījėvij, Žūrō̄nčėvij, Jīvō̄nčīčėvij, Krō̄jnčėvij, Nō̄mesnījųvij, Petrusō̄nčėvij, Zvūnō̄rųvij</i> itd.
<i>ō̄</i>	<	<i>ā</i>	<i>Gulūmbō̄rųvij, Glavō̄kųvij, Xadō̄rjevij, Xambō̄rųvij, Kuščō̄kųvij, Kųvō̄čėvij, Łukō̄čėvij, Mesō̄rųvij, Petō̄kųvij, Rō̄kīčėvij, Šalgō̄jevij</i> itd.

¹³⁴ U slijedu *-ir* realizira se kao dugi sekundarni jat (< njem. *Schmiere*).

¹³⁵ Tako se vokali *ɛ, e* reflektiraju uz nazal.

¹³⁶ Fakultativno se taj fonem na razini govora može ostvariti otvorenije (kao *ɛ*).

¹³⁷ Fonem otvoreno *o* (dobiveno od dugoga *a*) uz nazal dosljedno alternira sa zatvorenim *o*.

b) kratki naglašeni slog

REFLEKS VOKALA		POLAZNI GLAS	PRIMJERI OBITELJSKIH NADIMAKA
<i>i</i>	<	<i>i</i>	<i>Biškupuvij, Xižakuvij, Ćčuvij, Pištekuvij, Pištuvij, Pinteruvij, Pelingeruvij, Sinekuvij, Titekuvij</i>
<i>e</i>	<	<i>ě</i>	<i>Xlěbarij</i>
		<i>e</i> ¹³⁸	<i>Lěneki, Sěkservij, Věl'ki</i>
<i>e</i>	<	<i>e</i>	<i>Fěrkuvij, Štěrčevij</i>
<i>a</i>	<	<i>a</i>	<i>Báčuvij, Băxatŭva, Bănekuvij, Źănuvij, Fărufska, Făšjenkuvij, Xăbekuvij, Xabjănuvij, Xŕvătijčevij, Jămbrišijčevij, Jedăjnkuvij, Kătijčevij, Măjcinuvij, Măjčikijni, Săčervij, Slămekuvij, Stăjnkuvij, Šănduruvij, Šnăjderuvij, Zmăzekij itd.</i>
<i>o</i>	<	<i>o</i>	<i>Bôbetijčevij, Kôščevij, Nôčijevij, Pôlski, Smôlčevij, Štôrguvij itd.</i>
<i>u</i>	<	<i>u</i>	<i>Ľûdbijevij, Kûzmanuvij, Kapûstuvij, Jûrasuvij itd.</i>

c) nenaglašeni slog

REFLEKS VOKALA		POLAZNI GLAS	PRIMJERI OBITELJSKIH NADIMAKA
<i>i</i>	<	<i>i</i>	<i>Babînčevij, Biškupuvij, Ćušinuvij, Fikôl'evij, Xadôrjevij, Xižakuvij, Xŕvătijčevij, Jakôpčevij, Ľûdbijevij, Pištuvij, Rôkijčevij, Pučkôpičevij itd.</i>
<i>e / [e]</i>	<	<i>e</i>	<i>Mesôruvij, Petôkuvij</i>
		<i>ě</i>	<i>Nômesnikuvij</i>
		<i>e</i>	<i>Bedêkuvijčij, Jôvekuvij, Pištekuvij, Sěrmekuvij</i> ¹³⁹ , <i>Šnăjderuvij, Titekuvij, Zmăzekij itd.</i>
		<i>u</i>	<i>Šerônčevij, Tûkservij</i> ¹⁴⁰
<i>a</i>	<	<i>a</i>	<i>Babînčevij, Băxatŭva, Blažêkuvij, Blažinuvij, Glavôkuvij, Xabjănuvij, Kapûstuvij, Kûzmanuvij, Matôl'evij itd.</i>
[ä] ¹⁴¹	<	<i>e</i>	<i>Fikôlăvij, Jăkupinuvij</i>
<i>u</i>	<	<i>u</i>	<i>Ćušinuvij, Ľukôčevij</i>
		<i>o</i>	<i>Băxatŭva, Bănekuvij, Ćušinuvij, Źănuvij, Fărufska, Fištrevij, Gŭlŭmbôruvij, Jăkupinuvij, Kuščôkuvij, Kuvôčevij, Petôkuvij, Petrušônčevij, Pučkôpičevij, Sabôlŭvij, Tûksuruvij, Zgrîskuvij, Zvunôruvij itd.</i>
		<i>e</i>	<i>Jămbrišijčevij</i>
<i>r</i> ¹⁴²	<	<i>V</i> ¹⁴³ <i>r</i>	<i>Xŕvătijčevij</i>

¹³⁸ Takav je refleks neuobičajen jer *e* inače daje otvoreno *e*, dok je u navedenim primjerima iznimno dobiveno zatvoreno *e*.

Kako smo vidjeli iz primjera, *r* također može biti silabem. Dakako, mnogo češće nalazimo ga u ulozi konsonanta kada nije nosilac sloga.

6.3.2. Konsonantizam

Konsonantski sustav proučavanih govora sastoji se od sljedećih jedinica.

sonanti				šumnici			
	<i>v</i>		<i>m</i>	<i>p</i>	<i>b</i>	<i>f</i>	
	<i>l</i>	<i>r</i>	<i>n</i>	<i>t</i>	<i>d</i>		
<i>j</i>	<i>ʎ</i>			<i>c</i>		<i>s</i>	<i>z</i>
				<i>č</i>	<i>ž</i>	<i>š</i>	<i>ž</i>
				<i>k</i>	<i>g</i>	<i>x</i>	

U proučavanim sustavima postoji ograničenje u distribuciji zvučnih konsonanata (*b, d, ž, g, z, ž, v*) na samome kraju riječi, stoga su u toj poziciji oni zamijenjeni svojim bezzvučnim parnjacima (*> p, t, č, k, s, š, f*)¹⁴⁴. Osim u tome slučaju, za sve konsonante vrijedi čuvanje neovisno o položaju u riječi¹⁴⁵.

U sljedećoj tablici prikazani su primjeri ostvaraja konsonanata zanimljivih u usporedbi s drugim organskim idiomima.

¹³⁹ Fakultativno se u nenaglašenome slogu fonem *e* može ostvariti otvorenije.

¹⁴⁰ U ovim primjerima, kao i u nadimku *Jámbrušjčevj* (navedenom među primjerima refleksa fonema *u*), zabilježena je zamjena *u* s *e* ili *e* s *u* u nenaglašenome slogu. Takve zamjene nisu potvrđene u većem broju primjera.

¹⁴¹ Fakultativno se (i u naglašenome i u nenaglašenome slogu), uz sonant, fonem *e* može realizirati kao [ä] (u vokalskome trokutu glas smješten između otvorenoga *e* (*e*) i *a*).

¹⁴² Tako je zabilježeno sekundarno slogotvorno *r*, dobiveno kao posljedica gubljenja nenaglašenih glasova. Uz taj primjer, nalazimo i primjere apelativa: *pr̂l̂ēvenec, fpr̂t̂l̂ětj, vándr̂vec* itd. Češći su, dakako, primjeri čuvanja slijeda vokala i konsonanta *r*.

¹⁴³ Simbol *V* predstavlja 'vokal'.

¹⁴⁴ U korpusu obiteljskih nadimaka ograničenje distribucije zvučnih glasova u finalnome slogu očito je u singulariziranome obliku muškoga roda, npr.: *Jākūp̂iñuf, Krōjn̂čef, Māĵĉiñuf, Pavl̂ičef, Pišt̂uf, Sáč̂eruf, Str̂iĉuf, Št̂er̂čef* itd. Budući da navedeni primjeri potvrđuju samo ograničenje distribucije glasa *v*, primjerima poput *děš̂č* 'kiša', *Žúr̂č* 'Đurđ', *Pr̂l̂yuk* 'Prelog', *Bōk* 'Bog', *kr̂uk* 'krug', *zōp* 'zub', *Zōĝrep* 'Zagreb', *p̂en̂s* 'novaca (G mn.)', *x̂ř̂š* 'raž', *gr̂at* 'grad' i sl., potkrjepljujemo ovo pravilo.

¹⁴⁵ Više detalja koji potkrjepljuju tu tvrdnju nalazimo u diplomskome radu *Fonološki opis i leksik govora Svetoga Đurđa* (usp. Horvat 2010).

REFLEKS KONSONANTA	POLAZNI GLAS	PRIMJERI OBITELJSKIH NADIMAKA
č	<	
	č, t ¹⁴⁶	<i>Bačõnjjevi, Bõbetičjevi, Čušĩnuvi, Xřvatĩčjevi, Katĩčjevi, Kõvačĩčjevi, Kuvõčjevi, Ľukõčjevi, Ľũkačĩ, Pavlıčjevi, Pukõpičjevi, Rõkičjevi, Sáčeruvĩ</i> itd.
	c ¹⁴⁷	<i>Babĩnčjevi, Źurõnčjevi, Jakõpčjevi, Kõščjevi, Krõjnčjevi, Mũščjevi, Smõlčjevi, Štěrčjevi</i> itd.
	k ¹⁴⁸	<i>Májčĩkĩni</i>
ž	<	ž, d ¹⁴⁹
		<i>Źurõnčjevi, Źanuvi, Źũnžjevi, Źurĩnuvi</i>
x	<	
	x	<i>Xadõrjevi, Xĩzakuvĩ, Xlẽbarĩ, Xřvatĩčjevi</i> itd.
	- ¹⁵⁰	<i>Xambõřuvĩ</i>
	f ¹⁵¹	<i>Xábekuvĩ, Xabjãnuvi</i>
j	<	
	j	<i>Jakõpčjevi, Jãkupĩnuvi, Jõvekuvĩ, Jũrasuvĩ, Ľũdbijjevi¹⁵², Májcinuvĩ, Nõčĩjevi, Šalgõjevi, Šnãjderuvĩ</i> itd.
	- ¹⁵³	<i>Jãmbřušĩčjevi, (J)ĩvõnčĩčjevi</i>
	n ¹⁵⁴	
	i < i ¹⁵⁵	<i>Xadõrjevi, Xabjãnuvi</i>
jn	<	
	n ¹⁵⁶	<i>Krõjnčjevi, Jedãjnkuvĩ</i>
	n ¹⁵⁷	<i>Stãjnkuvĩ</i>
[l]	<	l, l ¹⁵⁸
		<i>Fĩkõlĩjevi, Matõlĩjevi, Vẽl'ki</i>
l̥	<	
	l̥ ¹⁵⁹	<i>Ľũdbijjevi, M'ẽljãnkĩ, Põłskĩ</i> <i>Ľũkačĩ, Ľukõčjevi</i>

¹⁴⁶ Za konsonantski sustav proučanih govora karakteristično je postojanje samo dviju palatalnih afrikata, srednje vrijednosti (č, ž). Ti fonemi potvrđeni su i u obiteljskim nadimcima. Međutim, budući da su neki obiteljski nadimci nastali od prezimenâ, pri određivanju polaznoga motivacijskog oblika nužno je da budemo svjesni nepodudarnosti hrvatske standardne tradicije pisanja dvaju grafema (č / č) i fonemskoga inventara organskoga govora (u kojem postoji samo jedan glas tipa č). "Upozoravaju" na taj zaključak dva prezimena zabilježena u Svetome Đurđu – Čurila i Čurila – koja se jednako izgovaraju, ali različito pišu.

¹⁴⁷ Palatalizacijom je od c nastalo č.

¹⁴⁸ Palatalizacijom je od k dobiveno č.

¹⁴⁹ Za konsonantski sustav proučanih govora karakteristično je postojanje samo dviju palatalnih afrikata, srednje vrijednosti (č, ž). Ti fonemi potvrđeni su i u obiteljskim nadimcima. Međutim, budući da su neki obiteljski nadimci nastali od prezimenâ, pri određivanju polaznoga motivacijskog oblika nužno je da budemo svjesni nepodudarnosti hrvatske standardne tradicije pisanja dvaju grafema (dž / đ) i fonemskoga inventara organskoga govora (u kojem postoji samo jedan glas tipa ž). Na taj zaključak "upozoravaju" sinkronijske varijacije prezimena zabilježena u Strugi, koje se jednako čitaju, a različito pišu: Vadjun, Vađon, Vađun, Vagjon.

Za konsonantski sustav zanimljiv je i refleks glasa **n* u sufiksima - **nak* ili - **nek*: metatezom i umetanjem vokala dobiveno je -*jank* i -*jenk*, što dokazuju, uz apelative, i primjeri nadimaka poput *Fàšjenkuvj*, *M^čeljankj*.

U fonologiji ovih govora opažene su i mnoge pojave unutar konsonantskih skupina¹⁶⁰. Budući da u ovome korpusu obiteljskih nadimaka nema primjera s dosljednim ostvarajima, u nastavku su izdvojeni samo zanimljivi detalji:

db < *dv* (*Ľúdbijevj*¹⁶¹), *šk* < *sk* (*Biškupuvj*¹⁶²), *šč* < **stj*, **skj* (*Kyšč^čokuvj*¹⁶³).

¹⁵⁰ Riječ je o protetskome *x*.

¹⁵¹ Iako se *f* u inicijalnome položaju čuva, u nekim starim imenima vidljiva je zamjena glasom *x*.

¹⁵² Između osnova u čijem je sastavu varijanta osobnoga imena koja završava vokalima *u*, *i*, *a* i sufiksa umeće se glas -*j*-, kao i u deklinaciji (usp. Horvat 2012.). Iako to vrijedi za većinu primjera (npr. *Vladijef*, *Nôcijef*, *Julijef*, *Tômijef* itd.), potvrđeni su primjeri posvojnih pridjeva poput *Žúruf*, *Ľuvf*.

¹⁵³ Protetsko *j* odraz je starine u varijantama osobnih imena. U drugome navedenom primjeru protetsko je *j* fakultativno (nije zabilježeno kod svih ispitanika).

¹⁵⁴ Ta pojava uvjetovana je položajem: refleks je glasa *n* u inicijalnome, intervokalnom i finalnom položaju te između konsonanta i vokala fonem *j*. Primjer za tu pojavu ne nalazimo izravno u primjerima obiteljskih nadimaka, ali možemo ga potvrditi pri analizi motivacijskih osnova [*Krôjnčevj* < *krôjec*].

¹⁵⁵ Ta pojava uvjetovana je položajem fonema *i* između konsonanta i vokala.

¹⁵⁶ Ta pojava uvjetovana je položajem: fonem *j* (< **n*) ispred konsonanata *č*, *g*, *k*, *s* realizira se kao slijed *jn*. Usp. Horvat 2010: 86.

¹⁵⁷ U slijedu *jn* glas *j* je sekundaran, kao i u primjerima apelativa: *gájanka*, *firájnge* itd. Za terminologiju usp. Oraić Rabušić 2009: 273.

¹⁵⁸ Ta fonetska varijanta fonema rezultat je palatalizacije ili depalatalizacije početnih konsonanata.

¹⁵⁹ Ta pojava uvjetovana je položajem, ali nije dosljedna: ispred vokala stražnjega niza (*u*, *i*) *l* je u dijelu primjera prešlo u *l̥*.

¹⁶⁰ Opširniji i detaljniji popis (više ili manje dosljednih) pojava zabilježen je u diplomskome radu *Fonološki opis i leksik govora Svetoga Đurđa*. Usp. Horvat 2010: 94–100.

¹⁶¹ Kako je već objašnjeno u motivacijskoj raščlambi, nadimak je nastao od varijante osobnoga imena (*Ľúdba* < *Ľúdba*). S obzirom na to da su u medijalnome položaju zabilježene potvrde za konsonantsku skupinu *dv*: *b^čedvaju*, *j^čedva*, *m^čedvet* itd., takva promjena izoliran je slučaj. Zanimljivo je što se u primjerima *Ľúbrek* 'Ludbreg', *Ľúbrežan* (dakle, s istim okružjem) glas *d* gubi iz konsonantske skupine.

¹⁶² U navedenim govorima konsonantska skupina *sk* očuvana je (npr. *gôške*, *Pòlskij*, *s^čelske*, *skòrum*, *skrôš*, *skupa* itd.). U tuđicama je moguća zamjena glasa *s* glasom *š* (npr. *Biškup* < lat. *episcopus*; *škôla* < lat. *schola* itd.). I navedeni obiteljski nadimak, motiviran prezimenom, zrcali tu promjenu.

¹⁶³ Od starih skupova **stj*, **skj* dosljedno je dobiveno *šč*. Osim u navedenome primjeru (nadimku motiviranome prezimenom Koščak, čija se etimologija povezuje s apelativom *kost*), takav je refleks potvrđen i u sljedećim leksemima: *dvuríšče*, *iščem*, *puríščima*, *môšču*, *pruščejôšj*, *prušč^čejju*, *Trščica* itd.

6.3.3. Gubljenja glasova

U govorima Svetoga Đurđa, Obrankovca i Prilesa moguća su gubljenja glasova ili slogova.¹⁶⁴ Potvrde za gubljenje fonema (bilo vokala, bilo konsonanata) nalazimo neovisno o vrsti riječi te neovisno o njihovom položaju u leksemima (inicijalnome, medijalnome ili finalnome). Nijedna od pojava nije strogo dosljedna.¹⁶⁵

Nekoliko potvrda te pojave nalazimo i među prikupljenim obiteljskim nadimcima. Gubljenje inicijalnoga nenaglašenog *ǰ* zabilježeno je u leksemima kojima su motivirane osnove nadimaka *Vančīnǰvǰ* te *Zgrīskǰ / Zgrīskǰvǰ*.¹⁶⁶ Nenaglašeno *ǰ* gubi se (također bez dosljednosti) i u medijalnome položaju, kako pokazuje primjer *Vělkǰ*. Registrirano je i gubljenje nenaglašenoga *ǰ* u primjeru *Xǰvátǰčevǰ*.

U nenaglašenome položaju katkad dolazi i do gubljenja čitavih slogova.¹⁶⁷ Tako nalazimo: *Beděkǰvǰčǰ*, *Čušīnǰvǰ*, *Xàbekǰvǰ*, *Łùdbǰjevǰ*.

6.3.4. Zaključak o fonologiji

Zbog ograničenosti korpusa prikazane su samo u primjerima očite fonološke osobitosti, ali na dodatnim primjerima leksema (npr. antroponimima i toponimima) našli bismo potvrde¹⁶⁸ za više fonoloških pojava.

Na temelju analize fonologije obiteljskih nadimaka zaključujemo da su u njima dosljedno provedene fonološke pojave tipične za ove govore, odnosno, da svojim rasporedom i pravilima odgovaraju leksičkoj ukupnosti.

Fonološka analiza dodiruje i jednu sociolingvističku zanimljivost. Mnogo je obiteljskih nadimaka, kako smo vidjeli u semantičko-motivacijskoj analizi, motivirano prezimenima. Dok se u pravim obiteljskim nadimcima izvedenima iz prezimenâ čuvaju stari fonološki i prozodijski elementi, u prezimenima kojima su motivirani današnje stanje pokazuje tendenciju približavanja standardnom jeziku (ili bar njegovu razgovornom stilu) koji se rabi u službenoj komunikaciji, npr.

(SĐ) *Žurānec* > *Žurōnčevǰ*, *Glàvak* > *Glavōkǰvǰ*, *Hòrvatǰč* > *Xǰvátǰčevǰ*, *Kòščak* > *Kuščōkǰvǰ*, *Kòvač* > *Kǰvōčevǰ*, *Ràkič* > *Rōkǰčevǰ*, *Stànkǰ* > *Stǰnkǰvǰ*, *Mělnak* > *Měljankǰ*, *Pětak* > *Petōkǰvǰ*, *Šàlgaj* > *Šalgōjevǰ*; **(OB)** *Petrušānec* > *Petrušōnčevǰ*; **(PR)** *Xadāri* > *Xadōrjevǰ*, *Mělnak* > *Měljankǰ* itd.

¹⁶⁴ »Gubljenja pojedinačnih samoglasnika i slogova te metateze dogodili su se uglavnom u nenaglašenoj poziciji.« Belović – Blažeka 2009: 28.

¹⁶⁵ Opširniji i detaljniji popis (više ili manje dosljednih) pojava zabilježen je u diplomskome radu *Fonološki opis i leksik govora Svetoga Đurđa*. Usp. Horvat 2010: 57, 96–98.

¹⁶⁶ Ta pojava nije dosljedno provedena jer nalazimo i primjer *(J)ǰvōnčǰčevǰ*.

¹⁶⁷ Posebno je to očito u primjerima varijanti osobnih imena, odnosno, obiteljskim nadimcima izvedenima iz njih.

¹⁶⁸ Bit će predstavljene drugom prigodom u drugome radu.

Ista pojava (tendencija neutralizacije fonoloških osobitosti govora u prezime-nima te konzervacija fonoloških i prozodijskih osobitosti govora u obiteljskim na-dimcima) primijećena je u primjerima nepravih nadimaka: *Xórvat* prema *Húrvôťi*; *Ivâncič* prema *Jivôncičevij*; *Zlâtar* prema *Zlatôruvij* itd.

6.4. Morfonološke alternacije

Proučavanjem fonologije govora zapaža se provedba sljedećih glasovnih pro-mjena:

1) palatalizacija

Od većine imenica posvojni pridjevi tvore se dodavanjem nastavka *-uf* na ne-izmijenjenu osnovu [bez obzira na palatalni (npr. *Matjôšuf*, *Frâncuf*, *Tôncuf* itd.) ili nepalatalni (npr. *Jôžekuf*, *Pêtruf*, *Štêfuf*, *žûpnikuf*) dočetak]. Međutim, za obli-ke obiteljskih nadimaka (koji su također posvojni pridjevi) bitna je razlika izme-đu palatalne i nepalatalne osnove jer se ovisno o njoj dodaju sufiksi *-uvij* ili *-evij* (npr. *Bzikuvij*, *Glavôkuvij*, *Mesôruvij*, *Štôrguvij* prema *Bôbetičevij*, *Žûnževij*, *Pískričevij*, *Štêrčevij* itd.). Međutim, to pravilo nije provedeno dosljedno, stoga nalazimo iznim-ke (npr. *Báčuvij*, *Íčuvij*). Sufiks *-ef* uvjetuje i palatalizaciju osnove. Pritom se na-dimcima s dočekom (*-ec < -æc*) palatalizirala osnova (npr. *Babîncevij*, *Žurôncevij*, *Jakôpčevij*, *Kôščevij*, *Krôjnčevij*, *Mûščevij*, *Smôlčevij* itd.), a obiteljskim nadimcima kojima osnova završava slijedom vokala (koji nije *e*) i šumnika *c* dodan je nastavak *-uvij*, pa se osnova nije palatalizirala (npr. *Cičuvij*, *Stričuvij*).

Dio imenica (one koje završavaju na *-ica*) posvojne pridjeve tvori sufiksom *-ijn*. On uvjetuje palatalizaciju samo onih imenica (pa i iménâ) čija osnova završava glasom *c* (npr. *Maričijn*, *Drâgičijn* itd.), dok se imenice čije osnove završavaju drugim glasovima ne mijenjaju (npr. *Mičikijn*). To potvrđuje i obiteljski nadi-mak *Mâjčikijnij*.

2) izostaju rezultati druge palatalizacije

U skladu s ukupnošću leksika, i u obiteljskim nadimcima potvrđen je izostan-ak rezultata druge palatalizacije, a to se, među obiteljskim nadimcima, najbolje vidi u imeničkim oblicima: *Fîštrekij*, *Xizakij*, *Jovekij*, *Lênekij*, *Mêljankij*, *Titekij*, *Zgrîskij*, *Zmâzekij* itd.

3) alternacije konsonanata uvjetovane ispadanjem nepostojanoga *e*:

a) jednačenje po zvučnosti: *Gjčkčevij*, *Zgrîskij*

b) jednačenje po mjestu tvorbe: *Kôščevij*

c) anticipacija *j* pred *n* u refleksu glasa **n̄* ispred opstruenta (čime se dobiva slijed *jn*): *Jedâjnkuvij*, *Krôjnčevij*.

4) analoško obezvučenje konsonanata prema finalnome ograničenju distribu-cije zvučnih fonema

U nekim leksemima zbog analogije dolazi do obezvučivanja i izvan apsolutnoga kraja riječi (npr. u kosim padežima). Iako su takvi primjeri uglavnom apelativi posuđeni iz njemačkoga jezika, nalazimo ih i među imenima, pa i u jednome primjeru obiteljskoga nadimka: *Jäkypînuŧ* (< *Jäkyp*, <G *Jäkypa*)¹⁶⁹.

6.5. Morfološka analiza

6.5.1. Analiza s obzirom na gramatički broj

Osnovni je pojavni oblik obiteljskoga nadimka plural, što odražava poimanje obitelji kao zajednice više jedinki. Odnosi li se obiteljski nadimak na pojedinca, rabi se njegov singularizirani oblik.

6.5.2. Analiza s obzirom na vrstu riječi

Obiteljski nadimci u istraživanim govorima mogu biti **imenice** i **poimeničeni pridjevi**.

Imenički obiteljski nadimci tvorbeno mogu biti *izvedeni* (npr. *Lěnekŷ*, *Rõkŷčŷ*, *Zmázekŷ*) i *neizvedeni* (npr. *Žurõncŷ*, *Łûkačŷ*). Isključivo u imeničkome obliku dolaze rijetki obiteljski nadimci (bez obzira na motivaciju), npr. *Łûkačŷ*, *Zmázekŷ*. Kao osnovni, pluralni likovi, nastaju pluralizacijom početnih leksema, dok pri imenovanju pojedinca dolaze kao singularizirani pridjevski oblici.

Pridjevski obiteljski nadimci tvorbeno mogu biti *izvedeni* ili *neizvedeni*.

a) izvedeni obiteljski nadimci:

Ovoj skupini pripada većina prikupljenih obiteljskih nadimaka. Na osnove dodani su sufixi *-uvŷ*, *-evŷ* / *-ävŷ*, *-inŷ*, *-inuvŷ*, *-nŷ*, *-skŷ* pri referiranju na cijelu obitelj, odnosno, morfološki prilagođene varijante sufixasa pri tvorbi singulariziranih likova, ovisno o nositeljevu spolu.

b) neizvedeni obiteljski nadimci:

Postoje i obiteljski nadimci koji su poimeničeni pridjevi po svojim morfološkim karakteristikama, ali nisu nastali dodavanjem sufixasa, npr. *Vělkŷ*.

Neke obitelji mještani identificiraju jednako često i poimeničenim pridjevskim i imeničkim obiteljskim nadimcima motiviranima istom osnovom, dakako, rabeći njihovu pluralnu formu (npr. *Beděkuvŷčevŷ* ili *Beděkuvŷčŷ*; *Žurõncŷevŷ* / *Žerõncŷevŷ* ili *Žurõncŷ*; *Xŷvátŷčevŷ* ili *Xŷvátŷčŷ*; *Májcvŷnuvŷ* ili *Májcvŷnŷ*; *Rõkŷčevŷ* ili *Rõkŷčŷ*; *Smõlcŷevŷ* ili *Smõlcŷ*; *Zgrŷskŷ* ili *Zgrŷskuvŷ* itd.). Najčešće su takvi obiteljski nadimci motivirani prezimenom, ali nalazimo i druge primjere: *Pukõpŷčŷ* ili *Pukõpŷčevŷ*; *Xlěbarŷ*

¹⁶⁹ Primjerice, riječ je o leksemima: *fŷbânt*, <fŷbântV> < njem. *Verband* 'povez'; *gâjnk*, <gâjnkV> < njem. *Gang* 'hodnik'; *grünt*, <grüntV> < njem. *Grund* 'imanje'; *Prěluk*, <PrělukV> 'Prelog'; *štânt*, <štântV> < njem. *Stand* 'stand' itd. Obezvučeni glas proteže se kroz cijelu paradigmu (za razliku od, primjerice, ishodišnoga njemačkoga jezika u dijelu primjera, gdje je obezvučenje prisutno samo u oblicima imenice bez nastavka (*der Verband* prema *die Verbände*)).

ili *Xlěbarŷvi* itd. Češću uporabu pridjevskoga lika obiteljskoga nadimka ispitanici opravdavaju činjenicom da u većini obitelji (kuća) živi nekoliko nositelja ili nositeljica istoga spola. U takvoj situaciji imenički oblik za identifikaciju ne bi bio dovoljan, stoga se u dvoimenskoj formuli najprije ističe *ime* kao osnovni nosilac značenja, a pridjevski lik obiteljskoga nadimka pruža dodatnu informaciju o pripadnosti obitelji.

Samo u poimeničenome pridjevskom obliku javlja se većina obiteljskih nadimaka s osobnim imenom u osnovi, npr. *Bláguŷvi*, *Blažimŷvi*, *Íčŷvi*, *Nočijevŷi*, *Pišťŷvi*, *Rókŷvi*, *Titekŷvi*, *Vilčijevŷi* itd.

6.5.3. Osvrt na deklinaciju

Deklinacija obiteljskih nadimaka ovisi o pripadnosti vrsti riječi. Pridjevski se oblici (i pluralni i singularizirani) dekliniraju po zamjeničko-pridjevskoj deklinaciji kao oblici određenoga vida pridjeva, a imenički se (pluralni) likovi dekliniraju po imeničkoj *a*-deklinaciji.

U nastavku donesen je primjer paradigme sklonidbe obiteljskih nadimaka:

lik	pridjevski			imenički			
	mn.	jd.	jd.	mn.	jd.	jd.	
broj	mn.	jd.	jd.	mn.	jd.	jd.	
rod		m. r.	ž. r.		m. r.	ž. r.	
primjer paradigme sklonidbe ob. nad.	N	<i>Matôlevŷi</i>	<i>Matôlef</i>	<i>Matôleva</i>	<i>Ľûkačŷi</i>	*	*
	G	<i>Matôlevŷi</i>	<i>Matôlevuŷa</i>	<i>Matôleve</i>	<i>Ľûkačŷi</i>	*	*
	D	<i>Matôlevam</i>	<i>Matôlevum</i>	<i>Matôlevŷi</i>	<i>Ľûkačam</i>	*	*
	A	<i>Matôleve</i>	<i>Matôlevuŷa</i>	<i>Matôlevu</i>	<i>Ľûkače</i>	*	*
	V	<i>Matôlevŷi</i>	<i>Matôlef</i>	<i>Matôleva</i>	<i>Ľûkačŷi</i>	*	*
	L	<i>Matôlevim</i>	<i>Matôlevum</i>	<i>Matôlevŷi</i>	<i>Ľûkačaj</i>	*	*
	I	<i>Matôlevamŷi</i>	<i>Matôlevim</i>	<i>Matôlevum</i>	<i>Ľûkačamŷi</i>	*	*

* Jedninski oblici toga tipa nadimaka pridjevske su strukture pa se u skladu s time i sklanjaju (npr. *Ľûkačef*, *Ľûkačeva*...).

7. Zaključak

U svim trima naseljima obuhvaćenima terenskim istraživanjem obiteljske nadimke možemo definirati kao relativno nasljednu antroponimijsku kategoriju pluralne forme koja se rabi u neslužbenoj komunikaciji u seoskoj sredini.

Njihov kontinuitet od davnina i među samim se nositeljima veže uz jasniju i precizniju identifikaciju i diferencijaciju stanovnika (posebice među nositeljima istoga prezimena).

Starost obiteljskih nadimaka reflektira se kroz nekoliko prizmi:

1. Svi prikupljeni primjeri nadimaka u potpunosti se uklapaju u konzervativni fonološki, morfološki te tvorbeni sustav ovih govora.
2. Obiteljski nadimci odražavaju tradicionalni način života u seoskoj sredini, npr. razvoj obiteljskih zajednica (difuzija širokih obiteljskih zajednica), patrijarhalnost, važnost obitelji i porodice, stara imena (njihove varijante i tvorbeni obrasci), stara prezimena, spomen na tradicijska zanimanja, obrte i aktivnosti, prisjećanje društvenih navika i gastronomskih preferencija te, naravno, nježnost i bliskost u maloj sredini gdje se svi dobro poznaju.
3. Kontekstualizirani u točno određeni prostor, reflektiraju interakciju stanovništva unutar samoga sela, cijele općine, ali i šire: uz većinske hrvatske elemente, u ponekim primjerima u sloju posuđenica, kroz taloge njemačkoga i mađarskoga jezika, odaje se kontakt s tuđim jezicima i kulturama.

Svaki od navedenih obiteljskih nadimaka, dakako, odnoseći se na same nositelje, često zrcali njihove individualne životne sudbine i putove te tako pokazuje da i u modernome vremenu tradicija opstaje u ovim naseljima.

Ubrzan životni ritam, koji podrazumijeva mobilnost, češće i brojnije kontakte u ambijentu gdje je sve manje bitan čovjek, a sve više broj, ugrožava tradiciju obiteljskih nadimaka, baš kao i negativan trend u kretanju broja stanovništva. Stoga ovaj pokušaj obrade¹⁷⁰ obiteljskih nadimaka u Svetome Đurđu, Obrankovcu i Prilešu doživljam kao poticaj za daljnja detaljna terenska istraživanja spomenutoga kraja, jer...

»*Nemoguće je razumjeti vlastitu tradiciju ako je ne povežeš s ostalima.*«

(John Searle)

Literatura

- ADANIČ, JANJA. 2009. *Ledinska in hišna imena v občini Turnišče*. (diplomski rad, URL: <http://dkum.uni-mb.si/Dokument.php?id=8840>, pregledano: 1. prosinca 2012.).
- ANIĆ, VLADIMIR. 1991. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- ANIĆ, VLADIMIR; GOLDSTEIN, IVO. 1999. *Rječnik stranih riječi*. Zagreb: Novi Liber.

¹⁷⁰ Ovom prigodom zahvaljujem svojim informantima, mentorici dr. sc. Ankici Čilaš Šimpraga te recenzentima na poticaju, pomoći, uputama, vrijednim savjetima i ispravicima, kojima su mi omogućili konačno oblikovanje ovoga rada.

- BARAC GRUM, VIDA. 1994. Idiom Klanjca u svojim specifičnostima. *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik*, 20, Zagreb, 5–18.
- BARIĆ, EUGENIJA. 1981. *Rusinska prezimena. Četrta jugoslovanska onomastična konferenca*, Ljubljana, 225–233.
- BELAJ, VITOMIR. 1983. Oblikovanje seoskih naselja oko Ludbrega. *Ludbreg*, Ludbreg: Narodno sveučilište Ludbreg, 219–225.
- BELOVIĆ, STJEPAN. 2008. *Zavičajni sentimenti*. Ludbreg: Pučko otvoreno učilište Dragutin Novak.
- BELOVIĆ, STJEPAN; BLAŽEKA, ĐURO. 2009. *Rječnik govora Svetog Đurđa: rječnik ludbreške Podravine*. Zagreb: Učiteljski fakultet.
- BENZON, IVANA. 2003. Obiteljski nadimci u Vranjicu kod Splita. *Čakavska rič*, XXXI, 1–2, Split, 165–188.
- BJELANOVIĆ, ŽIVKO. 1979. Obiteljski nadimci u sjevernoj Dalmaciji. *Onomastica Jugoslavica*, 8, Zagreb, 75–92.
- BJELANOVIĆ, ŽIVKO. 1988. *Antroponimija Bukovice*. Split: Književni krug.
- BJELANOVIĆ, ŽIVKO. 1993. Dva srodna tipa tvorbe u antroponomastici. *Folia onomastica Croatica*, 2, Zagreb, 25–46.
- BLAŽEKA, ĐURO; NYOMÁRKAY, ISTVÁN; RÁCZ, ERIKA. 2009. *Mura menti Horvát táj-szótár. Rječnik pomurskih Hrvata*. Budapest: Tinta Könyvkiádo.
- BRAČIĆ, ALEKSANDRA. 2008. *Ledinska in hišna imena v izbranih krajih občine Podlehnik*. (diplomski rad, URL: <http://dkum.uni-mb.si/Dokument.php?id=7243>, pregledano: 1. prosinca 2012.).
- BUTURAC, JOSIP. 1990. *Župa Sveti Đurđ*. Zagreb: Zagrebačka tiskara.
- CVETNIĆ, MARIJA; CVETNIĆ, BRANKA. 1994. Nadimci: poruke kulturologu (osobni i obiteljski nadimci u Mraclinu). *Studia ethnologica Croatica*, 6, Zagreb, 79–84.
- ČILAŠ ŠIMPRAGA, ANKICA. 2006. *Antroponimija i toponimija Promine*. (doktorski rad u rukopisu).
- ČILAŠ ŠIMPRAGA, ANKICA. 2006. Obiteljski nadimci u Promini. *Folia onomastica Croatica*, 15, Zagreb, 39–69.
- ČILAŠ ŠIMPRAGA, ANKICA. 2011. Osobni nadimci u seoskoj sredini na primjeru Promine. *Folia onomastica Croatica*, 20, Zagreb, 21–48.
- DEBELJAK, STJEPKO. 1911. Nadimci u okolini Sv. Ivana na Zelini. *Zbornik za narodni život i običaje*, 16, Zagreb.
- DZS = Državni zavod za statistiku. URL: <http://www.dzs.hr>, pregledano: 1. prosinca 2012.
- FRANČIĆ, ANĐELA. 1993. Međimurski obiteljski nadimci od osobnih imena. *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik*, 19, Zagreb, 81–91.
- FRANČIĆ, ANĐELA. 1994. Međimurski obiteljski nadimci. *Rasprave Zavoda za hrvatski jezik*, 20, Zagreb, 31–66.

- FRANČIĆ, ANĐELA. 2002. *Međimurska prezimena*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- FRANČIĆ, ANĐELA. 2005. Hungarizmi u međimurskim prezimenima. *Na brzu ruku skupljeni skup / Lukač, Stjepan* (ur.). Budimpešta: Hrvatska samouprava Budimpešte, 153–162.
- FRANČIĆ, ANĐELA. 2011. Osobna imena u Rječniku varaždinskoga kajkavskog govora Tomislava Lipljina. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 37/2, Zagreb, 381–391.
- GRIVEC, BARBARA. 2010. *Ledinska in hišna imena v izbranih naseljih občin Ormož*. (diplomski rad, URL: <http://dkum.uni-mb.si/Dokument.php?id=15065>, pregledano: 1. prosinca 2012.).
- HER = ANIĆ, VLADIMIR; BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA; GOLDSTEIN, IVO; GOLDSTEIN, SLAVKO; JOJIĆ, LJILJANA; MATASOVIĆ, RANKO; PRANJKOVIĆ, IVO. 2002. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Novi Liber.
- HORVAT, JOŽA. 2010. Fonološki opis i leksik govora Svetoga Đurđa. (diplomski rad u rukopisu)
- HORVAT, JOŽA. 2011. Vokalizam i prozodija govora Svetoga Đurđa. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 17, Zagreb, 81–107.
- HORVAT, JOŽA. 2012. Iz morfologije govora Svetoga Đurđa: imenice *a*-deklinacije. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 38/2, Zagreb, 251–294.
- KUŠTIĆ, NIKOLA. 1993. O semantičkom sadržaju i tvorbi obiteljskih nadimaka u gradu Pagu. *Folia onomastica Croatica*, 2, Zagreb, 79–98.
- LIPLJIN, TOMISLAV. 2002. *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora*. Varaždin: Garestin.
- LONČARIĆ, MIJO. 1981. Prilog tvorbi živih imena u kajkavskom narječju. *Četrta jugoslovska onomastična konferenca*, Ljubljana, 341–352.
- LONČARIĆ, MIJO. 1996. *Kajkavsko narječje*. Zagreb: Školska knjiga.
- LOZANO ALLUEVA, FRANCISCO JAVIER. 2012. *Estudio de los apodos familiares de Blesa (Teruel)*. (članak, URL: http://www.blea.info/cul_apodos_Blesa%28Lozano%29.pdf, pregledano: 21. prosinca 2012.).
- Mali slikovni rječnik zavičajnoga govora Žabna, Odre, Stupna, Sela i Grede*. Sela: Osnovna škola Sela. 2005.
- MENAC-MIHALIĆ, MIRA. 1993. Elementi drugog sustava u nadimku. *Folia onomastica Croatica*, 2, Zagreb, 57–66.
- ORAIĆ RABUŠIĆ, IVANA. 2009. Fonološki opis Šemnice Donje. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 35, Zagreb, 257–279.
- Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika*. Skopje: MANU. 1983.
- PETRIĆ, HRVOJE. 2010. Popis kućedomaćina (obveznika podavanja župnicima) u Koprivničkom arhidakonatu 1659. godine. *Podravina*, IX, 17, Koprivnica, 166–185.

- PUJADAS MUÑOZ, JOAN JOSEP; COMAS D'ARGEMIR, DOLORES. 1989. *Antroponimia altoaragonesa*. (članak, URL: dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/2366884.pdf, pregledano: 1. prosinca 2012.).
- RHJ = *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Leksikografski zavod „Miroslav Krleža“. 2000.
- ROGIĆ, PAVLE. 1955. Lična i porodična imena u jeziku. *Rad*, 303, Zagreb, 211–231.
- SEKEREŠ, STJEPAN. 1973.–1974. Slavonski porodični nadimci. *Onomastica Jugoslava*, 3-4, Zagreb, 141–151.
- ŠATOVIĆ, FRANJO; KALINSKI, IVAN. 2012. *Rječnik hrvatskoga kajkavskoga prigorskoga govora Zagrebečkoga Čerja*. Sv. Ivan Zelina: Pučko otvoreno učilište Sv. Ivan Zelina.
- ŠEKLI, MATEJ. 2008. *Zemljepisna in osebna lastna imena v kraju Livek in njegovi okolici*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- ŠIMUNDIĆ, MATE. 2006. *Rječnik osobnih imena*. Zagreb: Matica hrvatska.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1982. Razvitak imenske formule u Hrvata. *Onomastica Jugoslava*, 9, Zagreb, 283–293.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1985. *Naša prezimena*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2003. Nadimci u Hrvata. *Govor*, XX, 1–2, Zagreb, 421–429.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2009. *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- VAJS, NADA; BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA. 2002. Zoonimi u hrvatskim prezimenima. *Folia onomastica Croatica*, 11, Zagreb, 223–238.
- VEČENAJ, IVAN; LONARIĆ, MIJO. 1997. *Rječnik govora Gole*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2005. Nacrt za vidonjsku antroponimiju. *Folia onomastica Croatica*, 14, Zagreb, 147–177.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2006. Dobranjska prezimena i nadimci. *Folia onomastica Croatica*, 15, Zagreb, 191–216.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2010. Obiteljski nadimci u Pučišćima na otoku Braču. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 36/2, Zagreb, 345–367.
- VIRČ, INES. 2008. Obiteljski nadimci u Zasadbregu. *Folia onomastica Croatica*, 17, Zagreb, 169–183.
- VRANIĆ, STANKO. 2010. *Tak se govori(le) pri nas*. Čakovec: Zrinski d.d.
- VUKOVIĆ, SINIŠA. 2006. Antroponimija Vrisnika. *Čakavska rič*, XXXIV, 1–2, Split, 203–221.
- ZNIKA, MARIJA. 1999. Obiteljski nadimci u Podravskim Podgajcima. *Folia onomastica Croatica*, 8, Zagreb, 201–216.

Prilog: Popis obiteljskih nadimaka u Svetome Đurđu, Obrankovcu i
Prilesu (s prezimenima na koja se odnose)

Sveti Đurđ

OBITELJSKI NADIMCI	PREZIMENA
<i>Babīnčevij</i>	Petrošanec
<i>Bàxatuvij</i>	Sačer
<i>Bànekuvij</i>	Bahat
<i>Biškupuvij</i>	Namjesnik
<i>Blažekuvij</i>	Kišić, Mikulić, Stančin
<i>Blažīnūvij</i>	Mikulić
<i>Bòbetičevij</i>	Pongrac
<i>Bzīkuvij</i>	Kraus, Tkalec, Pongrac, Tišljar
<i>Cīcuvij</i>	Markovčić
<i>Ciganij</i>	Bogdan, Oršoš, Oršuš
<i>Čušīnūvij</i>	Gerić, Tkalec
<i>Žānūvij</i>	Bahat, Sinković
<i>Žurōnčevij / Žerōnčevij; Žurōncij</i>	Hajdinjak, Kovačić
<i>Fàrūfska</i>	Hladnić
<i>Fàšjenkuvij</i>	Bahat
<i>Fèrkuvij</i>	Špoljarić
<i>Fīkōlāvij / Fīkōl'evij</i>	Horvat
<i>Glavōkuvij</i>	Preskočil, Tkalec
<i>Gòlybičevij</i>	Naranda
<i>Gulumbōrūvij</i>	Košćak
<i>Xàbekuvij</i>	Gomaz
<i>Xabjānūvij</i>	Vađunec
<i>Xambōrūvij</i>	Košćak
<i>Xīvātīčevij</i>	Tkalec
<i>Jākupīnūvij</i>	Kovačić
<i>Jūrasūvij</i>	Pirc
<i>Kapūstuvij</i>	Markovčić
<i>Krōjncēvij</i>	Petak, Premec
<i>Kuščōkuvij</i>	Kovaček, Pajtak

<i>Kuvõčevj</i>	Novosel
<i>Kúzmanujv</i>	Krušelj
<i>Łudbijevj</i>	Kovač
<i>Łûkačj</i>	Rendić
<i>Łukõčevj</i>	Kapusta, Namjesnik
<i>Májciñujv</i>	Mikulić, Radiković
<i>Matõlevj</i>	Kovač, Kovačić
<i>Mesõrujv</i>	Bohnc
<i>Müşčevj</i>	Stančin
<i>Náčevj</i>	Habjanić
<i>Pavličevj</i>	Kovaček, Kraus
<i>Pelingerujv</i>	Horvat, Petak
<i>Pinterujv</i>	Blagaj, Pongrac
<i>Pištujv</i>	Kosi
<i>Plõntekujv</i>	Kraljić
<i>Pòłskj</i>	Orlović
<i>Pukõpičevj</i>	Blažic
<i>Pùškaričevj</i>	Špoljarić
<i>Rõkijčevj</i>	Špoljarić
<i>Sáčerujv</i>	Jakopović
<i>Sěkserujv</i>	Bahat
<i>Sinekujv</i>	Bahat
<i>Slámekujv</i>	Stančin
<i>Sluvěncj</i>	Jerebić
<i>Smòlčevj; Smòlcj</i>	Gomaz, Horvat, Pirc, Premec
<i>Stájnkujv</i>	Belović, Čanaki, Horvat, Sinković
<i>Stričujv</i>	Kovaček
<i>Süşevj</i>	Hajdinjak, Ivačić, Meštrovic, Piljak
<i>Šnájderujv</i>	Bahat, Stančin
<i>Štětčevj</i>	Horvat, Međimorec
<i>Štòrgujv</i>	Novačić
<i>Tùksurujv</i>	Grgec
<i>Vělkj</i>	Bahat
<i>Vincekujv</i>	Jakopović, Sačer
<i>Zvunõrujv</i>	Bahat

Obrankovec

OBITELJSKI NADIMCI	PREZIMENA
<i>Bàčuvj</i>	Petak
<i>Blažīnūvj</i>	Šalgaj
<i>Žūnževj</i>	Lipić
<i>Fīštrekūvj</i>	Juras
<i>Gunāričevj</i>	Hajdinjak
<i>Xabūnekūvj</i>	?
<i>Xlèbarj; Xlèbarūvj</i>	Horvatić
<i>Īčūvj</i>	Križanić
<i>Jakōpčevj</i>	Horvat, Ribar
<i>Kūkurūvj</i>	Šmer
<i>Kòvačičevj</i>	Namesnik
<i>Līpičevj</i>	Šalgaj
<i>Nòčijevj</i>	Novačić
<i>Petrušōnčevj</i>	Vručina
<i>Rōkijčevj</i>	Namjesnik
<i>Ròkūvj</i>	Martinec
<i>Sabōlūvj</i>	Sorić
<i>Sàčerūvj</i>	Bobetić
<i>Tūkserūvj</i>	Oreški
<i>Zmàzekj</i>	Gomaz

Priles

OBITELJSKI NADIMCI	PREZIMENA
<i>Bačōnijevj</i>	Šoltić
<i>Bedēkūvjčj; Bedēkūvjčevj</i>	Balažinec
<i>Blàgūvj</i>	Sermek
<i>Bòbetičj; Bòbetičevj</i>	Blagaj
<i>Žurīnūvj</i>	Gomaz
<i>Fīštrekūvj</i>	Kovač, Šestak
<i>Xabjānūvj</i>	Kovač

<i>Xadõrjevij</i>	Hadari, Kežman
<i>Xizakuvij</i>	Kovačić, Novosel
<i>Jãmbrušičevij</i>	Premec
<i>Jedãjnkuvij</i>	Stančin
<i>Jovekuvij</i>	Bedeković
<i>Kapustuvij</i>	Marković
<i>Katičevij</i>	Petak
<i>Kõsuvij</i>	Premec
<i>Kusč̣eruvij</i>	Lazar
<i>Kf̣čnij</i>	Petak
<i>Kuvõčevij</i>	Krušec, Kovačić
<i>Lënekij</i>	Magdalenić
<i>Mãjčikij</i>	Zlatar
<i>Matõlevij</i>	Krušelj
<i>Ṃeljanij; Ṃeljanuvij</i>	Baćani, Prtenjača
<i>Nõmesnikuvij</i>	Dobrovoljska, Hrastić
<i>Petõkuvij</i>	Ilijavec
<i>Piskričevij</i>	Kovaček
<i>Pištekuvij</i>	Struški
<i>Rõkijčij; Rõkijčãvij</i>	Rak
<i>Sëlnij</i>	Petak
<i>Sërmekuvij</i>	Marković
<i>Stvuriteļuvij</i>	Hrastić
<i>Šalgõjevij</i>	Arnoš, Sukanec
<i>Šãnduruvij</i>	Horvat
<i>Šṃč̣eruvij</i>	Kancijan
<i>Titekuvij</i>	Horvatić
<i>Vãč̣inuvij</i>	Florenino
<i>Vilč̣ijevij</i>	Petak
<i>Zgṛiskij; Zgṛiskuvij</i>	Arnoš, Šalgaj

De la antroponimia de ludbreška Podravina: Los apodos familiares en Sveti Đurđ, Obrankovec y Priles

Resumen

La introducción del estudio de los sistemas antroponímicos de Sveti Đurđ, Obrankovec y Priles se basa en la clasificación de las fórmulas onímicadas usadas en la comunicación formal e informal. El cuerpo del trabajo consta de dos partes en las que se presenta el análisis lingüístico de 121 apodos familiares registrados durante la investigación. La primera parte se centra en el análisis semántico-motivacional y estructural de los apodos, mientras que en la segunda se interpretan sus rasgos fonológicos y morfológicos. El índice de los apodos con sus apellidos correspondientes se presenta en el anexo al final del artículo.

Habiendo reconocido la información lingüística y extralingüística que se refleja en ellos, concluimos que los sobrenombres familiares son una categoría antroponímica en forma plural relativamente hereditaria, que está relacionada con el contexto comunicativo informal de los ambientes rurales.

Todos los apodos estudiados manifiestan su tradición y continuidad, así como su importancia sociocultural y antropológica. Ellos concuerdan con los arcaicos sistemas fonológicos, morfológicos y estructurales del habla, y reflejan el estilo tradicional de vida (desde el desarrollo de las comunidades familiares, el significado de la familia, el patriarcado, los antiguos nombres o apellidos, el recuerdo de las antiguas profesiones y oficios, hasta la afectividad y el cariño reflejados en un ambiente pequeño donde todos se conocen). Asimismo, contextualizados en un espacio concreto, reflejan la interacción y los contactos tanto en el pueblo y dentro del municipio, como fuera de sus límites (lo cual se nota en los elementos croatas (los mayoritarios) y en los elementos provenientes del alemán y del húngaro).

Esperamos que este estudio sobre los apodos familiares de Sveti Đurđ, Obrankovec y Priles sea una motivación para nuevas investigaciones detalladas de la antroponimia de la región, porque...

“Es imposible entender la propia tradición, si uno no la vincula con las demás.” (John Searle)

Ključne riječi: Sveti Đurđ, Obrankovec, Priles, imenske formule u službenoj i neslužbenoj komunikaciji, obiteljski nadimci, semantičko-motivacijska i tvorbena analiza, fonološka i morfološka analiza

Key words: Sveti Đurđ, Obrankovec, Priles, nominal formula in the official and unofficial communication, family nicknames, semantic-motivational and formation analysis, phonological and morphological analysis

DUBRAVKA IVŠIĆ

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb
divsic@ihjj.hr

O ORONIMIMA U ANTIČKIM VRELIMA (CRTICE IZ HRVATSKE PREDSLAVENSKE TOPONIMIJE)

U radu se obrađuju predslavenski oronimi, odnosno imena gora, gorskih lanaca i drugih uzvisina, na hrvatskome suvremenom i povijesnom prostoru. Cilj je opisati oronime posvjedočene u antičkim vrelima. Navode se antičke potvrde, ubikacija, etimologija, te zajedničke osobine ovako određene kategorije oronima.

1. Uvod

1.1. Najstariji sloj hrvatske toponimije naziva se predslavenskim i on obuhvaća sve toponime na hrvatskome tlu koji su kao toponimi nastali prije dolaska Slavena na ova područja. Predslavenski toponimi mogu potjecati iz poznatih (latinski, grčki), malo ili vrlo malo poznatih (drugi indoeuropski: keltski, „ilirski“¹) ili sasvim nepoznatih jezika (predindoeuropski). Neki od tih najstarijih toponima zadržali su imenski kontinuitet stoljećima i tisućljećima nakon nastanka. Pod imenskim kontinuitetom podrazumijeva se glasovni razvoj toponima unutar faza istoga jezika, te posuđivanje iz jednoga u drugi jezik.

Istraživanju predslavenskoga sloja hrvatskih toponima može se pristupiti iz dvije perspektive. Jedna je sinkronijska, kojoj je cilj saznati koji su suvremeni hrvatski toponimi predslavenskoga podrijetla te su pritom predmet interesa svi toponimi s kontinuitetom od pretpovijesti i antike do suvremenoga doba. U drugoj,

¹ Pod terminom „ilirski“ podrazumijevaju se indoeuropski predrimski jezici provincije Ilirik, koji nisu grčki i keltski. Dugo se smatralo da je ilirski jezik bio jedinstven, no u 2. pol. 20. st. pokazalo se da je vjerojatnije da se u Iliriku govorilo više jezika ili dijalekata. Matasović (1995: 89 bilj. 1) stoga predlaže termin „ilirski jezici“, čime bi se zacijelo najpreciznije opisao taj jezični kompleks. U ovome će se radu ipak upotrebljavati stariji termin, *ilirski*, s obzirom na njegovu uvriježenost, no, budući da mu pridajemo različit sadržaj nego u starijoj literaturi, ograđujemo se navodnicima.

povijesnoj perspektivi u središtu su interesa toponimi koji su postojali na hrvatskome tlu prije dolaska Slavena, bez obzira na to jesu li zadržali kontinuitet ili nisu. U hrvatskoj se toponomastici često ne razlikuju ove dvije perspektive, no one su metodološki različite.

1.2. Poznate kriterije za određivanje pripadnosti toponima predslavenskomu sloju iznio je Skok (1950: 256–260)². Njegovi su kriteriji kombinacija jezičnih i izvanjezičnih značajki, a služe da bi se nekomu današnjem toponimu odredilo podrijetlo. Ti se kriteriji ipak ne mogu nekritički primjenjivati. Skok je do njih došao sustavnom obradbom velikoga, ali ipak ograničenog broja toponima na hrvatskim otocima, što znači da se oni sustavnom obradbom većega broja toponima mogu potvrditi, ali i učiniti točnijima ili promijeniti. Smatramo da je za predslavenski sloj najvažniji kriterij rana posvjedočenost toponima, tj. posvjedočenost u antičkim vrelima. Za toponime posvjedočene u vrelima koja su nastala prije dolaska Slavena (okvirno do 6./7. st.) može se sa sigurnošću tvrditi da pripadaju predslavenskomu sloju. Imenovanja je oduvijek bilo, ali tek je manji dio imena iz ovih ili onih razloga bio i zapisan u najstarijim vrelima. Zapisivana su ona imena koja su bila „važnija“, koja su označavala značajnija naselja (u političko-me, ekonomskom, kulturno-povijesnom, religijskom ili drugom smislu), značajnije rijeke, uzvisine, otoke, dok imena „manje važnosti“, koja su zacijelo višestruko brojnija, nisu zapisana. U antičkim vrelima, dakle, nisu zabilježeni svi toponimi koji su tada ili do tada postojali, no oni koji jesu zabilježeni jedini su izravni pokazatelj o imenovanju u najstarija doba. Neki predslavenski toponimi prvi su put zabilježeni u srednjovjekovnim vrelima, a neki tek poslije, pa se za njih primjenjuju drugi kriteriji da bi im se odredilo podrijetlo.

Predslavenski toponimi dugi su niz godina predmetom mnogobrojnih istraživanja, filoloških, povjesničarskih, arheoloških, „iliroloških“, a u novije doba i onomastičkih. Ipak, radova koji sustavnije i potpunije tumače neki segment predslavenske toponimije razmjerno je malo. U ovome se radu, stoga, detaljnije obrađuje jedna malobrojna, ali onomastički zaokružena cjelina – predslavenska oronimija. Oronimi su općenito najmanje proučavani podskup toponima, pa ne čudi da nema posebne studije posvećene predslavenskim oronimima na hrvatskome tlu. U ovome radu sustavno se opisuju predslavenski oronimi potvrđeni u antičkim vrelima. Cilj je saznati koji su oronimi našega područja zabilježeni u antičkim vrelima, kojim oni onomastičkim slojevima pripadaju, koji od njih imaju kontinuitet u hrvatskome te postoje li razlike u poimanju oronima u antici i danas.

² Kriteriji su (1) najstariji potvrđeni oblik, (2) opetovanje toponima na širem prostoru, (3) identičnost dočetka, (4) identičnost osnove, (5) pripovijedanje o starim imenima, (6) ekonomska važnost mjesta označenoga toponimom i (7) leksički ostatci.

1.3. Zemljopisna su imena po svojoj prirodi najpostojaniji dio leksika. Ona su čvrsto vezana s mjestom koje imenuju, pa zato mogu preživjeti i po nekoliko seoba naroda i promjena jezika prilagođujući samo svoj lik. Među zemljopisnim imenima trajnija su ona koja imenuju veće i/ili (ekonomski) važnije objekte. To se odnosi posebno na prirodne zemljopisne objekte, velike rijeke i otoke, odnosno na hidronime i nesonime. Krahe (1964: 11–12) je i oronime, zajedno s hidronimima, ubrajao u najpostojanije toponime. Doista, bilo bi očekivano da su imena gora trajna, no to nije tako, za razliku od hidronima koji stvarno pripadaju najpostojanijemu imenskom sloju. Pokazalo se da je broj gora koje čuvaju svoja pradávná imena mnogo manji nego što je Krahe mislio (Schramm 1981: 11). Imenovanje gora i njihovih vrhova u bitnome je novovjekovni fenomen.³ U starija doba gore su zbog svoje slabe gospodarske iskoristivosti imale sekundarni značaj i često su se nazivale samo svojim generičkim imenom: gora, planina, brdo... (Wolf 1996: 401). Dok su rijeke i otoci prometno povezivali ljude, odnosno olakšavali promet, gore su razdvajale ljude, bile smetnja u prometu. Među suvremenim europskim oronimima mogu se pronaći takvi koji svoje podrijetlo vuku iz pretpovijesnih razdoblja, no njih je daleko manje nego hidronima, čak i ojkonima. Većina antičkih imena gora koja su danas u upotrebi u pravilu su moderna restauracija (Schramm 1981: 11 bilj. 16).

1.4. Antička su vrela, kako je već spomenuto, najsigurniji kriterij za određivanje pripadnosti predslavenskomu sloju. Unatoč tomu i s njima je potreban oprez. Ugrubo se antička vrela mogu podijeliti na tekstualna i epigrafska. Tekstualna vrela, djela antičkih grčkih i rimskih pisaca, do nas nisu došla u svojem izvornom obliku već rukopisnom predajom. U prijepisima tekstova nerijetko je dolazilo do pogrešaka, koje su mogle biti uzrokovane oštećenošću izvornika, neznanjem prepisivača ili sl. Zbog toga ne možemo biti sasvim sigurni kako je antičko ime doista glasilo, pogotovo ako je posvjedočeno samo u jednome vrelu. Epigrafskim vrelima (ili natpisima) nazivaju se svi zapisi na čvrstim medijima poput kamena i metala i ona, što se tiče izvornosti zapisa, imaju prednost pred tekstualnima. No, i natpisi su s vremenom doživjeli mehanička oštećenja, pa su često čitljivi samo dijelovi, a ostatak se tek ponekad može više ili manje uvjerljivo restituirati.

Antička tekstualna vrela svode se na zapravo malen skup djela grčkih i rimskih pisaca u kojima se spominju toponimi. Pritom su geografska i historiografska djela najbogatija toponimima. Takva su primjerice *Geografija* grčkoga geografa i povjesničara Strabona (1. st. pr. Kr. / 1. st.) i *Geografska uputa* grčkog astronoma i geografa Klaudija Ptolemeja (2. st.). Među najznačajnija toponomastička vrela za

³ O ulozu brda i gora svjedoči i novija hrvatska oronimija: Šimunović (2007: 288) navodi da su se oronimi do 16. st. bilježili u pravno-povijesnim dokumentima kojima su se utvrđivale seoske ili oblasne granice, a brda su im bila vidljivi međaši. Nakon 16. st. na zemljovidima su ucrtavana brda i brdski lanci, ali su njihova imena rijetko zapisivana.

hrvatsko područje ubrajamo i *Naturalis historia* (Prirodoslovlje) uglednoga rimskog učenjaka Plinija Starijeg (1. st.). Općenito najviše toponima sadrže kasnoantički itinerariji, među kojima se opsežnošću posebno ističe *Kozmografija* nepoznatoga pisca iz Ravene, tj. Anonimnog Ravenjanina.

2. Izravno posvjedočeni oronimi

Oronimi su u antičkim vrelima zabilježeni na dva načina. Većina ih je zabilježena neposredno, upravo kao imena gora (na kojima se odvijala neka bitka ili sl. ili u geografskome opisu nekoga kraja). Takvi oronimi redovito stoje uz apelative *ὄρος* (u grčkim vrelima) odnosno *mons* (u latinskim). Drugi je način posredan – oronimi sadržani unutar drugih toponima, o čemu će biti riječi u trećemu poglavlju.

ADRION

Oronim posvjedočen kao Ἄδριον ὄρος kod grčkog geografa Strabona (1. st. pr. Kr./1. st.), u 7. knjizi njegove *Geografije*. Strabon u 5. poglavlju 7. knjige opisuje smještaj i običaje Delmata. Spominje da gora *Adrion* dijeli zemlju Delmata na dva dijela: jedan koji gleda prema moru, a drugi u suprotnome smjeru. Iza slijedi rijeka *Naro* (Neretva). Prema tome se opisu *Adrion* smješta na *Dinaru* (Tomaschek u RE I: 419, Bojanovski 1988: 373) iako je zamišljivo da Strabonove granice planine nisu identične današnjima.

Etimologija ovoga imena nije jasna. Mayer (I: 31; II: 2) je predložio povezivanje sa skr. *ádri-* ‘brdo, stijena’ (usp. i iranski oronim *Παρυ-άδρης*, dosl. ‘bogat stijenama’), ali podrijetlo te indoiranske riječi nije sasvim jasno (Mayrhofer I: 65), pa je i povezivanje s oronimom *Adrion* i eventualno izvođenje od nekoga praindoeuropskoga korijena nategnuto.

Spominjala se i mogućnost da je ovaj oronim izveden od iste (predindoeuropske) osnove kao i hidronim *Adrias* (Jadransko more). U srednjovjekovnim sholijama uz Juvenalove Satire⁴ stoji »*hadra, adra id est lapis, petra, saxosum enim est*« (sc. *Adriaticum mare*), a u sholijama uz Vergilijeva Georgika⁵ »*Hadriaticum mare dicitur vel ab Hadra civitate, quam alluit, vel ab hadra, id est petra*«. Iz tih se glosa iščitava da riječ (*h*)*adra* znači ‘stijena, kamen’, a Mayer smatra da bi mogla biti predindoeuropskoga podrijetla.

Tomaschek (RE I: 419) predlaže čitanje Ἄρδιον, i povezivanje s imenom plemena Ἀρδιαῖοι koje je u 4. st. pr. Kr. stanovalo u blizini. To povezivanje donosi sa

⁴ Mayer (II: 2) citira kao »Leydener und Pariser Iuvenalscholien, Sat. IV 40, Keller, ALL. 14, 435«.

⁵ Mayer (II: 2) citira kao »Scholia Bernensia D ad Verg. Georg. II 158, str. 992«.

sobom formalne komplikacije: etnonim je zabilježen s početnim *V-* (*Ὀὐαρδαῖοι*⁶, *Vardaei*⁷), s početnim *S-* (*Σαρδιαῖοι*⁸) i bez početnoga suglasnika (*Ἄρδιαῖοι*⁹, *Ἄρδειοι*¹⁰, *Ardyaei*¹¹). Mayer i Krahe (v. Mayer II: 99) izvode etnonim od ie. **sward-* (lat. *sordēs* ‘prljavština, blato’, stvnj. *swarz* ‘crn’), sa značenjem ‘tamni’ (možda prema boji lica). Za oblike bez početnog suglasnika Mayer pretpostavlja grčko posredovanje, a očekivani „ilirski“ lik (sa **sw-* > *s-*) bio bi najslabije posvjedočeni *Σαρδιαῖοι*. Oblike s početnim *V-* Mayer (II: 99, 158) izvodi iz ie. varijante bez *s-mobile*. No *s-mobile* bi se u ovome indoeuropskom korijenu rekonstruirao samo na temelju ilirskoga etnonima.

ALBION / ALBIA / ALBANON

Strabon u 4. knjizi opisuje Cisalpinsku Galiju (sjevernu Italiju). Poglavlje za počinje opisom Alpa. Navodi da su se Alpe ranije zvale i *Ἄλβια* i da se tako zove i gora koja se nalazi na području Japoda, *Ἄλβιον ὄρος*, koja se gotovo spaja s planinom *Ocra* (današnja planina Nanos u Sloveniji) i Alpama. U opisu Japoda u 5. poglavlju 7. knjige Strabon ponovno spominje istu goru, ali ju navodi u množini, *Ἄλβια*¹², možda zato što misli na planinski lanac, a ne pojedinačnu planinu. Ovdje donosi da je *Ocra* najniži dio onoga dijela Alpa koji se proteže od zemlje *Rhaetii* do zemlje Japoda. Tu se gore opet uzdižu i u zemlji Japoda zovu se Albijskima (*Albia*). Istu goru možda spominje i dva stoljeća mlađi grčki geograf, Klaudije Ptolemej. On u 2. knjizi svoje *Geografije*, u poglavlju u kojem opisuje Gornju Panoniju navodi *Ἄλβανὸν ὄρος*¹³, koja se proteže od granice Istre i Iliride paralelno do gorja *Bebii* (možda Velebit, v. niže). Ako je riječ o istoj planini kao kod Strabona, u oči upada različit sufiks.

Na temelju Strabonova i Ptolemejeva opisa smatra se da je riječ o današnjim planinama *Velika* i *Mala Kapela* (Bojanovski 1988: 373), možda i *Velebit* (Mayer I: 37), no, ponovno, kao i kod oronima *Adrion*, može se pretpostaviti da Strabonovo i Ptolemejevo shvaćanje planina nije bilo istovjetno suvremenomu.

Ovaj oronim Mayer (I: 37; II: 4) izvodi od osnove **alb-* ‘bijel’, za koju navodi da može biti „ilirska“ (od ie. **h₂elb^h-* ‘bijel’, usp. lat. *albus* ‘bijel’, grč. *ἀλφούς* ‘bijel’) ili predindoeuropska (u značenju ‘visok’ ili ‘planina’). Budući da su značenja blisko povezana, ‘bijel = snijegom pokriven’ – ‘visok’ teško je dati prednost

⁶ Strab. VII 5, 6; Ptol. II, 16, 5.

⁷ Cic. Ad. Fam. 5, 9, 2; Liv. epit. 56; Plin. III 143.

⁸ Dion C. frg. 49, 2.3.

⁹ Plb. II 11, 10. 12, 2; Strab. 5, 3. 5–12. fr. 4; Ap. III. 3; St. Byz. s. v. Ἄρδεα.

¹⁰ Ap. III. 10.

¹¹ Liv. 27, 30, 13.

¹² τὰ ὄρη πάλιν ἐν τοῖς Ἰάποσι καὶ καλεῖται Ἄλβια (Strab. VII 5, 2).

¹³ Ptol. II 14, 1.

jednoj mogućnosti. Ako je ipak riječ o izvođenju od indoeuropskoga korijena, pitanje je kojemu konkretnom indoeuropskom jeziku treba pripisati riječ.¹⁴

»ALMAN«

Goru u okolici *Sirmiuma* (danas Srijemska Mitrovica) spominje grčki povjesničar Dion Kasije (2./3. st.) u opisu delmatsko-panonskog ustanka (6. – 9. g.). Na gori koja se u akuzativu zove Ἄλμῶν¹⁵ utaborili su se vođe pobunjenika Baton Breučki i Baton Dezidijatski te planirali napad na Sirmij. Ista se gora spominje još dva puta u latinskim vrelima iz 4. st., u *Historia Augusta*¹⁶ i u Brevijariju rimskoga povjesničara Eutropija¹⁷. U tim se vrelima »Alman« spominje kao gora na kojoj je car Marko Aurelije Prob (3. st.) dao sagraditi vinograde. Riječ je o današnjoj *Fruškoj gori* u sjevernome Srijemu. Veći se dio nalazi u Vojvodini, a zapadni obronci sežu do Hrvatske.

Gora se uvijek spominje u akuzativu: grč. Ἄλμῶν i lat. *Almam* i *Alman* (prema grčkom), no, premda se uvriježilo nazivati ju *mons Almas*, nije sigurno kako je glasilo nominativ, **Alma* ili **Almas*. I jedan i drugi odudaraju od očekivanih: *Ἄλμων u grčkom, odnosno **Almus* u latinskom.

Prema Anreiteru (2001: 25) ovo je ime izvedeno od „panonskoga“ apelativa **alma-* < ie. **h₂el-mo-* ‘plodan’ (usp. lat. *almus* ‘koji hrani, rodan, plodan’), od ie. korijena **h₂el-* ‘hraniti’ (stir. *alid*, -ail ‘hraniti’, grč. *νεαλής* ‘svjež, snažan’, got. *alan* ‘odrastiti’). Etimologija je formalno bez zamjerki, a Anreiter (*ibid.*) dodaje da ju uvjerljivom čini i činjenica da je kvaliteta tla čest motiv onimizacije kod mikrotoponima¹⁸ te da su padine Fruške gore i u stvarnosti plodne. Od istoga ie. korijena izvodi i Mayer (I: 39; II: 4), uz objašnjenje da je gora pošumljena, a padine su plodne.

ALPES DELMATICAE

U 11. poglavlju svojega djela *Naturalis historia* rimski prirodoslovac Plinije Stariji (1. st.) spominje *Alpes Delmaticae*¹⁹. U tome se poglavlju inače opisuju ra-

¹⁴ Zanimljivo je dodati da se u antici Britanija zvala *Albion*. To se ime smatra keltskim i također izvodi od ie. **h₂elb^h-* ‘bijel’ (Matasović 2009: 29).

¹⁵ ὄρος τι Ἄλμῶν (Dion C. 55, 30).

¹⁶ *Historia Augusta* kasnoantička je zbirka životopisa careva. (*Probus*) *ipse Almam montem in Illyrico circa Sirmium militari manu fossam lecta vita conseruit* (Hist. Aug. Prob. 18, 8).

¹⁷ *Probus ... opere militari Almam montem apud Sirmium et Aureum apud Moesiam superiorem vineis conseruit et provincialibus colendus dedit*, var. *Alman* (Eutrop. 9, 17); u grčkom prijevodu τὸ τε Ἄλμων καὶ τὸ Αὔρεον (ὄρε δὲ ἔστιν τὸ μὲν Σιρμίου τὸ δὲ ἐν Μυσοῖς).

¹⁸ Premda je nesporno da je kvaliteta tla česta motivacija, ona se češće izražava nekom konkretnijom značajkom tla nego samo općenitim „plodan“.

¹⁹ *duobus Alpes generibus pabula sua adprobant: Delmaticae Docleatem mittunt, Ceutronicae Vatusicum* (Plin. XI, 240).

zličite vrste kukaca, a na konkretnome mjestu Plinije opisuje vrste sireva. *Alpes Delmaticae* spominje jer s njih dolazi „dokleatski sir“.

Ovaj je oronim jezično jasan. Sastavljen je od latinskoga oronima *Alpes*²⁰, ime na najvišega europskog planinskog lanca, i latinskoga pridjeva *Delmaticae*, kojim se поближе određuje da se navedeno gorje nalazi na prostoru plemena *Delmatae* ili na prostoru rimske provincije *Delmatia*.

Prema Bojanovskom (1988: 373) *Alpes Delmaticae* su Velika i Mala Kapela, tj. isto što i *Albion* (v. gore). S druge strane, imajući na umu da s *Alpes Delmaticae* dolazi „dokleatski sir“, vjerojatnije je da *Alpes Delmaticae* valja smjestiti južnije, u područje ilirskoga plemena *Docleatae* (na prostoru današnje Crne Gore).

S obzirom na to da se u antici ime *Alpes* prenosilo i na druge (visoke) planine (usp. RE I: 1600), ne može se sa sigurnošću znati je li Plinije *Alpes Delmaticae* smatrao dijelom, tj. produžetkom alpskoga planinskog lanca ili je metonimijskim prenošenjem tako nazvao gorje na području provincije *Delmatia*.

BEBIA / BIBLIA

Kod Ptolemeja se u opisu Gornje Panonije spominje i gorje *Bebia*. U tekstu stoji *μέχρι τῶν Βεβίων ὀρέων καὶ τοῦ ὀρίου τῆς κάτω Παννονίας*²¹, s rukopisnim inačicama *Βεβίων*, *Βιβλίων*, *Βαίβια* (Cuntz 1923: 73). Ime je u množini, što upućuje na to da je riječ o planinskome nizu. Ptolemej opisuje da se ovo gorje nalazi istočno od *Ἄλβανὸν ὄρος*, na granici Gornje Panonije i Dalmacije i u blizini granice s Donjom Panonijom. Prema tome su opisu istraživači smatrali da je riječ o Velebitu, Kozari ili planinama između Velebita i Kozare²².

Što se tiče etimologije, Mayer (I: 83) je pomišljao na vezu s rimskim antroponomom *Baebius*, s obzirom na to da je Oktavijanov vojskovođa *Baebius* doživio poraz 44. g. pr. Kr. od Delmata. Postavlja se pitanje bi li Rimljani zvali planinu tako da ih podsjeća na poraz.²³

Oronim se povezivao i s lat. *bivium* ‘raskršće’ (Müller u Mayer I: 83), no takvo tumačenje zacijelo treba odbaciti (Cuntz 1923: 73).

²⁰ *Alpes* je u latinskome posuđenica iz nekoga indoeuropskog ili predindoeuropskog jezika. Za etimologiju usp. oronim *Albion*.

²¹ Ptol. II 14, 1.

²² Literatura u Bojanovski 1988: 375. On sam smatra da je to možda lanac Grmeč, Srnetica, Lisina, Vlašić.

²³ Sličan je problem s imenovanjem ceste *Salona – Andetrium* koja se zove *Gabiniana*. Dugo se smatralo da je nazvana po Cezarovu legatu Aulu Gabiniju koji je doživio težak poraz od Delmata 48./47. g. pr. Kr. u dolinama Vrbe i Čikole. Raspravljalo se o tome je li on izgradio cestu ili je cesta nazvana njemu u spomen. U novije doba smatra se da je cesta nazvana po nekoj drugoj osobi koja je nosila gentilicij *Gabinus* ili čak **Gabinianus*, jer nije vjerojatno da bi se Rimljani imenom prisjećali poraza (usp. Bojanovski 1974: 131 i bilj. 5).

CLAUDIUS

Goru **Claudius** spominju rimski povjesničar Velej Paterkul (1. st.)²⁴ i Plinije Stariji²⁵. Velej Paterkul ju spominje u opisu delmatsko-panonskoga ustanka. U lje-to 7. g. Tiberije je ratovao s Breucima između Save i Drave, a neki su se pobunje-nici sklonili na goru *Claudius*. Plinije pak oronim spominje u opisu Panonije. Kaže da su ispred gore *Scordisci*, a iza nje *Taurisci*, iz čega se iščitava da je ona prirodna granica između ta dva (keltska) plemena (Domić Kunić 2006: 74). Iz ovih se vrela saznaje samo to da se gora *Claudius* nalazila između Save i Drave. Ime bi se moglo odnositi na slavonsko gorje koje okružuje Požešku kotlinu: Papuk, Psunj, Krndiju, Dilj, Ravnu goru i Požešku goru, tj. na jedini brdoviti dio Slavonije²⁶. Oslanjajući se na Veleja Paterkula predložen je i zapadniji smještaj: oko Varaždina (Mayer I: 192), zatim Moslavačka gora ili Kalničko gorje (Matijašić 2009: 171).

Najjednostavnije bi bilo ime planine povezati s rimskim antroponomom *Claudius*. Gentilicij vojskovođe Tiberija (kasnijeg cara) bio je *Claudius*, pa je možda Velej Paterkul goru nazvao po njemu. Takvo imenovanje bilo bi uvjerljivije da je oronim izveden od antroponima nekim sufiksom, npr. **Claudianus*.

Mayer (I: 192; II: 62) je predlagao izvođenje od ie. **kel(H)*- ‘dizati se uvis’ (usp. lat. *celsus* ‘uzvišen’, *collis* ‘brdo’, steng. *hyll* ‘id.’, lit. *kálnas* ‘id.’, latv. *kaĺns* ‘id.’), ali tada završni dio imena ostaje nejasan.

MASSARON

U opsežnome djelu talijanskoga isusovca iz 18. st. Danielea Farlatija *Illyricum sacrum* nalaze se i životopisi svetoga Dujma, mučenika iz Salone koji je živio u 4. st. U tim se životopisima spominje gora **Massaron**²⁷, pod čijim su padinama po-kopana tijela mučenika ubijenih jer su se pobunili zbog hapšenja biskupa Dujma. Potvrde iz Farlatija nedvojbeno upućuju na goru koja je današnji *Mosor*. Međutim, premda je sveti Dujam živio u antici, njegovi su životopisi mlađi. Najstariji u kojem se spominje *Massaron* potječe iz 11. st. (Bulić 1919: 18). Inače je ovaj oronim zabilježen i u drugim srednjovjekovnim vrelima: *infra Montes Massari* (1078., sumnjiv dokument), *a monte Massaro* (1390.), *mons Massarus* (Toma Arhiđakon), te kao ojkonim: *nomina servorum de Masaro* (852., Trpimirova darovnica), *terrae in Massaro* (1080. darovnica Petra Crnoga), *totum Mazarum* (1185.,

²⁴ *Claudius mons* (Vell. II 112).

²⁵ *mons Claudius, cuius in fronte Scordisci, in tergo Taurisci* (Plin. III 148).

²⁶ U literaturi se ova ubikacija iznosi pomalo neprecizno. Prema Šašel Kos (1986: 185) *mons Claudius* nije ubiciran, a možda se odnosi na brdovito područje zvano Papuk. Domić Kunić (2006: 74, 97) isto gorje naziva »požeške gore«.

²⁷ *ad radices Massaron montis* (Farlati I 415); *ad radices Massaron (mons ita vocatur)* (Farlati I 417); *ad radices montis Massari* (Farlati I 419); *ad radicem montis, qui Graece Tebron, Latine Massaron dicitur* (Farlati I 420); *ad radices Massaron* (Farlati I 425).

1207.).²⁸

Druga antička potvrda ovoga oronima možda je u Kozmografiji Anonimnog Ravenjanina²⁹. U nabranjanju dalmatskih *civitates* on spominje *Unione id est Musaro*³⁰. Smještaj bi odgovarao Mosoru, ali Ravenjanin je vjerojatno spomenuo ime naselja (na planini, možda putne postaje), a ne ime same planine. To bi naselje moglo biti smješteno na padinama Mosora u Srednjim Poljicama, možda na položaju današnjega naselja Sitno (Čače 1995: 67). Ako se u Ravenjaninovu zapisu krije ovaj oronim, tada ga zacijelo treba popraviti u **Mas(s)aro**.

Mayer (I: 221; II: 76) ovo ime izvodi sufiksom *-r* (usp. i Skok 1920: 32) od ie. **meg'h₂*- 'velik' (grč. μέγας, skr. *máhi*, stnord. *mjok* 'vrlo', het. *mekk*- 'mnogo'), no Katičić (1976: 175) ovu etimologiju ubraja u one sumnjive vrijednosti.

Današnje ime te planine, **Mðsor**³¹, **Mòsor**³², sačuvalo je imenski kontinuitet. Posuđeno je prije slavenske promjene *ǣ* > *o*³³, što znači da spada u najstarije posuđenice. Ako je posuđeno iz vulgarnolatinskoga, očekivano bi bilo duljenje u otvorenoj penultimi (**Mässāru*- > **Mässāru*-), ali ono izostaje³⁴. Uz to duljenje rezultat u hrvatskome bio bi **Mosar*. Kod tako ranih posuđenica inače dolazi i do prilagodbe roda prema hrvatskom (usp. Tekavčić 1976: 50), pa se rano posuđeni nesonimi, hidronimi i ojkonimi slažu u rodu s hrv. imenicama *otok*, *rijeka*, *grad*. Očekivano bi bilo da je tako i kod oronima. Međutim, oronim *Mosor* u hrvatskome nije ženskoga, već muškoga roda.

Iz dosad iznesenoga slijedi da suvremeni oronim vjerojatno odražava kontinuitet iz predslavenskoga razdoblja, ali antičke potvrde nisu sigurne: prva zacijelo nije iz antike, za drugu nije sigurno kako je glasila.

Postoje i drugi geografski objekti koji nose ime *Mosor*: *Mosor* je ime planine i sela u Bosni (kod Travnika), ime sela u Crnoj Gori (ARj s. v. Mosor), ime planinskoga vrha na Suvoj Planini u Srbiji, a izvedenica *Mosorje* ime je zaselka u Hercegovini.³⁵ Nije jasno jesu li svi ovi toponimi međusobno povezani. Ako su istoga postanja kao i oronim koji se ovdje obrađuje, tada bismo mogli pretpostaviti da i oni čuvaju imenski kontinuitet iz predslavenskoga razdoblja, tj. da su svi posuđeni upravo kao toponimi iz „ilirskoga“ (uz posredništvo vulgarnolatinskoga). Međutim, s obzirom

²⁸ Potvrde prema Skok 1920: 32, Holzer 2007: 116, Jireček I: 62.

²⁹ Datacija Kozmografije nije sigurna, obično se smješta u 6. ili početak 7. st.

³⁰ An. Rav. IV, 16 (209, 6), var. *Umone*. O mogućim čitanjima usp. Mayer I: 236 i Čače 1995: 30 bilj. 92.

³¹ HER s.v. mosor.

³² ARj VII: 18, posvjedočeno od 19. st.

³³ Detaljan glasovni razvoj u Holzer 2007: 116–117.

³⁴ Vokalizam je isti kao u *Kòtor* < *Cattaru*-.

³⁵ S osnovom *Mosor*- postoje još i toponimi *Mosorovac* (zaselak u Bosni u okolici Tuzle) i *Mosorovići* (selo u Bosni u okolici Tuzle), no oni su zacijelo antroponimskoga postanja.

na proširenost, vjerojatnije je da je u slavenski posuđen apelativ kojim su se zatim imenovala gore i sela, odnosno da je u ovim suvremenim toponimima očuvan stari apelativ, možda „ilirskoga“, a možda drugoga podrijetla.³⁶

ULCIRUS

Na jednome od natpisa koji je bio zapisan na kamenu ugrađenome u toranj splitske katedrale stoji *Ti(berius)... [viam] ... munit ad imum montem Ditionum Ulcirum per milia passuum a Salonis LXXVIII P. Dollabella leg(ato) pro pr(aetore)*³⁷. Spominjanje cara Tiberija i legata Publija (Kornelija) Dolabele omogućuje datiranje natpisa u 1. st. Na tome se natpisu spominje *mons Ulcirus*, planina u području plemena *Ditiones*. Za to se pleme smatra da je obitavalo u području rijeke Une, na zapadu su im bili Japodi, na sjeveru i sjeveroistoku Mezeji, na istoku i jugu Delmati. Granicu prema Delmatima činio je upravo *mons Ulcirus* (Bojanovski 1974: 204, 211). Ta je gora vjerojatno današnja (*Vilica*, planina koja razdvaja Bosnu od Dalmacije (Bojanovski 1974: 204).

Prema Skoku (1920: 33) i ovaj je oronim izveden „ilirskim“ sufiksom *-r*. Kao osnovu za izvođenje Mayer (I: 348; II: 120) navodi ie. riječ za ‘vuka’, **ulkwō-* (hrv. *vūk*, lat. *lupus*, lit. *vilkas*, skr. *vjka-*, got. *wulfs*). Imenovanje gora po životinjama uobičajeno je. Skok kao primjer s istom motivacijom imenovanja navodi brdo *Vučjak* na Velebitu.

U teoriji, moguće je i izvođenje od drugog ie. korijena, **welk-* ‘mokar, vlažan’ (usp. stir. *folc* ‘bujica’, latv. *valks* ‘vlažan’, stvnj. *welh* ‘mek, vlažan’), koji bi u praznini **wjk-* također mogao dati **ulw-* (< **wulk-*, usp. Anreiter 2011: 139–140). U tome slučaju motiv za imenovanje bio bi sličan kao u današnjem imenu ove gore, *Ilica* (od psl. **jьль* ‘glina, blato’).

3. Oronimi u imenima postaja

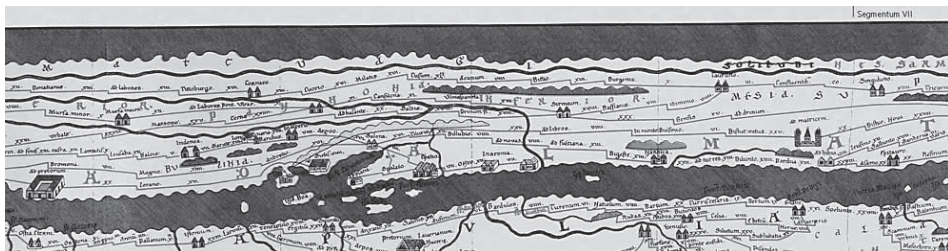
Rimske su ceste jedna od blagodati koje je rimska vlast sa sobom donijela i na naše prostore. One su za Rim imale veliku stratešku važnost. Rimljani su svoju cestovnu mrežu bilježili u itinerarije, tekstualne ili slikovne prikaze putova, postaja i naselja.³⁸ Najznačajniji su itinerariji Antoninov (vjerojatno iz 3. st.), Jeru-

³⁶ U ostalim slavenskim jezicima zabilježeni su apelativi (gluž. *mosor* ‘ožiljak, čvoruga, kvržica’, slč. *mosúr* ‘panj’, sln. *mósar* ‘posuda za vino’) i toponimi (stukr. *Мосоръ* ime sela u Volinju, *Мосорн* ime zemljišta u Volinju) koji se svode na psl. **mosorъ*. Za praslavensku se riječ smatra da je posuđenica iz stvnj. *masar* ‘kvrčava izraslina na drvetu (javoru); javor; posuda za piće napravljena od javora’ (ESSJ XX: 21). Možda se toponimi s likom *Mosor-* mogu povezati s tim slavenskim germanizmom.

³⁷ Natpis je pronašao Theodor Mommsen i objavljen je više puta; CIL III 3198 = 10156b = ILS 5829, usp. Bojanovski 1974: 17, 39; Miller 1916: LXXIV.

³⁸ Mrežu rimskih cesta na našem tlu sustavno je i praktički u cjelini istraživao Ivo Bojanov-

zalemski (iz 4. st.) i Kozmografija Anonimnog Ravenjanina³⁹, te slikovni itinerarij – *Tabula Peutingeriana*⁴⁰.

Slika 1: Dio *Tabule Peutingeriane* koji obuhvaća današnji hrvatski prostor

Zemljopisna imena na itinerarijima latinska su ili latinizirana. Potpuno su latinska ona imena koja su izvedena latinskim sufiksima (to su tipično predijalna imena, bez obzira na to odakle izvorno potječe antroponim) ili ona koja u sebi sadržavaju latinske riječi. Latinizirana su imena ona koja nisu razumljiva unutar latinskoga, ali sadržavaju latinske flektivne nastavke ili latinske prijedloge (kad je ime postaje određeno odnosom prema drugome mjestu).

Oronime sadržava tek nekolicina imena postaja. Takvi su:

AUREUS MONS

U Antoninovu itinerariju zabilježena je dvostruka postaja u Donjoj Panoniji *ad Novas et Aureo monte*⁴¹. Postaja se nalazila na cesti *Aquincum – Mursa* između *Murse* (Osijek) i *Antianae* (Popovac). Isto se mjesto spominje i u *Notitia dignitatum*⁴². Postaja je možda bila na mjestu današnjega naselja Kamenac kod Kneževih Vinograda u kojem su pronađeni ostatci utvrđenoga naselja i nekropole iz rimsko-goda ili na mjestu susjednoga naselja Kotlina na obroncima Banske kose.⁴³

ski u 2. pol. 20. st. On je u monografiji *Dolabelin sistem cesta u rimskoj provinciji Dalmaciji* (= Bojanovski 1974) te u više radova s naslovom „Prilozi za topografiju rimskih i predrimskih komunikacija i naselja u rimskoj provinciji Dalmaciji“ opisao trase rimskih cesta s obzirom na arheološke nalaze, natpise i podatke iz kasnoantičkih itinerara i pritom donio niz novih i potvrde ili ispravke starijih ubikacija.

³⁹ v. bilj. 29.

⁴⁰ Srednjovjekovna reprodukcija antičke karte. Datacija izvornika ove karte nije sigurna, no smatra se da je od 4. do 6. st. karta doradivana i unaprjeđivana (v. Miličić 2010: 166).

⁴¹ It. Ant. 243, 6.

⁴² *Praefectus legionis sextae Herculeae cohortis quintae partis superioris Aureo monte* (Not. dign. occ. 32, 45).

Notitia dignitatum (Popis službi) rimski je ilustrirani rukopis u 2 dijela. U njemu se ocrta ka-snorimski poredak u bitci i administrativnoj strukturi, ali datacija i svrha djela nisu sasvim poznati.

⁴³ Ondje je zasad pronađen samo rimski novac iz razdoblja od 2. do 4. st. (Gračanin 2011: 41, 43).

Iz imena postaje može se zaključiti da je ona dobila ime po planini na kojoj se nalazila, *Aureus mons*. Ime te planine u potpunosti je latinsko, moglo bi se prevesti kao ‘zlatna gora’. Smještaj bi odgovarao *Banskoj kosi*, jedinoj uzvisini u tome dijelu Panonije. Pridjevom *aureus* ‘zlatan’ možda se opisuje neka vidljiva karakteristika planine, npr. zlačani odsjaj pri određenoj sunčanoj svjetlosti ili zlatna boja žita zasadenoga na obroncima, ili se pridjev upotrebljava u prenesenome značenju i općenito upućuje na plodnost gore.⁴⁴

MONS BULSINIUS

Postaja na gori **Bulsinius** zabilježena je na *Tabuli Peutingeriani*⁴⁵ i vjerojatno kod Anonimnoga Ravenjanina⁴⁶. Na *Tabuli* je ispod imena postaje nacrtana planina, ali nije nužno da se taj crtež odnosi upravo na ovu postaju. Postaja je bila smještena na planini Tušnici, na tromeđi Buškoga blata, Livanjskog i Duvanjskog polja (Čače 1995: 53), a *mons Bulsinus* je prema tome planina Tušnica.

Kao korijen⁴⁷ ovoga oronima Mayer (I: 100; II: 30) je pretpostavljao „ilirsko“ **buls-*, **bulz-* ‘balvan, greda’ od ie. **b^helg-* ‘greda’ (usp. rus. dij. *болозно* ‘greda’, stvnj. *balko* ‘balvan, greda’ < ie. **b^holg-*). U nekim se etimološkim rječnicima ne razlikuju ie. **b^holg-* ‘greda’ i ie. **b^holg^h-* ‘jastuk, kožnata vreća’⁴⁸. Ova se imenička osnova izvodi od ie. **b^helg^h* ‘nateći, napuhnuti se’.

Slika 2: Odsječak *Tabule* na kojem se vidi postaja *In monte Bulsinio*

Uz pretpostavku da je semantička motivacija prihvatljiva, formalno lik oronima upućuje na ie. korijen u praznini, **b^hlg-* i satemski odraz ie. **g-*. Navedeni ie. korijeni nisu posvjedočeni u praznini u drugim jezicima.

Mayer (I: 100) je oronim smještao na goru Bužanin (u BiH, gora susjedna Tušnici) i smatrao je da je u imenu **Bužanin** očuvano predslavensko ime, no to je na-

⁴⁴ Pridjevom ‘zlatan’ opisuje se i Požeška kotlina – Zlatna dolina (*Vallis aurea*). To je područje, baš kao i područje u koje se smješta *Aureus mons*, poznato po plodnosti tla i po vinogradarstvu.

⁴⁵ *In monte Bulsinio*.

⁴⁶ *Montebulsi* (An. Rav. IV, 16 (211, 16)), popravljja se u *Monte Bulsi[nio]*.

⁴⁷ Sufiks bi bio *-inim*, kao npr. u *Corinium* (današnji Karin), v. Skok 1920: 40.

⁴⁸ Od potonjega je hrv. *blàzina* ‘uzglavlje, jastuk’, stprus. *balsinis* ‘jastuk’, stir. *bolg* ‘vreća, trbuh, mijeh’, av. *barəžis* ‘jastuk’, steng. *belg* ‘trbuh, vreća’.

tegnuto s obzirom na formalne poteškoće. Naime, Mayer je smatrao da je *Bulsinius* analizirano kao *Buls-inius*, te da je u hrvatski posuđena samo osnova *Buls-*, na koju je zatim dodan slavenski sufiks *-janinъ* (za tvorbu etnika). Pritom ozvučenje *s > z* ostaje neobjašnjeno. Također, neočekivano je posuđivanje samo osnove, s obzirom na to da se imena u pravilu posuđuju cijela. Prema tome, oronim Bužanin mogao bi eventualno biti izveden od supstratne riječi s istom osnovom kao oronim *Bulsinius*, no i dalje ostaje problem ozvučenja *s > z*. Vjerojatnije je, stoga, da za oronim Bužanin treba pretpostaviti neku drugu etimologiju.

U ova dva primjera ime gore saznajemo iz imena postaja, a u imenima postaja izravno je naznačeno da je riječ o gori pomoću latinske riječi *mons* ‘planina, gora’. *Aureus* i *Bulsinius* zapravo su jedina sigurna dva oronima u ovoj kategoriji, no moguće je da se oronimi kriju i u drugim imenima postaja.

IN ALPERIO

Postaja **In alperio** zabilježena je samo na *Tabuli Peutingeriani*. Ispod imena postaje nacrtana je dvostruka kućica, a ispod nje brda. Postaja se nalazila na cesti *Servitium – Salona*, 8 mp od *Aequuma*. Bojanovski (1974: 123–124) ju smješta 3 km južnije od Vagnja (BIH), na planinskom prijevoju. Taj se prijevoj nalazi između Dinare i Kamešnice.

Slika 3: Odsječak *Tabule* na kojem se vidi postaja *In alperio*

Ime postaje složeno je od lat. prijedloga *in* ‘u, na’ i nejasnoga drugog dijela. U njemu Bojanovski (1974: 105) naslućuje vezu s oronimom *Alpe*, te za ime postaje pretpostavlja možebitno apelativno značenje, ‘na planini’. Pretpostavka Bojanovskoga nije dokaziva, ali ako je točna, tada nije riječ o oronimu, već o predrimskoj riječi za ‘planinu, goru’. Gora na koju se odnosi bila bi vjerojatno Kamešnica. Imajući u vidu da je postaja bila smještena na planinskom prijevoju, za apelativno značenje nije nužno pretpostavljati samo ‘planina’, moglo je biti i ‘prijevoj’. Još je jedna teoretska mogućnost: *Alperiu-* nije apelativ, već toponim, tj. oronim koji imenuje planinu ili planinski prijevoj. Na to da je riječ upravo o oronimu, a ne o nekome drugom toponimu mogao bi upućivati latinski prijedlog *in* (usp. dalje).

Kao što je već spomenuto, ta je kategorija oronima malobrojna, no možda ju smijemo indukcijom proširiti. Imenima postaja *In monte Bulsinio* i *In alperio*

zajednički je latinski prijedlog *in* 'u, na'. Taj prijedlog u latinskome označuje niz prostornih i vremenskih odnosa, ali u rimskim itinerarima načelno se upotrebljava kad se označuju gore, stijene, planinski prijevoji. Iz Millerove sažete analize označavanja prostornih odnosa na *Tabuli Peutingeriani* (v. Miller 1916: XLVII–XLVIII) saznaje se da se na *Tabuli* upotrebljavaju dva latinska prijedloga: *ad* 'uz, kod, do' i *in* 'u, na'. Prijedlog *ad* znatno je češći i označuje uglavnom novosagrađene postaje, zbog čega se obično lako razaznaje podrijetlo imena. Taj se prijedlog upotrebljava uz (1) rijeke, vrela, zdence, (2) planine i stijene, (3) miljokaze, (4) kamene spomenike i kipove, (5) istaknute građevine, (6) poštanske i carinske postaje, (7) gostionice, (8) upadljive biljke i životinje. U Millerovim se primjerima vidi da se za planine, planinske prijevoje i stijene uz prijedlog *ad* upotrebljava i prijedlog *in*, te da se prijedlog *in* ne upotrebljava uz druge spomenute kategorije. Na temelju toga pretpostavljamo da bi postaje koje sadržavaju prijedlog *in* mogle sadržavati i oronim.

INARONIA

Na našem se području nalazi još jedna postaja koja sadržava prijedlog *in*, postaja **Inaronia** zabilježena na *Tabuli*. Postaja se nalazila na obalnoj cesti od *Salone* prema jugu, 12 mp iza *Oneuma* (Omiš). Budući da je na drugim mjestima zabilježeno *Aronia*⁴⁹, ime s *Tabule* valja rastaviti na *In aronia*, tj. *in Aronia* (Čače 1995: 27). Postaja *Aronia* obično se izjednačavala s današnjom Makarskom (v. npr. Miletic 2010: 321), a Čače (1995: 27) ju je smjestio u predio između Omiša i Makarske, preciznije Zadvarje–Brela (Čače 1995: 75), između uvale Vrulja i velikoga koljena Cetine (Čače 1995: 73). Ako je točna smjela pretpostavka iznesena u prethodnome odlomku, prijedlog *in* ne upućuje na blizinu mjesta *Aronia*, nego bi označavao da je *Aronia* uzvisina na kojoj se postaja nalazila, možda planinski prijevoj. To bi se možda slagalo s ulogom Aronije za koju je Čače (1995: 74–75) smatrao da je imala strateški prometni položaj, tj. da se s toga mjesta nadziralo važno čvorište oko prijevoja u Dupcima i kod velikoga koljena Cetine sa strateški ključnim Zadvarjem.

IN(I)CERO

Mjesto **Incerro** / **Inicero**⁵⁰ nalazilo se u Panoniji na cesti *Mursa – Siscia*, možda na mjestu današnje Treštanovačke gradine u blizini Tekića sjeverno od Požege (Gračanin 2011: 33). Koliko nam je poznato, nije predložena etimologija toga imena. U teoriji, mogla bi sadržavati latinski prijedlog *in*.

⁴⁹ *Aronia id est Mucru* (An. Rav. IV 16 (209, 1)) i An. Rav. V 14 (380, 5).

⁵⁰ *Incerro* (It. Ant. 260, 5); *Inicero* (It. Ant. 265, 8).

4. Oronimi izvedeni od drugih onima

Ponekad je u antičkim vrelima potvrđen neki toponim koji u tome obliku nema kontinuitet, ali od njega izvedeno ime čuva kontinuitet. U treću skupinu ubrajamo suvremene hrvatske oronime predslavenskoga postanja koji nisu zabilježeni u antici kao oronimi nego u drugome obliku.

Osim dva oronima koji slijede, postoje i drugi suvremeni oronimi za koje se smatra da imaju kontinuitet od predslavenskoga razdoblja⁵¹, no njihovi prethodnici ni u kakvom obliku nisu zabilježeni u antičkim vrelima.

DINARA – DINDARI(i)

Ime najviše hrvatske planine Dinare povezuje se s antičkim etnonimom *Dindari* (Mayer I: 123). Pleme *Dindari* obitavalo je u srednjem Podrinju (Bojanovski 1988: 181), što ih zapravo smješta daleko od planine Dinare kojoj su navodno dali ime. Ako Dinaru shvatimo u širem smislu, kao cijelo Dinarsko gorje, tada su *Dindari* bili smješteni eventualno uz rub Dinarskoga gorja. U tome slučaju, trebalo bi pretpostaviti da se ime *Dindarā* vezivalo uz cijeli planinski lanac, a da je sačuvano samo na krajnjem zapadu.

Pleme *Dindari(i)*⁵² spominju Plinije Stariji i Ptolemej⁵³, te jedan natpis pronađen u Skelanima (na Drini)⁵⁴. Etnonim bi se prema Mayeru (I:123; II: 38) izvodio od ie. **dend^hu-* ‘brdo’ (stir. *dind* ‘brežuljak, uzvisina, utvrđeno mjesto na povišenome’, frig. oronim *Δίνδυμος*, stnord. *tindr* ‘šiljak, vrh, zub’, steng. *tind* ‘šiljak, zubac’). Germanske riječi navedene kao usporednice vjerojatno su srodne s ie. **h₁d-*nt-** ‘zub’ (< ‘onaj koji jede’), što znači da germanske riječi ne pripadaju ovamo, te da su jedine usporednice staroirska riječ i frigijski oronim. Anreiter (2001: 17) također povezuje etnonim *Dindari* s navedenim usporednicama, ali pretpostavlja da je etnonim postao od oronima **dindarā* < **dindwarā*. Promjena **ē* > *ī* ispred nazala (**dēnd^h-* > *dīnd-*) bila bi zajednička „panonskomu“ i „ilirskomu“. Skok (1920: 31) i u ovome oronimu vidi sufiks *-r-*.

Suvremeni oronim **Dinara** zabilježen je od 17. st. (ARj II: 404). Unutar hrvatskoga riječ sasvim odgovara kategoriji izvedenica na sufiks *-ara* koje sve imaju kratkouzlazni naglasak na trećem slogu od kraja (usp. Babić 2002: 130), kako je i Mayer (I: 123) primijetio, jedino nije jasno od koje osnove bi bila izvedena. Povezivanje s antičkim etnonimom *Dindari* nije jednostavno. Za suglasničku skupinu

⁵¹ Npr. Moseć, Vaganj, v. Šimunović 2009: 110, 285.

⁵² Iz potvrda se ne može jednoznačno zaključiti kako je glasio etnonim, usp. sljedeće dvije bilješke.

⁵³ *Dindari* (Plin. III, 143); *Δινδάριοι*, var. *Δίνδαροι* (Ptol. II, 16, 5).

⁵⁴ *pri[nceps civ(itatis)] | Dinda[r(i)or(um)]* (v. Patsch 1909: 156). Natpis ne rješava problem završetka *-ii* (grč. *ioi*) ili *-i* (grč. *oi*), s obzirom na to da se završetak ne može pročitati.

-nd- Mayer (II: 202) kaže da je povremeno pod naglaskom već u „ilirskom“ prelazila u *-nn-*. Ta je promjena zapravo *ad hoc*⁵⁵, a i kronologija je upitna. Jednačnije *-nd-* > *-nn-*⁵⁶ trebalo bi pripisati „ilirskom“ jeziku (jer se skupina *-nd-* inače čuva u romanskome) i to valjda nakon što je etnonim zabilježen u vrelima, dakle iza 2. st. To bi značilo da je hrvatsko ime preuzeto ili izravno iz „ilirskoga“ jezika ili da je ime ponovno posuđeno iz „ilirskoga“ u vulgarnolatinski, odnosno romanski, nakon te promjene (jer u vrelima nije zabilježena). Ako je riječ stara posuđenica, samoglasnici u hrvatskom liku upućuju na to da su u liku koji je izvor za posuđivanje samoglasnici *-i-* i *-a-* u prvome i drugom slogu bili dugi⁵⁷. Kratko-uzlazni naglasak u hrvatskome objašnjava se analogijom prema već spomenutoj kategoriji hrvatskih izvedenica na *-ara*. Druga je mogućnost da je riječ o mlađoj posuđenici iz romanskoga (nakon slav. *i* > *ь*, *ǎ* > *o*, tj. nakon 9. st.), ali i tada ostaje neobjašnjeno *-nd-* > *-n(n)-*.

Iz ovoga slijedi da je sličnost oronima *Dinara* i etnonima *Dindari* samo površna, te da oronimu *Dinara* vjerojatno treba tražiti drugu etimologiju.

PROMINA – PROMONA

Drugi današnji hrvatski oronim za koji se smatra da potječe od onima zabilježenoga u antici je *Promina*, planina između Drniša i Knina. Smatra se da je taj oronim u vezi s imenom antičkoga naselja *Promona*⁵⁸. Naselje je poznato iz povijesnih vrela⁵⁹ i iz itinerarija. Nalazilo se u Liburniji, na cesti *Salona – Burnum* i smješta se u današnji Tepljuh (Bojanovski 1974: 207).

U ojkonomu *Promona* najjednostavnije bi bilo vidjeti sufiks *-ōna*⁶⁰, no tada je pitanje što je u korijenu imena. Mayer (I: 280; II: 74) je pak povezivao s lat. *ē-mineō*, *prō-mineō* ‘stršati’ < ie. **men-* ‘izdizati se, stršati’ (usp. i lat. *mōns* ‘planina’, srvelš. *mynydd* ‘planina’, stnord. *mōna* ‘stršati’). Tada bi početno *Pro-* vjerojatno bilo prefiks sa značenjem ‘ispred’ (< ie. **pro*, usp. lat. *prō* ‘ispred’, grč *προ* ‘id.’, skr. *prá* ‘ispred, naprijed’).

⁵⁵ Drugi primjer bio bi Blandona – Βλανδῶνα, ali to nije sigurno (Mayer II: 202).

⁵⁶ Putanec (1970: 148) je ovo tumačio obrnuto, da je *-nd-* u *Dindari* nastalo diferencijacijom od *-n-* koje se još vidi u liku *Dinara*. Drugim riječima, da se u romanskome dogodila promjena *-n-* > *-nd-*, a hrvatski bi oronim u tome slučaju čuvao stariji, „ilirski“ konsonantizam.

⁵⁷ Kratko *-i-* dalo bi u slavenskom *-ь* (**Dīnar-* > **Dьnar-* > hrv. **Dnar-*). Kratko *-a-* rezultiralo bi sufiksom *-ora* (**Dinār-* > **Dinor-*).

⁵⁸ Πρωμόνα (Ap. Ill. 12.25–27), Πριάμωνα (Strab. VII, 5, 5), *ia* treba ispraviti u *ω*, *Promona* (Tab. Peut.; An. Rav. IV, 16 (211, 2)); *aquae Promo[nensis]*, *pagani Prom[onenses]* (CIL III 14969, 2).

⁵⁹ *Promona* je bila izvorno liburnska gradina koju su osvojili Delmati, a u rimskome osvajanju Ilirika u 1. st. bila je jedno od posljednjih delmatskih utočišta (usp. Bojanovski 1988: 44, Šašel-Kos 1986: 141).

⁶⁰ Kao npr. u *Albōna*, *Salōna*, *Flanōna* i sl. Na dugo *ō* u sufiksu upućuje zapis kod Strabona, što bi značilo da je kod Apijana krivo napisano, usp. bilj. 58.

Hrvatski lik *Pròmīna*⁶¹, *Pròmīna*⁶² ne odgovara u potpunosti antičkomu *Pròmōna*⁶³. S obzirom na to da je antičko ime ojkonom, ono bi kao rana posuđenica u slavenski prešlo u muški rod⁶⁴. U Vitezovićevoj Kronici (i prema Vitezoviću kod Kačića, ARj XII: 356) nalazi se ojkonom *Promin* i označuje grad u Liburniji koji je osvojio August, tj. upravo antičku *Promonu*. Oronim *Promina* nastao bi od toga hrvatskog ojkonima *Promin* promjenom roda u ženski prema ženskomu rodu hrvatske imenice *planina* ili *gora* (usp. Skok ERHSJ III: 50). Formalni je problem različit rezultat dugoga *o* u prvome slogu u odnosu na dugo *o* u drugome slogu. U drugome je slogu očekivan razvoj $\bar{o} > \text{slav. } y > \text{hrv. } i$, pa bi se i u prvom slogu očekivao isti rezultat, dakle nešto poput **Prīmīn*. Mayer (I: 280) je uklonio ovu poteškoću tako da je pretpostavio da je prvo *o* sačuvano zbog ukrštanja s hrvatskim (glagolskim) prefiksom *pro-*.

Iz dosad iznesenoga vidljivo je da treba iznimno oprezno povezivati suvremena i antička imena, odnosno da ono što se na prvi pogled čini sličnim nije uvijek tako.

5. Zajednički o oronimima

U antičkim je vrelima općenito zabilježen mali broj oronima, a tako je i na hrvatskome području. S obzirom na taj mali broj oronima, generalizacije su uvjetne. Uvjetne su i podjele, imajući u vidu da se naša znanja o predslavenskim oronimima većinom sastoje od uglavnom nedokazivih pretpostavki. S ovim ogradama na umu treba čitati i sljedeće odlomke:

5.1. MORFOLOŠKE OSOBINE. Većina je oronima zabilježena u jednini: *Adrion*; *Albion*, *Albanon*; *Almas*; *Aureus*; *Bulsinius*; *Claudius*; *Massaron*. Za one u množini, *Albia*, *Bebia* / *Biblia*, *Alpes Delmaticae*, pretpostavljeno je da označuju planske nizove.

U grčkim vrelima zabilježeni oronimi imaju oblik srednjega roda, prema grčkoj imenici *ὄρος* 'planina, gora' koja je srednjega roda: sg. *Adrion*, *Albion*, *Albanon*, *Massaron*, pl. *Albia*, *Bebia* / *Biblia*. Latinska riječ za planinu, *mons*, muškoga je roda, pa su očekivani i oronimi u muškome rodu. Takav je *Claudius*, dok se za *Ulcirus*, *Aureus*, *Bulsinius*, s velikom sigurnošću uspostavlja takav nominativ. Kod oronima *Almas* nije siguran ni nominativ ni rod.

5.2. Da bismo oronime mogli ZNAČENJSKI podijeliti, potrebno je znati njihovu etimologiju, no većina je etimologija nesigurna. Ipak, u predloženim etimologija-

⁶¹ ARj XII: 356; potvrde od 19. st.

⁶² HER s. v. Promina.

⁶³ Duljina prvog *o* potvrđena je kod Apijana.

⁶⁴ Kao npr. u *Labin*, *Solin*, *Plomin*, usp. bilj. 60.

ma prevladavaju geomorfološke odlike planina kao motivacija (*Almas, Bulsinius, Massaron, ?Ulcirus*); za dva je oronima moguće pretpostaviti antroponimijsko postanje (*?Bebia, Claudius*), a jedan je možda motiviran nazivom životinje (*Ulcirus*). Od drugoga oronima transonimizacijom postao je oronim *Alpes Delmaticae*. Oronim *Aureus* jezično je razumljiv, ali nije utvrđeno na što se odnosi pridjev ‘zlatan’.

5.3. Za STRATIFIKACIJU oronima u teoriji nije nužno poznavati dublju etimologiju, ali je potrebno znati kojemu jeziku pripadaju. U praksi, predrimski slojevi (osim grčkoga i eventualno keltskoga) određuju se na temelju (dublje) etimologije kao „drugi indoeuropski“ odnosno „predindoeuropski“. Stratifikacija koja slijeđi okvirna je:

latinski: *Aureus, Claudius, ?Bebia, Alpes Delmaticae*

drugi indoeuropski⁶⁵: *?Albion, Alman, Bulsinius, Massaron, Ulcirus; ?Dindari, ?Promona*

predindoeuropski⁶⁶: *Adrion, ?Albion*

Premda ne iznenađuje, valja istaknuti nepostojanje grčkoga sloja u oronimiji. Grci su bili izrazito pomorski orijentirani, pa se grčki toponimi u pravilu nalaze na najužem obalnom pojasu i na otocima. Uz to, ukupan broj grčkih toponima na našem tlu višestruko je manji od latinskih ili „ilirskih“, pa je i s te strane mala vjerojatnost da bi u tako uskome skupu predslavenskih toponima kao što su oronimi postojao i grčki sloj.

5.4. Od svih oronima obrađenih u ovome radu KONTINUITET do današnjeg doba sačuvao je jedino *Massaron – Mosor*, no ni taj kontinuitet nije sasvim pravilan. Pravilnost je oslabljena time što oronim nije posvjedočen izravno u antici i time što je u hrvatskome muškoga roda. Glede ostalih oronima s kontinuitetom, za oronim *Bulsinius* bio je predložen vrlo nategnut kontinuitet. Formalni problemi u kontinuitetu postoje i kod parova *Dindari – Dinara* i *Promona – Promina*. Možemo zaključiti da oronimi na hrvatskom tlu u principu nisu zadržali imenski kontinuitet iz predslavenskoga razdoblja. Premda dozvoljavamo ograde uz ovu tvrdnju, njome želimo ukazati na oprez potreban pri određivanju nekoga suvremenog hrvatskog oronima kao predslavenskoga.

5.5. Za gotovo sve oronime predložena je neka konkretna ubikacija, no skloni smo misliti da su antički pisci samo okvirno bilježili najistaknutije planine, skupine planina ili planinske lance. Pojam planine vjerojatno prilično ovisi o točki gledanja, a antički autori nisu iz viđenja poznavali područje o kojem pišu.

⁶⁵ To su oronimi koji nisu latinski ili grčki, a povezuje ih se s inače dobro poznatim indoeuropskim korijenima. Taj bi se sloj u starijoj literaturi nazivao *ilirskim*. Usp. i bilj. 1.

⁶⁶ Predindoeuropski su oronimi oni koje se ne može izvesti iz dobro poznatih indoeuropskih korijena.

U tablici koja slijedi navedeni su obrađeni oronimi i njihove stvarne ili predložene ubikacije. Oronimi su poredani po visini.

Antičko ime	Današnje ime	Najviši vrh	Visina (u metrima)
<i>Adrion Dindari</i>	Dinara	Troglav	1913
?Alperium	?Kamešnica Vaganj (prijevoj)	Konj	1856 1173
Bebia/Biblia	1. Velebit 2. Kozara	1. Vaganski vrh 2. Lisina	1. 1757 2. 978
Bulsinius	Tušnica (BIH)	Vitrenik	1697
Ulcirus	Ilica	Veliki vrh	1654
Albion/Albia/ Albanon = ?Alpes Delmaticae	Velika Kapela Mala Kapela	Kula Seliški vrh	1534 1279
Massaron	Mosor	Veliki Kabal	1339
<i>Promona</i>	Promina	Čavnovka	1147
Claudius	Psunj / Papuk Ivanščica Moslavačka gora	Brezovo polje / Papuk Ivanščica Humka	984 / 953 1059 489
Almas	Fruška gora	Crveni čot	539
Aureus	Banska kosa	Kamenjak	244

Na geomorfološki raznolikome području kao što je hrvatsko očekuju se brojna imena gora, planina, brda i svih ostalih manjih i većih uzvisina, baš tako kako je u suvremenoj hrvatskoj toponimiji. Neobično je stoga da su oronimi na našem tlu slabo zastupljeni u antičkim vrelima. Iako je raznovrsnost reljefa zacijelo bila primijećena od najranijega doba, u antičkim je vrelima posvjedočen samo malen broj imena gora i to onih najistaknutijih, za razliku od daleko brojnijih imena otoka, rijeka i naselja.

Antička vrela (kratice i korištena izdanja)

- An. Rav.*, Anonimni Ravenjanin, Kozmografija (*Ravennatis Anonymi Cosmographia et Guidonis Geographica*, M. Pinder, G. Parthey, Berlin, 1860.).
- CIL*, Corpus Inscriptionum Latinarum.
- Dion C.*, Dion Kasije, Rimska povijest (*dijelovi teksta dostupni u Šašel-Kos 1986.*).
- Eutr.*, Eutropije, Brevijarij (*Eutropi Breviarium Ab Urbe Condita cum Pauli Aditamentis et Versionibus Graecis*, dostupno na <http://daten.digital-sammlungen.de/0000/bsb00000787/images/index.html?seite=1>, posljednji pristup 06/11/12 u 13:06).
- Farlati*, Daniele Farlati, Illyricum Sacrum (*Illyrici Sacri Tomus Primus, Ecclesia Salonitana, Daniele Farlati, Venetiis, 1752.*).
- Hist. Aug. Prob.*, Historia Augusta, Vita Probi (*The Scriptores Historiae Augustae, vol. III, with an English translation by David Magie, The Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge–London, 1991.*).
- ILS*, Inscriptiones Latinae Selectae, H. Dessau, Berlin, 1902. (vol. 2.1).
- It. Ant.*, Antoninov itinerarij (*Itinerarium Antonini Augusti et Hierosolymitanum, G. Parthey, M. Pinder, Berlin, 1848.*).
- Not. dign. occ.*, Notitiae dignitatum in partibus occidentis.
- Plin.*, Plinije Stariji, Naturalis Historia (*C. Plinii Secundi Naturalis Historia, D. Detlefsen, Berlin, 1866., vol. 1.*).
- Ptol.*, Ptolemej, Geografija (*Claudii Ptolemaei Geographia, C. F. A. Nobbe, Leipzig, 1843.; Die Geographie des Ptolemaeus, O. Cuntz, Ayer Publishing, 1923.*).
- Strab.*, Strabon, Geografija (*Strabonis Geographica, G. Kramer, Berlin, 1844., vol. 1, 1847., vol. 2.*).
- Tab. Peut.*, Tabula Peutingeriana (dostupno na <http://peutinger.atlantides.org/map-a/>, posljednji pristup 06/11/12 u 13:16; i na http://www.hs-augsburg.de/~harsch/Chronologia/Lspost03/Tabula/tab_intr.html, posljednji pristup 23/11/12 u 10:25).
- Vell.*, Velej Paterkul, Historia Romana (*Velleius Paterculus, Historia Romana, tekst i prijevod dostupni na http://penelope.uchicago.edu/Thayer/E/Roman/Texts/Velleius_Paterculus/home.html*, posljednji pristup 06/11/12 u 13:15).

Literatura

- ANREITER, PETER. 2001. *Die Vorrömischen Namen Pannoniens*. Series Minor 16. Budapest: Archaeolingua.
- ARj = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, I–XXIII*. 1880. – 1976. Zagreb: JAZU.
- BABIĆ, STJEPAN. 2002. *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*. Zagreb: HAZU.
- BOJANOVSKI, IVO. 1974. *Dolabelin sistem cesta u rimskoj provinciji Dalmaciji*. Djela ANUBIH 47. Sarajevo: ANUBIH.
- BOJANOVSKI, IVO. 1988. *Bosna i Hercegovina u antičko doba*. Djela ANUBIH 66. Sarajevo: ANUBIH.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA. 2010. Toponomastičko nazivlje između imenoslovlja i geografije. *Folia Onomastica Croatica*, 19, Zagreb, 37–46.
- BULIĆ, FRANE. 1919. Mučenici Solinski. *Bogoslovska smotra* 10/1, Zagreb, 1–26.
- CUNTZ, OTTO. 1923. *Die Geographie des Ptolemaeus*, Ayer Publishing.
- ČAČE, SLOBODAN. 1995. *Civitates Dalmatiae u Kozmografiji Anonimnog Ravenjanina*. Zadar: Arheološki muzej Zadar.
- DE VAAN, MICHIEL. 2008. *Etymological Dictionary of Latin and the Other Italic Languages*. Leiden: Brill.
- DICKENMANN, ERNST. 1969. Kroatische Bergnamen. *Beiträge zur Namenforschung*, NF, 4/3, Heidelberg, 231–254.
- DOMIĆ KUNIĆ, ALKA. 2006. Bellum Pannonicum (12.–11. pr. Kr.). Posljednja faza osvajanja južne Panonije. *Vjesnik Arheološkog muzeja u Zagrebu*, 39, Zagreb, 59–164.
- ERHSJ = SKOK, PETAR. 1971–1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, I–IV*. Zagreb: JAZU.
- ESSJ = *Etimologičeskij slovar' slavjanskih jazykov, I–XXXIV*. 1974. – 2008. Moskva: Nauka.
- GRAČANIN, HRVOJE. 2011. *Južna Panonija u kasnoj antici i ranom srednjovjekovlju (od konca 4. do konca 11. stoljeća)*. Zagreb: Plejada.
- HER = *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. 2002. Zagreb: Novi Liber.
- HOLZER, GEORG. 2007. *Historische Grammatik des Kroatischen*. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag.
- JIREČEK, CONSTANTIN. 1902. Die Romanen in den Städten Dalmatiens während des Mittelalters. Erster Theil. *Denkschriften der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften*, 48, Wien, 63–104.
- KATIČIĆ, RADOSLAV. 1976. *Ancient languages of the Balkans*. Trends in linguistics. Paris: Mouton.

- KRAHE, HANS. 1954. *Sprache und Vorzeit; Europäische Vorgeschichte nach dem Zeugnis der Sprache*. Heidelberg: Quelle & Meyer.
- KRAHE, HANS. 1964. *Unsere ältesten Flussnamen*. Wiesbaden: Otto Harassowitz.
- MATASOVIĆ, RANKO. 1995. Skokove 'ilirske' etimologije. *Folia onomastica Croatica*, 4, Zagreb, 89–101.
- MATASOVIĆ, RANKO. 1997. O metodologiji onomastičkih istraživanja (na primjeru keltske onomastike). *Folia onomastica Croatica*, 6, Zagreb, 89–98.
- MATASOVIĆ, RANKO. 2009. *Etymological Dictionary of Proto-Celtic*. Leiden-Boston: Brill.
- MAYER, ANTON. 1957, 1959. *Die Sprache der alten Illyrier I, II*. Wien: Österreichische Akademie der Wissenschaften.
- MAYRHOFER, MANFRED. 1987. – 2001. *Etymologisches Wörterbuch des Altindoarischen*. Heidelberg: Carl Winter Universitätsverlag.
- MILLER, KONRAD. 1916. *Itineraria Romana*. Stuttgart: Strecher und Schröder.
- MILOTIĆ, IVAN. 2010. *Rimska cestovna baština na tlu Hrvatske*. Zagreb: Hrvatsko društvo za ceste – VIA VITA.
- PATSCH, KARL. 1909. Archäologisch-epigraphische Untersuchungen zur Geschichte der römischen Provinz Dalmatien. *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und der Herzegowina* 11, 104–183.
- PUTANEC, VALENTIN. 1970. Diferencijacija konzonanata tipa n > nd u hrvatsko-srpskom jeziku. *Filologija*, 6, Zagreb, 139–153.
- RE = *Paulys Realencyclopädie der classischen Altertumswissenschaft: neue Bearbeitung*. 1894. –1980. Stuttgart: J. B. Metzler.
- SCHRAMM, GOTTFRIED. 1981. *Eroberer und Eingesessene. Geographische Lehnnamen als Zeugen der Geschichte Südosteuropas im ersten Jahrhundert n. Chr.* Stuttgart: Anton Hiersmann.
- SKOK, PETAR. 1920. Studije iz ilirske toponomastike. *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, XXXII, 29–45.
- SKOK, PETAR. 1950. *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*. Zagreb: Jadranski institut JAZU.
- ŠAŠEL KOS, MARJETA. 1986. *Zgodovinska podoba prostora med Akvilejo, Jadranom in Sirmijem pri Kasiju Dionu in Herodijan*. Ljubljana: SAZU.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2009. *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- TEKAVČIĆ, PAVAO. 1976. O kriterijima stratifikacije i regionalne diferencijacije jugoslovenskog romanstva u svjetlu toponomastike. *Onomastica Jugoslavica*, 6, Zagreb, 35–56.
- WOLF, HEINZ JÜRGEN. 1996. Gemeinromanische Tendenzen IX. Onomastik. *U: Lexikon der Romanistischen Linguistik II*, Tübingen: Niemeyer, 387–422.

On oronyms in ancient sources (Examples from the Croatian pre-Slavic toponymy)

Abstract

The paper analyzes pre-Slavic oronyms, i.e. the proper names of hills, mountains, mountain ranges, etc., situated within current and historical Croatian territory. The focus is on oronyms recorded in ancient sources. Attestations of every oronym in ancient sources are quoted, and the possible or probable location and etymology of each are provided. In conclusion, an attempt is made to describe the common characteristics of the category of pre-Slavic oronyms within Croatian territory.

Ključne riječi: toponimi, oronimi, predslavenski toponimi, antička vrela, ilirski, stratifikacija

Key words: toponyms, oronyms, pre-Slavic toponyms, ancient sources, Illyric, stratification

KATARINA LOZIĆ KNEZOVIĆ

MARINA MARASOVIĆ-ALUJEVIĆ

Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Odsjek za talijanski jezik i književnost

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Radovanova 13, HR-21000 Split

klozic@ffst.hr

mmarasov@ffst.hr

TOPONIMIJA MJESTA MRAVINCE¹

U radu se, kao rezultat terenskoga istraživanja intervjuiranjem ispitanika, razmatra i opisuje etimologija toponimije mjesta *Mràvĩnce* nedaleko od Splita, koja do sada nije opisana. Uz deskriptivnu metodu, dobiveni rezultati uspoređeni su s katastarskim podacima te analizirani.

Nude se ukratko osnovne karakteristike govora *Mràvinācā* te strukturna i semantička podjela toponima prema nekoliko kriterija kao i prema ishodišnim jezicima. Konačno, nudi se popis i etimologija prikupljenih toponima. Opisani su toponimi unutar samoga mjesta te okolnih mjesnih polja.

Toponimi *Mràvinācā* uglavnom su slavenskoga podrijetla (kao npr. *Brūs*, *Gāj*, *Gladnjíci*, *Gúvno*, *Krűšćíć*, *Pòdine*), dok je romanskih nešto manje, a razlikujemo latinske iz predslavenskoga razdoblja (kao npr. *Lätíćine*, *Pòsrāć*), dalmatoromanske (kao npr. *Kàtriga*, *Sùtikva*) i mlađe mletačke i talijanske (kao npr. *Ànšet*, *Bāmbino*, *Kāva*, *Pijaca*), zatim toponime orijentalnoga (kao npr. *Demèruša*, *Karabāši/Kārabāš*, *Tarābare*) te grčkoga podrijetla (kao npr. *Spīle*). Među opisanim toponimima kombiniranoga podrijetla nalazimo slavensko-romanske (kao npr. *Bāmbin pòtok*, *Vilòbońa*), slavensko-dalmatoromanske (kao *Pod Gùstīrnōn*, *Pod Sùtikvōn*) te slavensko-grčke (kao *Pòdspile*).

Uvod

Mjesto *Mràvĩnce* nalazi se oko 10 km sjeveroistočno od Splita, podno zapadnih padina Mosora (? ilir. *Massarum*). Staro je splitsko, odnosno salonitansko prigradsko naselje, nastalo za vrijeme i nakon turskih navala na to područje,² koje je

¹ Članak je rezultat rada u okviru projekta „Romanizmi u onomastici grada Splita“, br. 244–2440820–0807 voditeljice prof. dr. sc. Marine Marasović-Alujević, odobrenoga od Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske.

² O tome više vidi u Zelić-Bučan 1997.

do danas većim dijelom sačuvalo svoj seosko-prigradski način života. Prema najnovijem popisu stanovništva iz 2011. godine ono ima 1611 stanovnika, odnosno 513 kućanstava. Osim nekoliko privatnih gospodarstava, nema razvijene industrije, već je gospodarstveno u cijelosti orijentirano obližnjemu Splitu, mada teritorijalno-politički pripada gradu Solinu. U literaturi je prvi put naselje na ovome području spomenuto u dokumentima o zemljama u *Kučinama* i *Mravincima*, gdje je 1144. godine zabilježeno – *Pot Cilco* (Kuk ‘usamljen živac kamen’), ime naselja metaforičnoga postanja smješteno na području današnjih Kučina i *Mràvinācā* (CD II: 55, 58). *Mosor (Mazar) praedium* zabilježen je u dokumentu iz 1207. godine (CD III: 70). *Kile (Kilco) locus* spominje se najprije u ispravama iz godina 1208. (CD III: 80)³, 1212. (CD III: 112), 1215. (CD III: 130), 1232. (CD III: 364) i 1234. (CD III: 408).⁴

U ovome radu prikazat ćemo etimologiju toponima mjesta *Mràvince* na temelju prikupljene građe. Do sada se toponimijom toga mjesta nitko u znanosti nije pozabavio. Iz tog razloga toponimi su prikupljeni isključivo terenskim radom intervjuiranjem stanovnika⁵ te uspoređeni sa starim mapama kao i najnovijim bilježnjima katastarskih izmjera. Također su u svrhu pronalaženja potvrda nekih arhaičnih apelativa očuvanih u mravinskoj toponimiji pregledani i rječnici obližnjega Splita i otoka Brača:

- Berezina Matoković, Dobrila. 2004. *Ričnik velovareškega Splita*. Split: vlastita naklada.
Magner, Thomas F.; Jutronic, Dunja. 2006. *Rječnik splitskog govora*. Zagreb: Durieux; Dubrovnik: Dubrovnik University Press.
Petrić, Željko. 2008. *Rječnik starih splitskih riječi i izraza*. Split: Naklada Bošković.
Šimunović, Petar. 2009. *Rječnik bračkih čakavskih govora*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
Vuković, Siniša. 2001. *Ričnik sèlašškēga gövora*. Split: Laus.

Zabilježeno je ukupno 65 mravinskih toponima.

³ 1208. U Spljetu; Vučina sin Vitov očituje, da je u vrijeme kneza Grubiše dosudjeno Dobri ženi Karačevoj dvostruki dio baštine.

»...predictus Nicolaus sorori sue Dabre contradicebat partem hereditatis que est in Kilco, nam Dabra de ipsa hereditate (duas) partes poscebat...«

»Cum qua ad Kilcum iens adhibitis mihi Desam Marule et Andream Guseb, coram eis et multis Kilzanis et filiis Rusinne assignauit sepedicte Dabre in Gladnic II.(duas) terras, in Alestizo I.(unam) terram, sub Gosti I.(unam) terram, a Postrazo I.(unam) terram, sub sancta Tecla I. (unam) terram et de tota hereditate ubicumque inueniri poterit duas partes. (...)« (CD, III: 80).

⁴ O pretpovijesnome i starohrvatskom razdoblju toga područja vidi više u Zelić-Bučan, B. 1997., Karaman 1940., Katić 1955.

⁵ Među ispitanicima najviše su nam pomogli Nevenka Kurtović, Desa Listeš, Rosa Tente, stoga im posebno zahvaljujemo. Osobitu zahvalu upućujemo Ivi Bućanu – Boći koji nam je izuzetno pomogao, naročito u imenovanju, točnu smještaju te povijesnoj pozadini imenovanja *mràviⁿski^h* toponima.

Govor Mràvinācā

Govor *Mràvinācā*, nažalost, u dijalektološkoj literaturi još nije opisan. Prema Brozoviću (1988.) i Liscu (2009.), odnosno podjeli čakavskih dijalekata, pripada južnočakavskomu dijalektu. Urbanizacijom i doseljavanjem nedomaćega stanovništva u novije vrijeme, polako se u mjestu kao cjelini gubi autohtoni govor, premda ga domaće stanovništvo dosljedno čuva, i to ne samo starije, već i mlađe generacije. Ovdje donosimo osnovne osobitosti mjesnoga govora *Mràvinācā*.⁶

Prisutna je zamjenica *šta* u govoru. Samoglasnički sustav čini pet samoglasnika, dugih i kratkih /ī/, /ē/, /ā/, /ō/, /ū/; /i/, /ě/, /ǎ/, /ǒ/, /ǔ/. Slogotvoran je i fonem *r*, a ostvaruje se i kao dug i kao kratak, kao npr. *crno*, *crni*, *prvi*.

U fonologiji prisutan je dosljedan ikavski refleks *jata*, s pokojom iznimkom, kao npr. *ōseka*, *cěsta*, *rěpa*, uobičajenim i u drugim ikavskim govorima. Prednji nazal **ę* daje *e*, kao u primjerima *měso*, *grěda*, *pět*, *pòčět*, dok se iza **j*-, što je uobičajeno u čakavskome, ostvaruje kao *a*, kao npr. *jáčmēn* (prasl. *(j)ęčьmy+kь⁷). Stražnji nazal **ǫ* dosljedno daje *u*, kao u primjerima *gúst*, *můž*, *půpak*, *tůća*, a redovito je prisutan tip *dignit* s prijelazom *-nu-* u *-ni-*. Postoji refleks samoglasnoga *!* u *u*, kao npr. u *vůk*. Samoglasnik *a* (u skupini *ra > re*) u nekim riječima prelazi u *e*, kao npr. *krěst* 'krasti', *rěbac* 'vrabac', *rěst* 'rasti', a imenica *grob* pojavljuje se u obliku *grěb*.

Dugi *ē* i *ō* izgovaraju se često kao dvoglasni *iē* i *uō*, kao npr. kod *níéću*, *duóži*, *uóvde*, ali ta je pojava prisutna i naglašena tek ponegdje među starijim stanovništvom. Jednako je tako i u zanaglasnom slogu gdje se *ē* zatvara rjeđe (npr. *mǎt'ēr*) od *ō* (npr. *nǎk^uō*).

Redukcija samoglasnika prisutna je u većem broju slučajeva, kao npr. *tlikō* 'toliko', *klikō* 'koliko', ali opet samo kod nekih starijih govornika, a tek kod pojedinih starijih govornika djelomično i u imenu samoga mjesta – *Mràvinācā* 'Mravinaca'.

Bilježimo i primjer nepreventivne pune vokalizacije poluglasa u slabu položaju, tendencije jake vokalnosti, kao npr. u I zamjenice *ja – s námōn* (< *manon* < *mānon* < **mъnojǫ*⁸): *D^uóži s námōn*“.

Dočetno *-l* čuva svoje mjesto, kao u primjerima *ānžel*, *dōl*, *stōl*, dok se u nekim primjerima u sredini riječi, ispred suglasnika vokalizira, kao npr. *dōca* (G jd. od *dōlac*). Javlja se protetsko *j*, kao npr. *jíden* 'jedem', *jíst* 'jesti', *jústa* 'usta'. Reducira se prvi suglasnik u suglasničkim skupinama, kao npr. *čěla* 'pčela', *dī* 'gdje', *lās* 'vlas', *lāse* 'vlasi', *tīca* 'ptica', *tīč* 'ptič'. Reducira se i fonem *v* u suglasnič-

⁶ U navođenju primjera iz govora Mravinaca, radi preglednosti ne služimo se u hrvatskoj dijalektologiji uobičajenom transkripcijom te za fonem /i/ pišemo *nj*, za /x/ pišemo *h* itd.

⁷ v. Skok 1971: 766.

⁸ v. Barić i dr. 1995: 628.

kim skupinama, kao npr. *srâb, sřbit*. Javljaju se i disimilacije, kao npr. *blagosòvit, bogàstvo*. Fonem *h* uglavnom se nije sačuvao, kao npr. *ijada, lâd, ladòvina, vř*, dok je u nekim slučajevima, uglavnom na kraju riječi, zamijenjen s *v*, kao npr. *glûv, krûv, mùva, pûvat, sûv, (s)kûvat*.

U govoru su prisutni fonološki adrijatizmi. Tako dočeto *-m* prelazi u *-n*, kao npr. *glávôn, mîslîn*. Suglasnik *č* pred zatvornicima prelazi u *š* kao npr. *mășka* ‘mačka’. Dolazi do depalatalizacije *ǰ* u *j*, kao npr. *bòjē* ‘bolje’, *čejáde* ‘čeljade’, *júbav* ‘ljubav’, *pòje* ‘polje’, *pòsteja* ‘postelja’.

Praslavensko **dj* ponegdje je dalo *j*, kao npr. *mějāš* ‘međaš’, ali većinom *ž* kao npr. *mlăžē, slăžē*. Praslavensko **tj* dalo je *ć(ć)*, kao npr. *măčeha*. Kao refleks skupina **stj, *skj* u govoru je prisutna suglasnička skupina **šč(šč)*, kao npr. *ščâp* ‘štap’, što se uglavnom, ali ne isključivo, čuva kod starijih govornika⁹. Prisutno je i djelovanje rotacizma u primjerima *mòre* ‘može’, ali se čuva i stariji oblik sa *ž*, kao npr. *(ne)mòžen* ‘(ne) mogu’.

U govoru i u toponimiji prisutan je novoštokavski četveronaglasni sustav *˘, ˆ, ˙, ˚*, kao i zanaglasna duljina. Bilježe se i primjeri akcenatskoga prenošenja: *ù,grād, ù,kuću, nà,misu*, ali rjeđe u trosložnih i višesložnih riječi kao npr. *ù,postēju* ‘u krevet’, *nà,makinji* ‘na mašini’.

Toponim Mràvĩnce

Mràvĩnce je mjesto smješteno na zapadnim padinama Mosora, točnije, podno brježuljka Sveti Petar, starijega imena Hum, na „balkonu“ grada Splita. Doseljenici su se, prema starom običaju, naselili poviše svojih polja koja su nekada sezala od ušća rijeke Jadro pa sve do splitskoga groblja Lovrinca na jugozapadu, Kamena na jugu te Kučina na istoku. Smjestili su se na uzvisini na kojoj zemlja nije bila toliko plodna kao ona u niže smještenim poljima uglavnom zasađenima vinovom lozom, a pružala im je sigurno utočište i prirodnu zaštitu pred navalama Turaka koji su prijetili sa sjevera iz smjera Klisa. Pored polja, plodne zemlje bilo je i u novijem dijelu mjesta, u sklopu okućnica, ali je ona danas, sve većom urbanizacijom, gotovo sasvim nestala.

U toj svojevrsnoj teritorijalnoj izdvojenosti (jer je mjesto, okruženo poljima, više u brijegu, bilo prostorno znatno udaljeno od susjednih), kao i u prvotno isključivo slavenskome živilju, djelomice leži razlog postojanja velikoga broja toponima slavenskoga podrijetla, s neznatnim utjecajem romanskoga idioma. Utoliko se razlikuje od susjednih priobalnih Stobreča, Splita i Kaštela. Tako imena mjesnih lokaliteta živopisno govore o životnoj orijentiranosti stanovništva i povijesnim prilikama u mjestu.

⁹ U govoru se slabo razlikuju /č/ od /ć/, odnosno /ž/ od /žj/ te se izgovaraju kao /čj/ i /žj/.

Na mapama iz 1851. godine koje se čuvaju u Državnome arhivu u Splitu ime mjesta zabilježeno je kao *Mravinze* (zatim je *z* prekriziženo, a iznad njega upisano *c*). Na tim mapama područje mjesta okruženo je ovim toponimima: na zapadu *Salona* i *Spalato*, na sjeveru *Clissa*, na istoku *Cucine* te na jugu *Sasso* (*Kamen*). Ime mjesta *Mravince* je imenica koja se deklinira kao imenica srednjega roda (N *Mravinc-e*, G *Mravin-a-ca*, D *Mravinc-ima* (*Mravinc-în*), A *Mravinc-e*, V *Mravinc-e*, L *Mravinc-ima* (*Mravinc-în*), I *Mravinc-ima* (*Mravinc-în*)). To je fitotoponim nastao konverzijom apelativa *mravinac* (samonikle ljekovite i začinske biljke *Origanum vulgare*) koji se u mjesnome govoru aktivno upotrebljava za tu biljku. Dugouzlazni naglasak (mravínac), naveden u Hrvatskome enciklopedijskom rječniku, ne čuje se u mjesnome govoru.

Dosljedno je prisutan pravilan pridjev sa sufiksom *-ski* za izvođenje ksetika – *mravinski* (npr. *mravinski zèt*, *Mravinskō pōje*), dok se *mravinački* tek u novije vrijeme čuje vrlo rijetko, u došljaka štokavaca ili nastojanjem za „standardnim izrazom“, i to ne kod imenovanja mjesta, već u imenovanju novijega naselja podno, tj. zapadno od *Mravinācā* – *Mravinački pūt*, koji mještani *Mravinācā* dosljedno oduvijek zovu *Mravinski pūt*. Također, u Hrvatskome enciklopedijskom rječniku, koji je pokazao osobit mar prema hrvatskomu imenskom korpusu, nalazimo natuknicu *Mravince*, s pogrješnim određenjem gramatičkoga roda i broja – *ž mn*, uz podatak o smještaju naselja te broju stanovnika. Tu se navodi pridjev *mravinački* (‘koji se odnosi na Mravince i Mravinčane’), mada taj oblik pridjeva nikada nije bio prisutan u lokalnome govoru. Za muški etnik stoji pogrješno naglašen *Mravinčanin* umjesto *Mravinčanin*, za ženski etnik pogrješan oblik *Mravinčānka*, koji se nikada ne čuje u govoru, umjesto *Mravinka* te pogrješno naglašen oblik N množine *Mravinčani* umjesto *Mravinčani*. Osim toga, u novije se doba bilježi i drugdje pogrješno ime mjesta – *Mravinci* (npr. u najnovijim katastarskim izmjerama, rjeđe i na prometnim oznakama te kod pojedinih nelokalnih govornika), što, uvođenjem u službenu upotrebu, polako dovodi u pitanje višestoljetno ime mjesta. Razlog ovakvu pogrješnom imenovanju leži u nepoznavanju veze između toponomastičkoga znaka i nejezične realnosti koja je njime označena, a javlja se uvijek kod nelokalnoga stanovništva.

Semantička podjela toponima

Svi prikupljeni toponimi mogu se podijeliti prema nekoliko kriterija. Najbrojniji su toponimi imenovani prema izgledu ili osobitosti terena i zemljopisnim terminima kao npr. *Ānšet*, *Brūs*, *Dóci*, *Dòlac*, *Dräga*, *Drážica*, *Gladnjíci*, *Glāvica*, *Glāvíčine*, *Ĵidro*, *Kàtrīga*, *Krūg*, *Krūšćíc*, *Lätíčine*, *Lédina*, *Plòčē/Plòča*, *Pòdine*, *Pòdspile*, (*Nā,Skalice*) *Skālice*, *Spīle*.

Česti su i oni antroponimnoga postanja kao npr. *Bāmbin pòtok*, *Bāmbino*, *Bénkinovac*, *Demèruša*, *Dràgunovac(?)*, *Drnasove nĵive*, *Lózina dräga*, *Miloševa*

dräga/Miliševa dräga, Périna gòmila, Pètrčēvci (Pètrčēvica), Podregújevac, Tén-te.

Međutim, rijetki su toponimi fitonimnoga podrijetla: *Gāj (Mlādi gāj, Stāri gāj), Drāčevac, Jēlčka, Trstēnik*, kao i zootoponimi: *Répčevac* te toponimi nazvani s obzirom na prirodna krška izvorišta vode: *Pištēt/Piščēt, Vilòbonja, Vrìlica.*

Brojni su i takozvani kulturni toponimi koji govore o ljudskoj djelatnosti, kao npr. *Grèčice, Gúvno, (Mràviⁿska) Kāva, Klādive, Pod Gústirnōn, Pòsráč, Stāgnje, Taràbare, Tòrine, Tòrski klānac, Tìbičevac.*

Također primjećujemo toponime koji govore o povijesnim prilikama i događanjima kao npr. *Karabāši/Kārabāš, Pòpovac, Tùrskā kēsa.*

Toponimi koji su odraz društvenoga života su: *Dónčići, Kránčići, Pijaca*, uz koje idu i oni religijskoga karaktera: *Pod Sùtikvōn, Sùtikva, Šimàtørje, Vènduša, Zàcrkva.*

Kod dvorječnih toponima valja napomenuti da je prvi dio sintagme u funkciji pobližega opisa imenovanoga toponima, kao npr. *Pod Gústirnōn, Pod Sùtikvōn.* Prijedlozi kao što su *pòd, prìd, išpo, ìz, zā, ù* rabe se u formiranju toponima kao prva sastavnica i pripadaju vrlo staromu tipu koji se odnosi na male lokalitete (Šimunović 2005: 28). Tako je i kod jednorječnih (npr. *Pòtkuća, Pòdvōrnica.*)

Karakteristično je da se ispitanici u govoru pred gotovo svim toponimima koji označuju *lātice*, odnosno zemljišta, koriste prijedlogom *na*, što je ostatak starijega stanja i odnosi se na položaj terena, a ne na njegov sadržaj: (*Nā, Skalice*) *Skālice.*

Većina dvorječnih toponima uglavnom su kombinacija antroponima i zemljopisnih termina: *Bāmbin pòtok, D̀rnasove n̄jve, Lózina dräga, Miloševa dräga/Miliševa dräga, Périna gòmila.* Ostali su spoj pridjeva i zemljopisnih termina ili metafore: *Tòrski klānac, Tùrskā kēsa*, odnosno ukazuju na osobitost imenovanoga terena: *Mlādi gāj* i *Stāri gāj.*

Strukturna podjela toponima

Nekoliko je karakterističnih toponimijskih apelativa u leksiku *Mràvinācā* za prirodne vrste terena:

ānšet (ānšeta) – prokopan ili prirodni usjek, klanac, prokop između dvije uzvisine, brijega. Manjemu dijelu mlađih ispitanika ovaj je apelativ nepoznat.

dòlac (dóca) – teren s nižom razinom od susjednih; krška ponikva.

dräga (drägē) – udol koji presijeca uzvisinu.

gāj (gāja) – omanja šuma. U upotrebi je i kao apelativ, ali stilski obilježena značenja.

glāvica (glāvicē) – uzvisina, odnosno teren uzdignut u odnosu na susjedne niže i ravne. U aktivnoj je upotrebi i kao apelativ.

gòmila (*gòmilē*) – kamenita uzvisina. Također se upotrebljava kao apelativ, a tada označuje i mnogo čega nabacanoga na hrpu ili mnogo ljudi na okupu.

klánac (*klánca*) – uzak, strm, dubok i dug usjek među brjegovima. Kao apelativ dio je aktivnoga leksika. Djelomični je sinonim apelativu *ànšet*.

làtica (*làticē*) – lastvica; stepenasto strmo poljoprivredno zemljište na blagu pristranku. Također se upotrebljava i kao apelativ u značenju ‘listić cvjetne krunice’ te, pri čemu je došlo do pomaka u značenju, (svaka) ‘zemljišna parcela’, a ne samo ona koja se nalazi na obronku i omeđena je suhozidom da se spriječi „otjecanje“ zemlje¹⁰.

lèdina (*lèdinē*) – livada, neobrađena ili neobrađiva zemlja gdje obično pase stoka. Kao apelativ dio je aktivnoga leksika.

njīva (*njīvē*) – veća oranica, zemljište koje se obrađuje oranjem, sijanjem i sadnjom. Kao apelativ dio je aktivnoga leksika.

òputina (*òputinē*) – kanal za oborinske vode uz cestu ili put, odnosno staza pored glavnoga puta. U upotrebi je i kao apelativ, ali stilski obilježena značenja. U novije vrijeme u govoru se češće čuje sinonim *fòša* (*fòšē*), i kod starijih, a osobito kod mlađih govornika¹¹.

plòća (*plòćē*) – oveća poljana, ali ovo se značenje apelativa izgubilo iz aktivnoga leksika.

pòdina (*pòdinē*) – ravnina podno brda. U upotrebi je u aktivnome leksiku kao apelativ.

pòtok (*pòtoka*) – manja voda tekućica.

stāgnja (*stāgnjē*) – put, staza, cesta. Ne upotrebljava se kao apelativ i ispitanicima je nepoznat¹².

Podjela toponima prema podrijetlu

Očekivano, najbrojniji su slavenski toponimi: *Brūs*, *Dóci*, *Dòlac*, *Dónćići*, *Drāčevac*, *Drāga*, *Drāžica*, *Gāj* (*Mlādi gāj*, *Stāri gāj*), *Gladnjici*, *Glāvica*, *Glāvićine*, *Grēćice*, *Gúvno*, *Jēlćka*, *Jīdro*, *Klādīve*, *Kránćići*, *Krūg*, *Krūšćić*,

¹⁰ U *Ričniku velovareškoga Splita* (Berezina Matoković 2004: 511) zabilježen je apelativ *lařica*, ali u značenju ‘umetnuta četvorina platna’.

¹¹ Od pregledanih rječnika govora obližnjega Splita i Braća, apelativ *òputina*, u značenju ‘sporedan put koji vodi po strani od glavnog puta, zaobilazan put, stranputica’, zabilježen je u Petrić (2008: 217), *opùtina* u Berezina Matoković (2004: 659) u značenju ‘stranputica’; ‘puteljak’, ‘savsim uzak put’, ‘staza kojom se može kretati (proći) samo jedan čovjek ili životinja’ te Vuković (2001: 246) *opùtica/opùtina* u značenju ‘uska staza’, ‘puteljak’, ‘stranputica’.

¹² U *Ričniku velovareškoga Splita* (Berezina Matoković 2004: 864) zabilježeno je *Stāgnja* kao ‘proširenje na križanju Križeve, Kamenite i ulice kraj sv. Mikule u Velom varošu’, ali nije zabilježen apelativ. U *Rječniku bračkih čakavskih govora* (Šimunović 2009: 889) apelativ *stāgna* značenja je ‘širok seoski put’; ‘prošireni put u naselju’, a zabilježeni su i toponimi *Stagnā* i *Stāgne*.

Lèdina, Lózina dràga, Miloševa dràga/Miliševa dràga, Périna gòmila, Pètrčēvci, Pištēt/Piščēt, Pòdine, Pòtkuća, Podregújevac, Pòdvòrnica, Pòpovac, Répčevac, Rojínovac/Rujínovac, Stàgnje, Ténte, Tòrine, Tòrski klánac, Trbičevac, Trstènik, Vrìlica, Zàcrkva.

Među zabilježenim toponimima romanskoga podrijetla razlikujemo one pred-slavenskoga razdoblja, tj. prije dolaska Hrvata na ovo područje, kao npr. *Pòsrāč* i mlađega talijanskoga: *Ānšet, Bāmbino, Kāva, Pijaca, (Nā,Skalice) Skālice.*

Povijesne prilike uvjetovale su nastanak nekolicine toponima orijentalnoga podrijetla, među kojima je i jedan antroponim: *Demèruša, Karabāši/Kārabāš, Taràbare, Tùrskā kēsa.*

Neznatan je broj toponima dalmatoromanskoga podrijetla: *Kàtrīga, Sùtikva* te grčkoga podrijetla: *Plòče/Plòča, Spìle*, koji su u naš sustav ušli dalmatoromanskim posredništvom.

Malobrojni su i toponimi kombiniranoga podrijetla, a oni su slavensko-romanski: *Bāmbin pòtok, Vilòbonja*, slavensko-dalmatoromanski: *Pod Gùstìrnōn, Pod Sùtikvōn*, slavensko-grčki: *Pòdspìle* te slavensko-vlaško-albanski(?): *Drnasove njīve.*

Struktura tvorbe toponima

U strukturi tvorbe obrađenih toponima razlikujemo bezfiksalne, odnosno jednorječne jednostavne: *Ānšet, Brūs, Dràga, Gāj, Gúvno, Jìdro, Kàtrīga, Kāva, Krūg, Lèdina, Pijaca, Plòča, Šimàtòrje, Ténte* i istovrsne množinskoga oblika: *Klādīve, Plòče, Spìle, Stàgnje.* Toponomastičke su sraslice nastale stapanjem dviju imenića: *Karabāši/Kārabāš, Vilòbonja.*

Sufiksalsnom tvorbom izvedeni su sljedeći jednorječni imenički toponimi:

- ac: *Dòlac*
- ci: *Dóci*
- ica: *Drāžica, Glāvica, Vrìlica*
- ice: *Grèčice, Skālice*
- ik: *Trstènik*
- ine: *Glāvīčine, Lātičine, Pòdine, Tòrine*
- ka: *Jēlčka*
- are: *Taràbare*
- uša: *Vēnduša*

kao i pridjevni:

- ac: *Bénkinovac, Drāčevac, Dràgunovac, Pòpovac, Répčevac, Trbičevac*
- ci: *Gladnjíci, Pètrčēvci*
- ić(i): *Dónčići, Kránčići, Krūščić*
- in: *Bāmbin pòtok*

-ino: *Bâmbino*

-uša: *Demèruša*

te glagolski:

-et: *Pištêt/Pišćêt*.

Sufiksi *-ov/-ev* pridodani su vlastitim imenima: *Bénkinovac*, *Drăčevac*, *Drăgunovac*, *Pètrčēvci*, ali i apelativima: *Pòpovac*, *Répčevac*.

Prefiksalna imena tvorena su kompozitnom tvorbom bez karakterističnoga infiksa:

pod-: *Pòtkuća*, *Podregújevac*, *Pòdspile*, *Pòdvõrnica*, *Pòsrăč*,

sut-: *Sùtikva*,

za-: *Zăcrkva*.

Među složenim imenima sva su dvorječna, a razlikujemo ona složena od pridjeva i imenice: *Bâmbin pòtok*, *Dřnasove nřive*, *Lózina drăga*, *Miloševa drăga*/*Miliševa drăga*, *Mrăviⁿska kăva*, *Périna gòmila*, *Tõrski klánac*, *Türskă kěsa*, kojima je pridjevom izražena pripadnost, potom *Mlâdi gâj*, *Stâri gâj*, kojima je pridjevom izražena veličina, odnosno osobitost objekta te ona tvorena s prijedlozima: *Nă_vSkalice*, *Pod Gùstîrnõn*, *Pod Sùtikvõn*, kojima je prijedlogom označen položaj, a ne sadržaj.

Popis i etimologija toponima

U ovaj popis uključeni su toponimi koji se nalaze u mjestu i izvan naseljenoga dijela mjesta. To su uglavnom postojeća i nekadašnja „mrăviⁿskă pòja“ koja se nalaze južno, jugoistočno i jugozapadno od mjesta. Svojedobno su većim dijelom nacionalizirana. Ona sačuvana u posjedu *mrăviⁿskîh* obitelji, uglavnom nose imena slavenskoga podrijetla.

Ānšet je ime zapadnoga „izlaza“ iz mjesta, odnosno umjetno prosječena usjeka za „fērātu“ (željeznicu), koji izlazi iz najstarijega dijela mjesta prema *Sùtikvi*, „ispo’ Šùpića kùčē“. *Ānšet* je i danas uzak strm put koji vodi iz mjesta, a ime se odnosi i na okolni teren, premda je izvorni usjek odavno zatrpan. Etimologiju mu nalazimo u starome talijanskom apelativu *assetto* sa značenjem ‘tjesnac’, ‘usjek’ preinačen zbog nerazumljivosti hrvatskomu življu.¹³ Apelativ *anšet* (uz karakteristično ispadanje finalnoga vokala kao u *dispetto* > *dišpet* i s umetnutim *n* pred labijalom kao *ispezione* > *inšpecijun*) u značenju ‘umjetno prokopan ili prirodni usjek’ (između dva brijega, kojim je podno i sjeverno od mjesta prolazila željeznica, u govoru poznata kao (*sînjaska*) *réra*) i danas je u aktivnoj upotrebi u mjesnome govoru.

¹³ v. Zelić-Bučan 1997: 85.

Bâmbin pòtok je ime polja, na zapadu podno mjesta „đi je postòlâr“, antroponi-
mnoga postanja, u kojem drugi član sintagme, nastao konverzijom apelativa,
ukazuje na sadržaj terena. Prvi član sintagme nastao je konverzijom pridjeva
prema mjesnome obiteljskom nadimku – *Bâmbini* (< *Bamba*). Vjerojatno je an-
troponim nastao prema talijanskoj imenici *bambino*, ali može imati i drugačiju
konotaciju, jer, kako navodi Vinja (1998: 36), pridjev *bambat* ima značenje ‘se-
nilan’, ‘podjetinjio’. Na Marjanu u Splitu, pored Crkve sv. Mihovila susrećemo
toponim *Bambina glavica* prema nadimku *Bamba* (Toma Bamba). Drugi član
toponomastički je apelativ koji jasno ukazuje na prisutnost vode.

Bâmbino je ime polja također zapadno, odnosno podno samoga mjesta, jednaka
antroponi-
mnoga postanja. Eliptična je dvočlana sintagma.

Bénkinovac je ime polja za koje je etimologiju moguće potražiti u hipokoristiku
osobnoga imena *Benedictus* > *Benedikt* > *Benko*, tj. poimeničenju pridjeva koji
ukazuje na vlasnika terena.

Brûs je predio jugozapadno od mjesta, nedaleko od *Trsteníka*. Ime je hrvatskoga
podrijetla, nastalo konverzijom apelativa, i ukazuje na sastav tla, odnosno mor-
fološki oblik krša (prasl. **brusъ*) i postojanje litice, hridi.¹⁴

Demèruša je ime predjela antroponi-
mnoga postanja prema obiteljskome nadim-
ku, odnosno prezimenu *Demer* (tur. *demir* ‘željezo’). Mada članovi te obitelji
više ne žive u mjestu, još uvijek se njihova kuća naziva *kuća Demerovih*. Su-
fiks *-uša* jedan je od plodnijih sufikasa u tvorbi mikrotoponimnih znakova (koji
ovdje ukazuje na pripadnost obitelji *Demer*, u *mràviⁿskīm* matičnim knjigama
zabilježena kao *Demir* i *Demer*, a bila je dio obitelji *Marković*),¹⁵ kao i ženskih
nadimaka. Prema popisu splitskih plebejskih obitelji iz doba mletačke uprave
(Kuzmanić 2008) nalazimo prezime Blažević u Varoši u Splitu 1620. godine s
obiteljskim nadimkom *Demer*.¹⁶ Toponim *Demirovica*, također antroponi-
moga postanja, nalazimo i na obližnjem Braču.¹⁷

Dóci je ime područja koje je bilo u vlasništvu „Peròševī“ (Peròševih; obitelji Pèroš).
Nalazi se „od fèrâte, ùz, Krüg, prèma Kàmenu“, jugozapadno podno mjesta. Ime
ukazuje na brojnost odijeljenih udolina, odnosno na konfiguraciju terena.

Dòlac je ime terena pod *Sùtikvōm*, nastao konverzijom apelativa. Toponimi ovo-
ga imena obično se odnose na konfiguraciju, odnosno oblik terena – manje

¹⁴ v. Šimunović 2005: 243; Skok 1971: 220, 221.

¹⁵ Više o tome vidi u Zelić-Bučan 1977. i Zelić-Bučan 1967. Popis pučanstva splitske nadbisku-
pije 1725. g. *Izdanja Historijskog arhiva u Splitu*, 6, 257–296.

¹⁶ Usp. Marasović-Alujević 2012: 99, 118.

¹⁷ Skloni smo tumačiti podrijetlo toga toponima turskom riječju i to stoga što je u *mràviⁿskīm*
matičnim knjigama prezime zabilježeno i kao *Demir* (usp. Skok 1971: 391).

krške udoline, što potpuno odgovara izgledu *mràviⁿskōg Dóca*¹⁸, i uobičajen je u imenovanju polja.¹⁹

Dónčići je ime množinskoga deminutivnog oblika koje se odnosi na čitav, stariji, dio mjesta – donji, odnosno zapadni. Naime, prema tradiciji, mjesto je podijeljeno na dva dijela: donji i gornji, s crkvom kao granicom. Toponim je poimeničen pridjev *donji*, u našoj toponimiji najčešće sa značenjem ‘zapadni’.

Drăčevac je ime predjela fitonimnoga postanja, jugozapadno od mjesta, nastao konverzijom apelativa *drača* (prema prvobitnoj radnoj imenici **dърачь*²⁰), uz sufixi -*ev* koji se danas čuje samo u toponomastici²¹ te uz tvorbeni nastavak -*ac* koji ukazuje na osobinu.²² Prema Skoku, to je ime biljke i, uz *Dračevicu*, veoma čest toponim (1971: 428; 1950: 136). Isti autor navodi kako je *drača* potvrđena u Topolovcu u značenju ‘dolina’, ‘kotlina’, međutim, ono se ne odnosi na *mràviⁿskī* toponim. Na obližnjem Braču nalazimo toponime *Drače*, *Dračev dolac*, *Dračeva*, *Dračevica* i *Dračevo njivica*.

Drăga je ime udoline sjeverno od mjesta nedaleko od *Tûrskē kēsē*, podno brježuljka Sveti Petar, nastalo konverzijom apelativa *draga* (prasl. **dorga*²³). U toponimiji taj zemljopisni naziv označuje izgled, odnosno konfiguraciju terena »udol koji presijeca uzvisinu« (Šimunović 2005: 242). Predio *Drăge* nalazi se podno mjesta, sjevernije od *Gladnjikā*.

Drăgunovac je ime predjela istočno od *Sùtikvē* nejasne etimologije. Moguće je da je toponim fitonimnoga postanja prema biljci *Dispyros* domaćega naziva *dragun*. Riječ je o divljem *kostrišu* koji obilato raste na tome području (tal. *dragone* < lat. *draco* ‘zmaj’²⁴). Sufiksi -*ov* i -*ac* upućuju na posvojnost i na supstantivizaciju pridjeva iz toponomastičkoga znaka. Međutim, u današnjem govoru *Mràvinācā* za tu je biljku u upotrebi jedino naziv *kòstriš*. Ime je, stoga, možda motivirano osobnim imenom, odnosno prezimenom *Dragun*, koje danas u Hrvatskoj u najvećem broju nalazimo u Splitu.

Drăžica je ime predjela deminutivnoga oblika nastalo konverzijom apelativa *draga* i označuje konfiguraciju terena, odnosno dugu šumovitu udolinu koja se proteže prema jugoistoku od naseljenoga dijela mjesta. I *Draga* i *Dražica* te *Dražina* česti su toponimi na našem priobalju, a u *mràviⁿskōm* govoru apelativ je u aktivnoj upotrebi.

¹⁸ Na zemljovidu iz 1851. godine, predio je zabilježen kao *Docich*.

¹⁹ Usp. Skok 1950: 187; Šimunović 2005: 234–235.

²⁰ v. Skok 1971: 428.

²¹ Usp. Skok 1971: 428.

²² Na zemljovidu iz 1851. godine predio je zabilježen kao *Dracevaz*.

²³ v. Skok 1971: 429.

²⁴ v. Skok 1971: 442; Battisti, Alessio 1975: 1391.

Dŕnasove njīve ime je nekadašnjih polja u *Stârome gāju*, „od Lózine drægē prèma Májdenu“. Odnosi se na teren u vlasništvu *mràviⁿskē* obitelji *Drnas*. Prezime dosad nije protumačeno i neslavenskoga je podrijetla, zasigurno korijena iz albanske i vlaške antroponimije.²⁵ Područje je nekada bilo obrađeno i zasađeno vinogradima, a danas je tu borova šuma. Ispitanici kazuju kako su tu iz tla izbijali stari trsi loze te da je teren bio „ùlatican“, odnosno da je padina bila uređena tako da je suhozidima teren poravnat i podijeljen u više manjih obradivih parcela. Riječ je o dvorječnoj sintagmi nastaloj konverzijom antroponima i apelativa (prasl. i csl. *niva*²⁶).

Gāj je ime predjela obrasloga borovom šumom na krajnjem sjevernom dijelu mjesta, nastao konverzijom apelativa *gaj* (prasl. **gajb*²⁷). Zajedničko je ime za zapadniji *Mlâdi gāj* i istočniji *Stâri gāj*²⁸, odnosno mlađu i stariju borovu šumicu. U toponimiji je čest i obično se odnosi na mladu uzgojnu zajedničku šumu.

Gladnjíci su polje, koje se nalazi sjeverno od Kamena, metaforičnoga imena koje se odnosi na poljoprivredu, odnosno osobitost i izgled terena.²⁹ Naime, ispitanici navode da je zemljište toliko neplodno (riječ je o krškome terenu) da su loši pri-nosi usjeva vlasnike ostavljali gladnima (prasl. **goldb*³⁰). *Glad*, *Gladnica*, *Gladuša*, *Gladuše*, *Gladušine* uobičajeni su toponimi za neplodna zemljišta u našoj toponimiji (Skok 1950: 65, 119, 136, 137). Na obližnjem Braču nalazimo toponim *Gladnik* iste motivacije. U govoru starijih mještana čuje se i *Gladnjíki*, bez provedene sibilizacije.

Glâvica je današnje središte mjesta na kojem je mjesni park, škola, *zôg* za balote i trgovina. Toponomastička je metafora od apelativa *glava* (prasl. **golva*³¹), a označuje uzvišeni predio na „vrhu“ staroga dijela mjesta. Vrlo je čest toponim kojim se naznačuje konfiguracija terena.

Glâvičīne je ime predjela na samome sjeverozapadnom ulazu u mjesto na kojem je pronađeno jedno od najvećih do sada poznatih starohrvatskih groblja, datirano u 9., odnosno 10. stoljeće.³² Ime je toponomastička metafora augmentativnoga množinskoga oblika čime se ukazuje na izgled terena. Ovim toponimom obično se imenuju uzvisine i čest je u našoj toponimiji.

Grêčice su predio metaforičnoga imena na rubnome sjevernom dijelu mjesta. Riječ je o konverziji apelativa *gredica* (prasl. **grêda*³³) u značenju ‘lijeha’. Odnosi se na

²⁵ v. Šimunović 2008, I: 41–42.

²⁶ v. Skok 1972: 530.

²⁷ v. Skok 1971: 544.

²⁸ Na zemljovidu iz 1851. godine predjel je zabilježen kao *Stari Gay*.

²⁹ Skok (1972: 198) navodi kako se brački toponim *Gladnik* odnosi na škrapasto zemljište.

³⁰ v. Skok 1971: 564.

³¹ v. Skok 1971: 566–567.

³² O tome više u Piteša – Marijanović – Šarić – Marasović 1992: 95–185.

³³ v. Skok 1971: 614.

odijeljene parcele obrađene zemlje na kojima se uzgajalo povrće. Zbog pojednostavljenja izgovora došlo je do pokraćivanja (**Gredičice* > **Gredčice* > *Grečice*).

Gúvno je ime uzvišenoga predjela u mjestu nastalo konverzijom apelativa *gumno* (prasl. i csl. *gumьno*³⁴), a označuje mjesto na kojemu se vršilo ili mlatilo žito. Kao poljoprivredni termin čest je u našoj toponimiji. Nalazi se u najstarijem dijelu mjesta, „kraj Peròševi' kúća“. Kao apelativ još je živ u mjesnome govoru.

Jêlčka je ime polja na jugoistočnim padinama podno mjesta. Deminutivnoga je oblika i nejasne etimologije. Moguće ju je potražiti u hipokoristiku osobnoga imena *Jelena* – *Jela*, *Jelka* ili prezimenu *Jelić*,³⁵ međutim, ispitanici ne mogu potvrditi takvo izvođenje. Kako je riječ o području u blizini prirodnih izvora vode, mišljenja smo da bismo toponim mogli povezati i sa starim nazivom za *johu* – *jelha*³⁶ (od starijega **jeoha* ← prasl. **eľxa*³⁷), pri čemu je, zbog nepoznavanja staroga apelativa, došlo do formiranja toponima tvorbenim nastavkom -*čka* koji upućuje na osobitost. Iste je motivacije mjesto *Jelsa* na otoku Hvaru.

Jïdro je predio jugoistočno od mjesta, nedaleko od *Trstenika*. Smatramo da je ime lokaliteta motivirano osobitostima tla konverzijom apelativa *jidro* ('jedro') prvotnoga značenja 'sinus, kao dio tijela oko pasa' (koji buja, napuhuje se) (prasl. **ëdro*, csl. *jadro* ≈ grč. *χάδρός*³⁸). Ime upućuje na tlo koje buja, odnosno ono koje je, vjerojatno, zbog okolnih prirodnih izvora, ponekad poplavljivalo. Iste je motivacije i ime obližnje rijeke *Jadro*.

Karabáši/Kàrabáš ime je predjela zapadnije od novoga solinskog groblja. Riječ je o složenici turskoga podrijetla – *kara* (tur. *kara*) u značenju 'crn' (Skok 1972: 46) te *baša* (tur. *baş* 'prvi', 'početak'; 'glava') u značenju (u Osmanskome Carstvu) 'poglavar', 'starješina'; 'odličnik', 'prvak', 'zapovjednik', 'gospodar' ili kao druga sastavnica složenica i izvedenica: 'glavni', 'najstariji', 'najbolji' (Skok 1971: 117–118, HER 2002, 2004, 1: 255–256), koja je na našim prostorima sačuvana i kao prezime *Karabašić*. Međutim, nejasno je je li toponim antroponimnoga postanja. Danas se, gubljenjem povezanosti s izvornim značenjem toponima, taj predio u govoru pokraćeno zove *Bášini*, dok je na novijim katastarskim mapama zabilježeno *Karabaš*.

Kàtriga je ime terena ukolo okuke prema susjednome mjestu *Kučine*. Toponim je metaforičnoga podrijetla, nastao konverzijom apelativa *katruga* (dalmat. **carèga* < lat. *cathedra* < grč.) 'sjedalica' (Skok 1972: 63). Može se uzeti u obzir i zamjena na -*dra*- > -*cra* u kslat. *catecra* > *katruga* (Skok 1972: 63). Teren je dobio

³⁴ v. Skok 1971: 633.

³⁵ Toponim *Jelinjok*, antroponimnoga postanja, nalazimo na Braču.

³⁶ v. Skok 1950: 184.

³⁷ v. Skok 1971: 772; HER 2002, 2004–4: 363.

³⁸ v. Skok 1971: 768–769.

ime prema velikoj betonskoj klupi ukopanoj u stijenu koja se smatra „mejâšen“ što dijeli *Mràvince* od *KÛčînā*, na kojoj bi se mještani znali odmarati, osobito mladići i djevojke u šetnji prije mjesnoga plesa.

Kâva je ime lokaliteta na kojemu se nalazi kamenolom. Mještani je još zovu *Mràviⁿska kâva*. Riječ je o toponimu nastalom konverzijom talijanizma *kava*, kojim se nazivaju kamenolomi na Jadranu.

Klādīve je ime predjela jugoistočno podno mjesta. Toponim upućuje na prisutnost prirodnoga izvora vode. Etimologiju možemo izvesti iz prasl. **koldęcъ*, **koldędzъ*, odnosno apelativa *kladenac* ‘ograđeni izvor’, ‘studenac’, ‘zdenac’, ‘bunar’ (Skok 1972: 87) te glagola *klasti*, *kladem* (svesl. i prasl. **kold-*) ‘metnuti’, ‘vrći’, ‘teći’ ili (*is*)*kladiti* ‘(iz)liti’, ‘isuti’ (Skok 1972: 90).

Krânĉīči je toponim množinskoga deminutivnog oblika koji se odnosi na čitav dio mjesta – gornji, odnosno sjeveroistočni. Riječ je o poimeničenu pridjevu od *krajnji* (prasl. i csl. *krajъ*). U Lici je zabilježen istoimeni toponim i vezuje se uz značenje ‘katolik Hrvat’ (Skok 1972: 179) koje ne bismo mogli povezati s *mràviⁿskīm*. Ovdje je riječ o imenovanju mještana koji su ‘na kraju mjesta’, odnosno izvan staroga dijela *Mràvinācā*.³⁹

Krûg je ime većega predjela jugozapadno od mjesta, sjeverno od *Drăčēvca* i zapadno od *Plôčā*, uz današnju brzu cestu Split – Dugopolje, koji je nekada obuhvaćao polje i gaj, tj. šumu „dī su bīle sēoske zēmje“. Skok smatra kako je taj toponim nastao konverzijom (prasl. i csl. *krōgъ*) staroga slavenskoga apelativa za šumu koju su u tom značenju sačuvali još Rumunji (rum. *crîng* ‘šumsko drvlje’, ‘šuma’, ‘gaj’) (Skok 1950: 87, 89). Međutim, Šimunović, s druge strane, navodi kako se toponim *Krug* odnosi na morfološki oblik krša, odnosno ‘grumen’, ‘kamen’, ‘hrid’ (1972: 277; 2005: 239). Poslije je jednaka mišljenja i Skok (1972: 213) kada navodi da je ‘krug’ sinonim za ‘brježuljak’. Kako se taj predio nalazi neposredno istočno od *Sûtikve*, priklanjamo se takvu etimološkom izvođenju te smatramo da je moguće i da je *Krûg* stariji sinonimni naziv za kamenu hrid *Sûtikvu*.

Krûšĉīĉ je predio koji se nalazi „od *Sûtikve* prĉema mājdenskōj cĉsti“. Riječ je o predjelu na kojemu se nalazi brijeg duguljasta oblika. Kako se nalazi neposredno sjeveroistočno od *Sûtikve*, mišljenja smo da nosi ime deminutivnoga oblika jer je brježuljak manji od *Sûtikve* te bismo etimologiju izveli jednako kao za toponim *Krûg*.

Lătīĉine je ime predjela niže od predjela *Drăžica*, „niz Rogújeve“, na kojemu su „lătice zēmje“. U *mràviⁿskōm* govoru apelativ *lătica* pored značenja ‘listić cvjetne krunice’ (prasl. **lata* ‘mrlja’) ima i dodatno značenje drugoga korijena ‘stepenasto strmo poljoprivredno zemljište utvrđeno zidovima’, ‘vlaka’ (*latica* < *lastvica* < lat. *latus* ‘strana’, ‘pristranak’). Toponim je augmentativnoga množinskog

³⁹ Još je prisutno prijateljsko rivalstvo između *Dónĉīĉā* i *Krânĉīĉā*, npr. u nogometnim utakmicama o Svetom Ivanu i sl.

oblika, nastao konverzijom apelativa.⁴⁰ I u susjednome mjestu *Kùčine*, čija su polja također na padinama, postoji lokalitet *Lăstva* istoga postanja.

Lèdina je toponim na sjevernome dijelu mjesta dī su kipári“, nastao konverzijom istoimenoga apelativa (prasl. **leđo*⁴¹), sa značenjem ‘neorana, neobrađena ili neobrađiva zemlja gdje obično pase stoka’.⁴² Apelativ *ledina* (‘livada’) u aktivnoj je upotrebi u mjesnome govoru. Ime je lokalitet dobio zbog toga što je, prema kazivanju ispitanika, to oduvijek bila „ničija“ i neobrađena zemlja.

Lózina dràga je ime velike *drage* na krajnjem sjeverozapadnom dijelu mjesta, na području na kojemu je bila „kàva“, a danas je pod njom tunel. Antroponimnoga je postanja prema mjesnome prezimenu *Lozić*, nastalo kao obilježje vlasništva, a prostire se gotovo sve do Majdana.

Miloševa dràga/Miliševa dràga je ime potoka i *drage* na jugozapadu mjesta, antroponimnoga postanja prema hipokoristiku od osobnoga imena vlasnika *Milan* > *Miloš*.⁴³

Périna gòmila je ime *gomile* u dnu staroga dijela mjesta, istočno od *Sùtikve*, antroponimnoga postanja. Dvorječna je toponomastička sintagma u kojoj je prva sastavnica pridjevska izvedenica prema hipokoristiku imena vlasnika (*Petar* > *Pero*). U toponimiji, konverzijom apelativa *gomila* (prasl. **mogyla* ‘nadgrobní humak’⁴⁴) imenuje se obično kamenita uzvisina koja je često obredna.

Pètrčevci je ime polja južno od mjesta, zapadnije od *Gladnjikā*; vjerojatno antropotoponim nastao prema osobnome imenu *Petar* ili *Petrić*, odnosno vlasniku posjeda. Množinski oblik ukazuje na to da je antroponim postao toponimom. Neki mještani to polje zovu *Pètrčevica*, vjerojatno zbog sročnosti s toponomastičkim apelativom koji nosi obilježje – *latica*.

Pijaca je ime lokaliteta ispred mjesne crkve mletačkoga podrijetla (*piazza*). Ime upućuje na njegovu nekadašnju svrhu⁴⁵, a nastalo je konverzijom apelativa koji je danas u mjesnome govoru isključivo u upotrebi pri imenovanju ovoga lokaliteta. Inače se u značenju ‘tržnica’ u mjesnom govoru *Mràvinācā* redovito upotrebljava turcizam perzijskoga podrijetla *pazar* (tur. *pazar* ← perz. *bāzār*⁴⁶).

⁴⁰ v. Zelić-Bučan 1997: 15.

⁴¹ v. Skok 1972: 284; HER 2002, 2004, 5: 340.

⁴² Šimunović (2005: 240, 245) navodi kako se toponomastički apelativ *ledina* odnosi na obradivu površinu ‘ugar’, odnosno na jednogodišnji (ili čak dvogodišnji) odmor poljodjelskog tla sa svrhom da mu se obnovi plodnost) (prasl. **garb*). Međutim, u govoru Mravinaca *ledina* se uvijek odnosi na neobrađenu parcelu, uglavnom obraslu travom.

⁴³ Na zemljovidu iz 1851. godine predio je zabilježen jednako – *Miloševa Draga*.

⁴⁴ v. Skok 1971: 588.

⁴⁵ Nekada se na tome prostoru, o Svetomu Ivanu Svitnjaku, zaštitniku mjesta i patronu crkve, upriličivala prigodna trgovina vjerskim, sitnim kućanskim i ukrasnim predmetima. U posljednje doba taj je običaj obnovljen, mada nema ni prijašnji izgled ni važnost.

⁴⁶ v. Skok 1973: 625.

Pišët/Piščët je borovit predio nedaleko od *Tõrīna* „dì su dõjni kipári pa pût Kòsē, dī je ànšet“, sjeverno od mjesta. Ime onomatopejskoga podrijetla dobio je od glagola *pištati* (csl. *piskati* < ie. onomatopeja **pī-*), odnosno *zviždati*, *izvirati*⁴⁷, a odnosi se na predio s malim izvorom pitke vode koja izvire i teče iz omanje klišure, odnosno na mjesto gdje voda pišti. Toponim *Pišet* nalazimo jugoistočno od Obrovca i sjeveroistočno od Hrvaca pored Sinja, a na Braču (Šimunović 2005: 243) *Pišćenicu* i *Pišće* (s prelaskom **sk* > **šč*), također hidronime. *Pišćeti* su polja i ograde na Čiovu.

Plòće/Plòča je polje na jugozapadnim padinama mjesta, istočno od *Krûga*, čije je ime nastalo konverzijom apelativa. U našu toponimiju taj grecizam ušao je posredno i smatra se ostatkom iz dalmatoromanskoga jezika (dalm. **placca* ‘ploča’ < grč. *πλάξ* ‘plošni kamen’ < ie. korijena **plaq-*⁴⁸). Veoma je čest toponim na našoj obali i obično se odnosi na kvalitetu, odnosno sastav tla, tj. ime nosi zbog *ploča* koje se nalaze u terenu. Međutim, nakon obilaska toga područja, zaključujemo da ovaj toponim metaforičnoga postanja također ima podrijetlo u dalmatoromanskom jeziku, ali se odnosi na poljanu (dalm. **placca*⁴⁹), oveću zaran upadljivu u odnosu na okolni teren.

Pod Gùstirnõn je ime zemljišta na južnim padinama mjesta nedaleko od *Jèlčkē*. Riječ je o dvorječnoj sintagmi nastaloj konverzijom apelativa pod utjecajem dalmatoromanskoga jezika (dalm. *gustirna* < v.lat. **giusterna* ‘zdenac’⁵⁰) uz prijedlog koji smješta teren u odnosu na obližnju „gùstirnu“.

Pod Sùtikvõn (Pod Svetom Teklom) ime je područja koje se i nalazi pod *Sùtikvõm*.⁵¹ Ime je dvorječna toponomastička sintagma u kojoj se prvom sastavnicom diferencira položaj u odnosu na lokalitet identificiran drugom. Etimologiju vidi kod *Sùtikva*.

Pòdine je ime „läticā“ na jugoistočnome dijelu mjesta, u usjeku prema potoku/rječici *Vrilici*.⁵² U toponimiji se konverzijom ovoga apelativa (*podina* < prasl. i csl. *podъ*) obično označuje ravan teren na padinama, u podnožju brda⁵³, što odgovara izgledu toga predjela.

Pòtkuća je ime nekada nenaseljenoga dijela mjesta koji je prema svojoj osobitosti i dobio ime – nalazio se „pòd,kućan“ (‘ispod kùća’), a odnosi se na južni dio danas naseljenoga dijela mjesta. Toponim je složenica nastala prefiksalmom tvor-

⁴⁷ v. Skok 1973: 663–664.

⁴⁸ v. Skok 1973: 674.

⁴⁹ v. Skok 1973: 672–673.

⁵⁰ v. Skok 1971: 319.

⁵¹ Na zemljovidu iz 1851. godine predio je zabilježen kao *Pod Suttiquam*.

⁵² Na zemljovidu iz 1851. godine predio je zabilježen kao *Velike Podine*.

⁵³ v. Šimunović 2005: 241.

bom. Upućuje na smještaj lokaliteta te je uobičajen način imenovanja toponima istih osobitosti (*Podkućnica, Podkamen, Podkuk, Podkraj, Podkula* i sl.).

Podregújovac je ime predjela podno sjeverozapadnih padina brijega Sveti Petar, „s_vgōrnju strānu fērātē“. Nastalo je prefiksalmom toponomastičkom tvorbom spajanjem prijedloga i antroponima – mjesnoga prezimena *Rogulj* te upućuje na položaj. Zanimljivost koju navode ispitanici jest da je na tome predjelu sniman glasoviti film „Winnetou“.

Pòdspile je ime nekoliko terena na krajnjem sjevernom dijelu mjesta, poviše *Drāgē*. Ime je također nastalo prefiksalmom toponomastičkom tvorbom spajanjem prijedloga *pod-* i apelativa *spile* ‘špilje’ (grč. *σπήλαιον*⁵⁴). Naime, nad tim predjelom, a u podnožju jednoga od brježuljaka planine Mosor – *Svetoga Petra*, nalaze se „spile“ u krškome kamenjaru.

Pòdvōrnica je toponim na južnim padinama mjesta, a rezultat je prefiksalmno-sufiksalne tvorbe spajanjem prijedloga *pod-*, konverzijom apelativa *dvor* (prasl. **dvorь* ‘što je pred kućom, pred vratima, vani’) u značenju ‘njiva oko kuće’⁵⁵, ‘zemljište oko kuće’, ‘okućnica’ i odnosi se na terene unutar mjesta te sufiksom *-ica* kojim se ostvaruje poimeničavanje.

Pòpovac je ime polja nastalo proprijalizacijom apelativa *pop* (prasl. i csl. *popь* < stvnjem. *phaffo* ← grč. *παπάς*), što je vrlo česta pojava u toponomastici.⁵⁶ Međutim, motivacija pri imenovanju ovoga polja nije poznata.

Pòsrāč je ime područja na krajnjem južnom dijelu mjesta nastalo stapanjem latinske sintagme *post stratam (viam)* ‘iza popločana puta’ te njezinom preinakom zbog nerazumijevanja.⁵⁷ Na tome predjelu nalazio se istoimeni bunar.

Répjčevac je ime polja zootoponimnoga postanja prema ptici *vrabac* (prasl. **vorbь*⁵⁸), koja u govoru *Mrāvinācā*, s pojednostavljenjem suglasničke skupine uz prelazak skupine *ra > re*, glasi *rēbac*. Prema kazivanju ispitanika, nazvano je tako zbog jata vrabaca koja su se često okupljala na tome terenu. Ornitotoponimi česti su u našoj toponimiji, kao npr. *Kalebova stina* na Šolti, *Galebinjak, Kalebinjak* na Kakanju i *Galebina* na Šipanu, *Orlič* na pašmanskim otočićima, *Orlina* na Lastovu, *Sokol* na Zmajanu, *Vrana* nedaleko od Zadra itd.

Rojínovac/Rujínovac ime je područja mogućega fitonimnog postanja koje se nalazi neposredno zapadno od *Sùtikve*. Područje je to na kojemu obilno raste stablasti grm *Cotinus coggygria*, *Rhus cotinus* narodnoga imena *ruj*, *rujka* ili *rujevina* te je po njemu možda dobilo ime. Imenovanju pridjeva toponomastičkoga

⁵⁴ v. Skok 1973: 311.

⁵⁵ v. Skok 1971: 465–466.

⁵⁶ v. Skok 1973: 8.

⁵⁷ v. Zelić-Bučan 1977: 14 i Katić 1955: 144.

⁵⁸ v. Skok 1973: 615.

znaka pridonosi sufiks *-ac*. Etimologiju ne bismo potražili u apelativu *ruja* jer na tome području, ni prema sjećanju najstarijih mještana, nije bilo izvora vode. Međutim, kako se toponim nalazi uz *Sütikvu*, podno koje se nalazila crkva posvećena svetoj Tekli (koja još nije ubicirana), moguće je da se na tome području prije nalazilo pogansko svetište te da je riječ o toponimu imenovanu prema slavenskom bogu rata – *Rujevitu*. Tomu ide u prilog i to što obližnje brdo na istoku nosi ime boga *Peruna*, pandana boga *Rujevita*.⁵⁹ Uz to, na zapadu, na planini Kozjak, nalazimo brdo *Borun* koje se nekada nazivalo *Perun*.⁶⁰ Također, inače je uobičajen kontinuitet svetišta, odnosno građenja crkava na posvećenome terenu.⁶¹

(Nä,Skalice) Skalice ime je područja „išpo Mârovicâ“, na južnim padinama mjesta.⁶² Deminutivni oblik toponima upućuje na to da je njime obuhvaćeno više manjih „lâticâ“ zemlje, a ime metaforičnoga postanja nastalo konverzijom apelativa *skale* (tal. *scala* ‘ljestve’; *scalino* ‘stepenica’ ← lat. *scalae* ‘ljestve’⁶³), upućuje na konfiguraciju terena koja je strma i stepenasta.

Spile je predio na zapadnim padinama brijega Sveti Petar, sjeverno od mjesta, a ime je dobio prema spiljama koje se tu nalaze.

Stagnje je ime puta zapadno od *Sütikve*. Toponim je množinskoga oblika, a podrijetlo mu ukazuje upravo na ono što obilježava (csl. *stьgnâ*⁶⁴): ‘ulica’, ‘put’, ‘staza’, ‘cesta’. Taj apelativ izgubljen je i nepoznat ispitanicima. *Stagnja* je i ime stare splitske ulice.

Sütikva je ime kamenoga brježuljka, odnosno hridi s velikim križem na vrhu, nekadašnjega crkvenog posjeda, podno kojega se nalazila Crkva sv. Tekle⁶⁵ (grč. *Thékla* < *Theókleia* ‘koja je božja slava’; < *theós* ‘bog’ + *kléos* ‘slava’⁶⁶), posvećena prvotno i sv. Ivanu Krstitelju. Poznata je iz 13. stoljeća⁶⁷, a prvi se put spo-

⁵⁹ Domagoj Vidović (2010: 308) navodi kako toponime *Rujnica* nalazimo u Neretvanskoj krajini i Popovu te da njihov položaj na istaknutim vrhuncima i blizina drugih lokaliteta imena uvjetovanih slavenskom mitologijom mogu značiti prežitke štovanja slavenskoga boga rata Rujevita.

⁶⁰ O štovanju boga Peruna i o ostatcima slavenskoga poganstva u toponimiji Kaštela vidi u Burić 2011.

⁶¹ Skok (1953: 61) smatra da se tragovi slavenskoga poganstva nalaze u imenu brda *Perun* te da se poganstvo na tom području, bez obzira na to što se nalazi blizu splitske i solinske metropole, moglo održati toliko dugo da je dalo ime toj uzvisini. Nastavlja da je to uz Porfirogenetov „regio paganorum“ jedini lingvistički dokaz za ostatak slavenskoga poganstva na Jadranu. Međutim, nalazimo još jedan na obližnjemu Kozjaku – brdo *Borun*. Mravinski bi toponim mogao biti još jedan u tome nizu, ako bi se potvrdila navedena etimologija.

⁶² O tome vidi i Zelić-Bučan 1997: 10.

⁶³ v. Battisti, Alessio 1975: 3365.

⁶⁴ v. Skok 1973: 324.

⁶⁵ Usp. Zelić-Bučan 1997: 16–7; Skok 1971: 351.

⁶⁶ v. Šimundić 1988: 335.

⁶⁷ O tome više u Piteša – Marijanović – Šarić – Marasović (1992: 95–185) i navedenoj biblio-

minje 1208. godine kao *H'lm (Hum)*.⁶⁸ Ime spada među brojne primorske toponime koji odražavaju romansko-slavensku srednjovjekovnu jezičnu simbiozu, oblikovane pomoću refleksa starodalmatskoga pridjeva *sanctus/sancta*, kao prvim dijelom složenice (*sut-/sta-*) kojoj je u drugome dijelu pridodano ime naslovnika crkve, redovito u hrvatskome obliku. Prema Skoku (1973: 365), ime je jedno od rijetkih toponima (uz *Sutomore* i *Sutimišćica*) nastalih od imenice ženskoga roda *sancta* < *sancta Tecla*.⁶⁹ Toponim se odnosi i na okolne terene.

Šimâtörje je apelativ⁷⁰ koji se u mjesnome govoru aktivno upotrebljava za *groblje*, a kao toponim odnosi se i na područje oko njega (mlet. *cimiterio* < lat. *coemētērium* < gr. *κοιμητήριον*, *ov*) 'groblje'⁷¹.

Taràbare je ime polja jugoistočno od naseljenoga dijela mjesta, „pût *Držicē*, pđviše *Trstenika*, dš se ižē pût *Gladnjikā*“. Nastao je konverzijom turcizma *taraba* koji se odnosi na drvenu ogradu oko posjeda ili dvorišta (tur. *taraba* ← (?) arap. *daraba*⁷²).

Ténte je ime predjela antroponimnoga podrijetla prema jednome od najstarijih *mràviⁿskīh* prezimena, na kojem članovi te obitelji i danas imaju posjede. „Tô su zâdnje kûće ù, mistu“, na njegovu južnom, odnosno jugoistočnom dijelu.⁷³

Tòrine je ime područja sjeverno od mjesnoga groblja, nedaleko od *Tùrskē kēsē*. Metaforičnoga je postanja, augmentativnoga oblika kojim se ostvaruje poimeničavanje (*tor* < prasl. **torь* 'staza') i u toponimiji se odnosi na poljoprivredne i pastirske uređaje (Skok 1950: 237), odnosno objekte (Šimunović (2005: 245) navodi da je *torina* 'vrt opasan zidom'). Na tome području, koje nije bilo poljoprivredno, stanovništvo je običavalo čuvati stoku, odnosno „blāgu“. ⁷⁴

Tòrski klánac je ime predjela, tj. *optine*⁷⁵ nedaleko *Tòrinā* i *Vilòbônjskog klánca*. Ime je pridjev prema apelativu *tor*, odnosno toponimu *Tòrine*. Toponim je

grafiji.

⁶⁸ O tome vidi više u Zelić-Bučan (1997: 12).

⁶⁹ Na zemljovidu iz 1851. godine predio oko *Sutikve* zabilježen je kao *Pod Suttiquam*, a na Caelergievome zemljovidu iz 1671. sam brijeg kao *Sutique*.

⁷⁰ Petrić (2008: 322) bilježi apelativ ženskoga roda *šemâtörje*. Imenice muškoga roda bilježe Berezina Matoković (2004: 901): *šimatôrij*, Magner – Jutronić (2006: 160): *šimatôrij*, a u *Rječniku bračkih čakavskih govora* Šimunović (2009: 151, 156, 159, 914, 919, 921) bilježi više oblika ovoga apelativa: *cimitêrij*, *čamatôrij*, *čematôrij*, *šamatôrij*, *šemâtôrij*, *šimatôrij*.

⁷¹ v. Skok 1971: 256; Boerio 1993: 172.

⁷² v. Skok 1973: 443.

⁷³ Na zemljovidu iz 1851. godine predio je zabilježen jednako – *Tente*.

⁷⁴ Na zemljovidu iz 1851. godine predio je zabilježen kao *Torine*.

⁷⁵ U mjesnome govoru Mravinaca „oputina“ je istoznačnica za 'fošu' (tal. *fossa*) i značenje joj se razlikuje od onoga ponuđenoga u rječnicima hrvatskoga jezika ('dugačak i dubok prokop za ula

zadržao prvotno značenje praslavenske imenice **torь* ‘staza’⁷⁶. Drugi član sintagme (prasl. **kolъьcbь*⁷⁷) upućuje na geografsko obilježje toponima, tj. kazuje da je to ‘uzak, dubok i dugoljast usjek strmih strana među brdima’.

Trbičevac je ime polja jugozapadno od mjesta. Etimologiju toponima možemo pronaći u glagolu *trijebiti* (stcls. *trěbiti* ‘čistiti’ < prasl. **terbiti*) prvotnoga značenja ‘krčiti’, što se očuvalo u apelativu *trebežina* u značenju ‘krčevina’ (Skok 1973: 501). U toponimiji se apelativ *trijebiti* obično odnosi na manje čestice ili krčevine po šumama. Tako bi se ime odnosilo na teren koji je krčenjem očišćen i pripremljen za poljoprivredu ili *krčevinu*, pri čemu sufixs *-ac* imenuje pridjev iz toponomastičkoga znaka.⁷⁸ Šimunović (1972: 200, 278, 279) navodi kako je u nekim toponimima s osnovom koja je u glagolu *trijebiti* ‘čistiti tlo za krčenje’ (kao npr. *Trbišnjak*, *Goj pod Trbišća*, *Tribjon*, *Trbišća*) prisutan prežitak slavenske mitologije, odnosno apelativ *treba* (‘žrtva’, ‘ono što bogovi trebaju’) te da su *trebišća* napuštena svetišta na kojima su se nekada prinobile žrtve⁷⁹. Međutim, to se ne bi moglo odnositi na *mràviⁿskī* toponim. Smatramo potrebnim napomenuti da je, prema mišljenju ispitanika, ovdje riječ o fitotoponimu prema biljci *bokvici* (lat. *plantago lanceolata*) koja raste na tome području, a u govoru *Mràvⁿnācā* naziva se *trpac*, gdje je pri imenovanju radi pojednostavljenja izgovora došlo do jednačenja po zvučnosti i umetanja samoglasnika (**Trpac* > **Trpčevac* > **Trbčevac* > *Trbičevac*). Međutim, takvu etimologiju smatramo najmanje vjerojatnom.

Trstènik je ime potoka i polja na jugoistoku podno mjesta, na vlažnome području podno *Tarābārā*. Ime je fitotoponim, pridjevsko izvedenica prema biljci *trska* (prasl. **trěska*, **trьska*) i vrlo je čest na našoj obali (Skok 1950: 177).⁸⁰ Sufiks *-ik* upućuje na svojstvo, odnosno kazuje da je to mjesto na kojemu raste ili je rasla trska.

Türskā kēsa je predio sjevernije od *Pòdspīlā*, prema današnjoj brznoj cesti Split – Dugopolje. Toponim je dvorječna sintagma kojoj je prva sastavnica pridjev, a druga metafora nastala konverzijom apelativa. Prema kazivanju ispitanika, predio je dobio ime prema svojem obliku, udolini nalik na *kesu* (tur. *kese* ‘(nar. *kīše*) ← perz. *kīse*⁸¹) i pridjevu jer su se, u svoje vrijeme, tuda, s područja Klisa, znali spustiti Turci.

zak mora i zaštitna luka za brodice’) i ima značenje ‘kanal za oborinske vode uz cestu ili put’, odnosno, u ovome slučaju ‘staza pored glavnoga puta’.

⁷⁶ v. HER 2002, 2004, 11: 89.

⁷⁷ v. Skok 1972: 88.

⁷⁸ Usp. toponime *Trebišće*, *Trebljevine*.

⁷⁹ Burić (2011: 68, 69, 71) smatra da je takva postanja i toponim *Tribižine* u Kaštelima.

⁸⁰ Na zemljovidu Mravinaca iz 1851. godine predio je zabilježen kao *Terstenik*.

⁸¹ v. Skok 1971: 355; HER 2002, 2004, 5: 86.

Vènduša je ime potoka i predjela jugozapadno podno mjesta, gdje su brojni prirodni izvori vode. Oblika je s karakterističnim sufiksom *-uša* koji ukazuje na pripadnost, položaj ili vrstu tla, a obično se pridijeva ženskim antroponimima. Ime je nejasna postanja.⁸² Međutim, mišljenja smo da bismo toponim najprije mogli povezati s podatkom da je oko 1144. godine svećenik Crnota oporučno ostavio splitskim benediktinkama svoju baštinsku zemlju Pod Kukom⁸³ („in loco qui sclavinica lingua Pot Cilco nominatur“) (CD, II: 55, 58)⁸⁴ i oblikom s becatizmom *v > b*: **Benedikuša* > **Benduša* > **Venduša* (‘zemlja benediktinki’).

Vilòbonja je ime predjela s prirodnim izvorom vode koji se nalazi na sjevernome dijelu mjesta, poviše *Gája*. Ime je nejasne etimologije. Mišljenja smo da je ono rezultat kompozitne tvorbe apelativa *vrilo* (prasl. i csl. *vřěti*⁸⁵) koji označuje mjesto nastanka tekuće vode i apelativa *banja* ‘lokva’ (tal. bagno ‘mjesto gdje se kupuje’, ‘uranjanje’) koji potječe od vulgarnolatinske riječi **banium* < klat. *balneum* u značenju ‘mjesto s prirodnom vodom’ i predlatinskoga je podrijetla, odnosno mediteranizam je grčkoga podrijetla (grč. *βαλανείον*)⁸⁶. Smatramo da je radi pojednostavljenja u izgovoru, disimilacijom došlo do današnjega oblika *Vilobonja* < **Vrilobonja*). Riječ je o kulturnome toponimu; mještani su svojedobno s izvora *Vilobonje* nosili vodu za potrebe kućanstava, odnosno „išli na vodu“. Kao toponim javlja se i *Vilòbõnjski klánac*, koji je bio put pored tupinoloma korištenoga za potrebe stare tvornice cementa „Split“ u „Májdenu“.

Vřilica je hidronim, ime potoka podno mjesta, „išpo Téntinī“, tj. „u Trsteníku“ i predjela oko njega. Nakon većih kiša tu je vidljiv izvor vode (*vřelo*, čak. *vrilo* < prasl. i csl. *vřěti*⁸⁷), koji se prema njezinu ušću spaja s rijekom Žrnovnicom. Deminutivni oblik toponima, odnosno tvorbeni sufiks *-ica* ukazuje na izgled, tj. umanjuje značenje osnove, dok ženski rod upućuje na starije eventualno postojanje dvorječne toponomastičke sintagme **Voda Vřilica* (‘voda koja izvire’).

Zàcrkva je ime predjela, nastalo prefiksalsnom tvorbom, u kojem prefiks *za-* označuje njegov položaj obilježen osnovom – nalazi se iza mjesne crkve (csl. *cirьky*, *crьky* < stvnjem. *chirihha* < grč. *κυριακόν*)⁸⁸). Naravno, imenovanje je prove-

⁸² Na zemljovidu iz 1851. godine predio je zabilježen kao *Vendufse*.

⁸³ Ovdje je riječ o zemljama na području današnjega mjesta Mravince (to su posjedi *Kladive*, *Brus*, *Jidro*, *Doc* i *Trstenik* (CD, II: 56)) u tadašnjem mjestu koje se u rukopisima naziva *Pod Cilco* (*Pod K'lkom*), a koje se i drugdje u literaturi zbog sličnosti imena naziva Kućine. Tako ga prenosi Katić (1928, 1955), Barada (1952: 27), a poslije i Šimunović (2005: 239). Međutim, mjesto Kućine nastalo je poslije, za vrijeme i nakon turske najezde na tome prostoru, a tek u 19. stoljeću naziva se današnjim imenom. O tome više u Zelić-Bučan 1997.

⁸⁴ O tome više u Novak 1926. i Ostojić 1963–1965.

⁸⁵ v. Skok 1973: 622–623.

⁸⁶ v. Battisti, Alessio I: 406; Skok 1971: 108.

⁸⁷ v. Skok 1973: 622–623.

⁸⁸ v. Skok 1971: 275; usp. HER 2002, 2004, 2: 189.

deno iz perspektive najstarijega dijela mjesta, jer je danas crkva gotovo u središtu mjesta.

Zaključak

Naselje na području današnjega mjesta Mravince, koje se nalazi oko 10 km sjeveroistočno od Splita, podno zapadnih padina Mosora, odnosno podno brježuljka Sveti Petar, starijega imena Hum, prvi je put spomenuto u dokumentima o zemljama u *Kučinama* i *Mravincima* 1144. godine kao – *Pot Cilco*, imenom metaforičnoga postanja. Dosada neobrađeni toponimi Mravinaca prikupljeni su isključivo terenskim radom te uspoređeni sa starim mapama kao i najnovijim bilježenjima katastarskih izmjera, a ukupno ih je 65.

Očekivano, najveći je broj toponima slavenskoga podrijetla (*Brûs, Jidro, Klädive, Lèdina, Pòdvòrnica, Tòrine, Vrìlica*), s neznatnim utjecajem romanskoga idioma (*Bénkinovac, Ànšet, Kàtriga, Sùtikva, Pijaca*), dok je blizina granice prodora Turaka uvjetovala nastanak i nekolicine toponima orijentalnoga podrijetla (*Karabáši/Kàrabāš*).

Zastupljeni su toponimi različite motivacije. Prisutna su toponomastička imena motivirana geomorfološkim odlikama kao *Ànšet, Dóci, Dòlac, Dräga, Drážica, Plöće/Plöča, Pòdine, Pòdspile, Spìle* koja se uglavnom još čuvaju u aktivnom leksiku. Osobitosti terena odražavaju toponimi *Drăčevac, Gladnjíci, Jidro, Trbičevac, Trstènik*, a nazive za vrstu stijenja toponimi *Brûs, Krûg, Krûšćić*.

Toponomastičke metafore (*Glàvica, Glàvićine, Kàtriga, (Nä,Skalice) Skàlice*) odražavaju oblik terena, dok hidronimijska imena svojim oblicima odražavaju krški teren, odnosno oskudne izvore pitke vode, a motivirana su većinom nazivima za vrelišta (*Vilòbonja, Vrìlica*), i onomatopejskoga postanja (*Pištêt/Pišćêt*) te imena spremnika za vodu kao npr. *Klädive, Pòd Gùstirnòn*.

Premda je riječ o mjestu koje je u prošlosti uglavnom bilo orijentirano na poljoprivredu, toponimi motivirani poljoprivrednom djelatnošću, odnosno njezinom odsutnošću kao *Grèčice, Lätíćine, Lèdina*, rijetki su. S druge strane, nije zanearena ni ostala ljudska djelatnost pa su tako imenovani i gospodarski objekti *Gûvno, Káva (Mràviⁿska), Taràbare, Tòrine* te oni javni na kojima se odvijao društveni život, *Pijaca*.

Toponimi određeni odnosom prema drugim oznakama jesu *Pod Sùtikvòn, Pòtkuća, Podregújevac, Pòdvòrnica, Pòsrăč, Zàcrkva*, dok je vremenski odnos među toponimima vidljiv jedino u primjerima *Mlâdi gâj* i *Stâri gâj*, a prostorni u primjerima *Dónćići* i *Krân'čići* koji se uvjetno mogu nazvati toponimima jer se odnose na čitave dijelove mjesta.

Toponimi koji čuvaju stara zaboravljena imena za putove jesu *Stâgnje, Tôrski klánac*, dok su povijesne prilike našle odraza u toponimima *Karabáši/Kàrabāš*,

Tùrskā kěsa, Vènduša. Odras su načina življenja na ovom prostoru i toponimi motivirani crkvenim, odnosno vjerskim građevinama i prostorima kao *Rojínovac/Rujínovac, Sùtikva* i *Šimàtôrje*.

Prikupljeni toponimi, osim što su najrječitiji znakovi u građenju spoznaja o jezičnim utjecajima, rasvjetljuju i povijesne prilike te živo govore o načinu i kontinuitetu života stanovnika na ovome području. Novo vrijeme donosi gubljenje autohtonoga govora jednako kao što se gube i sjećanja na imena pojedinih lokaliteta te razloge njihove imenovanja.

Literatura

- ANIĆ, VLADIMIR. 1998. *Rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- BABIĆ, STJEPAN. 1991. *Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku. Nacrt za gramatiku*. Djela HAZU, 62, Zagreb: HAZU.
- BARADA, MIHO. 1952. *Hrvatski vlasteoski feudalizam po Vinodolskom zakonu*. Djela JAZU, knj. 44. Zagreb: JAZU.
- BARIĆ, EUGENIJA i dr. 1995. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- BATTISTI, CARLO; ALESSIO, GIOVANNI. 1975. *Dizionario etimologico italiano*. Firenze: G. Barbera Editore.
- BEREZINA MATOKOVIĆ, DOBRILA. 2004. *Ričnik velovareškoga Splita*. Split: vlastita naklada.
- BOERIO, GIUSEPPE. 1993. *Dizionario del dialetto veneziano*. Firenze: Giunti.
- BROZOVIĆ, DALIBOR; IVIĆ, PAVLE. 1988. *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: JLZ „Miroslav Krleža“.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA. 1997. Hidronimi s motivom vrelišta na povijesnome hrvatskom prostoru. *Folia onomastica Croatica*, 6, Zagreb, 7–40.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA. 1999. Nazivi za blatišta i njihovi odrazi u hrvatskoj toponimiji. *Folia onomastica Croatica*, 8, Zagreb, 1–40.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA. 2003. Inojezični elementi u hrvatskome zemljopisnom nazivlju. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 12, Zagreb, 3–14.
- BURIĆ, TONČI. 2011. Perunovo brdo (monte Borum) – prilog poznavanju poganske slavenske toponimije u Kaštelima. *Starohrvatska prosvjeta*, III, 38, Split, 59–82.
- CODEx... 1904. *Codex diplomaticus Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, svezak II: Listine XII. vijeka: 1101.–1200. T. Smičiklas, ur. Zagreb: JAZU.
- CODEx... 1905. *Codex diplomaticus Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae*, svezak III: Listine godina 1201.–1235. T. Smičiklas, ur. Zagreb: JAZU.
- DAMJANOVIĆ, STJEPAN i dr. 2004. *Mali staroslavensko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Matica hrvatska.

- FRANČIĆ, ANĐELA; MIHALJEVIĆ, MILICA. 1997–1998. Antonimija u hrvatskoj ojkonomiji. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 23–24, Zagreb, 77–102.
- FRANČIĆ, ANĐELA. 2007. Uvid u hrvatsku toponimiju na sjeverozapadnoj međi. *Jezičkoslovni zapiski*, 13, 1–2, Ljubljana, 147–157.
- GLUHAK, ALEMKO. 1993. *Hrvatski etimološki rječnik*. Zagreb: August Cesarec.
- HER... 2002–2004. *Hrvatski enciklopedijski rječnik* 1–12 (Ranko Matasović, Ljiljana Jojić ur.). Zagreb: EPH, Novi Liber.
- KATIĆ, LOVRE. 1928. Sredovječno selo Prosik kod Solina. *Starohrvatska prosvjeta*, n.s. II, 1–2. Zagreb – Knin, 87–92.
- KATIĆ, LOVRE. 1955. Selo Kučine i trinaest isprava o Sutikvi. *Starohrvatska prosvjeta*, III, 4, Zagreb, 141–169.
- LISAC, JOSIP. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- MAGNER, THOMAS F.; JUTRONIĆ, DUNJA. 2006. *Rječnik splitskog govora*. Zagreb: Durieux; Dubrovnik: Dubrovnik University Press.
- MARASOVIĆ-ALUJEVIĆ, MARINA; LOZIĆ KNEZOVIĆ, KATARINA. 2011. Obalni toponimi otoka Šolte *Croatian studies review. Časopis za hrvatske studije*, 7, 1–2, Sydney, 389–443.
- MARASOVIĆ-ALUJEVIĆ, MARINA. 2012. *Imena Splitskana od postanka grada do kraja XVIII. stoljeća*. Split: Filozofski fakultet, Odsjek za talijanski jezik i književnost.
- MIKLOSICH, FRANZ VON. 1977. *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*. Wien: Scientia Verlag Aalen.
- NOVAK, VIKTOR. 1926. *Analiza razvoda zemalja manastira sv. Benedikta u Splitu: Territorium monasterii S. Benedicti. Post. a. 1119*. Split: Narodna tiskara.
- OSTOJIĆ, IVAN. 1963.–1965. *Benediktinci u Hrvatskoj i ostalim našim krajevima. II. svezak*. Split: Benediktinski priorat – Tkon.
- PETRIĆ, ŽELJKO. 2008. *Rječnik starih splitskih riječi i izraza*. Split: Naklada Bošković.
- PITEŠA, A., MARIJANOVIĆ, I., ŠARIĆ, A., MARASOVIĆ, J. 1992. Arheološka mjesta i spomenici. U: E. Marin (ur.). *Starohrvatski Solin*. Split: Arheološki muzej – Split, 95–185.
- POPIS STANOVNIŠTVA. 2011, Republički zavod za statistiku, Zagreb.
- PUTANEC, VALENTIN. 1976. Esej o jezičnom znaku i onomastici te o antroponimiji u Hrvatskoj. *Leksik prezimena Socijalističke Republike Hrvatske*. Zagreb: Institut za jezik, Nakladni zavod MH.
- RJEČNIK... 1991.–2001. *Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije*. I. i II. svezak. Zagreb: Staroslavenski institut.
- SKOK, PETAR. 1950. *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*, Zagreb: JAZU.
- SKOK, PETAR. 1953. Uslovi života glagoljice. *Slovo*, 3, Zagreb, 50–63.

- SKOK, PETAR. 1954. Pridjevske izvedenice od geografskih naziva. *Jezik*, III, Zagreb, 33–37.
- SKOK, PETAR. 1971.–1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. I–IV*. Zagreb: JAZU.
- ŠKRAČIĆ, VLADIMIR. 2011. *Toponomastička početnica: osnovni pojmovi i metoda terenskih istraživanja*. Zadar: Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja.
- SLOVNIK... 1958.–1994. *Slovník jazyka staroslověnského, Lexicon linguae palaeoslovenicae*. Praha: Nakladatelství československé akademie věd.
- ŠIMUNDIĆ, MATE. 2006. *Rječnik osobnih imena*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1972. *Toponimija otoka Brača. Brački zbornik 10*. Supetar: Skupština općine Brač. Savjet za prosvjetu i kulturu Supetar.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1985. Prvobitna simbioza Romana i Hrvata u svjetlu toponimije. *Rasprave Zavoda za jezik IFF*, 10–11, Zagreb, 147–200.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1986. *Istočnojadranska toponimija*. Sveučilišna naklada knj. 10. Split: Logos.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2005. *Toponimija hrvatskoga jadranskog prostora*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2008. *Hrvatski prezimenik: pučanstvo Republike Hrvatske na početku 21. stoljeća. I – III*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2009a. *Rječnik bračkih čakavskih govora*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2009b. *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- VAJS, NADA. 2003. *Hrvatska povijesna fitonimija*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2010. Pregled toponimije jugozapadnoga dijela Popova. *Folia onomastica Croatica*, 19, Zagreb, 283–340.
- VINJA, VOJMIROVIĆ. 1998. *Jadranske etimologije: Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku, I. A–H*, Zagreb: HAZU, Školska knjiga.
- VINJA, VOJMIROVIĆ. 2002. *Jadranske etimologije: Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku, II. I–Pa*, Zagreb: HAZU, Školska knjiga.
- VINJA, VOJMIROVIĆ. 2004. *Jadranske etimologije: Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku, III. Pe–Ž*, Zagreb: HAZU, Školska knjiga.
- VUKOVIĆ, SINIŠA. 2001. *Ričnik sělašķęga gŏvora*. Split: Laus.
- ZELIĆ-BUĆAN, BENEDIKTA. 1996. *Popis pučanstva splitske nadbiskupije 1725. g.* Split: Izdanja Historijskog arhiva u Splitu, 6, 257–296.
- ZELIĆ-BUĆAN, BENEDIKTA. 1997. *Od Kuka do Mravinaca. Predpovijest i povijest sela Mravince*. Split: KUD „Zvonimir“ Mravince.

The toponymy of Mravince

Abstract

This paper examines and describes the etymology of the toponymy of *Mrāvīnce*, a suburb of Split. It is the result of field research obtained through interviews with numerous respondents. It provides an etymological survey of the toponymy of *Mrāvīnce*, which has as of yet been neither thoroughly described nor discussed. The obtained results have been analyzed and assessed using the descriptive method, and subsequently compared to cadastral data.

The present research represents an overview of the basic features of the dialect of *Mrāvīnce* in accordance with several previously determined criteria, including the underlying languages criterion in combination with the structural and semantic classification of toponyms. The paper offers both an inventory and the etymology of the collected toponyms, including toponyms from the surrounding area.

The toponyms of *Mrāvīnce* (such as *Brūs*, *Gâj*, *Gladnjīci*, *Gúvno*, *Krüşćić*, *Pòdine*) are mostly of Slavic origin, whereas Romance toponyms are less numerous, dating from the Romance pre-Slavic period (such as *Lătīćīne*, *Pòsrāć*) as well as the Dalmatian-Romance period (such as *Kàtrīga*, *Sùtikva*). The presence of more recent Venetian and Italian toponyms (such as *Ānšet*, *Bâmbino*, *Kâva*, *Pijaca*) has also been detected, not excluding the presence of toponyms of oriental (such as *Demèruša*, *Karabášī/Kārabāš*, *Tarābare*) and Greek origin (such as *Spīle*). The toponyms of Slavic-Romance origin (such as *Bâmbin Pòtok*, *Vilòbonja*), Slavic-Dalmatian-Romance (such as *Pòd Gùstīrnōn*, *Pòd Sùtikvōn*) and Slavic-Greek ones (such as *Pòdspīle*) have been classified and described as combined toponyms.

Ključne riječi: Mravince, dijalektologija, etimologija, leksik, toponimija

Key words: Mravince, dialectology, etymology, lexis, toponymy

KRISTINA MIOČIĆ

Velebitska 2, HR-23000 Zadar

kmioic2@net.hr

TOPONIMIJA BAŠKIH OŠTARIJA

Ovim istraživanjem željeli smo, prije svega, sustavno popisati toponime Baških Oštarija te ih objaviti kako bi se otrgli zaboravu, ali i na jezičnoj razini posvjedočiti lički štokavsko-ikavski govor kakav je zasad zapisan u knjigama i radovima Marka Čuljata, Ivana Milkovića, Stjepana Pavičića, Milana Japunčića i Grgura Budislava Tomljenovića. Istraživanje je provedeno uglavnom na terenu u kontaktu s izvornim govornicima – informatorima, a tek manji dio u različitim gradskim i državnim ustanovama. Prikupljeno je ukupno 165 toponima. Toponimija Baških Oštarija je hrvatska, osim jednoga turcizma (*Ālaginac*) i jednoga romanizma (*Oštarije*).

1. Uvod

Baške Oštarije jedno su od najviših stalno naseljenih mjesta u Hrvatskoj. Iako u podjeli¹ Velebita (na njegov sjeverni, srednji, južni i jugoistočni dio) predstavlja ju granicu između srednjega i južnoga Velebita, u svijesti govornika najviše pripadaju Lici. Takva podijeljenost vidljiva je i u svakodnevnome funkcioniranju naselja; tako Baške Oštarije² administrativno pripadaju općini Karlobag, ali poštanski se promet odvija preko Gospića (odnosno pošte u Brušanima, zapadnome gospićkom predgrađu). Župni ured kojemu pripada oštarska crkva sv. Elizabete također se nalazi u Karlobagu, ali smrtovnice se podižu u Matičnome uredu Gospić.

Takva podvojenost, dakako, ima svoje korijene i razloge. Oštarije se nalaze na 924 – 940 m nadmorske visine (ti podatci ovise o mjestu izmjere), na 20. kilometru ceste Gospić – Karlobag iz smjera Gospića, odnosno na 18. kilometru iste ceste iz smjera Karlobaga. Naselje je smješteno uz rub krškoga Oštarskog polja, dugačkoga oko 4 km i širokoga 1 km, koje je u prošlosti hranilo mnogobrojne oštarske obitelji. No prema popisu iz 2001. godine u Oštarijama je živjelo 30 stanovni-

¹ Takvu podjelu predlaže dosad najsustavniji objavljeni planinarski vodič po Velebitu (Čaplar 2001: 8).

² U daljnjem tekstu *Oštarije*.

ka uglavnom starije životne dobi.³ Ta podvojenost očituje se i u tome što Ličani i danas Oštarce smatraju Podgorcima, dok Podgorci (stanovnici podvelebitskoga dijela jadranske obale) njih smatraju Ličanima. Uvjerljivo najveći broj stanovnika preziva se Prpić, a od bunjevačkih prezimena u Oštarijama su zastupljena prezimena Baburić, Brkljačić, Miletić, Polić i Šikić (v. Pavelić 1973: 14).

O toponimiji Baških Oštarija može se čitati uglavnom u putopisnoj literaturi koja je po svojim obilježjima osobna i često bez znanstvene podloge (v. Forenbacher 2000. te Rukavina 1979.). Nešto je točnija, ali ipak nije znanstvena, planinarska literatura⁴. Jedinim znanstvenim radovima o Oštarijama mogu se smatrati *Baške Oštarije i šira okolica* (Rukavina 1991.) i *Rimskom cestom preko Velebita* (Prpić 2008.). Ti su radovi nastali kao rezultat znanstvenih istraživanja na samome terenu i u arhivima te suradnje s članovima akademske zajednice. Stoga se ovaj rad može smatrati tek prvim pokušajem u nastojanju da se oštarska toponimija i naselje općenito, a osobito zbog svoje prometne i zemljopisne važnosti, temeljito istraže.

2. Kratka povijest Oštarija

Za vladavine Rimljana navedenim su prostorom prolazile rimske dvokolice povezujući Liku i Podgorje. U srednjem vijeku lokalitet je bio u posjedu obitelji Kurjaković, krbavskih knezova. Nakon povlačenja Turaka iz Like 1689. godine, zapovjedništvo Vojne krajine kojoj je 1713. godine pripao taj prostor, uočilo je njegove gospodarske i prometne mogućnosti te je u 1. polovici XVIII. stoljeća otvorena prva gostionica po kojoj je naselje i dobilo ime (mlet. *ostaria* – ‘gostionica, bir-tija, krčma’), a čija je svrha bila osigurati trgovcima iz Podgorja mjesto za odmor na putu prema Lici. S obzirom na razvoj prekovelebitske trgovine, a time i otvaranje većega broja gostionica, vlasti su na spomenuti prostor počele naseljavati hrvatsko bunjevačko katoličko stanovništvo uglavnom iz Podgorja, ali ljudi su teško ostavljali svoje tek ponovo stečene domove i selili se na planinu. No jedan dio ljudi je došao i stvorio sebi novi dom.

Pravi uzlet naselje je doživjelo u XVIII. i XIX. stoljeću otvaranjem triju cesta (*Karoline, Terezijane i Knežić-Kekićeve*) između Gospića i Karlobaga koje su otvorile put novomu naseljavanju. Rezultat tih promjena bila je izgradnja crkve i otvaranje škole potkraj XIX. stoljeća. No već s prelaskom u novo stoljeće skromno Oštarsko polje više nije moglo hraniti mnogobrojne obitelji te su mnogi otišli u Ameriku u potrazi za boljim životom, a dva svjetska rata i otvaranje Ličke pruge 1925. godine koje je prometna žarišta premjestilo dublje u Liku nepovoljno su utjecali na oštarsku demografsku sliku. U razdoblju od pedesetih do sedamdesetih

³ Do završetka ovoga rada potpuni podatci iz popisa stanovništva 2011. godine još nisu bili dostupni.

⁴ Čaplar (2001.), Poljak, J. (1929.), Poljak, Ž. (1976. i 1990.), Prpić (2008.).

godina XX. stoljeća Baške Oštarije posve su opustjele, tako da prema popisu stanovništva iz 2001. godine naselje broji tek 30 stanovnika. Danas se, s obzirom na raseljavanje autohtonoga stanovništva te utjecaj elektronskih medija, mjesto sve više pretvara u turističku oazu i izletišta za žitelje velikih gradova kojima se, zahvaljujući prometnoj infrastrukturi, približilo na dva sata vremena vožnje.⁵

3. Ciljevi i metodologija istraživanja

S obzirom na zemljopisni položaj, a naročito na izrazito negativne gospodarske i demografske prilike u Oštarijama, razlozi i ciljevi ovoga toponomastičkog istraživanja nametnuli su se sami. Glavni razlog bila je spoznaja da će se, s obzirom na dob i malobrojnost autohtonoga stanovništva, to neistraženo i neobjavljeno toponimsko bogatstvo posve izgubiti sa smrću posljednjega rođenog Oštarca, dakle kroz nekoliko desetljeća. Taj su strah dodatno pojačali i mnogobrojni primjeri internetskih stranica, blogova i katastarskih zapisa koji vrve netočnim toponimskim likovima (npr. *Ptičijak* umjesto *Tičijak*, *Brijeg* umjesto *Bríg*) i njihovim morfološkim paradigama, pa čak i općim informacijama, no neka to bude predmetom budućih istraživanja. Jedan je od ciljeva ovoga rada ispravno imenovanje lokaliteta obuhvaćenih terenskim istraživanjem. Budući da lokalno stanovništvo govori ličkom štokavskom ikavicom, imena lokaliteta otkrivaju značajke toga govora te su u tome smislu pravo jezično vrelo. Zbog nepovoljne gospodarske, a time i demografske slike Velebita, sve je manje govornika takve štokavske ikavice, a isti je slučaj i s toponimima. Zato je jednako važan cilj popisati toponimski korpus Oštarija te ga prvi put sustavno objaviti u znanstvenome časopisu. Budući da je lička toponimija općenito dugo bila izvan fokusa istraživanja, cilj ovoga rada jest svakako i dati doprinos njezinim budućim istraživanjima te pružiti materiju za usporedbu s toponimima drugdje u Lici. Zbog izostanka egzistencijalne i obrazovne perspektive za mlađe stanovništvo Oštarije, nekada stalno naselje, postupno postaju mjesto za odmor. To znači da ljudi iz većih sredina koji podrijetlom nisu vezani uz to područje, prepoznaju Oštarije kao utočište od suvremenoga načina života. Zbog njihova porasta i istodobnoga nestanka autohtonih Oštaraca, toponimski korpus neće samo nestati već će se, izložen isključivo alohtonim utjecajima, promijeniti te će se s vremenom stvoriti posve novi korpus koji će se nataložiti na ovaj izvorni oštarski. Stoga je vrlo važno da on ostane zabilježen i protumačen u svojem izvornom obliku na ličkoj štokavskoj ikavici. Toponimi su prikupljeni na području Oštarija u kontaktu s izvornim govornicima i njihovim potomcima u Splitu, Rijeci i Zadru⁶ tijekom 2007. i 2008. godine, a ubicira-

⁵ Za opširniji pregled oštarske povijesti vidi: Mažuran (2001.), Rukavina (1991.).

⁶ Kazivači: Lucija Prpić, Oštarije (1914. – 2008.), Milka Prpić, Rijeka (1953.), Mira Bura, Rijeka (1950.), Marko Miočić, Zadar (1947.), Matija Pažanin, Split (1953.), Mandica Dugac, Crikvenica (1945.). Svima njima velika hvala na uloženoj trudu, odvojenome vremenu i dobroj volji.

ni su također na terenu tijekom 2009. i 2010. godine. Zemljovidni su nabavljeni zahvaljujući Područnomu uredu Državne geodetske uprave u Gospiću te Središnjemu uredu u Zagrebu.

4. Osnovne crte oštarskoga govora

Budući da je ovaj rad toponomastički, a ne dijalektološki, u uvodu se prije obrade toponimskoga korpusa donosi kratak prikaz oštarskoga govora. Oštarski govor pripada štokavsko-ikavskim govorima zapadnoga štokavskog dijalekta. Uz Velebit i Liku takvih govora ima i u Gorskom kotaru, u Podgorju, na dalmatinske kopnu, u Baranji, u pojedinim mjestima na srednjodalmatinskim otocima, a izvan Hrvatske u nekim dijelovima Bosne, zapadnoj Hercegovini, Vojvodini, Mađarskoj i u trima selima u pokrajini Molise u središnjoj Italiji (v. Lisac 2003.).

4.1. Fonologija

4.1.1. Samoglasnici

Samoglasnički inventar oštarskoga govora čini pet samoglasnika: *a*, *e*, *i*, *o*, *u*, a svaki od njih javlja se u kratkim i dugim slogovima. Fonem *r* također je slogotvoran te se javlja u kratkim i dugim slogovima. Budući da je riječ o ikavskome govoru, starohrvatski fonem *jat* odrazio se kao /i/ (*Bríg*, *Brigòvi*, *Pòlic bríg*, *Rìpìšte*, *Vìnci*, *Ždrìlo*), iako se u svakodnevnome govoru čuju i ekavizmi (*cěsta*, *sěno*).

Od samoglasničkih zamjena uočene su:

a > *o*: *Povèljuša*⁷

i > *e*: *Ràkete*, *věše* (u značenju 'iznad')

e > *o* u instrumentalu jd. imenica muškoga roda čije osnove završavaju palatalom: *s nòžon*; *s kàjišon*.

Samoglasnički skupovi čuju se uglavnom u posuđenicama (*autòbus*, *prisàugat*), no najčešće se stežu u imenicama (*pòsā*, *zāva*) ili u muškome rodu glagolskoga pridjeva radnog čija osnova završava na *-a* (*čěkā*, *slùšā*, *dòrenā*) u korist prvoga samoglasnika. Zijev se izbjegava zamjenom *e* > *j* (*pètnajst*, *dvajspèt*) u brojevima ili samo umetanjem *j* u glagolskim pridjevima radnim čije osnove završavaju na *-e*, *-i* ili *-u* (*olādija*, *čùja ùzeja*). U skupu konsonant + *aj-* u određenim primjerima *ə* se reflektiralo kao *i*: *Zěčijak*, *Zěčiji vřtā*.

4.1.2. Suglasnici

Suglasnički inventar čine 24 konsonanta. Razlike između *č* (*Bàsača*, *Zěčijak*) i *ć* (*Čāćićka*) te između *dž* (*sindžir*, *dželādija*) i *đ* (*dóđi*) dobro su izražene. Fo-

⁷ U radu foneme /x/, /ž/, /ǰ/, /š/, /ń/ u terenskim podatcima ne donosimo uobičajenim dijalektološkim znakovima, već ih bilježimo grafemima standardnoga hrvatskog jezika: h, dž, đ, lj, nj.

nem *h* oštarski govor ne poznaje (*strâ, grâ*), već na njegovu mjestu stoji *v* (*júva, krüv, küvat*). Fonem *f* katkad je zamijenjen s *v* (*vážõ, vrìgat*). Završno *-l* najčešće otpada, čime se finalni vokal produžuje (*vřtâ*), no *-l* se zadržava u kosim padežima (Gjd. *vřtla*, DLjd. *vřtlu*, Ijd. *vřtlon*), kao i u deminutivu (*vřtlic*) i augmentativu (*Vřtline*). Potvrđeni su i drugi slučajevi suglasničkih zamjena:

k > t: Sòkât

nj > lj: súmljat

m > n: u 1. l. jd. prezenta (vidîn, kòsîn) i u instrumentalu naglašenih (mènon, tòbon, nřîn, nřôn) i nenaglašenih zamjenica (năn, vãn, ìn)

s > š: šúšit

z > ž: kaživat

Potvrđeno je i otpadanje suglasnika:

sl > s: blăgosov

j > Ø: èdan.

Ima i primjera stapanja dvaju suglasnika u jedan (*hv > v. vála, vătâš*) ili otpadanja suglasnika *p* u konsonantskim skupinama *pt, pč, pš: Třčijak, čèla, šènica*. Imenica 'trošak' potvrđuje se u liku *stròšak*.

Potvrđena je desibilizacija ispred *i* u DL jd. ženskog roda: *u Liki, na nògi, pri rúki*.

Suglasnička skupina *dsk* ostvaruje se kao *ck: ljùcki*.

Jotacija je dosljedna: kaže se *ròđâk* i *něcâk*, a oblici *rodijak* i *netijak* nisu potvrđeni.

4.1.3. Prozodija

Lički govori kojima pripada i oštarski imaju vrlo složen naglasni sustav koji bi zahtijevao mnogo više prostora i pomniju analizu, pa će se autorica ovdje ograničiti samo na one njegove karakteristike koje može potkrijepiti primjerima iz materije koja čini okosnicu ovoga rada. Oštarski govor ima novoštokavsko naglašavanje s četiri naglasaka (˘ ˘ ˘ ˘). Zanaslasne su dužine izražene (*Gràbâr, Šipkâš*). Razlika između ˘ i ˘ nije uvijek sasvim jasna, a katkad se ista riječ može naglasiti na oba načina (*zèčiji* i *zèčiji*), što ovisi o govorniku. Naglasak se nalazi na proklitici uglavnom ispred riječi naglašenih silaznim naglaskom (*Nà kruški, ù Bag*). Kratkouzlazni naglasak često se nalazi na drugome slogu (*Košànica, Kotàrina*), a u određenim se slučajevima čuvaju i stariji naglasci (*Kod stanóva*). Sufiksalne izvedenice zadržavaju naglasak riječi iz kojih su izvedene (*Àlaginac, Kârlička*), no potvrđeno je i drukčije (*Gràbâr < grăb*). Kod jednosložnih riječi muškoga roda u N jd. naglašenih dugosilaznim naglaskom, naglasak u G jd. prelazi u dugouzlazni (*Gája*). Ako je naglasak višesložnih riječi muškoga roda u N jd. dugouzlazni, on će u G mn. prijeći u dugosilazni (*Oštàrac – Oštàracâ*). Isto vrijedi i za više-

složne umanjenice tvorene nastavcima: *-áarak*, *-éčak*, *-éljak*, *-énjak*, *-étak*, *-íčac*, *-íčak*, *-íćak*, *-úljak* (*Kučéljak* – *Kučéljākā*). Dvosložne bezafiksalne imenice ženskoga roda koje na prvome slogu imaju kratkosilazni naglasak, u Gmn. dobivaju dugosilazni (*Bāra* – *Bārā*; *Drāga* – *Drāgā*). U slučajevima kad je u N jd. kratkouzlazni naglasak na prvome, a zanaglasna duljina na drugome slogu, tada je u G jd. i G mn. na drugome slogu dugouzlazni naglasak (*Būnār* – *Bunāra*; *Bunārā*). Uvećanice tvorene sufiksima *-ina* ili *-ine* koje na prvome slogu imaju kratkouzlazni, u G mn. na prvome slogu dobivaju kratkosilazni naglasak (*Rèdine* – *Rèdinā*; *Stānine* – *Stāninā*) ili zadržavaju kratkouzlazni, što opet ovisi o govorniku.

4.2. Morfologija i sintaksa

Potvrđeno je postojanje kratke množine u svim padežima (NV *Pánji*, G *Pánjā*, DLI, *Pánjin*, A *Pánje*), no neke imenice imaju dugu množinu (*zěčevi*), a neke i obje (*vūci* i *vūkovi*).

Umjesto instrumentala u složenim toponimima koji sadržavaju prijedlog *pod* dolazi akuzativ (*Pod jāvōrje*, *Pod vřljike*).

Nastavci su ujednačeni u dativu, lokativu i instrumentalu u sva tri roda množine: tako u DLI mn. imenice muškoga i srednjega roda imaju nastavak *-in* (*Brigōvin* – *Brigōvin*; *Stāra Vráta* – *Stārin Vrátin*), a u DLI mn. ženskoga roda *-an* (*Položine* – *Položinan*).

U nekim toponimima složenima od prezimena i apelativa posvojnost se iskazuje vlastitom imenicom u N jd. (*Pōlič brīg*, *Přpic pōlje*).

Posvojnost se često izriče i svezom prijedloga *od* i genitiva (*Kūk od Kārline Plāne*).

Osobne zamjenice u oštarskome govoru glase: *jā*, *tī*, *ōn*, *ōna*, *ōno*, *mī*, *vī*, *ōni*, *ōne*, *ōna*. Upitna zamjenica za neživo jest *što*, a umjesto *zašto* upotrebljava se *jēre*. Neodređena zamjenica *neki*, *neka*, *neko* i neodređeni pridjev *nekakav*, *nekakva*, *nekakvo* stopili su se u oblik *nīkvi*, *nīkva*, *nīkvo*.

Infinitivni nastavci glagola su *-ti* i *-ći*, pri čemu finalno *-i* najčešće otpada, a isti je slučaj i s glagolskim prilogom sadašnjim (*nōsēc sēno iz Dūlibe, rādēc dřva u Jādičevcu*). Kod glagola II. vrste poput *krenuti* i *puknuti* umjesto infiksa *-nu* može doći *-ni-*, pa ti glagoli onda glase *krénit(i)* i *pūknit(i)*, a u glagolskome pridjevu radnom infiks može i ispasti u sva tri roda (*stēgā*, *stēgla*, *stēglo*). Glagolski pridjev trpni tvori se s pomoću nastavka *-t*, *-ta*, *-to* i u tim slučajevima izostaje jotacija (*nākrivīt*, *pōsvadīta*). Aorist se dobro sačuvao (*rěče*, *dóđe*). Present glagola *biti* glasi: *ěsan*, *ěsi*, *ěst*, *ěsmo*, *ěste*, *ěsu*, a glagola *ići*: *iđēn*, *iđēš*, *iđē*, *iđēmo*, *iđēte*, *iđū* (*u Jātare*). Kod 2. l. jd. imperativa nekih glagola čija osnova završava na *-i* gubi se dočeto *-j*, pa ti imperativi glase npr. *sākri* (*se u Ōmār*) i *pōpi* (*vōde s Pětrovca*). U prepričavanju prošlih događaja često se upotrebljava historijski im-

perativ („*Mî òdi pòd Kizu čúvat blâgo*“) koji može biti i obezličen („*U Nòžici se sádi kumpírâ.*“). Superlativni se prefiks *naj-*, osim pred pridjevima, upotrebljava i pred glagolima („*Jâ nâjvolîn vòde s Kòrane.*“).

Oštarski govor bogat je arhaizmima i lokalizmima poput *bãdnit(i)* ‘pokrenuti prepodom’⁸, *čeljáde* ‘čovjek; osoba; ljudsko biće’ (Čuljat 2009.), *gnjât* ‘potkoljenica’ (Čuljat 2009.), *kiselina* ‘napitak od fermentiranoga mlijeka, sličan jogurtu’ (Čuljat 2009.), *pricãparit(i)* ‘zakopčati, zavezati i učvrstiti’⁹, *prisivédit(i)* ‘nagorjeti odjeću na izvoru topline’ (Čuljat 2009.), *trãp* ‘hladna ostava za krumpir, obično iskopana u podu kuhinje’ (Čuljat 2009.), *varènika* ‘pomuzeno mlijeko koje je potrebno prokuhati’ (Čuljat 2009.), *zalèušit(i)* ‘opaliti (komu) pljusku’ (Čuljat 2009.), *zaspònjit(i)* ‘zakopčati gumbe’ (Čuljat 2009.), *zgúđat(i)* ‘zbijati šale i time uveseljavati društvo’ (Čuljat 2009.), kao i elementima iz drugih jezika. Među najbrojnijima su romanizmi koji su došli iz mletačkoga, npr. *bòcün* ‘velika boca za vino’ (Miočić 2011.), *pancèta* ‘slanina’ (Miočić 2011.), tršćanskog: *jòta* ‘jelo od graha, kiseloga kupusa i sušenoga mesa’ (Miočić 2011.) ili su kao dalmatski leksički ostaci s obale ušli u oštarski govor: *balàtura* ‘veranda na katu kuće’ (Miočić 2011.), *kàpula* ‘crveni luk’ (Miočić 2011.). Dobro su zastupljeni germanizmi: *špárat(i)* ‘štedjeti’ (Čuljat 2009), *špàrhet* ‘štednjak’ (Čuljat 2009), turcizmi *ájam* ‘dio konjske opreme’ (Čuljat 2009), te hungarizmi: *cünja* ‘stara krpa’ (Čuljat 2009), *víže* (od *vižla* – „pasmina psa“) (Čuljat 2009). Ima i latinizama *pátar* ‘svećenik franjevac’¹⁰.

5. Popis i opis toponima

Toponimija Oštarija gotovo je isključivo hrvatska, uz iznimku drugoga dije-la samoga ojkonima *Báške Oštàrije* koji je mletačkoga podrijetla. Ime prijevoja *Älaginac* turskoga je podrijetla s hrvatskim sufiksom *-ac*. Sva su ostala imena lokaliteta hrvatska. Budući da je lokalitet, koliko je autorici poznato, prije dolaska Bunjevaca bio nenaseljen, to bi objasnilo svega nekoliko nehrvatskih toponima u cjelokupnome korpusu i vrlo prozirne motivacije. Razgovorom na terenu s lokalnim govornicima (informatörima) prikupljeno je 125 toponima, a pregledom katastarskih zapisa još njih 40.¹¹ No budući da su sjećanja informatörâ zbog njihove starije životne dobi, ali i raseljavanja, izbljedjela, posve sigurno nije riječ o broju koji bi bio zatečen da se istraživanje obavilo prije. Toponimi koje su potvrdili informatöri akcentuirani su i, ondje gdje je to bilo potrebno, objašnjeni, te ubicirani na zemljovidu priloženome pri kraju rada. Toponimi koje navode katastarski

⁸ Riječ nije zabilježio Čuljat.

⁹ Riječ nije zabilježio Čuljat.

¹⁰ U Oštarijama liturgiju drže franjevci iz kapucinskoga samostana u Karlobagu čijoj župi pripada crkva sv. Elizabete u Oštarijama.

¹¹ Treba imati na umu da je riječ o lokalitetu koji zauzima površinu od samo nekoliko četvornih kilometara.

zapisi, a koje kazivači nisu sa sigurnošću potvrdili, navedeni su u zgradama, bez naglasaka i dodatnih pojašnjenja (osim onih spomenutih u tim zapisima).

Ālaginac – prijevoj (1234 m). Prema legendi, dobio je ime po Turčinu Al' agi koji je na tome mjestu poginuo pri turskome povlačenju iz današnjih Oštarija krajem XVII. stoljeća (Rukavina 1991: 12).

Ālanac – oranica

(*Babina njiva* – oranica)

(*Baćinka* – oranica)

Bàdanj – brdo¹²

Bãra – pašnjak uz baru

Barbàruša – oranica¹³

Bãrica – oranica u blizini omanje močvare

Bàsača – brdo (1089 m)

Bãške Oštàrije – d. mlet. *ostaria* – „osteria“ (Miotto 1984: 140); mlet. *ostarià* – ‘taverna; luogo dove si vende vino, si mangia e s'alloggia’ (Boerio 1829: 393). Devoto i Oli navode kako je ovdje riječ o izvedenici iz stfranc. *oste*, što je došlo iz lat. *hospes* – ‘gost, posjetitelj’ (Devoto – Oli 1997: 1346). Etnici: *Oštàrac*, *Āštàrka*. Ktetic: *òštàrski*, -a, -o.¹⁴ O toponimu *Bãg* Petar Šiumunović (2009: 241) kaže: »Spominje se već u antičkim pisaca kao *Vegium*. Prema potvrđenu lokativu iz 1640. *B'gu* rekonstruirao se nominativni oblik **Bbg*, G. *Bbga*. Nakon ispadanja poluglasa u slabu položaju nastaje teško izgovorljiv skup /-bg-/ pa se uspostavlja paradigma *Bag*, G. *Baga*. Grad se tako zvao sve do kraja XIX. stoljeća. Usporedi njemu pridruženo naselje *Bãške Oštarije*. Pripadao je plemićkim rodovima: Tugomirićima, Šubićima i Kurjakovićima. Nakon turskog paleža 1525. godine *Bag* obnavlja nadvojvoda Karlo 1579. pa se od iduće godine zove i *Karlobag*. To je ime prevladalo.«.

(*Beganuša* – oranica)

Bevânduša – oranica

Bijãce – uzvisina

Bilice – šuma

Biljevina – oranica

¹² *Bàdanj* ‘velika drvena valjkasta posuda za kiseljenje kupusa, držanje žita ili komljenje šljiva, sadržaja tristo do tisuću litara’ (Čuljat 2009: 22).

¹³ Motivirano osobnim imenom Barbara.

¹⁴ Čuljat (2009: 173) navodi ktetik *òštàrijski*, no informatori su, bez iznimke, naveli kako oni kažu *òštarski*, -a, -o.

Bláževa pàljevina – uzvisina

Brîg – brdo

Brigòvi – pašnjak; Informatori nemaju podataka o tome zašto se ravni pašnjak zove tim imenom.

Brkljâčuša – livada¹⁵

(*Budžak* – oranica)

(*Bukva* – pašnjak)

Bùljima – uzvisina; Vrlo čest toponim na Velebitu¹⁶.

Bùljimica – uzvisinica, mala buljima

Bùnār – bunar

(*Creмуšina* – čistik)

Cřkva – oštarska se crkva zapravo zove *crkva pohoda Marijina sv. Elizabeti*, ali Oštarcu je smatraju crkvom sv. Elizabete (*Lezàbete*) koja je ujedno i zaštitnica mjesta. Na blagdan Sv. Elizabete, 4. srpnja, ili prve nedjelje u srpnju, u selu se održava veliko slavlje. Ova današnja crkva obnovljena je u ljeto 1990. godine donacijama austrijskih vjernika, a uz nju nalazi se i poveći župni stan izgrađen dvije godine prije toga.

(*Crni vrh* – šuma)

(*Čaćić dolac* – čistina)

(*Čuljatuša* – čistina)

Čäćićka – oranica

Dánīnka – oranica¹⁷

Dóčić – oranica okružena s nekoliko uzvisina

Dokòzuša – oranica¹⁸

Dòlinica – oranica smještena u udolini okruženoj šumom

Dräga – livada

(*Dragine jatare* – čistik)

Drāžica – oranica

Dùboki vřtlić – oranica; Zove se tako jer je smještena u kotlini.

Dùboko – oranica, smještena u dubokoj dolini i ograđena zidom

¹⁵ Toponim je motiviran prezimenom *Brkljačić*.

¹⁶ *Bùljima* – ‘mala uzvisina’ (Čuljat 2009: 39).

¹⁷ Riječ je o motivaciji muškim imenom Dane.

¹⁸ Moguća je motivacija prezimenom *Dokoza* ili *Dokozić* (oba česta na Velebitu).

Dùliba – livada u dubokoj dolini¹⁹

Dùlibica – livada u manjoj dulibi; U stvarnosti *Dùlibica* je svojom površinom mnogo veća od *Dùlibe*.

Gâj – šumarak

Glàvičica – šuma

Gràba – jarak

Gràbār – kuk, visoka stijena bez biljnoga pokrova; Ime je dobio jer je na tome mjestu prije krčenja šume, a zatim i nestajanja tankoga sloja zemlje, postojala gusta grabova (*Carpinus betulus* L.) šuma.

Gròblje – mjesno groblje, smješteno iza crkve

Gúvno – oranica na kojoj se vršilo žito

Jàdičevac – šumovito brdo

(*Jadrina krčevina* – oranica)

Jàruga – usjek²⁰

(*Jasen* – oranica)

Jàtare – uzvisina na kojoj se nalaze ruševine pastirskih koliba²¹

(*Jazmakuša* – čistina)

Jèla – oranica; Na iskrčenoj i obrađenoj površini nalazi se jedno jedino stablo jele (*Abies alba*).

Jèlārje – brdo (1178 m)

Jürēlin vřtā – oranica

Jürkuša – oranica

Kàmenica – vrelo; *Kàmenica* je zapravo udubina u stijeni koja zadržava kišnicu (Čuljat 2009.), no semantičkim je pomakom to postalo ime za izvor. Riječ je, naime, o tome da je na krškim područjima koja propuštaju vodu umjesto da je zadržavaju, osobito za ljetnih mjeseci kad vlada suša, svaka kap vode predstavljala izvor preživljavanja.

Kàmenica – oranica, nazvana po istoimenom izvoru uz koji se nalazi

Kârlička – pašnjak²²

Kârlina plána – proplanak

(*Katunište* – čistina)

¹⁹ Dùliba – ‘šumska dolina, udolina’ (Čuljat 2009: 66).

²⁰ Jàruga – ‘1. udolina na padini kojom se slijeva voda. 2. korito potoka’ (Čuljat 2009: 98).

²¹ Jàtara – ‘stočarska koliba za zimovanje’ (Čuljat 2009: 98).

²² Toponim je motiviran osobnim imenom Karlo ili obiteljskim nadimkom Karličići.

Kàžīn – prijevoj

Kīza – brdo (1278 m) koje dijeli Oštarije od Dabara

(*Kod križa* – čistik)

(*Kod lokve* – čistina)

(*Kod mlina* – oranica)

Kod stanóvā – livada²³

Kòrana – bunar

Kòrana – oranica; Nazvana je po istoimenome bunaru uz koji se nalazi i iz koje-
ga se zalijeva.

Kòsica – manja uzvisina s ravnim platom na vrhu.²⁴

Košànica – visoravan²⁵

Kotàrina – ograđeni dio dvorišta i livadna površina u neposrednoj blizini kuće na
koju se (kolima) dovozilo pokošeno sijeno i slagalo u plastove (Čuljat 2009.)

(*Kratelji* – livada)

Křč – livada; Kad su krajiške vlasti u Oštarije prisilno naselile Bunjevce, dale su
im neograničeno pravo na krčenje dotad šumskih područja kako bi ih privukle
da u što većem broju nasele taj prostor i na njemu ostanu. Stoga postoji cijeli niz
toponima koji u svojoj osnovi imaju korijen *krč* i pripadajući glagol *krčiti*. Iskr-
čena područja uglavnom su se pretvarala u obradive površine, no kako je broj
stanovnika opadao, te su površine sve više zarastale, najprije u pašnjake, a zat-
im i u livade visoke trave.

Křčevina – livada

Křčevina Miletić – oranica; U prošlosti je pripadala obitelji Miletić.

Křčevinica – oranica

Křčiči – pašnjak; Sastoji se od niza manjih iskrčenih površina.

Krůška – oranica; Ime je dobila po jednome jedinom stablu kruške (*Pyrus com-
munis* L.) koje se ondje nalazi, a što je prilično neuobičajeno za taj povrtlarski
kraj.

Kučěljak – okuka na seoskome putu, nekadašnje sastajalište ljudi na putu prema
Stupačinovu ili Dabrima

²³ *Stān* je u prošlosti bila pastirska kućica građena u suhozidu u kojoj su obitavali pastiri koji
su iz naselja na nižoj nadmorskoj visini u toplijemu dijelu godine izgonili svoju stoku na više pred-
jele Velebita, gdje se, za razliku od primorske padine, ipak mogla pronaći ispaša. Stoga su se stano-
vi uglavnom podizali na površinama prekrivenima travom (Knifić Schaps 2001).

²⁴ *Kòsa* – ‘strmina, brdo’ (Čuljat 2009: 116).

²⁵ *Košànica* – ‘livada koja će se kositi za sijeno’ (isto).

Kùca kúme Gòginice – riječ je o napuštenoj i razrušenoj kući i povećoj okućnici, danas zarasloj u travu; Kuma Goginica (zapravo se zvala Marija Miletić) došla je nadimak po svojem suprugu (Josipu Miletiću) kojega je selo poznavalo pod nadimkom *Gòga*. Budući da nisu imali svoje djece, a bili su imućni, bili su kumovi gotovo svoj novorođenoj djeci u uglavnom siromašnome selu.

(*Latica* – livada)

Logòrište – šuma

(*Lokva* – napajalište)

Lùčica – oranica

Ljübica – brdo (1320 m)

Ljübica – potok ispod brda

Màrasòvka – oranica²⁶

(*Mejatovka* – livada)

(*Meraluša* – čistina)

(*Metla* – čistina)

Mùćuša – oranica

Napásalište – pašnjak

Nòžica – komadić oranice

Njivètina – livada

(*Njivica* – oranica)

Ògrada Bàburić – livada, v. *Ògrade*; Baburići su bunjevačko „pleme“ čiji se jedan dio naselio između vrela Petrovca i brda Kize (dvije najpoznatije orijentacijske točke toga područja).

Ògrade – niz oranica oko kojih su podignute ograde od suhozida ili pruća, a u novije vrijeme i od žice

Òmār – šumarak (Čuljat 2009)

(*Opuća* – livada)

Pálež – livada

Pánji – uzvisina; Na tome su se mjestu u prošlosti rušile bukve za daljnju obradu te su ostali samo mnogobrojni korijeni i panjevi stabala.

(*Peščènka* – livada)

Pètrovac – vrelo

Plána – uzvisina; Čuljat navodi kako je to ‘veća površina u planini bez šume’ (Čuljat 2009.) a u najvećem broju slučajeva riječ je upravo o uzvisini.²⁷

²⁶ Toponim je motiviran prezimenom *Maras* (često u Brušanima).

²⁷ Riječ je o vrlo čestome toponimu na Velebitu i u Lici.

(*Plančica* – livada)

Pòčezbina – oranica

Pod jàvòrje – uzvisina nad kojom se naginje javorova (*Acer pseudoplatanus* L.) šumica.

(*Pod kukon* – livada).

Pod vřljike – oranica ograđena drvenim vřljikama (motke kojima se zagrađuje vrt) (Skok 1973: 629)

(*Podić* – livada)

Pòlić brìg – brežuljak, nekoć u vlasništvu obitelji Polić

Položine – prijevoj; Ime je dobio po stepenasto položenim, nestabilnim kamenim pločama od kojih se sastoji i zbog kojih je vrlo nezgodan za prijelaz.

Pónor – livada

(*Popratnjak* – šuma)

(*Potoci* – livada)

Povèljúša – oranica

Prâzov stànić – napuštena nastamba i pripadajuća okućnica; *Prâz* u oštarskome govoru označava ovna spremnoga za rasplod (Forenbacher 2000: 49), što je ujedno bio i nadimak vlasnika stana.

Prístranak – uzvisina; Nalazi se *pri strani*, odnosno sa strane triju plodnih parcela zvanih *Tròlínka* na koje je očigledno bila usmjerena pozornost ljudi.

(*Proaluša* – šuma)

Pròsika – oranica

Proščàni vřtā – oranica; Vrt se naziva *proščànim* jer je bio ograđen *proščem*; ograđom od isprepletene pruća.

Přpić pòlje – veliko polje

Pût – glavni seoski put

Râjčèvka – livada

Ràkete – oranica; *Ràkete* (*Salix purpurea* L.) niske su grmolike vrbe (Čuljat 2009: 217) kojima je prije krčenja bilo prekriveno to područje.

Ravničica – oranica

Rèdine – nekoliko obradivih površina poredanih jedna uz drugu

Rìpište – livada; Tu se nekad sadila repa (*Beta vulgaris* L.) za ishranu svinja, no nakon odlaska ljudi taj se lokalitet prestao obrađivati i pretvorio se u livadu.

(*Ruja* – oranica)

(*Rupe* – oranica)

(*Rusovo* – čistina)

Slādovača – brdo (1214 m)

(*Smrčevica* – čistina)

Sòkāt – seoski put

Stànine – šuma

Stàra vràta – prijevoj koji se tako zove jer su „vrata“ preko neprohodnoga planinskog sedla izgrađena još u rimsko doba (Prpić 2008: 15), a 1968. godine izgrađen je i tunel ispod njih.

Stupàčinovo – zaselak

Stupànuša – pašnjak

Šikuša – oranica²⁸

Šipkāš – pašnjak; Na tome mjestu i danas rastu mnogobrojni grmovi šipka (*Rosa canina* L.).

Škr̃bina – drugo ime za brdo *Bāsaču*²⁹

Špílic plána – brdašce

Tičijak – oranica³⁰

Tòrina – uzvisina; Riječ je o nekoć velikome ograđenom prostoru za čuvanje ovaca koji je zbog sve manjega uzgoja stoke prenamijenjen u pretovarište drva.

Tràtina – oranica

Třn – oranica

Tròlínka – oranica; Sastoji se od tri reda (linije) obradivih površina odijeljenih suhozidom.

(*Trouglasta pod lokvom* – šuma)

(*Ulege* – oranica)

Ūže – oranica

Vèliki vřtā – oranica veće površine

Vèše rřvinā – pašnjak³¹

Vīnci – uzvisina; Biljni pokrov kojim je prekrivena ima oblik vijenca.

(*Vriline* – graba)

Vřšak – pašnjak

Vřtā Pilipov – oranica

²⁸ Toponim je motiviran prezimenom *Šikić*.

²⁹ Moguće od pridjeva *škr̃bav* – ‘neravan’ (Čuljat 2009: 240).

³⁰ Čuljat navodi kako *třčjak* može značiti i ‘ptičji izmet’ (2009: 254).

³¹ *Rivina* – ‘raskopana brina, strmina’ (Čuljat 2009: 216).

Vřtā pod kòsōn – pašnjak

Vřtline – oranica

Zěčijak – pašnjak

Zěčiji vřtā – oranica

Zeljānī vřtlic – oranica na kojoj se od davnih dana sadilo ličko zelje (*Brassica oleracea* L. var. *capitata*)

Ždrīlo – usjek

(*Žuljevac* – livada)

6. Strukturna klasifikacija

U ovu strukturnu klasifikaciju uvršteni su samo oni toponimi koje su kazivači – informatori potvrdili i za koje je, dakle, sigurno da su još u upotrebi. Među njima najbrojniji su jednorječni sufiksadni toponimi tvoreni najplodnijim sufiksima: *-ina/-ine* (12), *-ica* (10), *-uša* (9), *-ka* (6), *-ac* (4), *-je/-lje* (3), *-ak* (4), *-ača* (2), *-ić/-čić* (2), i *-ište* (2). Slijede zatim jednorječni bezafiksadni toponimi (23). Nešto su manje tvorbeno plodni uzorci dvorječnih složenih toponima: pridjev + imenica (10), imenica + imenica (5), prijedlog + imenica (4). Slijede jednorječni prefiksadni-sufiksadni toponimi (2), dok dva zabilježena trorječna uzorka: imenica + imenica + imenica i imenica + prijedlog + imenica, kao i dvorječni imenica + pridjev tvore samo po jedan toponim.

6.1. Bezafiksadni toponimi:

Bàdanj, Brîg, Bāra, Bùljima, Bùnār, Cřkva, Drāga, Dùliba, Gāj, Grāba, Gúvno, Jāruga, Jēla, Křč, Krūška, Ōmār, Plāna, Pónor, Pût, Sòkāt, Třn, Ūže, Ždrīlo.

6.2. Afiksadni toponimi

6.2.1. Sufiksadni toponimi tvoreni pomoću najčešćih sufiksa:

-ac: Ālaginac, Ālanac, Jādičevac, Pětrovac.

-ača: Bāsača, Slādovača.

-ak: Kučēljak, Tičijak, Vřšak, Zěčijak.

-ica (s deminutivnom funkcijom): Bārica, Bùljimica, Dòlinica, Drāžica, Dùlibica, Glāvičica, Kòsica, Křčevinica, Lùčica, Nòžica, Ravničica.

-ić/-čić(i): Dóčić, Křčići.

-ina/-ine (s augmentativnom funkcijom): Njivětina, Rèdine, Stānine, Tòrina, Vřtline.

-ina/-ine: Biljevina, Kotārina, Křčevina, Pòčezbina, Položine, Škr̄bina, Trātina.

-ište: *Logòrište, Rìpište.*

-je/-lje: *Gròblje, Jèlarje, (Pod) jàvòrje.*

-ka: *Čàćićka, Dáninka, Kârlička, Mârasòvka, Râjčèvka, Tròlínka.*

-uša: *Barbàruša, Bevànduša, Brkljàčuša, Dokòzuša, Jùrkuša, Mùćuša, Povèljuša, Stupànuša, Šikuša.*

6.2.2. Toponimi tvoreni pomoću prefiksa i sufiksa: *Napásalište, Prístranak.*

6.3. Tvorbeni obrasci složenih toponima:

a) dvorječni:

– imenica + imenica: *Krčevina Mìletić, Ógrada Báburić, Pòlić brìg, Přpić pòlje, Špílić plána.*

– pridjev + imenica: *Blázèva pàljevina, Dúboki vřtlić, Jùrèlin vřtā, Kârlina plána, Prâzov stānić, Proščānī vřtā, Stāra vrāta, Vèliki vřtā, Zèčiji vřtā, Zeljànī vřtlić.*

– imenica + pridjev: *Vřtā Pilipov.*

– prijedlog + imenica: *Kod stanóvā, Pod jàvòrje, Pod vřljike, Vèše rìvīnā.*

b) trorječni:

– imenica + imenica + imenica: *Kùća kúme Gòginice.*

– imenica + prijedlog + imenica: *Vřtā pod kòsōn.*

7. Motivacije

Potreba Bunjevaca, uglavnom doseljenih iz Podgorja, da se u kratkome vremenu prilagode novim uvjetima života rezultirala je jednostavnim, prozirnim imenovanjem lokaliteta i potrebom za njihovom maksimalnom iskoristivošću. O tome svjedoči i činjenica da je najveći broj toponima motiviran svojstvima tla i njegovim izgledom (21), gospodarskom iskoristivošću (15), zatim nazivima biljaka i životinja (12), odnosom prema drugim lokalitetima (5) te vodom kao izvorom života (4). O tome da do zemlje nije bilo lako doći na krškome Oštarskom polju te da su vlasnički odnosi bili jasno uređeni svjedoči velika skupina antroponimno motiviranih toponima (22). Kulturni i povijesni toponimi zastupljeni su tek u manjoj mjeri (4). Za tek 7 toponima nije utvrđena motivacija. Određeni broj toponima ostao je izvan klasifikacije. No i ovdje, kao i pri strukturnoj klasifikaciji, treba reći da su u obzir uzeti samo toponimi potvrđeni od informatora *in situ*, s obzirom na to da je istraživačica o njima u razgovoru mogla dobiti i dodatne informacije. Slijedi, dakle, popis prikupljenih toponima po osnovnim motivacijskim kategorijama:

7.1. Zemljopisna imena uvjetovana svojstvima tla

- a) zemljopisni termini u toponimiji: *Brîg, Brigòvi, Bùljima, Bùljimica, Dó-
čić, Dòlinica, Drăga, Drăžica, Dùliba, Dùlibica, Gâj, Glâvičica, Grăba,
Jâruge, Kòsica, Plâna, Ravničica, Ždrîlo.*
- b) toponimi s obzirom na izgled i oblik tla: *Bàdanj, Nòžica, Vînci.*

7.2. Toponimi motivirani nazivima bilja:

Grăbâr, Jèla, Jèlarje, Krùška, Ràkete, Rîpîšte, Šîpkâš, Tŕn, Zeljanî vŕtlić.

7.3. Toponimi motivirani nazivima životinja:

Tičijak, Zèčijak, Zèčiji vŕtâ.

7.4. Toponimi motivirani odnosom prema drugim lokalitetima:

Kod stanóvâ, Pod jàvørje, Prístranak, Vŕtâ pod kòsôn, Vèše rîvînâ.

7.5. Toponimi hidronimne motiviranosti:

Băra, Bărica, Bùnâr, Kòrana, Pónor.

7.6. Kulturno – povijesni toponimi kao odraz:

- a) društvenoga života: *Oštàrije;*
- b) duhovnoga života: *Cŕkva, Gròblje;*
- c) povijesnoga nasljeđa: *Stâra vrâta.*

7.7. Gospodarski termini

- a) poljoprivredni termini: *Dùboki vŕtlić, Njivètina, Vèliki vŕtâ, Vŕtline.*
- b) toponimi kao odraz procesa kultivacije i uređivanja zemljišta: *Kfč,
Kŕčevina, Kŕčevinica, Kŕčići, Rèdine, Tròlîna.*
- c) toponimi kao odraz čovjekove potrebe da zaštiti svoje vlasništvo:
Kotàrina, Ôgrade, Pod vŕljike, Proščànî vŕtâ, Tòrina.

7.8. Toponimi antroponimnoga postanja:

- a) Jednorječni: *Ălaginac, Barbăruša, Brkljăčuša, Dánînka, Dokòzuša,
Jŭrkuša, Kârlička, Mărasòvka, Pètrovac, Povèljuša, Šikuša.*
- b) Višerječni: *Bláževa pâljevina, Jŭrèlin vŕtâ, Kârlina plâna, Kŕčevina
Mîletiç, Kùca kúme Gòginice, Ôgrada Băburiç, Pòliç brîg, Prâzov stànîç,
Pŕpiç pòlje, Špîliç plâna, Vŕtâ Pilipov.*

7.9. Toponimi nejasne motiviranosti:

Băsaça, Bîjăce, Kăžîn, Kîza, Kuçèljak, Mùcuša, Pòčezbina.

8. Zaključak

Toponimija Baških Oštarija gotovo je u cijelosti hrvatska, izuzimajući toponime *Ālaginac* i *Oštàrije*, no i oni su u potpunosti prilagođeni hrvatskomu jezičnom sustavu, odnosno ličkoj štokavskoj ikavici kojom se govori u Oštarijama. Naglo naseljavanje i potreba da se u novoj sredini što prije organizira život rezultirali su uglavnom apelativnim toponimima jasne, najčešće sasvim prozirne motiviranosti. Budući da je prije dolaska Bunjevaca taj prostor bio nenaseljen te je bio samo prijevojem na putu s obale na kontinent, ovdje je riječ o prvome sloju toponimizacije jer su Bunjevci odmah morali prionuti kultivaciji prostora da bi mogli opstati na planini. Istraživanje oštarskih toponima provedeno je od 2007. do 2010. godine na samome terenu u kontaktu s lokalnim kazivačima, ali i s raseljenim Oštarcima u Rijeci, Zadru i Splitu. S obzirom na lošu gospodarsku i demografsku situaciju, kao i na određene trendove koji mijenjaju oštarsku jezičnu sliku te je sve više približavaju hrvatskomu standardu, toponime je bilo nužno zabilježiti i ubicirati da bi se ustanovilo postojeće stanje i odredilo polazište za moguća daljnja istraživanja.

Na kraju treba istaknuti kako se ovaj rad može smatrati tek prilogom proučavanju ličke toponimije, s obzirom na neistraženost cjelokupnoga velebitskog toponimskog korpusa. Negostoljubivi vremenski uvjeti koji istraživanje ograničavaju uglavnom na topliji dio godine, vrlo rijetka gustoća naseljenosti, te nedostupnost istraživačke infrastrukture razlozi su zbog kojih se istraživačima nije lako odlučiti za sustavni i multidisciplinarni rad na području Velebita. Ipak, razvoj planinskoga turizma i s njim povezane prometne mreže pobuđuje zanimanje kruga ljudi čiji će budući prilozi proučavanju doprinijeti boljemu upoznavanju Like i Velebita.

Literatura

- ANIĆ, VLADIMIR. 2003. *Veliki rječnik hrvatskog jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- BAŠIĆ, MARTINA. 2009. Crikvenička toponimija. *Folia onomastica Croatica*, 18, Zagreb, 1–52.
- BOERIO, GIUSEPPE. 1829. *Vocabolario del dialetto veneziano*. Venezia: Coi tipi di Andrea Santini e figlio.
- ČAPLAR, ALAN. 2001. *Velebitski planinarski put*. Zagreb: Hrvatski planinarski savez.
- ČERNELIĆ, MILANA. 2006. *Bunjevačke studije*. Zagreb: FF-press.
- ČILAŠ ŠIMPRAGA, ANKICA. 2007. Govor Krivoga puta kod Senja. *Fluminensia*, 19/1, Rijeka, 57–74.
- ČULJAT, MARKO. 2009. *Ričnik ličke ikavice*. Gospić: Lik@ press.
- DEANOVIĆ, MIRKO; JERNEJ, JOSIP. 1997. *Vocabolario italiano – croato*. Zagreb: Školska knjiga.
- DEVOTO, GIACOMO; OLI, GIANCARLO. 1997. *Dizionario della lingua italiana*. Firenze: Le Monnier.

- FORENBACHER, SERGEJ. 2000. *Iz velebitskog dnevnika*. Zagreb: vlastita naklada.
- FRAS, FRANZ JULIUS. 1988. *Cjelovita topografija karlovačke vojne krajine*. Gospić: Biblioteka Ličke župe.
- JAPUNČIĆ, MILAN. 1911.–1912. Osobine bunjevačkog govora u Lici. *Nastavni vjesnik*, 4, Zagreb, 266–273.
- JURIĆ, ANTE; VULETIĆ, NIKOLA. 2006. Toponimija naselja Sv. Filip i Jakov. *Folia onomastica Croatica*, 15, Zagreb, 81–112.
- KAPOVIĆ, MATE. 2006. Toponimija sela Prapatnice u Vrgorskoj krajini. *Folia onomastica Croatica*, 15, Zagreb, 113–131.
- KNFIĆ SCHAPS, HELENA. 2001. Pučka arhitektura na obroncima Velebita. *Senjski zbornik*, 28, Senj, 315–328.
- LISAC, JOSIP. 2003. Fonologija novoštokavskoga ikavskog dijalekta. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 29, Zagreb, 173–180.
- MAREVIĆ, JOZO. 2000. *Latinsko-hrvatski enciklopedijski rječnik*. Zagreb: Matica hrvatska.
- MAŽURAN, IVE. 2001. *Karlobag 1251. – 2001*. Osijek: Grafika.
- MILKOVIĆ, IVAN. 2009. *Lička štokavska ikavica*. Zagreb: Pergamena.
- MIOČIĆ, KRISTINA. 2011. Romanizmi u govoru Baških Oštarija. *Jezikoslovlje*, 12/1, Osijek, 51–74.
- MIOTTO, LUIGI. 1984. *Vocabolario del dialetto veneto dalmata*. Trieste: LINT.
- PAVELIĆ, RIKARD. 1973. *Bunjevci*. Zagreb: Orbis.
- PAVIČIĆ, STJEPAN. 1990. *Seobe i naselja u Lici*. Gospić: Muzej Like.
- POLJAK, JOSIP. 1929. *Planinarski vodič po Velebitu*. Zagreb: Hrvatsko planinarsko društvo.
- POLJAK, ŽELJKO. 1976. *Velebit: planinarsko-turistički vodič*. Zagreb: Planinarski savez Hrvatske.
- PRPIĆ, VLADO. 2008. *Rimskom cestom preko Velebita*. Zagreb – Baške Oštarije: vlastita naklada.
- ROGIĆ, PAVLE. 1963.–1964. Toponomastika ili toponimija kao grana lingvistike, njen predmet i metoda. *Jezik*, 11, Zagreb, 9–17.
- RUKAVINA, ANTE. 1979. *Velebitskim stazama*. Zagreb: Planinarski savez Hrvatske.
- RUKAVINA, ANTE. 1991. *Baške Oštarije i šira okolica*. Zagreb: KRATIS.
- SKOK, PETAR. 1971.–1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Zagreb: JAZU.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2009. *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
- TOMLJENOVIĆ, GRGUR BUDISLAV. 1984. Bunjevački dijalekat zaleđa senjskog s osobitim obzirom na naglas. *Senjski zbornik*, 10–11, Senj, 163–222.
- ŽUPANOVIĆ, NADA. 2009. Toponimija područja šibenske Rogoznice. *Folia onomastica Croatica*, 18, Zagreb, 267–297.

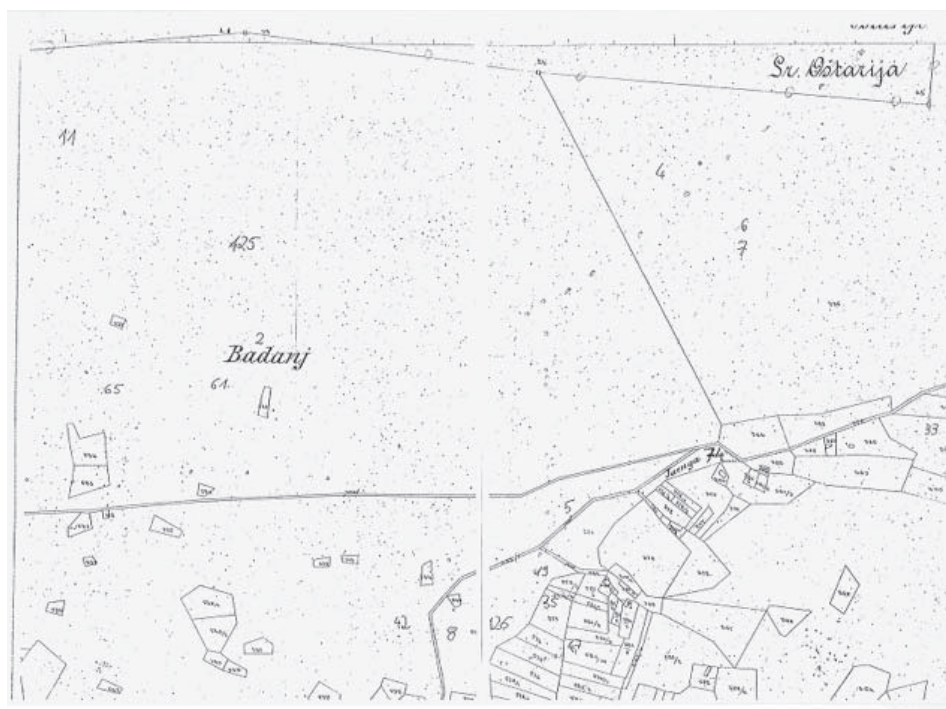
Prilog: Abecedni popis toponima

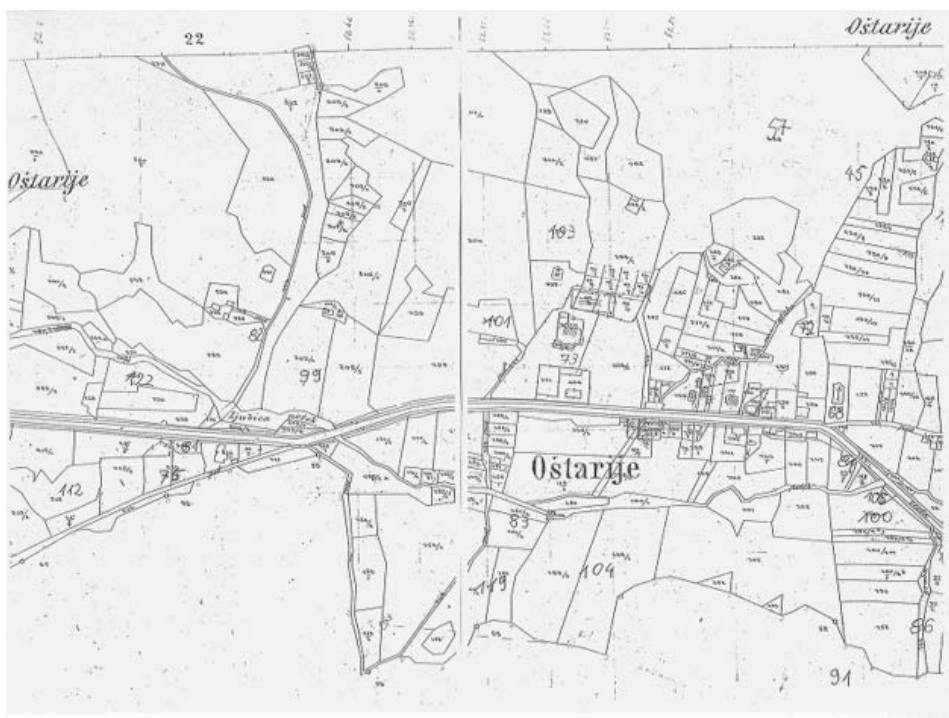
- Älaginac* → 1
Älanac → 110
Bàdanj → 2
Bàra → 104
Barbàruša → 108
Bàrica → 114
Bàsača → 66
Bevànduša → 130
Bijāce → 67
Bilice → 116
Biljevina → 99
Bláževa pàljevina → 3
Brîg → 4
Brigòvi → 5
Brkljàčuša → 123
Bùljima → 6
Bùljimica → 7
Bùnār → 105
Cf̄kva → 68
Ćācička → 69
Dānīnka → 70
Dócić → 8
Dokòzuša → 109
Dòlinica → 9
Dräga → 119
Drážica → 127
Dùboki vřtlić → 10
Dùboko → 11
Dùliba → 12
Dùlibica → 13
Gāj → 71
Glāvičica → 107
Gräba → 86
Gräbār → 14
Gröblje → 72
Gúvno → 102
Jādičevac → 15
Jāruga → 74
Jātare → 16
Jèla → 17
Jèlārje → 75
Jürēlin vřtā → 18
Jürkuša → 19
Kāmenica (vrelo) → 20
Kāmenica (oronica) → 21
Kārlička → 76
Kārlina plāna → 77
Kāžīn → 78
Kīza → 22
Kod stanóvā → 23
Kòrana (bunar) → 24
Kòrana (oronica) → 25
Kòsica → 26
Košānica → 27
Kotārina → 28
Křč → 29
Křčevina → 30
Křčevina Mīletić → 31
Křčevinica → 32
Křčići → 33
Krüşka → 35
Kučéljak → 82
Kūća kúme Gögīnice → 79
Logòrīšte → 103
Lùčica → 83
Ljübica → 84

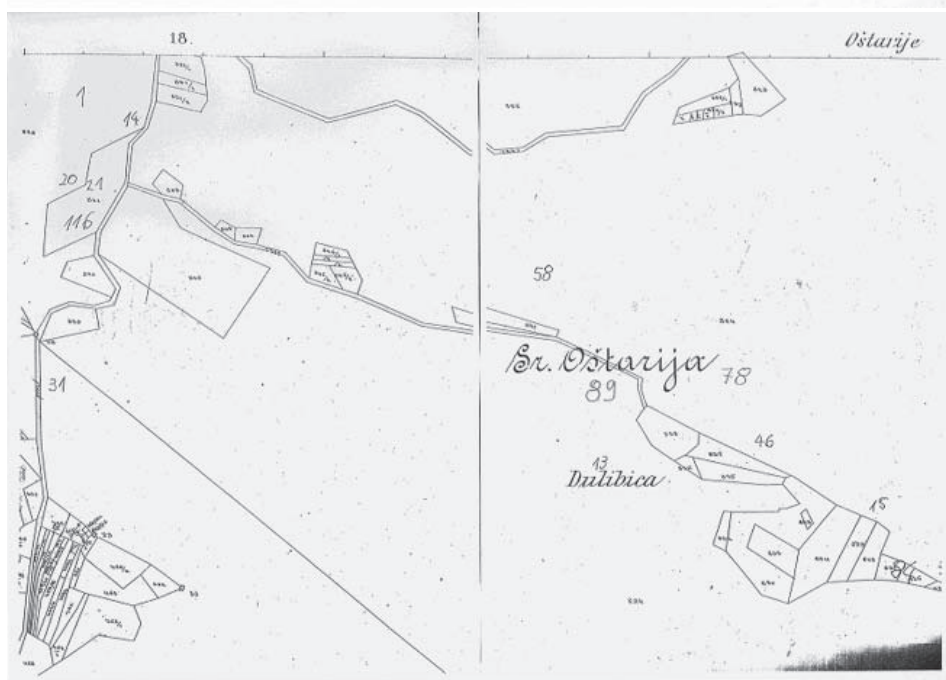
<i>Ljubica</i> → 85	<i>Rèdine</i> → 90
<i>Màrasòvka</i> → 118	<i>Rìpīšte</i> → 53
<i>Mùćuša</i> → 87	<i>Slàdovača</i> → 91
<i>Napásalište</i> → 106	<i>Sòkāt</i> → 92
<i>Nòžica</i> → 36	<i>Stànine</i> → 112
<i>Njivètina</i> → 115	<i>Stàra vràta</i> → 54
<i>Ógrada Bàburić</i> → 37	<i>Stupàčinovo</i> → 93
<i>Ógrade</i> → 38	<i>Stupànuša</i> → 94
<i>Òmār</i> → 88	<i>Šikuša</i> → 55
<i>Oštàrije</i> → 89	<i>Šìpkāš</i> → 56
<i>Pálež</i> → 101	<i>Škr̂bina</i> → 95
<i>Pánji</i> → 39	<i>Špílic plána</i> → 57
<i>Pètrovac</i> → 40	<i>Tìčijak</i> → 120
<i>Plána</i> → 41	<i>Tòrina</i> → 58
<i>Pòčezbina</i> → 42	<i>Tràtina</i> → 122
<i>Pod jàvòrje</i> → 43	<i>Třn</i> → 129
<i>Pod vřljike</i> → 44	<i>Tròlinka</i> → 59
<i>Pòlic brìg</i> → 45	<i>Ŭže</i> → 97
<i>Položine</i> → 46	<i>Vèliki vřtā</i> → 96
<i>Pónor</i> → 124	<i>Vèše rìvinā</i> → 126
<i>Povèljuša</i> → 47	<i>Vinci</i> → 61
<i>Pràzov stànić</i> → 48	<i>Vřšak</i> → 125
<i>Prístranak</i> → 49	<i>Vřtā Pilipov</i> → 121
<i>Pròsika</i> → 100	<i>Vřtā pod kòsòn</i> → 128
<i>Prošćànī vřtā</i> → 50	<i>Vřtline</i> → 98
<i>Přpić pòlje</i> → 51	<i>Zèčijak</i> → 62
<i>Pūt</i> → 117	<i>Zèčiji vřtā</i> → 63
<i>Rājčèvka</i> → 113	<i>Zeljànī vřtlic</i> → 64
<i>Ràkete</i> → 52	<i>Ždrílo</i> → 65
<i>Ravničica</i> → 80	

Zemljovidi

Hrvatska osnovna karta 1:5000. Zagreb: Središnji ured Državne geodetske uprave.
Izvod iz katastarskog plana k. o. Baške Oštarije 1:2880. Gospić: Područni ured Državne geodetske uprave.

The toponymy of Baške Oštarije

Abstract

This paper deals with toponyms from a small village called Baške Oštarije, located on the border between central and southern part of the Velebit mountain range. Extremely negative economic and demographic trends are endangering this valuable ethnic and linguistic treasure. Thus, this paper contains 165 toponyms gathered through contact with local people and their descendants in different parts of Croatia, as well as those found in cadastral documents. The author attempts to reconstruct the dynamic history of this locality and provide a structural classification of these almost exclusively Croatian toponyms. Today, Baške Oštarije is turning into a tourist resort drawing people from all over the world who then use their own names for some parts of the village, different from those in the original Štokavian–Ikavian dialect. For this reason, the author finds it very important to record and publish the toponyms in their original form and pronunciation before they are replaced with variants from the Croatian standard.

Ključne riječi: toponimi; Baške Oštarije; Velebit; Bunjevci; lička štokavska ikavica, Lika

Key words: toponyms, Baške Oštarije, Velebit, Bunjevci, Štokavian–Ikavian dialect, Lika

ŽELJKO PREDOJEVIĆ

Filozofski fakultet u Pečuhu

Institut za slavistiku, Katedra za kroatistiku

Ifjúság útja 6, HU-7624 Pécs

zeljkopredojevic@yahoo.com

O TOPONIMIMA JUŽNE BARANJE PODNO SJEVERNE STRANE BANSKOGA BRDA

Radom se prikazuje toponimija južne Baranje na području pet naselja (Popovac, Branjina, Kneževo, Branjin Vrh i Podolje) podno sjeverne strane Banskoga brda. Prikazuju se povijesna imena naselja te njihov razvoj od prvoga spomena do danas prateći ih po povijesnim izvorima, ali i kako su korišteni povijesnih ojkonima negdašnjih srednjovjekovnih naselja utkani u današnju mikrotoponimiju. Navode se i mikrotoponimi u okolici navedenih naselja s posebnim osvrtom na toponime Banskoga brda te hidronime i regionime toga područja. U radu se donosi i značenjska klasifikacija obrađivanih toponima.

1. Uvodna razmatranja

Ovim će se radom dati pregled toponima s područja južne Baranje podno sjeverne strane Banskoga brda. Donijet će se pregled povijesnih ojkonima prema srednjovjekovnim i novovjekovnim izvorima te ostala toponimija navedenoga područja. Pokušat će se analizirati i etimologija toponima motiviranih imenima negdašnjih naselja koja su uglavnom nestala u vrijeme osmanskoga upravljanja baranjskim teritorijem (1526. – 1698.). Toponime smo popisali prema kazivanjima stanovnika, ali i služeći se zemljovidima nastalima u sklopu izrade prostornoga plana uređenja općine Popovac.

Kako bismo mogli istraživati baranjsku povijesnu toponimiju, nezaobilazan izvor građe za proučavanje jesu povijesni izvori, od kojih se većina nalazi u mađarskim arhivima. Naime, južna je Baranja dijelom Republike Hrvatske, odnosno prijašnjih državnih tvorevina u čijem je sastavu bila i ona, tek od Trianonskoga sporazuma 1920. godine, a do tada je bila dijelom mađarskoga državnog teritorija. Stoga je većina građe za proučavanje povijesti baranjskoga teritorija veza na uz mađarsku historiografiju. Dugogodišnja povezanost Mađarske i Hrvatske uvjetovala je i samu klasifikacijsku problematiku negdašnjih baranjskih toponi-

ma – točnije ojkonima. Naime pitanje je treba li povijesna imena baranjskih naselja, koja su uglavnom na mađarskome jeziku, promatrati kao službene ojkonime ili egzonime jer oni su bili službeni dok je i južna Baranja službeno bila dijelom Mađarske, točnije tada ugarskoga dijela Austro-Ugarske Monarhije. Stoga će se u ovome radu povijesna imena klasificirati kao ojkonimi, dok će se samo mikrotoponimi mađarskoga podrijetla klasificirati kao egzonimi jer se i danas upotrebljavaju mađarska imena fonetski prilagođena hrvatskomu jeziku.

Kako je baranjska povijesna toponimija slabo istražena, a dio krivnje zasigurno stoji i u jezičnoj barijeri, smatramo korisnim navesti i kratak pregled osnovnih izvora koji su poslužili za nastanak ovoga rada. Zahvaljujući digitalizaciji građe Mađarskoga državnog arhiva (*Magyarország Levéltár*) uspjeli smo doći do važnih izvora o prvotnome spomenu naselja te pratiti njihov razvoj i promjene imena naselja sve do početka 18. stoljeća. Za proučavanje baranjskoga srednjovjekovlja koristi nam baza podataka arhivskih izvora srednjovjekovne Mađarske (*Database of Archival Documents of Medieval Hungary*)¹. Bitnom je okosnicom za proučavanje toponimije srednjovjekovnoga razdoblja i rad Márije Fieder *Baranya vármege korai ómagyar kori helyneveinek nyelvi elemzése* (Jezična analiza baranjskih toponima iz ranoga staromađarskog razdoblja). Koristili smo se i radom Dezsőa Csánkija *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában* (Povijesna geografija Mađarske u Hunjadijevo doba) koji u petome svesku daje prikaze naselja srednjovjekovne Baranje. Od hrvatske literature za pregled srednjovjekovne povijesti Baranje svakako treba spomenuti rad Stjepana Sršana *Baranja* koji donosi pregled njezine prošlosti do sredine 20. stoljeća, tako da nam je taj povijesni priručnik poslužio i za opisivanje razdoblja nakon srednjega vijeka. Osmansko je razdoblje siromašno literaturom te se uglavnom oslanjamo na popise i opise naselja *Urbaria et Conscriptioes*, također iz Mađarskoga državnog arhiva. Najvažniji izvori za proučavanje toponimije u beljskome razdoblju (1698. – 1918.) svakako su objavljeni izvori, a koje je priredio i uredio Stjepan Sršan: *Komorski popis naselja Belja iz 1766., Baranja 1785. godine* te *Opis beljskog vlastelinstva 1824. godine* koji je napisao Josip Payr, beljski visoki dužnosnik. Uz navedene izvore Sršan nam donosi i prijepise te prijevode kanonskih vizitacija u kojima se također može proučavati povijesna toponimija Baranje. Koristili smo se sljedećim izvorima: *Kanonske vizitacije, knjiga I. – Baranja 1729.–1810, Kanonske vizitacije, knjiga II. – Baranja 1829.–1845. te Stanovništvo i župe u Slavoniji 1745.–1774.*

2. Geografsko-povijesni kontekst

Ovim će se radom tematizirati geografski prostor baranjske regije podno sjeverne strane Banskoga brda koji administrativno obuhvaća današnju općinu Po-

¹ <http://mol.arcanum.hu/dldf/opt/a100517htm?v=pdf&a=start>

povac, jugozapadno područje općine Draž i jugoistočno područje općine Beli Manastir. Danas ondje nalazimo samo pet naselja: Popovac, Branjinu i Kneževo u općini Popovac, te Podolje u općini Draž i Branjin Vrh u općini Beli Manastir. No, na tome je prostoru u prošlosti bio veći broj naselja, samostana i dobara čija su imena danas utkana u mikrotoponimiju.

Prvi dosada poznati povijesni podatci o naseljenosti današnjih naselja podno sjeverne strane Banskoga brda potječu s početka 13. stoljeća. Administrativno su pripadali tadašnjoj Baranjskoj županiji (*Baranya megye, Baranyavár megye*²) u Ugarsko-Hrvatskoj Kraljevini. O prvim feudalnim odnosima koji su nam poznati za te prostore čitamo u jednome sudskom procesu iz 1443. godine. Sačuvan je dokument³ u kojem se bilježi spor velikaške obitelji Morovića (László Maroth) za naselja i pustare toga dijela Baranje. Kao dokazni materijali poslužili su dokumenti o prijašnjim sporovima s pomoću kojih se dokazivala povijest vlasništva nad naseljima, a datiraju i do dvjesto godina u prošlost – od 1215. godine. Osnovni je dokaz bio dokument u kojem se kralj Andrija II. godine 1227. poziva na povelju pečuskoga kanonika i prepošta Pétera iz 1215. godine o jednome drugom sudskom procesu s istim obilježjima naravi iz 1214. godine⁴.

Od spomenute 1214. godine u srednjovjekovnim izvorima najčešće se spominju sljedeća naselja: *Kisfalud* (Branjina), *Weyk* (danas ne postoji), *Ban* (Popovac), *Bodola* (Podolje), *Csabagata* (danas nije naselje, a nalazila se na prostoru današnjega dobra Čibogat) i *Scepse* (Kotlina)⁵. Pretpostavlja se da su naselja bila dijelom vlastelinstva kojemu je središte bilo u *Weyku* (Veku) te se prema njemu i nazivalo vlastelinstvo obitelji Veki⁶. Nakon te obitelji naselja su promijenila nekoliko vlasnika o kojima nam svjedoče spomenuti sudski procesi, no od 1442. godine posta-

² Mederal-Sučević 2006: 176.

³ *Magyarország Levéltár (MOL)*, Mađarski državni arhiv, A Középkor Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa, serijski broj dokumenta 64764.

⁴ Spor se vodio između Janosa, sina nekog Konstantina i Pala, sina nekog Matea. Naime, Janos je kupio zemljište od obitelji Mojs (Mojš), ali nije odmah isplatio sav novac, te su Mojševi prodali isto imanje Palu, sinu nekog Matea, koji je novac odmah isplatio. Stoga Janos traži povrat svojega novca, na što ga župan Julia u Kalocsi osuđuje na testiranje s vatrenim žezlom što je Janos podnio te župan novčano kažnjava Mojševe. Nakon toga Janos je htio zauzeti ostatak imanja obitelji Mojs, ali Pal, sin nekog Matea, to mu po susjedskome pravu ne dopušta i otkupljuje naselja od Janosa. Nakon nekoga vremena serviensi iz Brane i Pal još su se dvaput sporili oko naselja jer su ih serviensi iz Brane oduzeli Palu, no na kraju je palatin Denes imanja vratio Palu, a serviense iz Brane opomenuo (MOL, A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa, serijski broj 64764).

⁵ Kotlina ne ulazi u geografsku omeđenost prostora koji ovim radom tematiziramo. No, navest ćemo i njezina prva imena prema srednjovjekovnim izvorima. Spominje se 1227. godine kao *Sceb-sa*, 1248. godine kao *Seb-sa* te 1301., 1307. i 1330. godine kao *Scepse*, zatim 1301. kao *Zep-se* te 1308. i 1321. godine kao *Zepsce* (Fieder 2007: 115).

⁶ Prema zemljovidu *Pojedinačni odnosi u baranjskoj županiji krajem 13. stoljeća* (Sršan 1993: 179), Engel 2002: upit: „Bodolyai“.

ju dijelom imanja velikaške obitelji Morovića⁷ koji su svoje sjedište imali u današnjem gradu Valpovu. U njihovu su posjedu do 1481. godine, od kada njima upravlja velikaška obitelj Geréb⁸, u čijem vlasništvu vjerojatno ostaju sve do osmanske okupacije 1526. godine. Nakon osmanske organizacije vlasti 1543. godine tematizirani prostor postaje dijelom Mohačkoga sandžaka, odnosno branjinvrške nahije ili live⁹ u kojoj vjerojatno ostaje do pada Osmanlija 1687. godine. Iste se godine u dokumentu naslovljenom *Inventio*¹⁰ spominje da je prije osmanskoga razdoblja teritorij bio i pod upravom velike feudalne obitelji Zrinski.

Stanovništvo Baranje koje je ondje živjelo za vrijeme osmanske vlasti u velikoj se mjeri iselilo, a na njihovo se mjesto doseljava novo stanovništvo, ponajviše katolici iz sjeverne i zapadne Bosne te Srbi pod vodstvom Arsenija Crnojevića (1690.)¹¹. Nakon Osmanlija teritorij je dio imanja koji 25. prosinca 1698. godine biva darovan Eugenu Savojskom¹². Prostor je bio darom za njegove zasluge u oslobađanju i protjerivanju Osmanlija iz tih krajeva. Savojski je na tome području osnovao vlastelinstvo Belje i u tome razdoblju, od druge polovice 18. stoljeća prostor naseljavaju Nijemci, tzv. *dunavske Švabe*, koji će ondje ostati do sredine 20. stoljeća.

Prostor koji analiziramo ostaje u beljskome vlastelinstvu, točnije njegovu branjinvrškom distriktu do kraja Prvoga svjetskog rata i raspada Austro-Ugarske Monarhije 1918. godine, odnosno od Trianonskoga sporazuma iz 1920. godine. Tada Baranja kao zemljopisna regija biva podijeljena između Mađarske Republike i Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca te se njezin južni dio našao izdvojen iz mađarskoga državnog teritorija, što je i uvjetovalo promjenu imena svih naselja koja su se do tada nazivala mađarskim imenima, a od tada službenim hrvatskim imenima.

Nakon toga najprije postaje dijelom Kraljevine Jugoslavije, zatim je za Drugoga svjetskog rata taj dio Baranje pod okupacijom Mađarske, a nakon toga postaje dijelom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije i dijeli istu povijest kao i cjelokupni teritorij Republike Hrvatske. Iznimka je razdoblje Domovinskoga rata kada su cijelu Baranju okupirali srpski pobunjenici koji su njome upravljali do 1996. godine, kada je postala dio prijelazne uprave UN-a za istočnu Slavoniju, Baranju i zapadni Srijem. Od 1998. godine nakon mirne reintegracije pod upravom je Republike Hrvatske i danas je dio Osječko-baranjske županije, odnosno dio općine Popovac, jugozapadno područje općine Draž i jugoistočne područje općine Beli Manastir.

⁷ Csánki 2002: upit: „Bodol(y)a“; Sršan 1993: 16.

⁸ Csánki 2002: upit: „Bodol(y)a“ ili upit „Geréb“; Sršan 1993: 16.

⁹ Sršan 1993: 64, Timar 1986: 40.

¹⁰ MOL: Urbaria et Conscriptioes, 56: 41.

¹¹ Božić Bogović 2009: 212.

¹² Sršan 2002: 7.

3. O prvim spomenima naselja:
od negdašnjih ojkonima do današnjih mikrotoponima

Slika 1. Dio zemljovida “Baranjska županija do 14. stoljeća” koji prikazuje tematizirano područje (Izvor: Sršan 1993: 180)

Podno sjeverne strane Banskoga brda prvo spomenuto naselje bio je *Baranyavár*¹³, a većina se drugih naselja¹⁴ s toga područja prvi put pojavljuje u već spomenutom sudskom procesu iz 1214. godine. Njihov rani prvi spomen ne iznenađuje ako promotrimo geostrateški položaj na kojem se nalaze, a koji je od povoljne strateške važnosti zbog Banskoga brda koje je bilo odlično zaleđe u vrijeme nemira te blizine potoka Karašice, ali i rijeka Dunava i Drave. Prostor je i od velike gospodarske važnosti zbog plodnih ravnica i vinorodnoga brda o čemu svjedoče i žrtvenici Liberu iz 4. stoljeća kao vjerojatno jednom od prvih prostora na kojem se ozbiljnije bavilo vinogradarstvom u ovim dijelovima Hrvatske¹⁵.

¹³ Međeral-Sučević 2006: 174.

¹⁴ Godine 1215. spominju se naselja *Scepsa*, *Kysfolud*, *Ban*, *Rueco* i *Weyk* te samostan *Brana* u imanju Mojs. (MOL, A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa, serijski broj 64764). Godine 1296. spominju se *Peterd*, *Weyk*, *Mark*, *Chabagata* i *Budula* te *Danouch/Donouchvilla*, *Cheleyvilla* i samostan *de Geech* koji se dodjeljuju Androniku. (MOL, A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa, serijski broj 1448). Godine 1422. spominju se naselja *Bodola*, *Petheurd*, *Lehench*, *Palyi*, *Wek*, *Bogad*, *Kysfalud*, *Rekas*, *Pernlynez*, *Pwztharekas*, *Chabagata*, *Razlow*, *Perdyncz*, *Ban*, *Zala* i *Prych* koji se oduzimaju nevjernomu Petru od Bodolje (de Bodolai) i dodjeljuju u posjed Morovića. (Csánki 2002: upit: „Bodol(y)a“ ili „Geréb“).

¹⁵ Predojević 2012: 378–392.

U navedenom dokumentu nalazimo i prvotni spomen današnjih naselja iz 1214. godine: Branjina, koja se spominje pod imenom *Kysfalod*, Popovac, koji se spominje pod imenom *Ban*, te Kotlina, koja se spominje pod imenom *Scepsa*. Ta su imena Branjina, Popovac i Kotlina nosili dugi niz godina u nekoliko izvedenica, a nerijetko se tako i danas spominju u narodu, odnosno njihova današnja tradicijska imena i dalje se etimološki povezuju s prvim zapisanim ojkonomima: *Kišfala* za Branjinu, *Ban* za Popovac te *Šepša* za Kotlinu.

3.1. Kysfalud – Branjina

Pod obroncima vinorodnoga Banskog brda, točnije podno Branjinškoga brda¹⁶ ili, kako ga mještani jednostavno zovu, *Planine*, vodoravno s rijekom Karašicom i okomito na potocić Borzu smjestilo se naselje *Branjina*. Prva je potvrda imena naselja iz 1214. godine kada se Branjina spominje pod imenom *Kysfalod*¹⁷. Naselje se prema Mariji Fieder u povijesnim dokumentima spominje i u sljedećim inačicama: »1324., 1325. te 1330. kao *Kysfolud*, a 1314. kao *Kyusfolud*«¹⁸. Dezső Csánki objašnjava da se to naselje spominje 1470. godine pod imenom *Kysfalwd*¹⁹. *Kysfalod* je u navedenom spisu opisan kao pustara, a i samo ime naselja upućuje na maleni zaselak: »*kis*: dolazi od pridjeva *malen* i od zemljopisnoga naziva *falu* što znači selo, i sufiks *-d* u ovom je slučaju mogao služiti i kao umanjenica²⁰«.

Pod tim imenima ili najčešćom njihovom izvedenicom *Kisfalud*, Branjina će biti poznata do početka dvadesetoga stoljeća, kada će se preimenovati u *Baranyakisfalud*, a otprilike od osnutka Kraljevine SHS nazivamo ju *Branjinom*. Nijemci koji su u njoj stanovali dvjestotinjak godina²¹ (1752. – 1945.) nazivali su ju i *Kleindorf*²² ili *Kischfalud*²³. Sva povijesna imena Branjine u biti znače *maleno selo* ili *maleno seoce*, a time i vjerodostojno opisuju naselje u kojem danas živi samo 313 stanovnika. Suvremeni ojkonom *Branjina* povezuje se s ojkonom *Branjin Vrh* i/

¹⁶ Ime je dobilo prema mjestu Branjina, a kao takvo prvi se put spominje 1780. godine (Sršan 1999: 124).

¹⁷ MOL, A Középkori Magyarországi Levéltári Források Adatbázisa, serijski broj 64764.

¹⁸ Fieder 2007: 63.

¹⁹ Csánki 2002: upit „Kisfalud“.

²⁰ Fieder 2007: 63.

²¹ U 17. i 18. stoljeću, nakon oslobođenja od osmanske vlasti, dolazi do nekoliko valova naseljavanja iz različitih krajeva prostrane Habsburške Monarhije. Tada u Baranju migriraju i pripadnici njemačkoga naroda. Habsburška Monarhija naseljava oslobođene krajeve držeći se načela po kojima su zemlja i narod koji je obrađuje izvor bogatstva države. Njemačko naseljavanje motivirano je gospodarskim razlozima. Najveći val naseljavanja Nijemaca, koji je bio u sklopu ugarskoga dijela Monarhije, stizao je u Banat, Bačku i Baranju (Galot Kovačić 2008: 211). Prvi službeni podatak o naseljavanju Branjine Nijemcima javlja se 1752. godine (Franc 2006: 185).

²² Prema Volk 1995.

²³ Volk 1991.

ili samim imenom regije – *Baranja*. U stanovnika postoji i predaja da se selo naziva Branjina jer je ondje bila podignuta brana odnosno organizirana obrana u doba osmanskih osvajanja iako o tome nema nikakvih zapisa.

3.2. Ban – Popovac

Selo Popovac smjestilo se uz tok Karašice podno Banova brda po kojem je i cijela uzvisina u ovome, inače ravničarskome kraju, dobila ime Bansko brdo jer je prvotno ime naselja bilo *Bán*. Popovac se pod tim imenom prvi put spominje 1214. godine²⁴. Kakvo je naselje bio *Ban* u dokumentu nije navedeno jer se tada spominje tek kao susjedno naselje onima o kojima se sporilo. Analizirajući njegovo ime zaključuje se da je riječ »*ban* ime titule, odnosno osobno ime nastalo od naziva titule kao rezultat metonimičnoga nadijevanja imena, ali ono upućuje i na vlasništvo nad nečim«²⁵. Povijesna imena toga naselja relativna su slična. Tako se naselje u srednjem vijeku spominje pod imenima *Bán*, *Bánfalva* i *Báán*²⁶, u osmanskoj i postosmanskoj razdoblju *Ban*²⁷ i *Bankafalu*²⁸, u vrijeme vlastelinstva Belje *Ban* i *Báán*²⁹, a od 1904. godine ime mijenja u *Baranyaban*³⁰ te ga naposljetku od 1918. godine nazivamo *Popovac*³¹. Službeno objašnjenje zašto je ojkonom promijenjen u Popovac nismo saznali, no prema kazivanjima mještana razlog je što je Popovac bio, kao što je i danas, sjedište dvaju svećenika – *popova* – odnosno sjedište je katoličke i pravoslavne župe. Toponim *Popovac* spominje se i kao mikrotoponim, odnosno kao lokalitet na Banskome brdu na kojem se nalazi i istoimeno marijansko pravoslavno svetište. Možda razloge treba tražiti i ovdje.

3.3. Weyk – Veka

Uz navedena naselja važno je istaknuti i u dokumentu sudskoga procesa spomenuto naselje **Weyk**³² koje je vjerojatno bilo župa³³. Ime je »moglo nastati od osobnoga imena, kojemu je prethodilo žensko ime *Vejka*«³⁴, što može upućiva-

²⁴ MOL, A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa, serijski broj 64764.

²⁵ Fieder 2007: 16.

²⁶ Fieder 2007: 13.

²⁷ MOL, Urbaria et Conscriptioes 50: 25, Gattermann 2009: 248.

²⁸ MOL, Urbaria et Conscriptioes 56: 41.

²⁹ Sršan 1999: 123, Sršan 2002: 30; *Kanonske vizitacije: Baranja. Knjiga I. i II.*; Varga 2009; Zeiler 1998; *Visita Canonica parochiae Báán, 1829.* (izvor).

³⁰ Zeiler 1998: 10.

³¹ Isto.

³² Spominje se i sljedećih godina pod pridodanim im imenima: »1277., 1296., 1330., 1338.: Weyk, 1301.: Veak, 1301., 1332.: Vek, 1308.: Weyke, 1325.: Veyk 1332.: Week-Wek-Neic« (Fieder 2007: 128).

³³ U popisu papinskih desetina 1332. – 1337. evidentirana je pod imenom *Vék* (Sršan 1993: 180).

³⁴ Fieder 2007: 128.

ti na slavensko stanovništvo koje je ondje živjelo. Naselje danas više ne postoji, a vjeruje se da se nalazilo između *Kysfaluda* i *Bana*, podno Banskoga brda u blizini rijeke Karašice. Na tome su nam prostoru poznata imena poljoprivrednih gospodarstava, odnosno agroonimi poput *Velika Veka* ili *Veka* i *Mala Veka* kao imena za prostor poljoprivrednih dobara. Na Banskome brdu postoji i mikrotoponim *Večka dolina* te hidronim *Velika Veka* za potok podno Banskoga brda. Ti mikrotoponimi vjerojatno etimološki potječu od srednjovjekovnoga imena naselja koje se ondje nalazilo, a koje je krajem 13. stoljeća moglo biti sjedištem imanja obitelji *Véki*³⁵. Prema imenu same obitelji ili mjesta vjerojatno je i cijeli posjed dobio ime *Vek* koji se u inače vrlo oskudnoj literaturi³⁶, ali i u spisima koji se čuvaju u Mađarskome državnom arhivu, često naziva sličnim imenom ili izvedenicama. *Weyk* se ponovno spominje, ili kao naselje ili kao imanje, 1296. godine zajedno s naseljima „*Peterd, Mark, Chabagata* i *Budula*“ koja su bila oduzeta vlasnicima zbog pridruživanja buni plemena *Ayza* (Ajša) u Baranji te ih kralj Andrija III. daje Androniku, vicekancelaru kraljice Agneze, supruge kralja Andrije III. Mlečanina³⁷. Naselje *Weyk* posljednji se put spominje u povijesnim izvorima 1687. godine pod imenom *Vegh*³⁸.

3.4. Bodolya – Podolje – Nagybodola

Naselje je smješteno u uskom prolazu između toka Karašice i padina Banskoga brda, samo dva kilometra istočno od sela Branjine. Naselje *Podolje* (*Bodolya, Bodola*) prvi se put spominje 1296. godine pod imenom *Budula*³⁹. »*Budula* nastaje od osobnoga imena. Temelj čini riječ slavenskoga podrijetla, usporedi sa srpskim ili hrvatskim *Budilo* osobno ime. Spominje se i sljedećih godina pod navedenim imenima: 1296, 1308, 1321, 1323: *Budula*, 1330: *Bodyla* i *Bodylia*.«⁴⁰ Današnje je mađarsko ime toga mjesta *Nagybodola*. U srednjemu vijeku bilo je sjedištem manje feudalne obitelji koja je po naselju dobila ime *Bodoljanski* ili *od Bodolja* (*Bodol(y)ai, de Bodolai*). Dezső Csánki u knjizi *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában* spominje da je ondje bio izgrađen i dvorac: *Castellum Bodola*⁴¹. U osmanskome razdoblju naselje se spominje pod imenom *Bodolya*⁴².

³⁵ Sršan u svojoj knjizi *Baranja* prostor općine Popovac na zemljovidu *Pojedinačni odnosi u baranjskoj županiji krajem 13. stoljeća* locira dijelom između imanja samostana u Geti, a dijelom u posjede obitelji *Véki* s mjestom *Vasszeg* kao središtem (Sršan 1993: 179).

³⁶ U literaturi razdoblje kasnoga srednjeg vijeka ovih područja obradili su: Mihaldžić (1992), Sršan (1993) i Brüstzle (1999).

³⁷ MOL, A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa, serijski broj 1448.

³⁸ MOL: *Urbaria et Conscriptiones* 56: 41.

³⁹ MOL, A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa, serijski broj 1448.

⁴⁰ Fieder 2007: 20.

⁴¹ Csánki 2002: upit: „Geréb“.

⁴² MOL, *Urbaria et Conscriptiones* 97: 21.

Pod istim se imenom spominje i u beljskome razdoblju u Komorskome popisu naselja vlastelinstva Belja (1766.), ali i u opisu vlastelinstva iz 1824. godine. Hrvatski oblik imena nastao je pučkom etimologijom od mađarskoga.

3.5. Chabagata – Čibogat

Naselje **Chabagata**⁴³ često se spominje kada se govori o naseljima podno sjeverne strane Banske kose. »Ime mu je složenica⁴⁴ osobnoga imena *Csaba* i riječi *gát* (brana) koja se diže kao prepreka tekućoj vodi. Izvorno je mogao biti mikrotoponim koji se metonimijom prenosi na naselje, a ime je dobilo po *Csabi* koji je 1248. godine ili izgradio ili osvojio *Csabavár* (Csabinu utvrdu) o kojemu nemamo drugih podataka. Vjeruje se da se nalazio u blizini naselja *Bodola* (danas Podolje) i da je u njemu postojala crkva posvećena Blaženoj Djevici Mariji⁴⁵, dok Csánki navodi da je crkva bila u naselju *Bodol(y)a*⁴⁶. Brüstzle, pak, u *Povijesti katoličkih župa* navodi da su se 1721. godine još mogli vidjeti ostatci crkve u Podolju, no navodi i da je bila posvećena sv. Ani⁴⁷. Na njezinim je temeljima 1744. godine završena višegodišnja temeljita obnova o trošku Eugena Savojskoga te je tako ostao očuvan i grobni natpis, vjerojatno iz prijašnje crkve, na kojemu se jasno razaznaje riječ *Bodoly*, a crkva je i dalje posvećena sv. Ani. Ako promotrimo genealogiju obitelji Bodolyai koju je izradio Pal Engel⁴⁸, zamjećujemo da se član obitelji koji je živio 1248. godine zove *Csaba*, stoga ne bi čudilo da je u blizini središta svojega imanja izgradio i kakvu utvrdu koja je nazvana po njemu. Vjerojatno je *Csaba* izgradio i branu koja se spominje 1347. godine na Banskome brdu uz *Bodolye*⁴⁹. Bitno je napomenuti da naselje nestaje u vrijeme osmanskoga upravljanja tim prostorima, ali se zadržalo njegovo ime te se i danas u blizini Podolja nalazi prostor koji se naziva *Čibogat*. Mikrotoponim *Čibogat* u raznim se inačicama pojavljuje kao mikrotoponim i u novovjekovnim izvorima te se u dokumentu Komorski popis naselja vlastelinstva Belje (1766.) spominje kao mikrotoponim *Csibogad* za dobro (predij)⁵⁰. Negdašnji se ojkonom prenosi i na antroponime koji se javljaju na popisima stanovništva u Branjini 1715. godine – *Csibogatacz*⁵¹. Spominje se i u kanonskim vizitacijama popovačke župe iz 1829. godine pod imenom *Malta Csibogad* kao dio filijale Podolje⁵².

⁴³ Spominje se i 1296., 1308., 1321., 1334. (ispravljeno na 1324.), 1338., 1341.: Chabagata, 1330.: Chabagatha (Fieder 2007: 6).

⁴⁴ Riječ je o složenici imenice u genitivu.

⁴⁵ Fieder 2007: 24–26.

⁴⁶ Csánki 2002: upit: „Bodol(y)a“.

⁴⁷ Brüstzle 1999: 129–130.

⁴⁸ Engel 2002., upit: „Bodolyai“.

⁴⁹ Fieder 2007: 26.

⁵⁰ Sršan 2002: 56.

⁵¹ Popis iz BML Conscripto Rascianorum, preuzet iz Gattermann, 2004: 353.

⁵² Kanonske vizitacije, Baranja, Knjiga II. (1829. – 1845.): 149.

3.6. Vasszegvár – Gradašac

Važniji je lokalitet mogao biti i gradić utvrda *Vasszeg*⁵³ koji se spominje u prvoj polovici 14. stoljeća. Nalazio se istočno od *Baranyavára*, između naselja *Sepse* (Kotlina) i *Bodola* (Podolje), na Banskome brdu⁵⁴. Samo ime mjesta upućuje na podatak da se u tome mjestu iskapala kakva ruda jer se sastoji od naziva *vas* (željezo/metal) i *szeg* što znači dio naselja, sela ili nekoga područja⁵⁵, a poznato je da na brdu iznad Popovca postoje dva rudnika bazalta. Poslije se naselje spominje i pod imenom *Vasszegvára*⁵⁶ što po dodanoj imenici *var* ‘tvrđava, utvrda’ vjerojatno znači da je ono moglo postati središnjim dijelom većkoga imanja, vjerojatno u prvoj polovici 14. stoljeća, jer joj prije nismo pronašli spomena. Njezinim je gospodarom 1308. godine bio Dominik, zet Nikole Oslovskoga (de Oslov) kojemu je iste godine Nikola darovao imanja koja je kralj oduzeo Bodoljanskima⁵⁷. Na prostoru gdje se nekada nalazio *Vasszegvár*, danas postoji mikrotoponim *Gradašac*. Vjerujemo da bi lokaciju *Gradašca* u biti trebalo povezivati s *Vasszegvarom* koji se na zemljovidu županije Baranje početkom 14. stoljeća nalazi na lokaciji gdje je danas Gradašac. Ime *Gradašac* možemo povezati s nazivom *var* i činjenicom da je *Vasszegvár* vjerojatno bio kamena utvrda, kakvim je znakom označen na zemljovidu, te je mogao i izgledati kao mali utvrđeni grad – *gradašac*.

3.7. Brana – Kaluđer(i) – Studenac

U blizini tih naselja podno Banskoga brda postojala su i dva samostana. Prvi se nazivao **Brana (Monasterium scti de Brana)**, a prema podatcima Stjepana Sršana u knjizi *Baranja* nalazio se u blizini grada *Baranyavára*. Samostan Brana, koji je bio posvećen svetomu Mihovilu, a »kojega su u 13. stoljeću podigli Mojševi«⁵⁸, spominje se i u već navedenom sudskom procesu iz 1214. godine. Stevan Mihalđić (1937.) za njega navodi da se nalazio na Branjinskoj planini na prostoru koje nosi ime *Kaluđerī*⁵⁹ ili *Kaluđerska dolina*⁶⁰. Moguće je da se mikrotoponim, koji se pojavljuje kao oronim i ime za dolinu na tako uskome prostoru tako imenuje zbog negdašnjih redovnika – kaluđera – koji su ondje djelovali, no mikrotoponim

⁵³ Gradić se spominje i sljedećih godina pod navedenim imenima: „1308.: Voszygh, 1321.: Woszygh, 1324.: Woszegh | ~i 1312.: c-is Dom-i Voszigydicti“ (Fieder 2009: 127).

⁵⁴ Prema zemljovidu *Baranjska županija do početka 14. stoljeća*, gdje se naselje već naziva *Vasszegvár*. (Sršan 1993: 180).

⁵⁵ Fieder 2007: 127.

⁵⁶ Spominje se i 1330. pod imenom *Woszeghvara* (Isto, 127).

⁵⁷ MOL, A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa, serijski broj 1726.

⁵⁸ Sršan 1993: 13.

⁵⁹ Kaluđer (*grč.* kalógeros \approx kalós: častan + *gérōn*: starac), redovnik Pravoslavne crkve koji živi u manastiru; monah (Klaić 1990: 650).

⁶⁰ Pod tim je imenom spominje i Josip Payr 1824. godine (Sršan 2002: 91).

*Kaluđer*i možemo povezivati i s time da je uz sam lokalitet smješteno i pravoslavno svetište *Studenac* po kojemu je nazvan i cijeli brijeg Branjinškoga brda. Ime *Studenac* dolazi od izvora studene vode za koju se vjeruje da je ljekovita. Izvor je pod tim imenom zabilježen, ali ne u sakralnome kontekstu, godine 1818. kada je bila velika suša pa su i seoski bunari presušili te je taj izvor napojio sve branjinško stanovništvo, a tada je ondje živjelo oko 1200 stanovnika⁶¹.

3.8. Geth – Geta

Drugi je pak **samostan u Geti (monasterium S. Hippolyti de Geth⁶²)** vjerojatno posvećen svetomu Hipolitu, a ne zna se kojega je bio reda. Spominje se u imovinsko-pravnome procesu, u kodeksu Zichy iz 1269. godine. Brüstzle za njega navodi: »tamo gdje se danas prostire dobro Géta (praedium Géta), ondje se u 13. stoljeću nalazilo selo **Géth** s nekim samostanom redovnika nesigurnog reda pod zaštitom sv. Hipolita«⁶³. Sršan ga na zemljovidu, kojim prikazuje posjedovne odnose u Baranji krajem 13. stoljeća⁶⁴, locira na područje današnjega mjesta Kneževa, a koje je tada prema zemljovidu, ali i prema navedenom izvoru iz 1269. godine⁶⁵, bilo u imanju potomaka **Gúga**. Ostatci samostana bili su vidljivi još u 18. stoljeću⁶⁶. Dakle, negdašnji samostan koji se nalazio u selu *Geth* lociramo na današnji prostor uz naselje Kneževo koje se nalazi uz mađarsku granicu, a naziva se *Geta*. Očito je da mikrotoponim *Geta* dolazi od imena negdašnjega srednjovjekovnog sela i imena samostana. Samostan se u spisima iz 1330. godine veže i uz ime naselja *Lak*.

3.9. Lak – Főherceglak – Kneževo

Samostan je vezan i uz naselje **Lak** koje se nalazilo uz naselje Geth. Na prostoru današnjega Kneževa u srednjemu vijeku nalazilo se selo *Lak* koje se prvi put spominje 1296. godine pod imenom *Look*⁶⁷. »Mađarska imenica *lak* označava mjesto gdje netko ima svoj dom, stalni smještaj«⁶⁸. Naselje se spominje i pod slje-

⁶¹ Sršan 2002: 91.

⁶² U izvorima se spominje i »1261., 1262.: Guech, 1265.: mon. de Gueth, 1269., 1326.: mon., mon. de Geth, 1296: mon. Geeth, 1321.: Geed, p., 1327., 1332.: Geech, 1332.: Gued« (Fieder 2007: 43).

⁶³ Brüstzle 1999: 127.

⁶⁴ Sršan 1993: 179.

⁶⁵ Brüstzle 1999: 127.

⁶⁶ Ostatci njegove crkve još su se dobro vidjeli u 18. stoljeću kada je u popisu župa iz 1773. godine za ovaj samostan zapisano: »Napuštena crkva na dobru Gett, pučki zvanom Buszeklisza, pripada knezu Eugenu. Ona je u starini podignuta iz čvrstog materijala, bez tornja, sada s porušenim svodom svetišta, te s jednim bočnim zidom znatno slomljenim, dok ostali zidovi stoje cijeli, među kojima su već narasli visoki hrastovi.« (Brüstzle 1999: 127).

⁶⁷ Fieder 2007: 70.

⁶⁸ Fieder 2007: 71.

dećim imenima i ovih godina: »1316: *Lakkk.*, 1330.: *Lak*⁶⁹«. *Lak* je prestao postojati kao naselje u vrijeme osmanskoga razdoblja, ali se i dalje spominje kao prostor gospodarskoga dobra kojim su se koristili stanovnici Popovca 1766. godine⁷⁰, a novo naselje – današnje Kneževo – počelo se izgrađivati početkom 19. stoljeća. Tada je 1827. godine nadvojvoda Carlo Ludwig premjestio središte beljskoga imanja u tadašnje Kneževo koje je nazvano **Fõherceglak** kao spoj imenice *fõherceg* koja znači ‘nadvojvoda, knez’⁷¹ i imena prijašnjega naselja Lak. Današnje je hrvatsko ime Kneževo slobodni prijevod s mađarskoga⁷². Negdašnji ojkonomi ostali su također utkani u današnjim mikrotoponimima, a s vremenom su se počeli i izjednačivati. Tako se za prostor uz selo spominju imena *Malo Kneževo* ili *Mali Lak*, a ondje se danas nalazi i farma s imenom *Malo Kneževo*.

4. Ostali toponimi

Toponimija obrađivanoga područja izrazito je bogata. Prema čestotnosti pojavljivanja najzastupljeniji su mikrotoponimi, među kojima je, naravno, najviše zemljišnih imena te agroonima. Pri popisu oronima, hidronima i mikrotoponima tematiziranoga područja služili smo se zemljovidima izrađenima za projekt prostornoga uređenja općine Popovac⁷³ te kazivanjem ispitnika.

4.1. Oronimi Banskoga brda

Bansko brdo izdužena je asimetrična uzvisina duga oko 21 kilometar, široka do 5 kilometara koja se pruža u smjeru jugozapad–sjeveroistok⁷⁴. Obuhvaća 56 četvornih kilometara. Središnji dio brda najširi je između Kotline i Branjine 4 – 4,5 kilometra, a ujedno je i najveće nadmorske visine. Pojedini grebeni i manji asimetrični blokovi prosječno su visoki 200 – 210 metara. Unatoč svojoj maloj apsolutnoj visini morfološki se vrlo jasno ističe u odnosu na okolni oko 140 – 160 metara niži ravničast prostor naplavnih ravni, riječnih terasa i lesnih zaravni izrazi to male reljefne energije. Najviše je nadmorske visine od 245 m *Kamenjak*, a iza njega slijede *Bansko brdo* (241 m), *Lisac* (230 m) te *Babina stolica* (223 m)⁷⁵. Jo-

⁶⁹ Fieder 2007: 70.

⁷⁰ Vjerojatno je tako nazvan zbog srednjovjekovnoga sela koje se nalazilo na njegovu području.

⁷¹ Međeral-Sučević 2006: 179. Autor navodi da je središte imanja prenio nadvojvoda Albrecht što prema našim istraživanjima nije točan podatak te ga ispravljamo prema našim spoznajama iz izvora i literature.

⁷² Međeral-Sučević 2006: 179.

⁷³ *Prostorni plan uređenja općine Popovac* 2006. Krunoslav Lipić, dipl. ing. arh., Zavod za prostorno planiranje d.d., Osijek (CD).

⁷⁴ Pikija i dr. 1995.

⁷⁵ Osonjački, Daška, (rukopis *Tri sela podno Zlatnog brda*).

sip Bösendorfer (1940.) pak kao najviši vrh spominje *Banski stol* (243 metra), zatim *Lisac* (230 metara) te *Trojnaš* (205 metara). Stevan Mihaldžić (1937.) za najviše vrhove brda navodi sljedeće: »kod Belog Manastira: *Krvašnina* 187 m, kod Popovca i Branjine *Gradac* 243 m visine, u Podolju *Lisac* 230 m, kod Zmajevca *Trojnaš* 205 m«.

Prvi je zabilježen spomen brda na latinskome jeziku *Mons Aureus* (*Zlatno brdo*) i potječe iz razdoblja antike⁷⁶, a u vrijeme vlastelinstva Belje (1698. – 1918.) imenovano je i *Goldbergom*, dok se danas ime *Zlatno brdo* održalo za jedan greben lociran iznad naselja Popovac.

Oronim *Bansko brdo* nastao je prema povijesnomu otkonimu *Ban* za današnji Popovac. Uz *Bansko brdo* pojavljuju se različiti oronimi: *Banska kosa*, *Banska planina*, *Banovo brdo*, *Baranjska planina* i *Planina*. Smatra se da kao službeni oronim treba upotrebljavati *Bansko brdo* jer je on najčešće ime u Baranjaca za tu uzvisinu. Dijelovi Banskoga brda koji su na prostoru što ga tematiziramo uglavnom se imenuju prema naseljima koja se uz njih nalaze. Potvrđena su sljedeća imena: *Belomanastirska greda* i *Monoštorska greda* (uz Beli Manastir), *Branjinska brda*, *Branjinsko brdo*, *Branjinško brdo*, *Planina* (uz Branjinu), *Banovo brdo* i *Planina* (uz Popovac) te *Kamenička planina* i *Planina* (uz Kamenac).

4.1.1 Branjinsko brdo

Branjinsko brdo pod tim se imenom spominje već 1785. godine⁷⁷. Podijeljeno je na manje cjeline, grebene ili predjele brda koji nose imena *Kaluđer*, *Studenac*, *Iza mlina* i *Babina stolica* (kod Podolja).

4.1.2 Banovo brdo

Ime za brdo uz selo Popovac jest *Bansko brdo* ili *Banovo brdo* po kojem je ime dobila i cijela uzvisina. Danas treba razlikovati oronime *Bansko* i *Banovo brdo*, jer se ime *Bansko brdo* upotrebljava za cijelu uzvisinu, dok se oronim *Banovo brdo* odnosi na transverzalni greben iznad sela Popovca, po kojem je nazvan i cijeli dio te uzvisine uz selo. *Banovo brdo* kao ime za dio *Banskoga brda* uz Popovac spominje se i u povijesnim izvorima⁷⁸. Ono je razlomljeno u niz transverzalnih grebena *Popovački Vinogradi*, *Banovo brdo*, *Joklovo brdo*, *Venus brdo*, *Francusko brdo*, *Kamenjak* i *Jarčevo brdo* te dva samostalna tektonska bloka *Zlatno brdo* i *Golo brdo* disecirana nizom potočnih dolina te ima obilježja reljefno vrlo dinamičnoga prostora. Nadalje, kada se ide od Popovca prema Branjinu Vrhu br-

⁷⁶ Salagije piše: »Mislim da je Mons Aureus ono brdo koje se nalazi kod Manastira, za koje velimo da su tragovi i rimskog naselja. I zaista ime Zlatnog brda odgovara tom mjestu.« (De statu eccl. Pannon., tom IV.).

⁷⁷ Sršan 1999: 124.

⁷⁸ Sršan 1999: 78.

dom, ističu se još manji grebeni *Lipova međa* i *Kalvarija*. Na prostoru uzvisine nalaze se *Večka dolina*, *Pankrac dolina*, *Pundrovečka dolina*, *dolina potoka Klenovac* i *Begovačka dolina*. Drugi mikrotoponimi koji se pojavljuju na Banovu brdu ili uz njega jesu *Vračevo*, *Selište*, *Stara skela*, *Begovac*, *Budžačić*, *Pustara*, *Pod lazinama* i *Obzir*.

4.1.3 Kamenička planina

Kamenička planina dobila je ime prema naselju Kamencu koje se nalazi uz nju. Kako je u naselju većinsko stanovništvo mađarsko, i sami mikrotoponimi često su mađarskoga podrijetla. Na području od naselja prema Kameničkoj planini ističu se sljedeći mikrotoponimi: *Vlašковиć*, *Čičage*, *Suhi breg*, *Bikuš*, *Potlek*, *Nađ atjaro*, *Čuba*, *Ujheđ*, *Franjin breg*, *Hunjar*, *Šaragiš*, *Dvajna*, *Arki* i *Heđolj*.

4.2. Hidronimi

Na navedenom prostoru teče rijeka *Karašica* te najveći njezin pritok potok *Borza*, koji izvire u Mađarskoj. Ime *Karašica* prema Bösendorfu (1940.) dolazi još od vremena Bugara iz sintagme *Kara su* što znači Crni potok⁷⁹. Prostorom prolazi i dio umjetnoga kanala koji se službeno zove *Albrechtov kanal*, no u narodu nije poznat pod tim imenom te ga nazivaju *Crni kanal*. Na sjeverozapadnoj padini Banskoga brda izdvajaju se i doline manjih potoka, kao što je *Begovac*, *Klenovac*, *Kotlina*, *Hatvan*, *Večka*, *Podolje*, *Tapija*, *Curak*, *Mirin dol*, te dolina *Popovačkog potoka*. Uz rijeke i potoke postoji i umjetni ribnjak koji se i zove *Ribnjak*.

4.3. Mikrotoponimi: zemljišna imena i agroonimi

Prostor koji tematiziramo dijeli se na sljedeća veća područja koja su uglavnom od gospodarskoga poljoprivrednog značaja i obradive su površine. U njihovoj klasifikaciji bazirat ćemo se na naselja kojima gravitiraju.

Uz naselje Branjin Vrh i granicu sa susjednom općinom Popovac: *Rastić*, *Gajići*, *Gložik*, *Segeda*, *Pogan*, *Salašina*.

Uz naselje Kneževo: *Hatvan*, *Mali Lak*, *Malo Kneževo* i *Geta*. Uz naselje Kneževo, ali izvan općine Popovac, uz granicu s općinom Draž: *Pod lugom*, *Kod trešnje*, *Crna bara*, *Slatina* i *Ševinjak*.

Uz naselje Popovac: *Velike međe* ili *Velika loza*, *Široka lenija*, *Lačka*, *Šumarina*, *Vakub*, *Velika Veka* i *Vodice* ili *Sesija*.

Uz naselje Branjinu: *Mala Veka*, *Remetin*, *Stubanj*, *Gažnja*, *Šumarina*, *Kruničevo kalilo*, *Ivik ada*, *Logor*, *Sinor*, *Vižlak*, *Kod groblja*, *Pod baricom*, *Ledine* i *Tešnje*.

⁷⁹ Bösendorfer 1940: 3.

4.4. Ostali mikrotoponimi

Od hilonima poznati su nam *Busiklica* (*Buziglica*), *Crna šuma* i *Šumica*. Hilonim *Busiklica*, koji se pojavljuje i u inačici *Buziglica*, ime je za negdašnju vlastelinsku šumu, a i danas se prema njoj imenuje šuma koja se nalazi uz mađarsku granicu u blizini naselja Kneževo i Duboševica. U povijesnome izvoru iz 1824. godine beljskoga visokog dužnosnika Josipa Payra objašnjava se etimologija hilonima *Busiklica*:

»Nekada su ruševine (samostana u Geti o.a.) služile kao boravište jednoj turskoj razbojničkoj bandi. Trgovci su onuda mogli prolaziti iz Osijeka i Slavonije za Peštu samo zajednički, u velikim skupinama. Ako su ovdje sretno prošli, onda su mogli sigurno sve do Pešte. Zbog toga se kasnije to mjesto prozvalo *Busija*. Spajanjem starih dvaju naziva, *Busija* i *Klisa*, došlo se do sadašnjega imena vlastelinske šume *Busiklica*.«⁸⁰

Na Banovu brdu postoje i dva rudnika bazalta koja su donedavno bila službeno bezimena, narod ih je nazivao *Čemeri*, a od 2002. godine nazivaju se *Velikim* i *Malim rudnikom*, kako ih je prozvala skupina istraživača koja je ondje proučavala šišmiše⁸¹.

Imena negdašnjih razgraničenja posjeda uočavaju se po karakterističnim nazivima *međa* ili *lenija*. Imena jesu: *Lipova međa*, *Vrapčeva međa*, *Velike međe* i *Široka lenija*.

5. Klasifikacija mikrotoponima prema jeziku postanja

5.1. Mikrotoponimi mađarskoga podrijetla

Po podrijetlu ta imena pripadaju mađarskomu jeziku, no fonetski su prilagođena hrvatskomu jeziku i uglavnom se sva nalaze na Banskome brdu, na dijelu Kameničke planine. U Kamencu je većinsko stanovništvo mađarsko te je takva pojava egzonima i razumljiva: *Nađ atjaro*⁸², *Ujhed*⁸³ i *Heđolf*⁸⁴. Uz naselje Kneževo, smješteno uz mađarsku granicu, postoji mikrotoponim *Hatvan* koji u doslovnu prijevodu znači broj *šezdeset*. Nejasno je tumačenje toga mikrotoponima, ali zbog neposredne blizine granice od samo nekoliko stotina metara, vjeruje se da je mikrotoponim povezan s brojkom.

⁸⁰ Sršan 2002: 103.

⁸¹ »Bezimeni rudnici bazalita u Banskom brdu kod Popovca svoja imena dobivaju kada je ekipa speleologa, biologa, geologa iz Hrvatskog prirodoslovnog muzeja u Zagrebu, Parka prirode Kopački rit te Pedagoškog fakulteta u Osijeku krenula u njihova istraživanja zbog kolonija šišmiša koja obitavaju u podzemnim prostorijama rudnika.« (Jalžić 2002: 44–47).

⁸² Slobodan prijevod na hrvatski jezik: *Veliki prijelaz*.

⁸³ Slobodan prijevod na hrvatski jezik: *Nova planina*.

⁸⁴ Slobodan prijevod na hrvatski jezik: *Donji dio planine*.

5.2. Hibridni mađarsko-hrvatski toponimi

Ti su mikrotoponimi uglavnom nastali prema povijesnim ojkonimima, no danas su kombinirani s leksemima na hrvatskome jeziku: *Mali Lak*, *Monoštorska greda*. Mađarska imenica *lak* označava mjesto gdje netko ima svoj dom, stalni smještaj. Dolazi i u značenju 'kućica, skrovište'. Lak je bilo srednjovjekovno ime danas nepostojećega sela uz današnje naselje Kneževo. Mikrotoponim *Mali Lak* ima i prevedenicu, hrvatsku istoznačnicu *Malo Kneževo*. U oronimu *Monoštorska greda* leksem *monoštorska* jest fonetska inačica mađarskoga naziva za samostan (monostor), odnosno dio povijesnoga imena Belog Manastira – *Monostor* ili *Pélmonostor*.

5.3. Mikrotoponimi hrvatskoga podrijetla

Svi ostali mikrotoponimi obrađenoga područja hrvatskoga su odnosno slavonskoga podrijetla.

6. Značenjska klasifikacija toponima

6.1. Toponimi nastali prema povijesnim toponimima

Bansko brdo, *Banovo brdo*, *Banska kosa* i *Banski stol* (od povijesnoga ojkoni-
ma *Ban* za Popovac). *Monoštorska greda* (od povijesnoga ojkoni-
ma *Monostor* za Beli Manastir). *Veka*, *Velika Veka*, *Mala Veka*, *Večka* (potok), *Večka dolina* i *Pun-
drovečka dolina* (od povijesnoga ojkoni-
ma *Weyk* ili horonima vlastelinstvo *Veki*).
Lak, *Mali lak*, *Lačka* i *Vižlak* (od povijesnoga ojkoni-
ma *Lak*, imena danas nepo-
stojećega naselja na području Kneževa).

6.2. Toponimi etničkoga postanja

Tako su nastali uglavnom oronimi: *Baranjska planina*, *Branjinska brda*, *Bra-
njinsko brdo*, *Popovački vinogradi*, *Kamenička planina*, *Belomanastirska greda*
te dva hidronima *Podolje* (potok) i *Popovački potok*, imenovani prema mjestu ko-
jemu gravitiraju ili prema samomu imenu regije.

6.3. Toponimi etnonimskoga postanja

Oronim *Francusko brdo*.

6.4. Odnosni toponimi

Agroonim *Malo Kneževo*.

6.5. Toponimi nastali prema antroponimima

Joklovo brdo, *Begovac*, *Begovačka dolina*, *Vlašković*, *Franjin breg*, *Kruniče-
vo kalilo* i *Mirin dol*.

6.6. Toponimi nastali prema geografskim, geološkim i ekološkim pojmovima

Kamenjak (oronim vjerojatno nastao prema pučkome nazivu za bazalt koji se iskapao na Banskome brdu kod Popovca), *Planina* (oronim nastao za Bansko brdo pučkim nazivom za brdovito uzvišenje) i toponim *Ledine* (prostor između polja koji nije obradiv, služio je za ostavljanje smeća). Zatim mikrotoponimi koji su motivirani orijentacijom u prostoru: *Pod lazinama* (agroonim nastao jer je polje smješteno uz podnožje brda, odnosno na dijelu brdske kosine koja je svladiva hodom; od *lazina*), zatim značenjski jasni agroonimi *Pod baricom* i *Pod lugom*. Agroonimi *Ivika ada* i *Adica* nastali su prema tome što je opisani teritorij u prošlosti bio močvarno područje te su ondje vjerojatno bili riječni otoci. Ujedno etimološki korijene vuku iz osmanskoga razdoblja, a *Ivik* dodatno atribuiraju samu adu kao onu na kojoj je bio šumarak vrba. Naposljetku su značenjski prozirni mikrotoponimi: *Kotlina*, *Šumarina*, *Crna šuma*, *Šumica*, *Gajići* i *Pustara*.

6.7. Toponimi nastali prema nazivima za životinje i biljke

Jarčevo brdo, *Klenovac* (dolazi od leksema *klen* koji označuje stablo iz porodice javora te se pretpostavlja da je dolina dobila ime prema šumi javora koja se ondje nalazila), *Lipova međa*, *Rastić* (od hrast), *Velika loza*, *Bikuš* i *Ševinjak*.

6.8. Toponimi nastali prema ljudskome djelovanju

Tapija (prema leksemu *tapija* 'ovjerena isprava o vlasničkom pravu na nekretnine', prostor je vjerojatno bio u nečijem privatnom vlasništvu), *Sesija* (prema *sesija* 'nečije imanje'), *Stubanj* (mikrotoponim nastao prema negdašnjem javnom zdencu, đermu, koji se nalazio uz polja), *Gažnja* (danas agroonim, nastao prema poljskom putu (prečici) između naselja Branjina i Kneževo, od glagola *gaziti*) te značenjski prozirni mikrotoponimi *Iza mlina*, *Stara skela*, *Logor*, *Gradac*, *Gradašac*, *Selište*, *Veliki rudnik*, *Mali rudnik* i *Kalvarija*.

6.9. Toponimi nastali prema orijentaciji u prostoru

Kod groblja, *Iza mlina*, *Pod baricom*, *Kod trešnje*, *Pod lazinama*, *Pod lugom* i *Među kanalima*. Svi mikrotoponimi imenovani su radi orijentacije u prostoru prema određenom objektu ili prostoru koji je u narodu bio prepoznatljiv.

6.10. Toponimi nastali prema negdašnjim razgraničenjima posjeda

Lipova međa, *Vrapčeva međa*, *Velike međe* i *Široka lenija*. Toponimi koji u sebi nose naziv *međa*⁸⁵ odnose se u pravilu na razgraničenje vlasništva ili upravljanja određenim prostorom. Crte razgraničenja imenovala su se prema objektu koji se ondje nalazio (primjerice drvo lipe; *Lipova međa*), prema imenima vlasni-

⁸⁵ U mađarskome *megye* znači 'županija'.

ka (nadimak *Vrabac – Vrapčeva međa*) ili prema samome njezinu izgledu (velika, široka). *Široka lenija* jest mikrotoponim nastao od riječi *lenija* koja znači ‘poljski put’, odnosno ‘put između dvaju polja’.

6.11. Toponimi koji se odnose na sastav i značajke tla ili vode

Lisac, ime za vrh Banskoga brda, nastao od imenice *lis* (gol)⁸⁶ kojom se opisuje njegov izgled. *Čemeri*, ime dvaju rudnika bazalta, toponim nastao zbog dubine i veličine rudnika te što zbog toga u njima nema svjetlosti, od čemer. *Remetin*, područje koje je poljoprivredno neiskorišteno, pusto. *Crna bara*, ime manjega područja, nije hidronim, nastalo prema prijašnjim osobitostima močvarnoga tla. Istoga postanja kao *Crna bara* jest i agroonim *Vodice*. Hidronimi *Ribnjak*, *Curak* i *Studenac* nastali su onimizacijom od hidronimnih apelativa, a u njima se odražava važnost vode za zajednicu. Primjerice *Studenac* kao izvor studene i ljekovite vode (vidi podnaslov 3.7.), ili *Curak* kao potok koji ne teče brzo, nastao od glagola *curiti*. Slijede oronimi *Suhi breg*, vjerojatno nazvan prema vlažnosti obradive zemlje, i oronim *Zlatno brdo*, prema povijesnom imenu *Aureus Mons*, dobivene vjerojatno zbog položaja koji je tijekom cijeloga dan osunčan. Naposljetku dolaze agroonimi *Budžak* i *Budžaćić* (u značenju ‘skrovito mjesto’, a oba se nalaze u utorima uz samo Bansko brdo) te agroonim *Slatina* nazvan prema negdašnjemu močvarnom tlu gdje je izviralala voda.

6.12. Toponimi nastali prema mitskim motivima

Ovdje uglavnom ubrajamo imena za vrhove Banskoga brda u koje su, vjerujemo, utkani staroslavenski mitski motivi kojima su atribuirani ili imenovani slavenski bogovi ili sveta mjesta: *Trojnaš*, *Babina stolica*, *Gradac* i *Gradašac*. Ime *Babina stolica* može se odnositi na kult božice majke ili majke Zemlje koja je bila nazivana *Babom*, dok se imena *Gradac* i *Gradašac* mogu odnositi na mitski Bijeli grad, Perunove dvore, ali i na ljudsko djelovanje te su svrstani u obje značenjske skupine.

6.13. Toponimi nejasne motivacije

Sinor, *Dvajna*, *Šaragiš*, *Hunjar*, *Potlek*, *Čuba*, *Krvašnina* i *Hatvan*.

7. Zaključak

Toponimija južne Baranje slabo je istraživana, a posebice povijesna toponimija koja nam je ključna u razumijevanju današnjih toponima. Razlog tomu vjerojatno leži u činjenici da je južna Baranja administrativno i upravno pod mađarskom ingerencijom sve do Trianonskoga sporazuma te se u mađarskim arhivima nala-

⁸⁶ Šimunović 2009: 290.

zi i većina povijesnih izvora koji su nam ključni za njezino istraživanje. Prepreka za njihovo pretraživanje zasigurno stoji u jezičnoj barijeri, ali i udaljenosti arhiva. Ovim radom prikazana je toponimija manje geografske površine koja obuhvaća pet naselja (Popovac, Branjina, Kneževo, Podolje i Branjin Vrh) te se pokušao s pomoću povijesnih izvora pratiti razvoj njihovih povijesnih ojkonima do današnjih, ali i povezati srednjovjekovne ojkonime s današnjim mikrotoponimima. Daje se i pregled oronima Banskoga brda te se pokušava pojasniti i samo ime te uzvinsine zbog čestih različitih tumačenja koja se pojavljuju u literaturi. Nadalje se donosi popis hidronima i drugih toponima. Sve smo toponime pokušali i klasificirati prema jeziku postanja i značenjskome polju, gdje se opet zamjećuje da se najveći njihov broj odnosi na povijesna imena danas nepostojećih naselja.

Izvori i literatura

Arhivska vrela:

Magyarország Levéltár – kratica: MOL (Mađarski državni arhiv):

1. A Középkori Magyarország Levéltári Forrásainak Adatbázisa
(Baza podataka arhivske građe za srednjovjekovnu Mađarsku):

Internetska stranica za pristup arhivskoj građi:

<http://mol.arcanum.hu/dldf/opt/a100517htm?v=pdf&a=start>

Serijski broj dokumenta: 64764

Serijski broj dokumenta: 1448

Serijski broj dokumenta: 1726

2. Urbaria et Conscriptioes:

Internetska stranica za pristup arhivskoj građi:

<http://mol.arcanum.hu/urbarium/opt/a100112.htm?v=pdf&a=start>

Urbaria et Conscriptioes REGISTRATA 97: 21 (1564. godina)

Urbaria et Conscriptioes REGISTRATA 50: 25 (1565. godina)

Urbaria et Conscriptioes REGISTRATA UC 76: 17 (1602. godina)

Urbaria et Conscriptioes REGISTRATA UC 56: 41 (1687. godina)

Objavljena vrela:

Komorski popis naselja Belja iz 1766. U: Sršan, Stjepan, 2002. *Stanovništvo i gospodarstvo Baranje 1766. i 1824. godine*. Osijek: Državni arhiv u Osijeku.

Payr, Josip, Opis beljskog vlastelinstva 1824. U: Sršan, Stjepan, 2002. *Stanovništvo i gospodarstvo Baranje 1766. i 1824. godine*. Osijek: Državni arhiv u Osijeku.

Kanonske vizitacije, knjiga I. – Baranja 1729.–1810. Prepisao, preveo i priredio: dr. sc. Stjepan Sršan, Državni arhiv u Osijeku, 2003.

Kanonske vizitacije, knjiga II. – Baranja 1829.–1845., prepisao, preveo i priredio: dr. sc. Stjepan Sršan, Državni arhiv u Osijeku, 2004.

Sršan, Stjepan, 1999. *Baranja 1785. godine*. Osijek: Državni arhiv u Osijeku.

Literatura:

- ANDRIĆ, STANKO. 2005. Benediktinski samostan svetog Mihovila u Belom Manastiru. *Godišnjak Ogranka Matice hrvatske Beli Manastir*, 2, Beli Manastir, 47–89.
- BOŽIĆ BOGOVIĆ, DUBRAVKA. 2009. *Katolička crkva u južnoj Baranji u 18. stoljeću: Iz zapisa kanonskih vizitacija*. Beli Manastir: Ogranak Matice hrvatske u Belom Manastiru.
- BÖSENDORFER, JOSIP. 1940. *Nešto malo o našoj Baranji*. Osijek: Prva hrvatska dionička tiskara.
- BRÜSTZLE, JOSIP. 1999. *Povijesti katoličkih župa u istočnom dijelu Hrvatske do 1880. godine*. Osijek: Državni arhiv u Osijeku.
- CSÁNKI, DEZSŐ. 2002. *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában*, 5. sv. digitalizirana knjiga. Budapest: Arcanum DVD könyvtár IV – Honismeret, családtörténet, heraldika.
- ENGEL, PÁL. 2002. *Középkori magyar genealógia*, digitalizirana knjiga. Budapest: Arcanum DVD könyvtár IV – Honismeret, családtörténet, heraldika.
- FIEDER, MÁRIA. 2007. *Baranya vármegye korai ómagyar kori helyneveinek nyelvi elemzése*. Debrecen: Bölcsészettudományi Kar, Debreceni Egyetem.
- FRANC, JOSIP. 2006. Sakralna baština njemačkih sela u Baranji. *Godišnjak Njemačke zajednice / DG Jahrbuch*, 13/1, Osijek, 184–190.
- GALIOT KOVAČIĆ, JADRANKA. 2008. Gospodarski i kulturni utjecaji njemačkih doseljenika na tradicijski život Slavonije, Baranje i zapadnog Srijema, od početka 18. stoljeća do 1941. godine. *Etnološka istraživanja*, 1/12–13, Zagreb, 213–261.
- GATTERMANN, CLAUS HEINRICH. 2004. *Die Baranya in den Jahren 1686 bis 1713: Kontinuität und Wandel in einem ungarischen Komitat nach dem Abzug der Türken*. Göttingen: Universitätsverlag Göttingen.
- Gradovi i općine Republike Hrvatske*. 2007. Slavko Šisler (ur.). Zagreb: Mato Lovrak.
- JAGER, MARIO; PREDOJEVIĆ, ŽELJKO; BOŽIĆ BOGOVIĆ, DUBRAVKA; NJARI, DENIS; JOSIPOVIĆ BATOREK, SLAĐANA. 2012. Baranja u historiografiji. *Godišnjak ogranka Matice hrvatske u Belom Manastiru*, 8, Beli Manastir, 70–133.
- JALŽIĆ, BRANKO. 2003. Veliki i Mali rudnik bazalta u Baranji. *Meridijani*, 75, Zagreb, 44–47.
- MEDERAL-SUČEVIĆ, KREŠIMIR. 2006. Usporedni pregled hrvatskih i mađarskih baranjskih ojkonima. *Folia onomastica Croatica*, 15, Zagreb, 173–179.

- MIHALDŽIĆ, STEVAN. 1992. *Baranja: od najstarijih vremena do danas*. Beograd: Biblioteka grada Beograda. (reizdanje knjige iz 1937. godine).
- PREDOJEVIĆ, ŽELJKO. 2012. Žrtvenici Liberu iz Popovca. *X. međunarodni kroatistički znanstveni skup*. Stjepan Blažetin (ur.). Pečuh: Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj. 378–392.
- PROSTORNI PLAN UREĐENJA OPĆINE POPOVAC 2006. Krunoslav Lipić, dipl. ing. arh., Zavod za prostorno planiranje d. d., Osijek (CD).
- SEKULIĆ, ANTE. 1996. *Hrvatski baranjski mjestopisi: Povijest hrvatskih imena u Baranji*. Zagreb: Školska knjiga.
- SRŠAN, STJEPAN. 1993. *Baranja*. Osijek: Matica hrvatska.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2009. *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- TIMAR, GYÖRGY. 1986. Demografska povijest Baranje do 1910. godine. U: *Tri stoljeća Belja*. Dušan Čalić (ur.). Osijek: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za znanstveni rad Osijek, 40–64.
- VARGA, DARKO. 2009. Crstice iz povijesti naseljavanja Nijemaca u Baranju. *Godišnjak Njemačke zajednice / DG Jahrbuch*, 16/1, Osijek, 285–327.
- VOLK, MATHIAS. 1991. Kischfalud / Branjina, Kreis Batina. *Leidensweg der Deutschen im kommunistischen Jugoslawien*, Bild. 1: *Ortsberichte über die Verbrechen an den Deutschen durch das Tito-Regime in der Ziet von 1944.-1948*. München/Sindelfingen: Donauschwäbischen Kulturstiftung.
- VOLK, MATHIAS. 1995. *Familienbuch der katholischen Pfarrgemeinde Kischfalud = Branjina, in der Baranya/Branau, 1874. – 1944*. Sindelfingen: AKdFF.
- ZEILER, JOHANN. 1998. *Familienbuch Popovac (Ban): Schwäbische Türkei 1750-1945 mit den Filialgemeinden Branjina = Kischfalud, Knezevo = Lak, Podolje = Bodollyaund Sarok*. Winnenden: Herausgegeben vom Heimatausschuss der Ortsgemeinschaft Popovac (Ban).

Kazivačice:

- Dvornić, Milica*, djevojačko prezime Bošnjak, rođena 1921. godine u Popovcu.
- Durkas, Mira*, djevojačko prezime Županić, rođena 1961. godine u Branjini, stanuje u Branjini.
- Hrešč, Ljiljana*, djevojačko prezime Pojić, rođena 1962. godine u Kopačevu, Branjinka od 1970. godine.
- Kos, Barica*, djevojačko prezime Beti, rođena 1937. u Goričanu, Međimurje, stanuje u Branjini od 1946. godine.
- Pešić, Radojka*, djevojačko prezime Hadnadž, rođena 1931. godine u Branjini, preminula 2012. godine.
- Pozvek, Eva Maria*, djevojačko prezime Oswald, rođena 1933. godine u Magyar-

bólyu, Republika Mađarska, doselila se u Kneževo 1943. godine.

Predojević, Ana, djevojačko prezime Leskovar, rođena 1957. godine u Branjini, stanuje u Branjini.

Ubavić, Velinka, djevojačko prezime Borovac, rođena 1938. godine u Grabovcu, Branjinka udajom od 1956. godine.

Županić, Viktorija, djevojačko prezime Čovran, rođena 1940. u Železnici, stanuje u Branjini od 1946. godine.

On toponyms in southern Baranya beneath the northern face of Bansko brdo

Abstract

This paper deals with the toponymy of the part of Baranya County in Eastern Croatia beneath the northern face of the hill Bansko brdo. This geographical area holds three municipalities and five villages. This paper deals mostly with the municipality of Popovac, with its villages Branjina, Popovac and Kneževo, the village of Podolje in the municipality of Draž, and the village of Branjin Vrh in the municipality of Beli Manastir. The paper analyzes the historical names of these five villages based on historical sources and the historical names of displaced medieval settlements, and how their names remained as parts of microtoponyms in this area. Also, the paper analyzes the etymology of microtoponyms and classifies them based on the language and an attempt to explain their meanings.

Ključne riječi: toponimi, ojkonimi, mikrotoponimi, oronimi, južna Baranja, Bansko brdo

Key words: toponymy, settlement names, microtoponymy, oronymy, Bansko brdo, Baranya County

ŽARKO B. VELJKOVIĆ
Bulevar Arsenija Čarnojevića 170/20
RS-11176 Beograd
sapphousatthis@gmail.com

ŠTA ZNAČI †LOŠIN, LOŠINJ¹

Dva najstarija naselja na ostrvu Lošinj su *Velo Selo* i *Malo Selo*. Krčkoro-manski naziv i jednog i drugog naselja i celoga ostrva jeste **Lošino*, docnije i **Lašino*, otkuda proističu italijanski oblici *Lossin(o)*, *Lossin grande*, *Lossin piccolo*, sporedno *Las(s)in*, kao i starohrvatski naziv celoga ostrva **Lošinъ*, od kojega potiče italijansko službeno *Isola di Lussino*, *Isola dei Lussini*, *Lussin-grande*, *Lussin Grande*, *Lussinpiccolo*, *Lussin Piccolo*, *due Lussini* i sa druge strane hrvatski zastarelo †*Lošin*, a današnje *Lošinj*. U radu se daje etimologija krčkoro-manskoga naziva, preciznije horonima ili možda nesonima **Lošino* od nekadašnje prisvojne sintagme *imenica + *Lošino*, npr. **Porto Lošino*, **Žalo Lošino* i sl., pri čemu je izvorni horonim ili možda nesonim glasio **Loša*, a to je u krčkoro-manski preuzeta srednjegrčka reč **lásia* 'žbunje, šikara', koja se javljala u grčkoj toponimiji kao nesonim.

U svoja dva kapitalna dela *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima* (Skok 1950: 34–54) i *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (Skok 1972: 571, *Osor*) Petar Skok obradio je savremenu i istorijsku toponimiju Lošinja iz ugla istorijskih, kartografskih i jezičkih izvora i uvelike rasvetlio etimologiju nesonima *Lošinj*. A u svome radu *Ime otoka Lošinja* (Crnković 1988: 21–46) Nikola Crnković dao je dosad najsveobuhvatniji pregled istorijskih pomena i etimologijâ naziva *Lošinj*, dok je u delu *Veli Lošinj – iskonska civiliziranost i arhivsko blago* (Crnković 2001) izložio dosad najsveobuhvatniji pregled istorijskih i arhivskih fakata iz istorije Lošinja. Skok i Crnković iznose sledeće činjenice:

– Geografski gledano, ostrva Lošinj i Cres jesu dva ostrva spojena tankom prevlakom kroz koju je pre XVI veka prokopan plovni kanal, a prokopan je i drugi plovni kanal polovinom ostrva Lošinja. Ta dva ostrva sa okolnim manjim ostrvima prirodno čine manji ostrvski skup pod imenom *ostrvski skup Cres-Lošinj*.

¹ Zahvaljujem prof. Ranku Matasoviću sa Filozofskog fakulteta u Zagrebu, urednici *Folia onomastica Croatica* Dunji Brozović Rončević, kao i osoblju Arhiva u Rijeci na korisnim sugestijama i srdačno pruženoj pomoći. Jednako i akad. Darku Novakoviću (HAZU) na uputnim sugestijama.

— Prvi stanovnici ostrvskog skupa Cres-Lošinj jesu ilirski Japodi. Ceo ostrvski skup zvao se tad po ilirski *Apsor-* ili *Apsort-* po imenu centralnoga ostrva, današnjeg Cresa.

— Potom su se doselili stari Grci koji su preuzeli taj naziv od Japodâ te su ostrvski skup zvali *Ápsor(rh)os* ili *Apsýrtides (nêsoi)*.

— Po dolasku Rimljana latinski naziv za ostrvski skup bio je *Apsorus (-os)* ili *Apsyrtdes (insulae)*.

— Prelaskom početnog *a-* u *o-* krčkoromanski naziv za taj ostrvski skup glasio je **Opsoro*, prelaskom u ženski rod i sporedno **Opsora*. Docnije slabljenjem nenačlašenog *-o-* u *-a-* i **Opsaro*, sporedno **Opsara*, odakle vizantijski grčki **Opsara*. A daljim slabljenjem nenačlašenog *-a-* u *-e-* i **Opsero*, odakle italijanski *Ossero*.

— Po dolasku Hrvatâ, slovenski i hrvatski naziv za taj ostrvski skup jeste južnoslovenski **Опсоръ*, kasnije *Osor*.

— Ceo je Lošinj sve do pred kraj srednjeg veka jedno nenaseljeno zemljište koje je pripadalo isključivo ili saužitnički sa Hrvatima romanskim zemljeposjednicima, biskupiji i opštini u Osoru na Cresu te se tako i sâmo ostrvo prozvalo *osorsko*, ital. *Isola di Ossero*. Godine 1274. ostrvo je sve pod pašnjacima i hrastovim šumama i služi za napasanje ovaca i žirenje prasadi. A docnije, osnivanjem dvojne *Cresko-osorske kneževine* naziv *osorsko ostrvo* menja se pravozvanično u *cresko-osorsko ostrvo*, ital. *Isola de Cherso e d' Ossero*.

— Najstarija naselja na Lošinju jesu dva hrvatska isprva pastirsko-poljoprivredna, a tek docnije ribarska i brodograditeljska sela *Velo Selo* i *Malo Selo* koja su zasnovana na donjoj polovini Lošinja nakon 1274. naseljavanjem Hrvatâ s kopna da budu *najmljeni pastiri osorske gospode*, ital. *pastori dei signori d' Ossero*. (Krčko)romanski naziv i jednog i drugog sela i celoga ostrva jeste **Lošino*, docnije slabljenjem nenačlašenog *-o-* u *-a-* i **Lašino*. I upravo se pod tim sasvim novim i drugačijim nazivom pominje prvi put celo ostrvo 1384., kao i oba sela na ostrvu 1389. godine. Od ovoga osnovnog krčkoromanskog naziva **Lošino* proističe stariji i pravilniji italijanski naziv celoga ostrva *Lossin(o)* i obaju sela na ostrvu *Lossin grande*, *Lossin piccolo*. A od docnijeg krčkoromanskog naziva **Lašino* proističe i italijansko sporedno ime celom ostrvu *Las(s)in*. Od osnovnoga krčkoromanskog naziva **Lošino* proističe i starohrvatski naziv celog ostrva **Lošinъ*, dok oba sela na ostrvu zadržavaju hrvatski naziv *Velo Selo* i *Malo Selo*. Od starohrvatskog oblika **Lošinъ* samoglasničkom zamenom slovenskoga *-o-* italijanskim *-u-* proističe italijanski naziv celog ostrva *Isola di Lussino* i obaju sela na ostrvu *Lussingrande*, *Lussin Grande*, *Lussinpiccolo*, čak i *due Lussini*, odakle sve potiče i najčešći italijanski naziv celog ostrva sa ojkonomom u množini *Isola dei Lussini*. Svi ti nazivi sa *-u-* najposle su i prevladali u XVIII veku u italijanskom kao službeno-administrativni te time i jezički normativni oblici, ali su se u lokalnoj lošinjskoj italijanskoj administraciji i dalje „verno“ upotrebljavali stari oblici sa *-o-*.

— Sve navedene oblike, i sa *-o-* i sa *-a-* i sa *-u-*, prati srednjelatinski i novolatinski koji za *Velo Selo* piše u genitivu *Lussini Magni*, valjda u ablativu mesta *Lussino Minori*, za *Malo Selo* piše u genitivu *Lussini Parvi*, a za celo ostrvo s eksplikativnim genitivom *insula Lossini*, *insula Lassini*, *insula Lussini*, kao i genitiv *Lussini* i genitivni ablativ *de Lussino*.

— Anticipirajući zamenu romanskog ženskog roda slovenskim muškim i polazeći od starohrvatskog naziva **Lošinь*, a ne od krčkoromanskog **Lošino*, Skok predlaže etimologiju od romanskog (!) **Isola Apsina* »Osorsko ostrvo«, što bi bilo skraćeno za romansko **Isola Apsorina*, od latinskog **Insula Apsorina*. I to kao čistu pretpostavku jer je ovo sve fonetski teško ostvarivo i nema analogija. Izloženu etimologiju prihvata i Petar Šimunović kao verovatnu, za razliku od sviju ostalih, koje su što nenaučne, što fonetski neodgovarajuće (Šimunović 1998: 273)². A ja velim da je i ta Skokova etimologija fonetski neodgovarajuća jer se skraćivanja oblika **Isola Apsorina* može u romanskome izvršiti jedino preko sinkope *-o-* čime bismo dobili oblik **Isola Apsrina* > **Isola Apstrina* > **Isola Astrina*, što bi dalo danas nepostojeći oblik **Lostrina*, eventualno **Lostrinj* (up. Skok 1972: 43, *kapsa*; Anglade 1965: 56, *paistre*; Skok 1950: 42, *Ostrom*).

— Od starohrvatskog naziva celog ostrva **Lošinь* potiče zastareli hrvatski naziv celoga ostrva †*Lošin* (XVII/XVIII v.), docnije i danas sa *-nj Lošinj*, fonetskim razvojem poput *garabin* > *garabinj*, daljim razvojem i *garabilj* (Стевановић и сар. 1965: 189) ili †*Norin* (XVII/XVIII v.) > **Norinj*, danas *Norilj* (Skok 1972: 524, *Norin*). No ipak, sve do u XIX vek ostrvo se nije uvek zvalo *Lošinj*, nego i dalje po imenu centralnoga ostrva ostrvskog skupa: *Cres*. Što se tiče današnjih zvaničnih naziva *Veli Lošinj* i *Mali Lošinj*, oni su veštački i nastali su kao prevod na hrvatski do kraja II svetskog rata važećih zvaničnih italijanskih imena *Velikog* i *Malog Sela Lussin Grande* i *Lussin Piccolo*. Ovde valja pomenuti i novolatinski oblik *Lossinium* od Fortisa (XVIII/XIX v.) nadalje³. Taj se oblik ne javlja niti jednom u arhivskoj građi ostrva Lošinja (Crnković 1988: 33–38) te tako i nije relevantan za

² Naime, Boterini (Botterini) izvodi od reči *lošavo* 'kamenito i vrletno mesto'; Boničeli (Bonicelli) izvodi od reči *lozine* 'stari podivljali panjevi'; Nikolić (Nikolich) pretpostavlja da je poreklo latinsko i izvodi od latinskog *luscinia* ili *luscinius* 'slavuj'; Brožičević izvodi od prideva *loš* usled »loših uslova na otoku, pa možda i vrlo loših«, čemu u prilog pogrešno navodi i češki toponim *Velké Losiny*, inače u izvornom značenju 'veliki jelenovi'; Skok isprva izvodi od našeg starog prezimena *Lošin* koje su po njemu nosili stanovnici Velog i Malog Sela, ali najposle izvodi od gorepomenutog latinskog **insula Apsorina*; Putanec izvodi od ilirskog ili predilirskog sufiksa *-l-* i keltske reči *inis* 'ostrvo' uz metatezu *n : s > s : n*; Derosi izvodi od latinskog ličnog imena *Lussius* ili *Lopsius* i sufiksa *-anum*; dok Crnković izvodi od pogrđnog apelativa *Vlašine* kako su po njemu Osorani zvali no-doseljene pastire, tj. *Vlahe* sa kopna (Crnković 1988: 22–45; odbacuje Šimunović 1998: 273).

³ Pismeno akad. D. Novaković: »...slat. *Lossinium*... taj se naziv višestruko spominje i u specijalističkim tiskanim izvorima, od Fortisa naovamo, a figurira i u naslovu jedne razmjerno novije rasprave (F. G. Gatti, "Lossinium; una comunanza bizantina nel Quarnero", *AMSI*, vol. XXXV, 1987).«

jezički razvoj naziva *Lošinj*, ali mislim da verno odslikava savremeni izgovor sa završnim *-nj* i stoga možemo kazati da je postao latinizacijom savremenog hrvatskog oblika *Lošinj*.

— Hrvatski je element na Lošinju jak, od zasnivanja *Velog Sela* i *Malog Sela* pa sve do današnjega vremena, a toponimija je na samom ostrvu većinski hrvatska, slovenska; Skok kaže: »U toponomastičkom pogledu Lošinj ide u najčistije hrvatske otoke«.

Podimo od krčkoromanskoga naziva **Lošino*. Budući da je reč o zasnivanju dvaju sela na donjoj polovini jednoga ostrva, radi se o horonimu ili možda o nesonimu.

Zapitajmo se sada o poreklu glasa *-š-* u tom krčkoromanskom horonimu ili možda nesonimu **Lošino*. Glas *š* van suglasničkih grupa u dalmatoromanskome nastajao je dalmatoromanskom jodizacijom od sledećih latinskih sekvenci:

1) od *se, si + a, o, u*, razvojem: *se, si > sy > sj > š*, npr.

— (?) jadr. il. **grava-* 'kamen', izv. hor. **gravusia-* 'kamenit predeo'⁴ > lat. hor. **Gravusium* > rom. hor. **Gravusyu* > drom. hor. **Graušo* > **Grušo* > sjs. hor. **Gruš*, ozvuč. *Gruž* (Skok 1931: II; Skok 1973: 113, *Rava*; Станишић 2006, 67; Georgiev 1981: 305, 306, 307, 308; Skok 1933, 37, *gaun*; Skok 1971: 171, *Blaž*; jadr. il., ozvuč. *Ž. V.*)

— klat. **cerasea frux* > vlat. **cerasia* > rom. **kerasya* > drom. **kerša* > jsl. **крѣш(в)а* > sjs. jek. *kriješa, kriješva* (Skok 1972: 175, *kračun*; Skok 1973: 630, *vršva*)

— (?) ie. **almos* 'bela voda, reka' > (?) il.-B **almas*, izv. hor. **almusia-* 'predeo oko reke' > lat. ojk. **Almusium*, **Almisium* > rom. ojk. **Almisyu* > drom. ojk. **Olmišo* > jsl. ojk. **Лмишь* > sjs. ojk. *Omiš* (etim. *Ž. V.*; Skok 1934: 109; Skok 1973: 541, *Ulcinj*; Lewis et Short 1891: 252, *Brundisium/Brundusium/Brunda*; Georgiev 1981: 174, 351, 352; Gluhak 1993: 365, *labud*, 452, *olovo*)

— lat. *pertundere* > vlat. **pertusiare* > rom. **pertusyare*, izv. **pertusya* > drom. **Pertuša* > sjs. top. *Prtuša*, kao i top. **Prtuša*, danas *Vela* i *Mala Prduša, Prdusa* (Skok 1950: 131, 236, 238; Lewis et Short 1891: 1359, *pertundere*; Väänänen 1963: 95, §195; *Vela* i *Mala Prduša* etim. *Ž. V.*)

— (?) ie. **wrō²g(-o)-* > (?) il.-B **raga-* '(morski) jaz', izv. hor. **ragusia-* 'predeo kod (morskog) jaza' > lat. nes. **Ragusium* > rom. nes. pa ojk. **Ragusyu* > drom. ojk. **Raušo* > **Ruš(o)* > alb. egz. ojk. *Rush* (etim. *Ž. V.*; Skok 1931: II; Lewis et Short 1891: 252, *Brundisium/Brundusium/Brunda*; Georgiev 1981: 174; Станишић 2006: 280, *ρίνος*; Chantraine 1977: 971, 972, *ρήγνυμι, ρώξ*)

⁴ Oblici pod znakom pitanja predstavljaju moj pokušaj i samo pokušaj rekonstrukcije fonetskog izgleda ilirskih reči, katkad i njihovih indoevropskih praoblika, a na osnovu glasovnih alternacija koje je sistematski dao Vladimir Georgiev (Georgiev 1981: 174).

– lat. *sabulosus* ‘peščan’ > rom. **sablosu*, izv. **sablosia* ‘peščara’ > drom. **Sabluša* > jsl. **Саблша* > sjs. top. **Sabuša*, danas *Zabuša, Sabusa, Soabusa* (etim. Ž. V.; Skok 1950: 97, 98, top. *Sabuša*, top. *Jabučina* i *Dužac* sa † > *u*); Lewis et Short 1891: 1609, *sabulosus*; Väänänen 1963: 91, §185. *-ia, -ía*)

– hel. grč. *Anastásios* > lat. *Anastasius* > rom. **Anastasyu* > drom. **Stošo* > sjs. hip. *Stošo, Stoša* i patr. *Stošić* (Skok 1971: 40, *Anastas*; Skok 1973: 339, 340, *Stošija*; Грковић 1977: 11–15. (СП, ЗН, РКД), 189, *Стоша, Стошо*)

– hel. grč. *Anastasía* > lat. *Anastasia* > rom. **Anastasya* > drom. **Stoša*, anal. (sa *-j-* prema *Anastasia*) **Stošja* > sjs. †*Stoša, Stošija* (Skok 1973: 339, 340, *Stošija*; anal. Ž. V.)

– lat. *tortuosus* > rom. **tortuosu*, izv. **tortuosia* > drom. **Tortuša* > sjs. top. i hor. *Trtuša* (Skok 1950: 111, 127, 128; Väänänen 1963: 91, §185. *-ia, -ía*)⁵.

2) od *sse, ssi + a, o, u*, razvojem: *sse, ssi > ssy > sy > sj > š, npr.*

– klat. **Bassiana terra* > rom. **Basyana* > drom. **Bošana* > sjs. top. *Bošana* i hor. pl. *Bošane* (Skok 1950: 71)

– lat. *Cassianus* > rom. **Kasyanu* > drom. **Košano*, anal. (sa *-j-* prema *Cassianus*) **Košjano* > sjs. **Košan, Kojšan* u top. *Sukošan* i *Sukojšan* (Skok 1933: 48; anal. Ž. V.)

– klat. **osseata piscis* > vlat. **ossiata* > rom. **osyata* > drom. **ušata* > sjs. *ušata* (Skok 1933: 48)⁶.

3) od *ansi + ō*, razvojem: *nsi > si > sy > sj > š* (Väänänen 1963: 67, §121. *ns*), npr.

– lat. *mansio, mansionis* > vlat. **masio, masionis* > rom. **masyone* > drom. **mošune* > sjs. *mošun* (Skok 1950: 57)⁷.

⁵ Up. i lat. *Arsia* > rom. **Arsya* > istar. rom. **Arša* > jsl. **Раша* > sjs. hidr. *Raša* (Skok 1972: 111, *Raša*), vlat. **ursiu(m)* > rom. **ursyu* > dačk. rom. **Uršu* > rum. ojk. †*Urşova, Orşova* (Вељковић 2009: 72). Kao zanimljivost, uočenu u toku istraživanja, navodim i primer koji je na prvi pogled starogrčki, latinski i dalmatoromanski, ali je zapravo hrvatski, recentan: *Nijaša* »ime vrha na ostrvu Svetac, koje je posvećeno sv. Andriji« (Skok 1950: 224). Prva je pomisao da je reč o starogrčkoj sintagmi **niphás (nēsos)* ‘snežno ostrvo’ u vulgarnolatinskoj „preradi“ **Niphasia (insula)* i „dora-di“ (prema *nix, nivis* ‘sneg’) **Nivasia*, što daje drom. **Niaša*, sjs. *Nijaša* i sl. Međutim, taj je toponim isprva glasio **Varh Andrijaša* u značenju »vrh ostrva *Andrijaša*, što je, onda, starije ime ostrva Svetac«, potonjim razvojem **Varndrijaša, Varnrijaša, Varnijaša*, iz čega je napose rekonstruirano **var Nijaša* ‘vrh po imenu *Nijaša*’, kraće *Nijaša* (etim. Ž. V.; Skok 1971: 42, *Andreja*; Skok 1950: 179, nap. 4).

⁶ Up. i stgrč. *Λισσός* > lat. *Lissus*, spor. *Lissum* > vlat. **Lissiu(m)* > rom. **Lesyu* > balk. rom. **Leš(u)* > jsl. *Лѣшъ* > sjs. jek. *Lješ* (Loma 1990/91: 291; Lewis et Short 1891: 1071, *Lissus*).

⁷ Up. i klat. **hortensium solum* ‘vrtni predeo’ > vlat. **ortesium(m)* > rom. **Ortesyu* > balk. rom. **Orteš(u)* > sjs. ojk. hiperjek. *Ortiješ*, spor. *Rtiješ, Vrtiješ* (Вељковић 2012: 155), što bi bilo: *ensi + a, o, u*.

4) od *ssō* + suglasnik, razvojem: *ssō* > *sū* > *siu* > *sju* > *šu* (Skok 1972: 58, *kašula*), npr.

— lat. *missorium* > rom. **messori* > drom. **mesurjo* > **mesurjo* > **mesjurjo* > **mešurjo* > jsl. **мѣшуръ* > sjs. *mašur* (Skok 1933: 95)

— lat. *excussorius* > rom. **eskussoryu* > drom. **skosurjo* > **skosiurjo* > **skošjurjo* > **skašurjo* > jsl. **скошуръ* > sjs. *skašur* (Skok 1933: 125)⁸, pri čemu bi prve tri jodizacije bile starije, a četvrta mlađeg datuma.

⁸ Up. i stgrč. *καταστολή* > lat. *castula* > vlat. anal. (prema *assula* = *astula*) **cassula*, **cassul-* > rom. **kassul-* > balk. rom. **kosul-* > **kosiul-* > **košul-* > sjs. *košulja* (Skok 1972: 58, *kašula*; Walde 1910: 139, 140, *castula*; Liddell et Scott 1874: 361, *καταστολή*; Lewis et Short 1891: 182, *assula*; anal. Ž. V.), što bi bilo: *ss* + *ū*. Na ovom mestu naveo bih pouzdane primere za očuvanje latinskog među-vokalskog *ss* kao dalmatoromanskog *s*: lat. *brassica* > rom. **brassika* > drom. **broska*, **bruska* > sjs. *broska*, *bruskva*, *bruskva* (Skok 1971: 217, 218, *broska*), gal. lat. **cassanus* > anal. (prema *fresenius*) **cessenus* > rom. **kessenu* > drom. **Keseno* > jsl. **Чьсено* > sjs. hor. čak. **Časeno*, cak. *Case-no* (Skok 1971: 253, *Caseno*; Greimas 2001: 103, *chesne*), lat. *Cissa* > rom. **Kessa* > drom. **Kesa* > jsl. **Чьс-*, sjs. **Čas-* u top. čak. **Časka*, *Čaška*, cak. *Vala Caska* (Skok 1950: 69; Ивић и сар. 1998: 66, *Рашко поље*), klat. **caput grossum* > rom. **kapu grossu*, **kapo grosso*, u nap. slož. **kapogrosso* > drom. **Karogruso* > sjs. patr. *Kagrusović* (Skok 1971: 706, 707, -ić; Lewis et Short 1891: 830, *grossus*; Darmesteter 1895: 9, nap. slož.), stgrč. *κυπάρισσος* > lat. *cupressus* > rom. **kupressu* > drom. **Kupreso* > jsl. **Ку(м)прѣсъ* > sjs. top. ik. *Kumpris* (Skok 1950: 194; Skok 1971: 56, *arcipreš*; Peco 1980: 150, oblik *Čemprijesi*; Lewis et Short 1891: 499, *cupressus*; -b-, ik. Ž. V.), lat. *massa* > rom. **massa*, izv. **massaryu*, od čega izv. **massarina terra* > drom. pl. **Masarine* > sjs. nes. *Masarine* (Skok 1950: 92, 93; Lewis et Short 1891: 1117, *massa*; Niermeyer 1976: 660, *massarius*), lat. **mons crassus* > rom. **Monte grassu* > drom. **Montograso* > jsl. **Мжтограсъ* > sjs. or. *Mutogras* (Skok 1933: 11; Lewis et Short 1891: 477, 478, *crassus*), stgrč. *άβυσσος* > lat. *abyssus* > rom. **abissu* > drom. **obiso* > sjs. *obis*, i kao top. *Obis* (Skok 1971, 56, *abis*; Vinja 1967: 211), lat. *fossatum* > rom. **fossatu* > drom. **fosato*, **fusato* > sjs. *posat*, *fusat* (Skok 1973: 526, 527, *fosa*; Lewis et Short 1891: 774, *fosso*), lat. **recessus maris* > rom. **reke* > drom. **rekeso* > sjs. *rekesa* (Skok 1973: 125, *rekesa*), lat. *russus* 'rujni' > rom. **rossu* 'crven, rid' > drom. **rosol/-a* uz im. **kunja* 'šiljato brdo, šiljak' (< rom. **kunya*, izv. od **kunyar* < lat. *cuneare* 'biti šiljat') i u or. **Kunja rosa* 'šiljato brdo sa zemljom crvene boje' > **Kunjarosa* > jsl. or. **Кунѣароса*, anal. (prema *тынь* 'greda reljefa, pregrada') **Тыньароса* > sjs. or. *Tinjarosa* (etim. Ž. V.; Skok 1950: 56, 67, or. *Tinjarosa*, 244. anal. -čep u *Koločep*; Lewis et Short 1891: 497, *cuneare*, 498, *cuneus*, *Cuneus*, 1607, *russus*; Вељковић 2009: 83; Väänänen 1963: 95, §195; Skok 1973: 471, *tin*: tinj, Tinj), lat. *Issa* > rom. **Issa* > drom. **Isa* > sjs. nes. *†*Jis*, *Vis* (Skok 1950: 192, 193). Kao zanimljivost, uočenu u toku istraživanja, navodim i primer koji bi na prvi pogled odslikavao završnim -žur latinsko -*ssōrium*, ali je zapravo reč o sintagmi sa lat. komp. *major*: rom. (na Balkanu i Jadranu) **gribu madžore*, **gribo madžore* 'veliko brdo stenja', i kao nes. u nap. slož. **Gribo-madžore* > **Gribomodžore* > **Grimmodžore* > balk. rom. nes. **Grimožure* > sjs. nes. *Grmožur* 'ostrvo na Skadarskom jezeru' (etim. Ž. V.; Skok 1971: 618, 619, *gripa*: *greppo*; Skok 1950: 66, *grippum*, 180, *hrib*: *b* = *pp*; Skok 1972: 358, *major*: *Remaur*; Ивић и сар. 1998: 57, *Миџор*; za to da rom. *labijal* + *vokal* u *sinkopi* + *m* daje balk. rom. *m* up. rom. or. u nap. slož. *(E)*piskopomonte* 'brdo na kom je episkopova crkva' > balk. rom. or. **Piškotomonte* > jsl. or. kalk. **Пишкова главица* > sjs. or. metat. *Šipkova glavica* > brdo u Gradini u Crnoj Gori gde leže ruševine manje crkve na arheološkom kompleksu *Gradina* koji se kod Porfirogenita naziva imenom *Lontodokla*, iz moga članka pod naslovom *Порфиригеновита „Лонтодокла“ данашњи Љутотук – неколики балканоромански топоними Бјелопавлићког краја* (u objavlivanju).

Iz ugla ovih četiriju fonetskih pravilnosti za poreklo glasa -š- van suglasničkih grupa u dalmatoromanskome analizirajmo krčkoromanski horonim ili možda nesnim **Lošino*:

– latinska sekvenca *se, si + a, o, u* daje dalmatoromansko *ša, šo* te tako -ši- u **Lošino* nikako ne bi moglo postati tim fonetskim razvojem.

– latinska sekvenca *sse, ssi + a, o, u* daje dalmatoromansko *ša, šo* te tako -ši- u **Lošino* nikako ne bi moglo postati ni tim fonetskim razvojem.

– latinska sekvenca *ansi + ō* daje dalmatoromansko -ošu- te tako -oši- u **Lošino* nikako ne bi moglo postati takvim fonetskim razvojem.

– latinska sekvenca *ssō +* suglasnik daje dalmatoromansko -šu- te tako -ši- u **Lošino* nikako ne bi moglo postati niti tim fonetskim razvojem.

Stoga je zaključak da završno -ino u krčkoromanskom horonimu ili možda nesnimu **Lošino* mora biti izvestan (krčko)romanski sufiks (špac. Ž. V.). Reč može biti o sledeća dva sufiksa:

– o romanskom i krčkoromanskom pridevskom sufiksu -ino, -ina koji označava pripadanje određenom mestu ili području, odnosno (poimeničenjem) stanovnika ili stanovnicu određenog mesta ili područja i javljao se u lokalnom toposu, up. lat. *mulgare* > vlat. **mulgariu(m)* ‘mesto za mužu, mužara’ > rom. **molgaryo*, izv. **molgarino/-ina* ‘koji pripada mužari’, od čega izv. **valle molgarina* ‘uvala (od) mužare’ > krom. **Morgarina* > jsl. **Мргарина* > sjs. *Margarina* ‘uvala na Susku’, lat. *terebrā* ‘svrdlo’ > rom. **terebrā* ‘svrdlo’, ‘babin zub’ > krom. **Televra* ‘vrh Osorščice na Lošinju’ sa izv. **Televrino/-ina* ‘koji pripada vrhu Osorščice’, od čega izv. **Kima Televrina* ‘vrh Osorščice’, skraćeno **Televrina* > sjs. *Televrina* ‘vrh Osorščice na Lošinju’ i krom. **Kerso* ‘Cres’, izv. **Kersino* (javlja se i **Kersano*) ‘koji pripada Cresu, stanovnik mesta Cresa’ (Skok 1950: 35, 36, 40: *p* > *ar*, 43, 45, 50, slika 6; Skok 1971: 265 *cima*²; Lewis et Short 1891: 1170, *mulgare*; Väänänen 1963: 73, §135, 88, §176).

– o romanskom i krčkoromanskom deminutivnom ili hipokorističkom imeničkom sufiksu -ino koji se javljao u lokalnom toposu i koji se mogao dodavati čak i „gotovim“ toponimima na -a, up. rom. **valle de aura, valle d’aura* ‘uvala (od) povetarca’ > krom. **Val d’avra* > **Valdara* > **Baldara* > **Baldarino* > sjs. *Baldarin* ‘uvala na Cresu’ i vlat. **bulbare* ‘praviti klobuke ili guku’ > rom. **bulbare*, izv. **bulba* ‘grba’ > krom. **Bulba* > **Bulbino* > sjs. *Bulbin* ‘vrh na Lošinju’ (etim. Ž. V.; Skok 1950: 43; Karta SFRJ 1974; Lewis et Short 1891, 206, *aura*, 254, *bulbatio*; Skok 1971: 17, *ajer*, 722, -in⁴; Skok 1972: 581, *ovrata*; Väänänen 1963: 95, §195).

U prvom slučaju, krčkoromanski horonim ili možda nesnim **Lošino* bio bi „skraćen“ od nekadašnje prisvojne sintagme **imenica + Lošino*, npr. **Porto Lošino*, **Žalo Lošino* i sl. (Skok 1950: 32, *Lupeški porat*, 50, *Porat*; Karta SFRJ 1974)

kao što je i gornje krom. *Televrina* od **Kima Televrina*, pri čemu bi izvorni horonim ili možda nesonim glasio **Lošo* ili čak **Loša* (Skok 1950: 45, *Televrina*, **Kima Televrina*, *Televrino/-ina* < *terebra*).

U drugom slučaju, krčkoromanski horonim ili možda nesonim **Lošino* bio bi deminucijski ili hipokoristički „produžen“ od izvornoga horonima ili možda nesonima koji bi glasio **Loša*.

Opređeljujem se za lakše primenljivu prvu mogućnost te zaključujem da je krčkoromanski horonim ili možda nesonim **Lošino* ‘oslobođen’ pridevskog sufiksa *-ino/-ina* glasio izvorno **Lošo* ili **Loša*.

Nadalje, iz ugla onih četiriju fonetskih pravilnosti za poreklo glasa -š- van suglasničkih grupa u dalmatoromanskome ponovno analizirajmo, ali sad ove »kraće« krčkoromanske horonime ili možda nesonime **Lošo* ili **Loša*. Ne zaboravimo, pritom, da je glas -o- u prvom slogu reči mogao postati bilo od latinskog *o*, bilo od latinskog *a*, dalmatoromanskim prelaskom *a* > *o* u prvom slogu reči; takođe ni to da na ostrvskom skupu Cres-Lošinj postoje i poreklom srednjegrčki topónimo (Skok 1950: 46, 48), isto tako ni aferezu, otpadanje početnog sloga pred akcentom u dalmatoromanskom kod reči latinskog ili starogrčkog porekla (Skok 1933: 20), dok se kod reči srednjegrčkog porekla to odnosi samo na imena.

Stoga se otvaraju sledeće mogućnosti kako je glasio latinski ili možda srednjegrčki etimon krčkoromanskog horonima ili možda nesonima **Lošo* ili **Loša* (pri čemu *ansi* + *ō* i *ssō* + suglasnik izbacujemo kao fonetski neodgovarajuće):

- **Loseus/-eos*, **Losea*, **Loseum/-eon* ili **Losius/-ios*, **Losia*, **Losium/-ion*
- **Losseus/-eos*, **Lossea*, **Losseum/-eon* ili **Lossius/-ios*, **Lossia*, **Lossium/-ion*,

odnosno:

- **Laseus/-eos*, **Lasea*, **Laseum/-eon* ili **Lasius/-ios*, **Lasia*, **Lasium/-ion*
- **Lasseus/-eos*, **Lassea*, **Lasseum/-eon* ili **Lassius/-ios*, **Lassia*, **Lassium/-ion*,

odnosno:

- *slog + *loseus*, *losea*, *loseum* ili *slog + *losius*, *losia*, *losium*
- *slog + *losseus*, *lossea*, *losseum* ili *slog + *lossius*, *lossia*, *lossium*,

odnosno:

- *slog + *laseus*, *lasea*, *laseum* ili *slog + *lasius*, *lasia*, *lasium*
- *slog + *lasseus*, *lassea*, *lasseum* ili *slog + *lassius*, *lassia*, *lassium*.

Pretraga latinske leksike ne urađa nikakvim plodom (Lewis et Short 1891: 1037, 1038, *las(s)-*, 1078, *lor-*, *lot-*, 1866, *thalass-*), stoga reč mora biti grčka, odnosno, kako smo rekli, srednjegrčka i mislim da valja tražiti imenicu ili pridev na *-s(s)ios*, *-s(s)ia*, *-s(s)ion*. Reč je, cenim, o starogrčkoj imenici *lāsia* ‘žbunje, šikara’ (Liddell et Scott 1874: 407, *λάσιος*) koja se javlja i u antičkoj topografiji dvaputa

kao nesonim – kao sporedno ime ostrva Lezba i kao ime jednoga ostrvceta pored Likije (Lewis et Short 1891: 1038, *Lasia*). Tako da pretpostavljamo srednjegrčku imenicu **lásia* ‘žbunje, šikara’ koja je postala ili horonim u značenju ‘šikara/gusta šuma (na Lošinju)’ ili nesonim u značenju ‘šikarno/šumovito ostrvo (Lošinj)’.

Na taj bi način ostrvu Lošinju ime nadenuili Grci, Vizantinci, u periodu svoje vlasti nad dalmatinskim gradovima od 535. do 924. (Осрпогопски 1969: 89; Šišić 1920: 108), i to usled šikarnosti, odnosno šumovitosti ostrva koju u svom duku od 3. 3. 1274. pominje mletački oblasni gospodar Lorenzo Tjepolo (Crnković 2001: 15).

Treba neizostavno pomenuti i to da je na ostrvcetu Palacol ili Mačaknar pored Lošinja arheološki potvrđeno vizantijsko utvrđenje, što svedoči i lokalna legenda koja kaže da je na Palacolu/Mačakнару i susednoj mu Orudi bilo vizantijskih grčkih monaha koji su imali posede na Lošinju (Crnković 1988: 23, 24; Skok 1950: 42, 165). Pritom, Petar Skok izvodi nesonim *Oruda* od sjs. *oruda* ‘oruđe’ (Skok 1950: 167), dok Nikola Crnković smatra da su oba ostrvceta nekada nosila naziv *Oruda* koji izvodi iz starogrčkog i srednjegrčkog *choirádes* ‘grebenovi’, reči potvrđene u grčkoj toponimiji (Crnković 1988: 24). A ja velim da bi pre moglo biti od vizantijske grčke sintagme *araiōdeis nēsoi* [areodis nisi] ‘tanušna ostrva’, odnosno od vizantijskog grčkog prideva *araiōdēs* [areodis] ‘tanušan’ (Sofocles 1900: 243, *ἀραιώδης*; Liddell et Scott 1874, 99, *ἀραιός*) u nominativu množine muškog roda i vulgarnogrčkome vidu *arúdes* [arudes] (Trijandafilidis 1995: 117, §377), od čega dalmatoromanskim prelaskom *a > o* u prvom slogu reči i prilagođavanjem u množinu *a*-deklinacije krčkoromansko **Orude*, otkuda naše starije množinsko **Orudi* (up. Šimunović 1998: 272), današnje *Oruda*.

Literatura:

- ANGLADE, JOSEPH. 1965. *Grammaire élémentaire de l'ancien français*. Paris: Armand Colin.
- CRNKOVIĆ, NIKOLA. 1988. Ime otoka Lošinja. *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, 30, Pazin-Rijeka: Arhiv u Rijeci, Arhiv u Pazinu.
- CRNKOVIĆ, NIKOLA. 2001. *Veli Lošinj – iskonska civiliziranost i arhivsko blago*. Rijeka: Državni arhiv u Rijeci.
- DARMESTER, ARSÈNE. 1895. *Cours de grammaire historique de la langue française III*. Paris: Ch. Delagrave.
- ДЕДИЈЕР, ЈЕВТО. 2004. *Херцеговина*. Гацко: ДОБ.
- Ђурић-Козић, Обрен. 2004. *Шума, Површ и Зупци у Херцеговини*. Гацко: ДОБ.
- GEORGIEV, VLADIMIR. 1981. *Introduction to the history of the Indo-European languages*. Sofia: Bulgarian academy of sciences.
- GLUHAK, ALEMKO. 1993. *Hrvatski etimološki rječnik*. Zagreb: August Cesarec.
- GREIMAS, ALGIRDAS JULIEN. 2001. *Dictionnaire de l'ancien français*. Paris: Larousse-Bordas.
- ГРКОВИЋ, МИЛИЦА. 1977. *Речник личних имена код Срба*. Београд: Вук Караџић.
- ИВИЋ и сар. 1998. *Етимолошки одсек Института за српски језик САНУ – Огледна свеска*. Београд: САНУ.
- Karta SFRJ. 1974. *Karta SFRJ 1:25000, 418-3-1 (Rab 3-1)*, Beograd.
- LIDDELL et SCOTT. 1874. *Greek-English lexicon*. Oxford: Clarendon press.
- LEWIS et SHORT. 1891. *A Latin dictionary*. Oxford: Harpers & brothers.
- LOMA, ALEKSANDAR. 1990/1. *Sloveni i Albanci do XII veka u svetlu toponomastike, Stanovništvo slovenskog porijekla u Albанији*. Титоград (Подгорица): Стручна књига.
- NIERMEYER, J. F. 1976. *Mediæ Latinitatis lexicon minus*. Leiden: Brill.
- ОСТРОГОРСКИ, ГЕОРГИЈЕ. 1969. *Историја Византије*. Београд: Просвета.
- РЕСО, АСИМ. 1980. *Pregled srpskohrvatskih dijalekata*. Београд: Научна књига.
- СКОК ПЕТАР. 1931. Les origines de Raguse – étude de toponymie et de linguistique historiques. *Slavia*, 10, Praha, 449–500.
- СКОК, ПЕТАР. 1933. *Od koga naučiše jadranski Jugosloveni pomorstvo i ribarstvo?* Split: Hrvatska štamparija Gradske štedionice Split.
- СКОК, ПЕТАР. 1934. *Dolazak Slovena na Mediteran*. Split: Jadranska straža.
- СКОК, ПЕТАР. 1950. *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*. Zagreb: JAZU.
- СКОК, ПЕТАР. 1971. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I. Zagreb: JAZU.

- SKOK, PETAR. 1972. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, II. Zagreb: JAZU.
- SKOK, PETAR. 1973. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, III. Zagreb: JAZU.
- SOFOCLES, E. A. 1900. *Greek lexicon of the Roman and Byzantine periods*. New York: Charles Scribner.
- СТАНИШИЋ, ВАЊА. 2006. *Увод у индоевропску филологију*. Београд: Чигоја.
- СТЕВАНОВИЋ и сар. 1965. Речник српскохрватског књижевног и народног језика, III. Београд: САНУ.
- CHANTRAINE, PIERRE. 1968. *Dictionnaire étymologique de la langue Grecque*, I. Paris: Klincksieck.
- CHANTRAINE, PIERRE. 1977. *Dictionnaire étymologique de la langue Grecque*, IV. Paris: Klincksieck.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1998. Pabirci iz cresko-lošinjske dijalektologije i toponimije. *Folia onomastica Croatica*, 7, Zagreb, 267–280.
- ŠIŠIĆ, FERDO. 1920. *Pregled povijesti hrvatskoga naroda*. Zagreb: JAZU.
- TRIJANDAFILIDIS, MANOLIS A. 1995. *Mala novogrčka gramatika*. Tesalonika (Solun): Aristotelov univerzitet.
- WALDE, ALOIS. 1910. *Lateinisches etymologisches Wörterbuch*. Heidelberg: Carl Winter.
- VÄÄNÄNEN, VEIKKO. 1963. *Introduction au Latin vulgaire*. Paris: Klincksieck.
- ВЕЉКОВИЋ, ЖАРКО. 2008. Српско име Урош из далматског врела, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, 74/1–4, Београд, 63–94.
- ВЕЉКОВИЋ Б., ЖАРКО. 2012. Четири предсловенске реке златиборског краја. *Међај*, XXXII/83–84, Ужице, 146–161.
- VINJA, VOJMIR. 1967. Le Grec et le Dalmate. *Zeitschrift für Balkanologie*, V/2, München, 203–223.

What does †*Lošin*, *Lošinj* mean?

Abstract

The two oldest settlements on the Croatian island of Lošinj are *Velo Selo* and *Malo Selo*. These two Croatian settlements, as well as the island itself, also had the Vegliot name **Lošino*, and later the secondary **Lašino*, from whence the Italian forms *Lossin(o)*, *Lossin grande*, *Lossin piccolo* and the secondary *Las(s)in* originate, as well as the Old Croatian name for the island **Lošinъ*. The official Italian forms *Isola di Lussino*, *Isola dei Lussini*, *Lussingrande*, *Lussin Grande*, *Lussinpiccolo*, *Lussin Piccolo* and *due Lussini* originate from this, as well as the obsolete Croatian †*Lošin*, and the modern-day *Lošinj*. In the article, the etymology of the Vegliot name, more precisely the choronym or possibly nesonym **Lošino* is provided by means of the Romance and Vegliot possessive suffix *-ino/-ina* and the disappearance of the noun from the Vegliot possessive syntagm **noun + Lošino*, eg. **Porto Lošino*, **Žalo Lošino* etc., in which case the original choronym or nesonym had the form **Loša*. This form **Loša* originated from the Middle Greek word **lásia* ‘bushes, thick forest’ which was present in Greek toponymy as a nesonym. Thus the choronym or nesonym **Lošino* had the same progression as in the Latin and Romance *terebra* > Vegliot **Televra* with the possessive **Televrino/-ina* > **Kima Televrina* > **Televrina* > Croatian *Televrina*. Aside from this, certain names, proper names and words are etymologically interpreted or revised: *Baldarin*, *Bulbin*, *Grmožur*, **Gruš* (today’s *Gruž*), **Koššan*, *košulja*, *Kumpris*, *Nijaša*, *Omiš*, *Ortiješ*, **Orudi* (today’s *Oruda*), **Piškova glavica* (today’s *Šipkova glavica*), **Prtuša* (today’s *Vela i Mala Prduša*, *Prdusa*), **Ragusium*, **Sabuša* (today’s *Zabuša*, *Sabusa*, *Soabusa*), *Stošija*, *Tinjarosa*.

Ključne riječi: †*Lošin*, *Lošinj*, horonim, nesonim, toponim, srednjogrčki, latinski, krčkoromanski, dalmatoromanski, hrvatski

Key words: †*Lošin*, *Lošinj*, choronym, nesonym, toponym, Middle Greek, Latin, Vegliot, Dalmatian, Croatian

DOMAGOJ VIDOVIĆ

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

dvidovic@ihjj.hr

POGLED U TOPONIMIJU MAKARSKOGA PRIMORJA

U ovome se radu obrađuje oko 650 toponimskih različenica u Makarskome primorju. U prvome se dijelu rada iznosi kratak povijesni pregled razvoja naselja. U drugome se dijelu ukratko raščlanjuje postanje temeljnih ojkonima na obrađeno području. Središnji dio rada zauzima značajnija obradba toponima. Završno je poglavlje posvećeno jezičnim slojevima koji su se odrazili u mjesnoj toponimiji, od najstarijega predrimskog, preko supstratnoga dalmatskog i temeljnoga (i najzastupljenijega) hrvatskoga do adstratnoga mlađega romanškog i turskog sloja.

1. Uvod

Makarsko primorje smješteno je u središnjem dijelu dalmatinskoga priobalja, na južnim padinama Biokova te se prostire od Dubaca u Brelima do Baćine, koju se danas drži dijelom Neretvanske krajine iako crkveno i danas pripada Makarskomu dekanatu.¹ To je područje bilo naseljeno još u pretpovijesti, a Makarska se biskupija spominje na solinskome pokrajinskom crkvenom saboru 533. godine. Na području Makarske biskupije nalazila su se i dva antička grada: Biston (hrvatski se lik Bast spominje 1434. godine) i Muccurum (hrvatski se lik Makar spominje u povijesnim vrelima od 1434. godine). Dolaskom Hrvata Makarsko primorje postaje dijelom Neretvanske kneževine (Poganije), a u 10. stoljeću naziva se Maronijom ili Marijanijom (Primorjem) te Krajinom, a njezini stanovnici Morjanima. Konstantin Porfirogenet navodi četiri utvrđena grada u Neretvanskoj kneževini: Makar, Brela (*Berullia*), Ostrog (pod imenom Zaostrog naselje se spomi-

¹ Ime Makarsko primorje nekoć je pak obuhvaćalo područje od Rogoznice do ušća rijeke Neretve kod Ploča, a obuhvaćalo je i područje stare župe Pasičina (danas je središte župe u Staševici) u Zabiokovlju (usp. Ujdurović 2002: 210). Pridjev *makarski* makrotoponimu je dodan razmjerno nedavno radi lučenja navedenoga područja od ostalih hrvatskih „primorja“. Slično je i s Dubrovačkim primorjem koje se u Dubrovačkoj Republici također nazivalo isključivo Primorjem.

nje od 1494.) i Lapčanj (pod imenom Gradac naselje se spominje od 1649. godine). Tijekom srednjovjekovlja mjesto se makarskoga biskupa ne popunjava, a teritorij Makarske biskupije pripada Hvarskoj biskupiji (1185. – 1192.), a zatim Splitskoj nadbiskupiji (1192. – 1320.). Godine 1320. Makarska se biskupija obnovila. U povijesnim se vrelima do konca 15. st. u Makarskome primorju spominju i naselja Drvenik (1254. – 1264.), Igrane (1466.), Kotišina (1434.), Strnj (živogoški zaselak; 1254. – 1264.), Tučepi (1434.), Zahodi (baćinski zaselak; 1434.) i Živogošće (1254. – 1264.).² Koncem 15. st. čitavim područjem ovladavaju Osmanlije te se u *Poimeničnome popisu sandžaka vilajeta Hercegovine* na tome području od suvremenih naselja spominju starija naselja Drvenik, Igre (današnje Igrane), Lapčani (današnji Gradac), Makar, Brehali (današnja Brela), Bast, Komatišine (današnja Kotišina) i Tučepi (Aličić 1985: 91–95), a prvi se put spominju i Dračnica (današnje Drašnice), Podaca i Podgora. Godine 1502. u povijesnim se vrelima prvi put spominje Makarska³, godine 1571. spominju se Brist i Veliko Brdo, godine 1628. Mala Duba, godine 1674. Bratuš i Promaljena (današnja Promajna), koncem 17. st. Granići (kasniji Topići), godine 1724. Baška Voda, godine 1767. Puharići te godine 1792. Krvavica⁴. Tijekom osmanlijskih doseljavanja veći je dio stanovnika Makarskoga primorja prebjegao na srednjodalmatinske otoke i Pelješac⁵, ali i u Molise i Istru, a nakon mletačko-osmanlijskih ratova u 17. st. i 18. st. u Makarsko se primorje doseljavaju prebjezi iz Imotske krajine i zapadne Hercegovine (u Donje primorje) te Vrgorske i Neretvanske krajine te istočne Hercegovine⁶ (u Gornje primorje). U nešto se manjem opsegu doseljavanje iz tih krajeva nastavilo i do danas. U 20. st. sustavno se u Makarsko primorje doseljava srpsko i u manjoj mje-

² Podatci prema Jurišić (1970.) i M. Vidović 2004: 241–296.

³ S obzirom na činjenicu da se u *Poimeničnome popisu sandžaka vilajeta Hercegovina* 1475. – 1477. spominju dva Makra, Miroslav Ujdurović (2002: 205) drži da je jedan od njih današnja Makarska.

⁴ Podatci prema Jurišić (1970.)

⁵ Tako je 1672. godine na Brač, Hvar i Vis prebjeglo 1755 stanovnika Makarskoga primorja. Približno ih je polovica prebjegla na Brač, trećina na Hvar i šestina na Vis (Ujdurović 2002: 39). O razmjerima iseljavanja rječito govori podatak da je u prvoj polovici 17. st. u Makarskome primorju živjelo oko 5000 stanovnika. O migracijama iz Makarskoga primorja na Pelješac nahodimo zapise od 14. st. Stanovnici Gornjega primorja često su se, naime, selili na obližnji zapadni dio poluotoka.

⁶ I dok je doseljavanje stanovništva iz krajeva zapadno od rijeke Neretve razmjerno dobro opisano u literaturi, doseljavanje je u navedeno područje iz istočne Hercegovine poprilična nepoznanica te je razvidno samo na temelju neizravnih podataka. Tako su Bogunovići koji danas nastanjuju Bačinu, a koji se u prošlosti spominju na Visu gdje su se doselili kao izbjeglice pred Osmanlijama, u srednju Dalmaciju najvjerojatnije doselili iz Koteza u Popovu u kojima se 1415. spominje Branko Bogunović (DAD 40/191). Sličan je put i komiških Mardešića koji su se najvjerojatnije s Drijena preko Gradca u Makarskome primorju doselili na Vis (usp. Šimunović 2000: 370 i D. Vidović 2009: 209). Iz Popova i Zažablja najvjerojatnije potječu i nositelji prezimena Andrijašević, Benić, Katić, Kužić, Maslarada, Raić, Vrsaljko itd. Također se zna da su pojedini zažapski rodovi (poput Previšića) jesenili sa stokom u Gornjem primorju.

ri bošnjačko stanovništvo, što je donekle izmijenilo narodnosni sastav toga kraja dotada nastanjenoga isključivo Hrvatima. Tijekom Domovinskoga rata doselio se i veći broj Hrvata iz Srednje Bosne, dok se prirodno pritjecanje stanovništva iz Hercegovine i Zabiokovlja pojačalo. Dakako da su navedene izvanjezične okolnosti utjecale i utječu na onimiju obrađenoga područja te je, iako je navedeno područje gusto naseljeno, njegova bogata toponimijska baština ugrožena zbog sve manjega udjela starosjedilačkoga stanovništva.

U ovome radu obrađeno je oko 650 toponimskih različenica. Prikupljene su dijelom terenskim istraživanjem, a dijelom na temelju objavljene građe. Naime, iako toponimija Makarskoga primorja dosad nije sustavno obrađena, postoji više radova u kojima su popisani i djelomično obrađeni mjesni toponimi (posebice ojkonimi). Najopsežniji popis mjesnih toponima (poglavito ojkonima koje jezično tumači i kojima donosi prve povijesne potvrde) objavio je fra Karlo Jurišić (1970.), dio se toponimijske građe iznosi i u publikacijama Smiljane Šunde te Ante Škrabića. Pojedinin se toponimima s obrađenoga područja u svojim radovima bavio i vodeći hrvatski onomastičar akademik Petar Šimunović. Nadalje, onomastičarima su dragocjene monografije Balde Šutića, Milorada Viskića i Miroslava Ujdurovića u kojima se uz antroponimijsku iznosi i toponimijska građa (poglavito povijesne potvrde i stariji likovi ojkonima). Valja napomenuti i da je Makarsko primorje dijalektološki iznimno dobro obrađeno. Predmigracijska je slika toga područja opisana u radu Dalibora Brozovića *O Makarskom primorju kao jednom od središta jezično-historijske i dijalekatske konvergencije*. Makarskoprimorski dijalekt po Brozovićevu je sudu bio čakavski ikavski s čakavskim primjesama (Brozović 1970: 387). S obzirom na novija dijalektološka istraživanja ne treba isključiti ni mogućnost da je u predmigracijskome razdoblju Makarsko primorje bilo čakavsko. Naime, čak su i u zapadnim dijelovima Imotske krajine uočene »jezične crte koje se pripisuju jezičnome supstratu zaostalomu od vremena prije unakrsnih preseljavanja i raseljavanja od 15. do 18. stoljeća« (Lukežić 2003: 6). Prebjezi iz Makarskoga primorja naseljavali su srednjodalmatinske otoke u više migracijskih valova te je veoma vjerojatno da su se u prvim valovima doseljavali kao govornici čakavskoga narječja. Fonologija i morfologija suvremenih govora Makarskoga primorja obrađena je u doktorskome radu Ivane Kurtović Budja. Autoričina istraživanja (Kurtović Budja 2008: 153–154) pokazuju da su dvije najvažnije jezične značajke zajedničke predmigracijskim i suvremenim govorima Makarskoga primorja čakavizam (koji se ogleda u toponimiji, usp. *Skadarišće*, *Subotišće*, *Šćit*) i ikavizam (usp. *Brig*, *Srida*, *Žlib*). Budući da su u navedenim dvama radovima te u drugim manjim radovima iznesene sve važnije značajke mjesnih govora, u ovome se radu na njih ne ću posebno osvrutati, ali ću u poglavlju o jezičnoj raslojenosti toponima nastojati uputiti na neke koje su se odrazile u mjesnoj toponimiji. Za očuvanje leksičkoga blaga Makarskoga primorja uvelike je zaslužan

don Mihovil Pavlinović čija su djela i zapisi u velikoj mjeri iskorišteni kao građa za Akademijin *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Leksičko su blago Makarskoga primorja obrađivali Smiljana Šunde (Podgora) i Stipe Medić (Brela). Pridodamo li leksikografskim prinosima navedenih autora i književni rad fra Andrije Kačića Miošića, na temelju kojega dobivamo uvid u leksičke značajke mjesnih govora, možemo ustvrditi kako postoji višestoljetna građa za proučavanje leksička govora Makarskoga primorja, što je neobično važno za praćenje jezičnih mijena na tome području.

Obilje toponimijske građe koja dosad nije usustavljena, dijalektološki radovi kojima se rasvjetljuje povijest i suvremenost mjesnih govora, antroponimijska građa objavljena u povijesnim monografijama te objavljena leksička građa bili su presudnom pobudom za pisanje ovoga rada iako je autor svjestan da će navedeni rad tek odškrinuti vrata proučavanju mjesne toponimije te da su nužna dodatna terenska istraživanja. Upravo je stoga ovaj mali prilog napisan ponajprije kao poticaj za daljnja (ne samo onomastička) istraživanja.

2. Ojkonimija Makarskoga primorja

U ojkonimiji Makarskoga primorja nahodimo odraze različitih jezičnih slojeva. Najstarijemu predslavenskom sloju pripadaju ojkonimi *Bäst* i *Mākār*. Ojkonim se *Bast* izvodi od predrimskoga ojkonima *Biston*, a *Makar* od *Muccurum*.⁷ Etničkoga su postanja mlađi ojkonimi *Bāškā Vōda* (< **bast̥ska* < *Bast* + *voda*) i *Mākarskā* (< *Makarska* + **luka* ‘luka Makra’) motivirani imenima susjednih starijih naselja. Ojkonim *Bréla* često se dovodi u svezu s imenom utvrđenoga grada *Berullia* koji spominje Konstantin Porfirogenet. Navedeni se povijesni ojkonim povezuje i sa suvremenim toponimom *Vrulja*. Hidronim *Brela* Petar Skok (Sk 3: 623) povezuje pak s nazivom *vrelo*. U 15. st. zabilježen je i lik *Brehali*.

U mjesnoj su se ojkonimiji odrazili različiti toponomastički nazivi. Hidronimijski ojkonim *Zaöstrog* uvjetovan je položajem naselja podno brda Ostrog, a ojkonim *Īgrāne* etničkoga je postanja te je u vezi s povijesnim ojkonimom *Igre* (*Igrani* ‘ljudi koji žive u Igrima’). Oronimski naziv *brdo* odrazio se u ojkonimu *Veliko Brdo*. Do 19. st. češće je potvrđena inačica imena *Velo Brdo* (Jurišić 1970: 93) u kojoj je potvrđen pridjev *veli*, češći u čakavskim govorima. Odraz je geomorfologije krša ojkonim *Podaca* (< *podce* ‘mali pod’). Smještajem su naselja uvjetovani ojkonimi *Podgora* i *Promajna*. Ojkonim *Podgora* uvjetovan je položajem pod gorom (Biokovom). Ojkonim *Promajna* (zabilježen u povijesnim vrelima i kao *Promaljine* i *Promaljina*) Karlo Jurišić (1970: 90–91) dovodi u svezu s glagolom *promaljati* ‘postajati vidljivim’ te drži da je naselje vjerojatno dobilo ime zbog istaknutoga

⁷ Opširnije izvođenje vidjeti u Holzer (2012: 93, 124–125).

položaja naselja zbog kojega ga Sunčeve zrake rano obasjavaju. Vjerojatnijom se čini mogućnost da se toponim dovede u svezu s apelativom *promaha* ‘propuh’ (uz zamjenu *h > j*). Biljnim su nazivima motivirani ojkonomi *Bríst* (< *brist*⁸ ‘brijest, *Ulmus campestris*’), *Drăšnice*⁹ (< *drača* ‘*Paliurus spina-christi*’) i *Drvènik* (toponimi koji sadržavaju apelativ *drvo* kadšto označuju područja obrasla šumom ili travom; usp. Šimunović 2004: 198). Ojkonim *Kòtîšina* moguće je povezati s rumunjskim apelativom *coteț* ‘staja, pastirska koliba’ te je vjerojatno vlaški prežitak. U 15. st. zabilježen je pak lik *Komatišina* (< *komat*¹⁰ ‘komad’) koji bi mogao biti antroponimnoga postanja. Mjesnim je predajama uvjetovan ojkonim *Krvàvica*. Po predaji su se kod Krvavice sukobili dvoji svatovi (Jurišić 1970: 93).¹¹ Ojkonim *Střnj* vjerojatno je antroponimnoga postanja. Naime, u neubiciranome povijesnom naselju Repac koje se nalazilo u Makarskome primorju spominje se *Tulan, sin Strne* (Aličić 1985: 84) te je (i zbog posvojnoga formanta *j) vjerojatno odrazom negdašnjih posjedničkih odnosa.¹² Velik je udio ojkonomima antroponimnoga postanja. Oni su različite starine. U ojkonomu *Živogošće* okamenjeno je hrvatsko narodno ime *Živogost*, a u ojkonomu *Tučepi* staro rodovsko ime (Šimunović 2002: 226). Mlađi su ojkonomi *Puharići* (prema istoimenome prezimenu) i *Topići* (prema obiteljskome nadimku nositelja prezimena *Granić*), a ojkonim *Bratus*¹³ vjerojatno je nastao prema istozvučnome osobnom imenu koje bilježimo od 14. stoljeća (ARj 1: 610). Ojkonim *Lapčan* dovodi se u svezu s predrimskom osnovom *lab* ‘hrid’ (< **lau*). Na tome se mjestu nalazila i romanska utvrda u blizini koje se podiže utvrda *Gradac* (< *gradac* ‘utvrda’).

⁸ Brijest je u pučkome vjerovanju (kao i drijen) simbol zdravlja, a obično se brestova stabla nahode uz lokve i druga manja zbirališta vode.

⁹ Stariji je lik *Drăčnice*.

¹⁰ Apelative *komat* i *komatina* bilježi ARj (5: 238), a na hrvatskome povijesnom području zabilježena su prezimena *Komat* i *Komatić*, dok je u okolici Mostara prezime *Komadina* u ranijim razdobljima bilo zabilježeno i kao *Komatina*. Obezvučivanje suglasnika na kraju riječi bilježimo i zapadno i istočno od Makarskoga primorja pa iako ta pojava danas nije svojstvena govorima u Makarskome primorju, ne znači da je sa sobom nisu donijeli doseljenici ili da nekoć nije bila svojstvena makarskoprimorskim govorima.

¹¹ Motiv je krvavih svatova veoma čest u krajevima istočno od Cetine. S toponimom *Krvavica* u Zavali u Popovu također se povezuje slična predaja. S ojkonomom pak *Krvavac* u Neretvanskoj krajini povezana je predaja o krvavu mletačko-osmanlijskome sukobu (usp. D. Vidović 2011: 214).

¹² Jurišić (1970: 102) izvodi ojkonim od apelativa *strn* ‘žitna stabljika koja ostaje nakon košenje’.

¹³ Budući da su u slavenskoj ojkonomiji rijetki toponimi nastali transtonimizacijom od gotovih antroponima, ojkonim je vjerojatno pridjevskoga postanja (*Bratus* + *jь* > **Bratuše selo* ili **Brašu luka*).

3. Značenjska razredba toponima

3.1. Toponimi motivirani geomorfološkim odlikama zemljopisnoga objekta

3.1.1. Zemljopisni nazivi u toponimiji (toponomastički apelativi i izvedenice)

3.1.1.1. Toponomastički nazivi: *Bàra*, *Bàre*, *Bàruža*¹⁴, *Blàtnice*, *Blàto*, *Břdo*, *Brřg*, *Brřgovi*, *Dôci*, *Dôle*, *Dràge*, *Gârma*¹⁵ (< *garma* ‘špilja uz more’), *Grebénac*, *Gřma*, *Klánac*, *Kôd mōra*, *Kòrito*, *Krâj*, *Kùk*, *Livada*, *Lôkva*, *Lôkvica*, *Lúka*, *Lúke*, *Lùžina*, *Môča* (< *moča* ‘kalno vrelo’), *Môče*, *Mùrava* (< *murava* ‘morska trava’), *Plána* (< *plana* ‘pasište’), *Pláža*¹⁶, *Pódca*, *Pódce*, *Pòd grebenom*, *Pòlje*, *Poljica*, *Pòtočine*, *Pòtok*, *Pròdòlje*, *Pròslâp* (*pro* ‘preko’ + *slap* ‘mjesto na kojem se voda prelijeva niz kamenje’), *Pûnta* (< *punta*¹⁷ ‘rt’ < tal. *punta*), *Pùntin* (*puntin* ‘rtak’), *Rât* (< *rat* ‘uzdignuće sa šiljastim vrhom’), *Ràtac*, *Rùdine*, *Skòk* (< *skok* ‘jaruga velikoga nagiba’), *Spìle*, *Spìlice*, *Ūmac*¹⁸ (< *hum* ‘istaknuta uzvisina’), *Ūnišća*¹⁹, *Vř*, *Vrřja*, *Vrřtak*, *Zvirine* (< *zvir* ‘vrelo’).

U mjesnoj su toponimiji zabilježeni veoma česti odrazi hidronimijskih naziva i naziva blatišta. Nazivima su vrela motivirani toponimi *Ključ kuk*, *Zvirine* i *Vrutak*. Na povremene protočne vode upućuju toponimi *Korito*, *Potok*²⁰ i *Potočine*, *Proslap* te *Skok*, a na stajaće toponimi *Bara*, *Baruža*, *Lokva* i *Lokvica*. Na blatišta pak upućuje toponim *Lužina* (< *luža* ‘blato, močvara’), *Moča* (< *moča* ‘kalno vrelo’) i *Murava* (< *murava* ‘vlažno područje’). I u obalnu su toponimiju preneseni pojedini hidronimijski nazivi kao što su *bara* (tako se toponim *Male bare* odnosi na plitku uvalu s muljevitim dnom), *vruja* (apelativ se *vruja* na kopnu odnosi na vrelo koji ključa, a u obalnoj toponimiji označuje podmorsko vrelo). U obalnoj su toponimiji ušćuvani hrvatski apelativi *greben*, *kraj* (< *kraj* ‘priobalje’) i *luka* ‘uvala’ te romanski *punta* (< *punta* ‘rt’), a toponim je *Plaža* posve suvre-

¹⁴ Sufiks *-uža* ima augmentativno značenje.

¹⁵ Etimologija je navedenoga apelativa nepoznata, najvjerojatnije predrimska. Na Pagu apelativ *garma* označuje i ‘odvojeni prostor u pojati u koji se stavlja janje koje je ostalo bez majke s drugom ovcom kako bi ga ona prihvatila i othranila’ (Oštarić 2005: 123).

¹⁶ Riječ je o suvremenome toponimu koji valja izvoditi od francuskoga *plage*.

¹⁷ U mjesnome je breljanskome govoru *punta* i daska za učvršćivanje vrata (usp. Medić).

¹⁸ Apelativ *hum* izgubio je na obrađenome području starije značenje ‘omanji brijeg pod travom’.

¹⁹ Toponim *Unišća* u Dračevici na Braču bilježi Petar Šimunović (Šimunović 2004: 227). Na Braču apelativ *unišće* označuje ‘obradv ravničast teren’. Toponim *Unište* nalazim i u Gornjem Drijenu u hercegovačkome dijelu Zažablja, a Gornje Unište u Orahovu Dolu u Popovu. Ondje se također odnose na obradive zaravni. Na Uništa na Dinari pastiri iz Promine gonili su ovce na ljetnu ispašu.

²⁰ Apelativ *potok*, kao i u nedalekim Poljicima (usp. Šimunović 2005: 247), u Makarskome primorju najčešće označuje jarugu, većim dijelom godine suhu vododerinu.

men. Toponimi *Garma* u Podgori i *Grma*²¹ u Makarskoj odnose se na podmorske pećine.²² Apelativ *r(a)t* danas je pak oronimijski naziv, a iz obalne je toponimije posve iščeznuo. Ostali su oronimijski nazivi koji su se odrazili u mjesnoj toponimiji *brdo*, *brig* ‘brijeg’ (gotovo se u pravilu odnosi na blage brežuljke nedaleko od mora), *hum*, *kuk* (‘brdo s kamenitim vrhom’) i *vrh*. Veoma su česti i toponimi čija su imena uvjetovana morfološkim oblicima krša. U toponimiji su Makarsko-ga primorja tako ušćuvani hrvatski apelativi *dolac*, *dola* (‘manja udolina’), *draga* i *prodolina*, *podce* i *poljice* ‘manje polje’ te *polje*. Ušćuvan je pohrvaćeni grčki apelativ *spila* koji je u hrvatsku toponimiju ušao dalmatskim posredništvom. Razmjerno su malobrojni toponimi koji upućuju na prisutnost biljnoga pokrova (*Livada*, *Rudine* i *Unišća*).

3.1.1.2. Toponomastičke metafore: *Bàlabra*²³ (< *balabra* ‘lopar, lopata za pečenje kruha’), *Bòculja* (< *boca*), *Bòšac* (< *bošac* ‘bočac, bočasta uvala’; Šimunović 2000: 360) *Dòkoline*, *Jidro*, *Kóčine*, *Kòlovrāt* (< *kolovrat* ‘vir, vrtlog’ < *kolovrat* ‘mlinsko kolo’), *Krûg*, *Kûka*, *Kûkor* (< *kukor* ‘kukma’), *Lađana* (< *lađa* ‘uskopano područje’), *Lântovica* (< *lanta*²⁴ ‘prozorsko krilo’ < mlet. *lanta*; Sk 2: 268) *Líjak* (< *lijak* ‘lijevak’), *Pokrivènica*, *Rážanj* (< *ražanj* ‘izduženo brdo’), *Rílić* (< *rilo*), *Stòline*, *Sûzina*²⁵ (< *suza* ‘lokva, zbiralište vode’), *Šćit* (< *ščit* ‘štiti, nasip’), *Víganj* (< *viganj* ‘mijeh kojim se puše da bi se raspirila kovačka vatra’²⁶), *Zùbača*, *Žbànjica* (< *žbanj* ‘drvena posuda za nošenje pića’), *Žbára* (< *žbara* ‘dugi željezni čavao’; JE 1: 38), *Ždrílo*, *Žlib*.

Izvori su toponomastičkih metafora veoma raznoliki. Najčešći su izvor metafora predmeti i naprave iz svakodnevne uporabe kao što su predmeti koji su se rabili ili se i danas rabe u kućanstvu (*balabra* ‘lopar’, *boca*, *kuka*, *lijak* ‘lijevak’, *ražanj*, *stol*, *viganj*, *žbanjic(a)* ‘vrsta suda’ i *žbara*), predmeti koji služe za obranu (*šćiti*) i predmeti koji služe u poljodjelstvu (*kolac*). Čest su izvor metafora i dijelovi tijela ljudi (*bok*, *kolino*, *zub* i *ždrilo* ‘ždrijelo’) te životinja (*kukma* i *rilo*), a bilježim i odraze građevinskih naziva (*kolovrat* ‘mlinski kamen’, *lanta* ‘prozorsko krilo’ i *žlib* ‘žlijeb’) te pomorski naziv *lađa*. Hidronimijska metafora *suza* (kojom se često imenuju lokve ili jezerca) odrazila se u toponimu *Suzina*.

²¹ Lik *Grma* mogao je nastati pučkom etimologijom, tj. dovođenjem u svezu prethrvatskoga apelativa *garma* i hrvatskoga *grm* (Šimunović 2005: 235).

²² Iscrpan opis smještaja makarske *Grme* donosi Ante Škrabić. Na zadarskome je području *garma* strma uvalica ili procjep u obalnoj stijeni (Skračić – Jurić 2004: 164).

²³ Vladimir Skračić (1987: 39–40) bilježi dva nesonima *Balabra* (riječ je o izduženim niskim otočićima) na krajnjem sjeverozapadu Kornata koji su po povijesnim vrelima nosili ime *Lopiž* (zapisano *Lopis*). Vojmir Vinja (JE 1: 34–35) uspoređuje toponim *Balabra* s toponimima *Lopar*, *Lopata* i *Škrovada*.

²⁴ Riječ bilježi i Stipe Medić u Brelima.

²⁵ Istozvučni toponim nahodi se u okolici Stoca.

²⁶ Na Braču apelativ *viganj* označuje ‘blagi pristranak’ (Šimunović 2004: 227).

3.1.2. Toponimi s obzirom na razmještaj, oblik i izgled tla ili vode

3.1.2.1. Toponimi prema smještaju zemljopisnog objekta: *Cvilina* (< *cvilina* ‘mjesto izloženo udarima vjetra’ < *cviljeti*), *Čelina*, *Naputica* (< *nad* + *put* + *-ica* ‘predio iznad puta’), *Nugal* (< *nugal* ‘kut’), *Ōsoje* (< *osoje* ‘mjesto zaklonjeno od Sunčevih zraka i udara vjetra’), *Polètnica* (< *poletnica* ‘predio izložen udarima vjetra’), *Prānčiōk* (< *prančiok* ‘prostor okrenut prema Suncu’), *Prōmājna* (: *promaha*), *Srīda* (< *srida* ‘zemljište u sredini’), *Zāvodi* (< *zavod* ‘mjesto na kojemu zalazi sunce, zapad’).

Najveći je dio toponima iz te skupine motiviran izloženošću odnosno neizloženošću zemljopisnoga objekta Sunčevim zrakama (*Čelina*, *Osoje*, *Prančiok* i *Zavod*).

3.1.2.2. Toponimi koji označuju oblik i površinska svojstva tla (izravni i metaforični): *Crñā jūt*, *Crñi dō*, *Čākjine* (< *čakljast*²⁷ ‘račvast’ < *čaklja* ‘kuka’), *Dèbeli brīg*, *Dùgā nĭva*, *Dùgīš*, *Dùgī rāt*, *Dvògrla*, *Līsac*, *Liskamēn*²⁸ (< *lis* ‘gladak’ + *kamen*), *Oštrūljak*, *Rāvanje*, *Rāpe* (< *rapa* ‘rupa’), *Rāpine*, *Sūvī pòtok*, *Tānkī rāt*, *Vèlikī tròglav*.

Većina je toponima iz te skupine pridjevskoga postanja, s tim da neki pridjevi u toponimiji poprimaju posebna značenja, primjerice: *crn* ‘taman, zaklonjen od Sunčevih zraka’, *čakljast* ‘zavojit’, *debeo* ‘širok’, *dobar* ‘plodan’, *lis* ‘gladak’, *oštar* ‘strm’, *tanak* ‘uzak’, te *suv* (< *suh*) ‘povremeno ispunjen vodom’.

3.1.2.3. Toponimi koji se odnose na sastav i osobitosti tla ili vode: *Bilaje*, *Brèjuska* (usp. *breljuzak*²⁹ ‘mjesto gdje je zemlja bjelušasta’; Sk 2: 340), *Brūsje* (< *brus* ‘hrid’), *Būbnjevača*, *Crvenē stīne*, *Gnjīla*, *Griže* (< *grīža*³⁰ ‘litica’ < dalm. *grediu*), *Grūda* (< *gruda* ‘okruglast kamen’), *Jūt* (< *ljut* ‘kamen živac’), *Krićak* (usp. *krička* ‘obla i glatka stijena pokraj mora’; ARj 5: 533), *Řpina* (< *hrpa* ‘gomila kamenja’), *Kamēna*, *Klòkūn*, *Kljūč kūk* (< *ključ* ‘mjesto na kojemu voda izvirući ključa’ + *kuk*), *Krūg* (< *krug* ‘grumen, kamen’), *Milūša* (< *měľb* ‘prijesak’), *Mlātinje* (usp. *mladi* ‘prijesak, pjeskovito tlo’), *Nèrizi* (usp. *nerězb* ‘pustopoljina, neobrađivo zemljište’), *Pāle* (< *pala*³¹ ‘greben’), *Pèlisica* (usp. *peles* ‘siv, vlažan’), *Plòče* (< *ploča*³² ‘obla i glatka stijena’), *Plòčice*, *Plòkališće* (usp. *ploka* ‘ploča’), *Podàstīne*,

²⁷ Za apelativ *čaklja* Skok (Sk 1: 251) drži da je moguće da je riječ avarskoga postanja.

²⁸ Usp. ojkonom *Ruskamen* (< *rus* ‘crvenkast’ + *kamen*) kod Omiša.

²⁹ Apelativ je u ARj ušao iz ostavštine don Mihovila Pavlinovića. Moguće je da je riječ i o metafori jer je isti apelativ mjesni naziv za bjelanjak.

³⁰ Na Ugljanu apelativ *grīža* označuje kamen (Skračić – Juric 2004: 164).

³¹ Etimologija apelativa nije pouzdano utvrđena. Opširnije o tome u Šimunović 2004: 185.

³² Iskonsko je značenje grčkoga apelativa ‘plošni kamen kojim se pravi stupica za ptice’, a *pòd ploču* se i danas u srednjoj i južnoj Dalmaciji love ptice. Apelativ *ploča* istisnuo je stariju grčku prilagođenicu *ploka* (usp. Sk 2: 686–687 i Šimunović 2005: 247) koja se također pojavljuje u toponimiji Makarskoga primorja.

Póle (< *pola* ‘ravna stijena’), *Pöstūp* (< *pod* + *stup* ‘hrid’), *Potkremènīk* (< *pod* + *kremen* + *-ik*) *Sedárce* (< *sedra* ‘podmorska vapnenasta stijena’), *Sladínac*, *Slákovac*, *Smrđéľjac*, *Söline*, *Vèlikā póla*, *Vòdice*, *Žívac*, *Žřnovica* (usp. *žrny* ‘kamen’).

Najveći se dio toponima iz te skupine odnosi na nazive različitih vrsta stijena i stjenovitih područja. Tako su se u kopnenoj toponimiji Makarskoga primorja odrazili apelativi *gruda*, (*h*)*rpa*, *kamen*, *kremen*, *krug*, (*l*)*jut*, *pala*, *ploča*, *ploka*, *pola*, *stina*, *stup*, *živac* i *žrvanj* ‘kamen’, a u obalnoj apelativi *brus*, *gríža*, *kričak* i *sedra*. Apelativ *gnjila* odnosi se na glinovita (u Dalmaciji uglavnom plodna) tla, *mladi* i *měľ* na pjeskovita tla (*milušama* se u istočnoj Hercegovini nazivaju plodne njive; usp. Kukrika – Vidović 2012: 132), toponimi *Bilaje* i *Brejuska* upućuju na čestice prekrivene bijelom zemljom, a pridjev *crven* upućuje na predjele nastale procjeđivanjem voda bogatih mineralima kroz pukotine stijena na kojima se stvaraju nakupine crvene boje (Marijanović – Raguž – Vukorep 2011: 92). Onomatopejskoga su postanja hidronimi *Bubnjevača* (usp. *bubnjati* ‘brujati’) i *Klokun* (usp. *klokotati*), a na prisutnost vode upućuje toponim *Vodice*. Hidronimi su motivirani svojstvima vode *Sladinac* i *Slakovac* (< *sladak*) te *Smrđéľjac* (< *smrdljiv*) i *Soline* (< *slan*).

3.1.3. Toponimi određeni položajem/odnosom prema drugim toponimima:

Dônjā Bréla, *Dônjā lúka*, *Dônjā Púnta*, *Dônjā vāla*, *Dônjē prímōrje*, *Dônjē sèlo*, *Gōrnjā Bréla*, *Gōrnjā Mālā*, *Gōrnjā púnta*, *Gōrnjā vāla*, *Gōrnjē Īgrāne*, *Gōrnjē prímōrje*, *Gōrnjē sèlo*, *Kričak Dōnjī*, *Kričak Gōrnjī*, *Mālā Dúba*, *Mālā ōbala*, *Mālē bāre*, *Mālē stīne*, *Mālī Bāst*, *Mālī Drvènik*, *Mālī gāj*, *Nà Krāj*, *Nàd Pločōn*, *Nōvī zíd*, *Nōvō násēľje*, *Podāspilice*, *Podglogòvik*, *Pòdgora*, *Podgràdina*, *Pòd Krāj*, *Pod Kúlōn*, *Podlúka*, *Podmàrače*, *Podmèđine*, *Podmirine*, *Pòd pāson* (< *pas* ‘pojas’), *Pòd Pločōn*, *Pod pólōm*, *Pòd Radonjica*, *Pòdrāt*, *Pòd Skalice*, *Pod strānōn*, *Pòspiline* (< **Podspiline*), *Pòtpolje*, *Sèlo Gōrnjē*, *Srída Blāta*, *Srída sèla*, *Stārā*, *Stārī pòrat*, *Stārō sèlo*, *Vāla dōnjā*, *Vāla gōrnjā*, *Vèlikā dúba*, *Vèlikā kapéla*, *Vèlikā lōkva*, *Vèlikā vòda*, *Vèlikā vrāta*, *Vèlikī Drvènik*, *Vèlikī mōst*, *Vèlikō brđo*, *Vèlikō pòľje*, *Vīra dōnjā*, *Vīra gōrnjā*, *Vřselje*, *Vřpolje*, *Zābarje*, *Zākrūžje*, *Zákučac*, *Zákuće*, *Zaòstrog*, *Zavèterje*.

Dvorječni se odnosni toponimi najčešće tvore od pridjeva i imenice (npr. *Male stine*), pri čemu se odnos među samim toponimima najčešće iskazuje antonimnim parovima pridjeva, pri čemu antonimni par *gornji* – *donji* izražava prostorne³³, *mali* – *veliki*³⁴ kvalitativne, a *stari* – *novi* vremenske odnose (usp. Francić – Mi-

³³ Antonimni par *gornji* – *donji* bilježimo u dvočlanim toponimima (npr. *Gornja vala* i *Donja vala*). Pridjev *gornji* može označivati položaj na višoj nadmorskoj visini, a u priobalju (zbog geomorfoloških značajka obrađenoga područja) odnos jugoistok – sjeverozapad (usp. *Gornja vala* i *Donja vala* u Drveniku, ali i *Gornje* i *Donje primorje*).

³⁴ Primjerice, *Mala duba* / *Velika duba*.

haljević 1997–1998: 88). Postoje i toponimi kod kojih antonimna sastavnica izostaje (tj. ona je \emptyset ³⁵). U Makarskome je primorju, kao i na Braču, Popovu i Zažablju, u tvorbi toponima najučestaliji prijedlog *pod* koji označuje mjesto pod proplan- kom koje je pogodno za obradu (usp. Šimunović 2004: 203). Veliko slovo na dru- gome članu toponimijske sintagme (bila ona dvorječna ili višerječna) znak je da je u mjesnoj toponimiji uščuvan i toponim kojima su antonimni toponimi motivirani (npr. *Blato* i *Srida Blata*). Prostorni se odnosi u jednorječnim istokorijenskim to- ponimima iskazuju prefiksima *po(d)*- (*Podmarače*, *Pospiline*, *Potpolje*), *vr(h)* (*Vr- polje*, *Vrselje*) i *za-* ‘*iza*’ (*Zaostrog*, *Zaveterje*). U prijašnjim su razdobljima topo- nimi tvoreni od prijedloga i imenice služili za točnije određivanje položaja ozna- čenoga zemljopisnog objekta i češće je njihova uporaba bila ograničena na onaj dio stanovništva koji je imao svoje posjede na tim objektima. Riječ je najčešće o toponimijskim sintagmama koje su stvorene za jednokratnu uporabu i koje su se odnosile na dijelove prostranih zemljopisnih objekata, najčešće brda. U prilog toj tvrdnji ide i činjenica da uz dvorječne toponime tvorene od prijedloga i imeni- ca često nalazimo i novije jednorječne toponime (npr. *Pod kulom* i *Potukula*, *Pod stranom* i *Podstrana*). Slično je u istočnoj Hercegovini u kojoj nahodimo čak i oj- konime nastale tom tvorbom koji se u službenoj uporabi pišu jednom riječju. Tako se hrašnjaški zaselak *Potkula* danas više ne nazivlje starijim imenom *Pod Kulom*, ali će stariji stanovnici reći da su rođeni ili da idu običi rodbinu i imanje *Pod Ku- lom*. Za dio sela Gradac kod Neuma ispod brda Glimać postoje čak tri imena *Gli- mač*, *Pod Glimać* i *Pod Glimčem*, što zorno govori o tome da i važniji toponimi (pa čak i ojkonomi) mogu imati više likova, čak i ako ne odstupaju od standardno- jezične norme, dok jedno od imena ne postane službeno ovjereno (usp. D. Vidović 2009: 180).³⁶ Razmjerno je rijetka tvorba od imenice i pridjeva (npr. *Vala gornja* i *Vala donja*). Pridjev i ovdje kao u skupini dvorječnih toponima tvoreni od pri- djeva i imenice ima razlikovnu ulogu, ali dolazi na mjesto drugoga člana.

3.1.4. Toponimi motivirani nazivima biljaka, biljnih zajednica i dijelova biljaka

Bätva (< *batva* ‘stabljika’), *Boròvine* (< *bor* ‘*Pinus halpensis*’), *Bríst* (< *bris* ‘brijest, *Ulmus campestris*’), *Bristica*, *Brístovi dôci*, *Bükovac* (< *bukva* ‘*Fagus syl- vatica*’), *Bükova strána*, *Bükva*, *Čmilje* (usp. *Smiljava lučica*), *Dráčevac* (< *dra- ča* ‘*Paliurus spina-christi*’), *Dráčevo òsoje*, *Drášnice* (usp. *Dračevac*), *Drášnô*,

³⁵ Tako je, primjerice, u odnosu *Igrane* i *Gornje Igrane*. Ne nahodimo toponim **Donje Igrane*.

³⁶ *Potkula* nije posebno popisivana za vrijeme službenih popisa. Uzmimo i primjer razmjerno čestoga toponima *Podgradina*. U Neretvanskoj je krajini ojkonom *Podgradina* kod Opuzena moti- viran oronimom *Gradina* motiviranim imenom utvrde koja se nalazi iznad sela. Stanovnici se Pod- gradine čak i nazivaju *Gradinjarima* (lik je *Podgradinjani* znatno mlađi), no nijedan stanovnik Pod- gradine ne će reći da je rođen **Pod Gradinom*. Nasuprot tomu, u Ravnu postoji oronim *Gradina*. Na tome se lokalitetu nalaze ostatci ilirske utvrde. Predio ispod *Gradine* naziva se *Podgradina*, no sva- ki će Ravnjanin reći da ima njivu *Pod Gradinom*.

*Drvènik*³⁷, *Dùbrava* (< *dubrava* ‘listopadna šuma’), *Dùbravica*, *Dučàci* (< **dupčaci* < *dubac*), *Dúpci* (< *dubac*), *Gâj* (< *gaj* ‘uzgojena šuma’), *Glogòvik* (< *glog*³⁸ ‘*Crategus mongyna*’), *Gòrica* (< *gorica* ‘mlada šuma’), *Gràbovica* (< *grab*³⁹ ‘*Carpinus orientalis*’), *Jàblàn* (< *jablan* ‘*Populus pyramidalis*’), *Jablánac*, *Jasènovac* (< *jasen*⁴⁰ ‘*Oleaceae Fraxinus*’), *Javórak* (< *javor* ‘*Acer pseudoplatanus*’), *Kljèn* (< *kljen*⁴¹ ‘*Acer campestre*’), *Komòljača* (< *komolj* ‘divlji pelin, *Artemisia vulgaris*’), *Konòpjkova* (< *konop* ‘*Vitex castus*’), *Kòren*, *Koròmašnice* (< *koromač* ‘*Foeniculum vulgare*’), *Krùševo* (< *kruša* ‘*kruška*, *Pyrus amygdaliformis*’), *Òrašje* (< *orah* ‘*Juglans*’), *Plànikinje* (< *planika* ‘*Arbutus unedo*’), *Plànikovica*, *Podčèmpres* (< *čempres* ‘*Cupressus sempervirens*’), *Podgràbovica*, *Pòdružje* (< *ruža* ‘*Rosa*’), *Pràpratnice* (< *paprat* ‘*paprat*, *Pteridophyta*’), *Ràšějka* (< *rašeljka* ‘*Prunus mahaleb*’), *Rògāč* (< *rogač* ‘*Ceratonia siliqua*’), *Sìlnjī gozd* (< *gozd* ‘gvozd, šuma’), *Smiljavā lùčica* (< *smilje* ‘*Compositae*’), *Svìtnā* (< *s(v)ita* ‘*sita*, *Juncus*’), *Šípak* (< *šipak* ‘*Punica granatum*’), *Trstèna* (< *trska* ‘*Phargmites communis*’), *Vr̀bica* (< *vrba* ‘*Salix*’), *Vrisavina* (< *vris* ‘*Erica arborea*’), *Vr̀šovci*, *Vr̀šovina*, *Žùkovac* (< *žuka* ‘*Junceus*’).

U mjesnoj su se toponimiji odrazili mnogi apelativi koji upućuju na postoja-
nje raznorodnih vrsta stablašica (*bor*, *bukva*, *čempres*, *grab*, *jablan*, *jasen*, *javor*,
kljen, *kruša* ‘*kruška*’, *orah*, *rogač*, *šipak* i *vrba*) i grmolikih biljaka (*brist* ‘brijest’,
drača, *komorač*, *paprat*, *planika*, *paprat*, *ruža*, *smilje*, *rašeljka*, *sita*, *vrisak* ‘vrije-
sak’ i *žukva*). Rjeđi su odrazi naziva močvarnoga (*trska*) i ljekovitoga bilja (*glog*,
komolj i *smilje*). Dijelovima su biljke motivirani toponimi *Batva* (< *batva* ‘stablji-
ka’), *Dučaci* i *Dupci* (< *dubac*) te *Koren*. U toponimiji su ušćuvani i apelativi ko-
jima se označuju šume (*dubrava*, *gaj* i *gozd*).

3.1.5. Toponimi prema nazivima životinja

Gúja, *Kòzjāk*, *Kùmrić ògrada* (< *kumrija* ‘vrsta goluba’ < tur. *kumru*), *Mišće*
(< *mišće*⁴² ‘mošus, tvar koju luče mužjaci mošitar’), *Òvčena*, *Pàsji m̀nastir*⁴³,
Přjavica, *Sokòlić*, *Sòkolov brìg*, *Sùpìn* (< *supin*⁴⁴ ‘bjeloglavi sup’), *Ùgrc* (< *ugrc*

³⁷ Usp. toponim *Drvenica* na Braču. Riječ je o mjestu obraslu šumom (Šimunović 2004: 198).

³⁸ *Glog* ima svoje mjesto i u slavenskoj mitologiji.

³⁹ Od bijeloga se graba nekoć pržio kvalitetan ugljen za kovačke vatre, od mladica se graba izrađivala užad za vezanje snopova žita, a grabov je sušanj služio kao prostirka stoci da bi se na koncu pretvarao u stajsko gnojivo.

⁴⁰ *Jasenovina* je služila za ispitivanje je li voda pitka. U lokvu ili kamenicu stavljala se jaseno-
va grana i ako bi pustila boju, to je značilo da je voda zdrava. Od crnoga se pak jasena dobivala crna
boja kojom se bojilo vunene kabanice i pređu.

⁴¹ U starim su kljenovim deblima pčelari smještali ulišta.

⁴² Usp. RSKNJ 12: 674.

⁴³ U povijesnim se vrelima spominje ojkonom *Pasja Sila*.

⁴⁴ U *Zaostrogu* je zabilježen apelativ *supina* upravo u tome značenju (Sk 3: 363).

‘vrsta morskoga puža, ogrc, Trococholea turbinata’), *Vèprīc*⁴⁵ (: *vepar*), *Vòlicije* (: *vol*).

U toponimiji su se Makarskoga primorja odrazili različiti nazivi ptica (*kumrić*, *sokol* i *supin*), domaćih životinja (*koza*, *ovca*, *pas* i *vol*) i gmazova (*guja*). U obalnoj su se toponimiji odrazili nazivi stanovnika podmorja (*ugrc*), a u močvarnim predjelima u okolici Bačine nazivi nametnika (*pijavica*).

3.2. Zemljopisna imena od drugih toponima

Īgrāne, *Skadàrić* (< *Skadar*⁴⁶), *Skadàrišće*, *Stùdenačkā plòča*, *Zaòstrog*.

Od oronima *Igar* i *Ostrog* nastali su ojkonomi *Igrane* i *Zaostrog*. Ime albansko-grada Skadra utjecalo je na nastanak toponima *Skadarić* i *Skadarišće*, a hidronimom *Studenac* motiviran je toponim *Studenačka ploča*.

3.3. Toponimi motivirani ljudskom djelatnošću

3.3.1. Toponimi prema izgrađenim objektima, zdanjima

3.3.1.1. Gospodarski objekti: *Bùtīga* (< *butiga* ‘trgovina’ < tal. *bottega*), *Gùvnina*, *Gùvno*, *Jātva* (usp. *jata* ‘pojata’), *Kāmenice*, *Kupārci* (< *kupa* ‘crijep’ < mlet. *copa*), *Marīneta* (< *marina* ‘pristanište’ < tal. *marina*), *Mlinice*, *Mòst* (< *most* ‘pristan u luci, mol’), *Pèškēra* (< *peškera* ‘ribnjak’ < tal. *peschiera*), *Plītvina* (< *plitva* ‘mala kamenica’; Šamija 2004: 264), *Pòrat* (< *porat* ‘luka’ < tal. *porto*), *Pòrtina*, *Prūgova ògrada* (v. *Pruzi*), *Prūzi* (usp. *pružina* ‘koliba kraj tora za noćivanje čobana’; Sk 3: 61), *Studénac*, *Vèter/Vīter*⁴⁷ (< *veter* ‘gumno’; ARj 20: 784), *Vodènice* (< *vodenica* ‘izdubljeno mjesto u koje se pohranjuje voda’).

Na stočarske se objekte odnose toponimi *Jatva*, *Prugova ograda* i *Pruzi*, a na mjesta na kojima se prerađuje žito *Guvnina*, *Guvno*, *Mlinice* i *Veter/Viter*. Na zbi-rališta se vode odnose toponimi *Kamenice*, *Plitvina*, *Studenac* i *Vodenice*. U mje-snoj su se toponimiji odrazili i nazivi pristaništa *marineta* ‘mala marina’, *most* ‘mol’ i *porat* ‘luka’ te ribarski naziv *peškera*.

⁴⁵ Usp. toponim *Veprinac* kod Opatije.

⁴⁶ Potvrde toponima u kojima nalazimo korijen *Skьdrь* nalazimo, osim u Crnoj Gori i Albaniji, u Podrinju, Lici i okolici Slavonskoga Broda. Petar Skok (Sk 3: 253) drži da taj toponim preno-si slavensko stanovništvo koje se doseljava na južnoslavenske prostore iz Albanije. U Gradcu kod Neuma zabilježio sam toponime *Voda skadrica* i *Rosava* (riječ je o lokvi), a *Rosafa* je bilo drugo ime Skadra (D. Vidović 2009: 195). Ako imamo u vidu da su na području Gradca živjeli Šimraci (*Šimrak* < alb. *sveti Marko*) i Bajgorovići (usp. alb. *baigë* ‘balega’), da je u okolici zabilježeno prezime Arna-ut te da u Lugu (kod Trebinja) postoji i selo *Arbanaškā*, dobivamo sliku razmjera doseljavanja iz Al-banije u južnohrvatske krajeve. U vidu dakako treba imati da u albanskome jeziku nalazimo trago-ve ilirskoga supstrata te je teško, katkad i nemoguće, lučiti što je u našim stranama posljedica mi-gracija iz Albanije, a što prežitak izumrloga ilirskog jezika.

⁴⁷ Da je lik *Veter* stariji, potvrđuje od njega izvedeni toponim *Zaveterje*.

3.3.1.2. Obrambeni i vojni objekti: *Grádac*, *Gràdina*, *Kàštel* (< *kaštel* ‘utvrda’ < tal. *castello*), *Kod kùlē*, *Kùla* (< *kula* ‘utvrda’ < tur. *kule*), *Kùlica*, *Kvartīr* (< *kvartir* < tal. *quartiere sanitario* ‘poljska vojna bolnica’), *Òstrog* (< *ostrog* ‘opkop’), *Pòzjača* (: *zjakati* ‘promatrati’), *Samògrad* (< *samograd* ‘oštra uzvisina okružena dolinama’), *Sinjāl* (< *sinjal* ‘kamen međaš’ < tal. *segno*), *Strážica*, *Tûranj* (usp. lat. *turris* ‘utvrda’).

Na temelju jezičnih podataka moguće je odrediti i vremenski slijed gradnje utvrda u Makarskome primorju. Utvrde su iz ilirskoga razdoblja motivirane slavenskim apelativom *gradina*, srednjovjekovne hrvatske utvrde slavenskim apelativima *grad(ac)* i *ostrog*, a prežitak su gotovo četiristogodišnje osmanlijske vladavine toponimi u kojima je sadržan apelativ *kula*. Na razdoblje mletačke vladavine upućuju toponimi *Kaštel* i *Turanj*, a austrijske (tijekom koje je talijanski jezik dugo bio službenim) *Kvartir*. Na mjesta mogućih stražbenica upućuju toponimi *Pozjača*, *Samograd*, *Sinjal* i *Stražica*.

3.3.1.3. Ruševine: *Dvòrine* (< *dvorine* ‘razvaline dvora’), *Kùlina* (< *kulina* ‘ruševine kule’), *Mìrine* (< *mirine* ‘ostatci zidina’ < *miri* ‘zidine’ < dalm. *mūru*), *Mìrišće*, *Pòlačine* (< *polačine* ‘ruševine poljske kućice’ < *polača* < dalm. *palašia*).

3.3.2. Toponimi prema obitavalištima te javnim prostorima i putovima

Bórak (< tal. *borgo* ‘podgrađe’), *Čišta* (< *cista* < **cěsta*), *Dvòri* (< *dvor* ‘kvalitetnije građena kuća’), *Křst* (< *krst* ‘raskrižje’), *Lăz* (< *laz* ‘utabana staza’), *Mâlā* (< *mala* ‘mahala, zaselak, dio sela’ < tur. *mahalle*), *Ráskršće*, *Sèlo*, *Skălice* (< *skalice* ‘ulica sa stubama’), *Stăze*, *Štrâda* (< *štrada* ‘ulica’; usp. tal. *strada*).

Većina je toponima iz te skupine motivirana nazivima putova i staza (*cesta*, *laz*, *skale*, *staza* i *štrada* ‘ulica’) te raskrižja (*krst* i *raskrsnica*). Na tipove se naselja odnose apelativi *ma(ha)la* ‘zaselak’ i *selo*, a na naselje pod negdašnjom utvrdom toponim *Borak*.

3.3.3. Toponimi prema gospodarskoj djelatnosti

3.3.3.1. Toponimi u svezi s poljoprivrednom djelatnošću

3.3.3.1.1. Toponimi u svezi s uzgojem kulture i tipovima obradivoga zemljišta: *Grăšće* (< *grah*), *Lòzina*, *Pòdvòrnica* (< *podvornica* ‘najbolja njiva u selu’), *Smòkovina* (< *smokva*⁴⁸ ‘*Ficus carica*’), *Smòkven*, *Smòkvice*, *Vlăka* (< *vlaka* ‘zavučena duga njiva’), *Vřtina*.

⁴⁸ Iako se toponimi motivirani apelativom *smokva* najčešće odnose na predio zasađen istoimenim voćem, dio ih je moguće povezati sa slavenskom osnovom *smokъ* ‘zloduh, zmaj’ (usp. Šimunović 2004: 196). Moguće je da je i jedan dio toponima motiviran apelativom *smok* ‘mliječne predaevine’.

Nazivima su zemljišnih čestica motivirani toponimi *Podvornica* i *Vrtina*. Apelativ *vlaka* u dijelovima bližim moru označuje zavučenu dugu njivu, a u biokovskim vrletima na krševito zemljište sa slabom ispašom (Šamija 2004: 409). Toponimi koji sadržavaju apelative *grah*, *loza* i *smokva* upućuju na neke poljodjelske kulture koje su bile zastupljene na obrađenome području.

3.3.3.1.2. Toponimi u svezi s veličinom i granicom obradivoga zemljišta: *Kānap* (< *kanap* ‘mjera za površinu, 3862 m²’ < mlet. *campo*), *Mèđi dolac*, *Podmèđine*.

Prežitak je mletačke uprave mjerna jedinica *kanap*. Bila je to osnovna mjerna jedinica pri dodjeli zemljišta osobama koje su zadužile Mlečane u mletačko-osmanlijskim ratovima koncem 17. i početkom 18. stoljeća. Ostali toponimi iz te skupine sadržavaju apelativ *međa* ‘granica među posjedima’.

3.3.3.1.3. Toponimi u svezi s privođenjem tla kulturi: *Kopāčine*, *Kosirišće* (< *kosir* ‘vrsta oruđa, sjekač sa zavnutim vrhom’), *Košnjāk*, *Krčevine*, *Krjava* (< *krjava* ‘oporavljena zemlja’), *Požarine*, *Pròsik*, *Sinòkoše*, *Tribić* (< **trēb-* ‘krčevina’), *Žaròvnik*.

Većina se toponima iz te skupine odnosi na krčevine i mjesta koja su spaljena kako bi se dobilo plodno tlo (*Krčevine*, *Požarine*, *Prosik*, *Tribić* i *Žarovnik*). Načinom obradbe poljoprivrednoga zemljišta motivirani su toponimi *Kopāčine*, *Kosirišće*, *Košnjak* i *Sinokoše*.

3.3.3.2. Toponimi u svezi s uzgojem životinja

3.3.3.2.1. Toponimi u svezi sa stočarstvom i obitavalištima za stoku: *Bāčina*, *Kīmet* (< *kīmet* ‘cijena’ < tur. *kıymet*), *Kòtišina*, *Na òboru*, *Na stāni*, *Òbor* (< *obor* ‘ograđeni prostor za stoku’), *Počivala* (< *počivalo* ‘odmorište za pastire’), *Stòpanj dōlac* (usp. *stopanin*⁴⁹ prva osoba u pastirskome poretku’), *Zāgon* (< *zagon* ‘ograđeno mjesto na kojem se okuplja stoka’).

U toj su se skupini toponima najčešće odrazili nazivi za ograđena mjesta na kojima boravi stoka ili se u nj zagoni: *obor* i *zagon*. Na moguća mjesta trgovinske razmjene stočara mogao bi upućivati toponim *Kīmet*. Na pastirske nastambe i odmorišta upućuju apelativi *počivala* i *stan*⁵⁰, a na stočarsku hijerarhiju nazivi *bač* i *stopanin*.

3.3.3.3. Toponimi u svezi s ostalim gospodarskim granama: *Knič* (usp. *kna*⁵¹

⁴⁹ Navedeni apelativ Petar Skok (Sk 3: 339) izvodi od ilirskoga **stapanus* (Sk 3: 339), ali metaforizacijom već u crkvenoslavenskome apelativ *stopanь* označuje gospodara. U srednjoj se i južnoj Dalmaciji te Hercegovini ušćevala riječ *stopanica* koja je ponegdje označivala glavnu kućanicu (npr. Imotski), a ponegdje pastiricu koja je bila zadužena za mužnju i proizvodnju sira (npr. Zažablje i Popovo).

⁵⁰ U Zabiokovlju je apelativ *stan* u novije vrijeme poprimio i značenje pojate, tj. kućice u polju ili brdu (Šamija 2004: 338).

⁵¹ Skok navodi glagol *kniti* ‘bojiti knom’ koji je zabilježio Mihovil Pavlinović. Ojkonim *Knič* bilježimo i u Šumadiji u središnjoj Srbiji.

‘istočnjačka žutocrvena boja za kosu i nokte dobivena od istoimene biljke; boja za kosu uopće’; RSKNJ 9: 661), *Päklina* (< *paklina* ‘smola’), *Sïdrine*, *Sùbotišće*.

Na mjesta mogućih rudnika upućuje toponim *Pakline*, a na sidrišta toponim *Sidrine*. Na sajmove (koji su se uglavnom održavali subotom) upućuje ojkonom *Subotišće*.

3.3.4. Kulturnopovijesna uvjetovanost toponima

3.3.4.1. Toponimi u svezi s upravnom i vojnom vlašću: *Napolèõn*, *Zádužbina*, *Zàkladnica*, *Žùpanja*.

Na kratkotrajnu francusku vladavinu upućuje toponim *Napoleon*, a na darovatelje crkve i općinstva toponimi *Zadužbina* i *Zakladnica*. Hidronim *Županja* ‘županova zemlja’ prežitak je negdašnje administrativne podjele na župe.

3.3.4.2. Toponimi u svezi s mjesnom poviješću i mjesnim predajama: *Krvàvica* (< *krvavac* ‘krvni osvetnik’), *Prčija* (< *prčija* ‘miraz’), *Strätinovac*, *Tròje gòmile*⁵².

Na mjesta mogućih povijesnih bitaka upućuju toponimi *Krvavica* i *Stratinovac* (usp. *stratište*).

3.3.5. Toponimi uvjetovani duhovnim i vjerskim životom zajednice

3.3.5.1. Toponimi nazvani po crkvenim građevinama i posjedima: *Břskovac*, *Crkvina*, *Góspa*, *Kampànil* (< *kampanil* ‘zvonik’ < tal. *campanile*), *Kàpelica*, *Kríž*, *Pelègrin*, *Sàmostān*, *Stòmarica*, *Sùćurāj*, *Sùsvid*, *Sùtvid*, *Sùtikla*, *Sutìlija*, *Svèti Ìlija*, *Svèti Júre*, *Svèti Kríž*, *Svèti Libèrān*, *Svèti Pètar*, *Svèti Ròko*, *Svèti Stìpān*.

U mjesnoj je toponimiji ušćevano šest toponima uvjetovanih dalmatskim pridjevom *san(c)tu(s)*: *Stomarica* (Sveta Marija) u Brelima, *Susvid* (sveti Vid), *Sutikla* (sveta Tekla) i *Sutìlija* (sveti Ilija; postoji i toponim *Guvno Sutìlije*) u Podgori, *Sùćuraj* (sveti Juraj) u Drašnicama te *Sutvid* (sveti Vid) u Živogošću. Koji se od navedenih toponima odnose na sakralna zdanja nastala do kraja 10. stoljeća, a koji su toponimi nastali kasnije analogijom, pokazat će arheološka istraživanja.⁵³ Na mjesta negdašnjih crkava upućuje i toponim *Crkvine*, a toponim *Pelegrin* (rt u Brelima) mogao bi upućivati na mjesto negdašnje crkvice ili na štovanje svetoga Pelegrina kojemu su posvećene crkvice na Hvaru i Ugljanu, a možda i na Šolti (Marasović-Alujević – Lozić Knezović 2011: 426). Toponim *Brskovac* mogao bi upućivati na štovanje svetoga *Brcka*, tourskoga biskupa koji je živio u 5. stoljeću.⁵⁴ Iz mjesne je toponimije razvidno da se u Makarskome primorju štuju i sveti

⁵² Riječ je o dvama lokalitetima u Podgori za koje postoji predaja da su grobišta od davnina (Šunde 1999: 43).

⁵³ U najcjelovitijem radu koji popisuje sakralne toponime koji sadržavaju navedeni dalmatski pridjev Šimunović (1996.) navodi toponime *Sutvid* (Susvid) i *Sutikla*.

⁵⁴ Kršćanskim imenom *Brcko* motiviran je i toponim *Brckovljani* kod Dugoga Sela. Na upozorenju na tu mogućnost zahvaljujem akademiku Petru Šimunoviću.

Jure, Liberan, Petar, Roko i Stjepan.

3.3.5.2. Prežitci pretkršćanskih vjerovanja: *Īgar*, *Pèrūn*, *Triščàna*, *Triščeni pòtok*, *Vilènjača*, *Vilinovac*.

Brdo *Perun* u Baćini (Šimunović 2009: 334) dobilo je ime po slavenskome božanstvu munje i groma, a pod njim se nalazi zaselak *Triščana* (< **trěskъ* ‘grom’) te *Triščeni potok*. Toponimi *Vilenjača* i *Vilinovac* upućuju na pučka vjerovanja u vile. Igrišta (usp. toponim *Igar*⁵⁵) jesu pak duhovna središta sela (ponajprije u istočnoj Hercegovini), a označuju mjesta na kojima po noći *igraju vile*.

3.3.5.3. Ostali elementi duhovne kulture: *Bòžjā nĵivica*, *Grèbine*, *Kàluđer*, *Kòlednik*, *Stārō šimàtōrije* (< *šimatorija* ‘groblje’).

Na grobišta upućuju toponimi *Grebine* i *Staro šimatorije*. Oronim *Kaluđer* upućuje na moguće redovničko djelovanje, a *Kolednik* na običaj čestitanja Božića raširen u srednjoj i južnoj Dalmaciji.

3.4. Toponimi antroponimnoga postanja

Najviše je toponima antroponimnoga postanja tvoreno od prezimena koja su nosili stanovnici Makarskoga primorja i Zabiokovlja. U mjesnoj su se toponimiji tako odrazila sljedeća prezimena nastala od osobnih imena: *Aleksić* (< *Aleksa* < *Aleksandar*), *Andrijašević* (< *Andrijaš* < *Andrija*), *Antunović* (< *Antun*), *Baleta*⁵⁶ (< *Bale* < *Baleslav*), *Barišić* (< *Bariša* < *Bare* < *Bartolomej*), *Bartulović* (< *Bartul* < *Bartolomej*), *Barbarić* (< *Barbara*), *Batoš* (< *Batoš* < *Batoš*⁵⁷), *Beroš* (< *Beroš* < *Bero* < *Berislav*), *Biloš* (< *Biloš* < *Bile* < *Biloslav*), *Borić* (< *Boro* < *Borimir/Borislav*), *Bošković* (< *Boško* < *Božo* < *Božidar*), *Budoč* (< *Budoč* < *Budimir/Budislav*), *Bulat* (< tur. *Bulat*), *Cvitanović* (< *Cvitan* < *Cvito* < *Cvitomir*), *Čikić* (< *Čiko* < *Ćiril*), *Dejić* (< *Dejo* < *Desimir/Desislav*), *Divić* (< *Diva* ‘Djeva’), *Dragičević* (< *Dragič* < *Drago* < *Dragomir/Dragoslav*), *Điko* (< *Điko* < *Đikan*⁵⁸), *Franković* (< *Franko* < *Frane/Frano*), *Gabrić* (< *Gabro* < *Gabrijel*), *Gaće* (< *Gaće* < *Gabrijel*), *Gašpar*, *Giljević* (< *Gilje* < *Gligorije* ‘Grgur’), *Gojak* (< *Gojak* < *Gojo* < *Gojimir/Gojislav*), *Grubiša*, *Grubišić* (< *Grubiša*), *(H)asan* (< *Hasan*), *Hrštić* (< *Hristo* < *Hristofor* ‘Kristofor’), *Ivandić* (< *Ivanda* < *Ive* < *Ivan*), *Ivanić* (< *Ivan*), *Ivičević* (< *Ivič* < *Ive* < *Ivan*), *Jakić* (< *Jako* < *Jakov*), *Jakir*, *Jelaš*⁵⁹ (usp. *Jelašin*), *Jorgić* (< *Jorga*⁶⁰), *Jozipović* (< *Jozip* ‘Josip’), *Jukić* (< *Juka* < *Jure* < *Juraj*), *Juranović*

⁵⁵ RSKNJ (7: 212) bilježi svezu u *igar* ‘u trku, u skok, poskakujući’.

⁵⁶ Osobno ime *Baleta* bilježi ARj (1: 164).

⁵⁷ Osobna imena *Bata*, *Batić*, *Batinja*, *Bato*, *Batolja* i *Batković* spominju se od 13. st. (ARj 1: 206).

⁵⁸ Navedeno se osobno ime dovodi u svezu s glagolom *džikati* ‘naglo izrasti’.

⁵⁹ Zabilježeno je i ime volu *Jelaš* (ARj 4: 575).

⁶⁰ Osobno ime *Jorga* bilježi ARj (4: 658). Škaljić (1979: 373) bilježi i apelativ *jorga* ‘vrsta konjskog hoda odnosno konjskog poigravanja pri kome se jahač ne drmusa nego ugodno na sedlu sje-

(< *Juran* < *Jure* < *Juraj*), *Juričić* (< *Jurica* < *Jure* < *Juraj*), *Jurić* (< *Jure* < *Juraj*), *Klaričić* (< *Klarica* < *Klara*), *Kostanić* (< *Kostan* < *Kosta* < *Kostantin*), *Kurtić* (< tur. *Kurt*), *Lučić* (< *Luka*), *Makić* (< *Mako* < *Maksim* < *Maksimilijan*), *Mari-nović* (< *Marin*), *Marković* (< *Marko*), *Maras* (< *Maras* < *Maro* < *Marin*), *Maslarda* (< *Maslarda* < *Masle* < *Mase* < *Toma*⁶¹), *Matić* (< *Mate* < *Matej*), *Matijašević* (< *Matijaš* < *Matej*), *Matutinović* (< *Matutina* < *Mate* < *Matej*), *Medić* (< *Medo*), *Mihaljević* (< *Mihalj* < *Miho* < *Mihovil*), *Miljačić* (< *Miljača* < *Mila* < *Milo-slava*), *Miočević* (< *Mioč* < *Mijo* < *Mihovil*), *Morović* (< *Moro* < *Mavro*), *Musić* (< tur. *Musa* ‘*Mojsije*’), *Novak*, *Pavišić* (< *Paviša* < *Pavao*), *Pavlović* (< *Pavao*), *Peko* (< *Peko* < *Petar*), *Perić* (< *Pero* < *Petar*), *Petrović* (< *Petar*), *Pirak* (< *Pirak* < *Piro* ‘*Petar*’), *Prlac* (< *Prle* < *Predimir/Predislav*), *Prlenda* (< *Prle* < *Predimir/Predislav*), *Prodan*, *Radojković* (< *Radojko* < *Rade* < *Radomir/Radoslav*), *Radon(j)ić* (< *Radonja* < *Rade* < *Radomir/Radoslav*), *Rašmović* (< *Rašmo*⁶² < *Rašman*), *Rudan*⁶³, *Rudelj* (< *Rudo* < *Rudan*), *Rusendić* (< *Rusenda* < *Rusa*; usp. *Ruža*), *Skender* (< tur. *Sken-der* ‘*Aleksandar*’), *Slako* (< *Slako*⁶⁴), *Ščekić* (< *Ščeke*; usp. *Ščepe* < *Ščepan* ‘*Stje-pan*’), *Šimić* (< *Šime* < *Šimun*), *Šimunović* (< *Šimun*), *Tomić* (< *Toma*), *Urlić* (< *Urle* < *Urso* ‘*Ursus*’), *Ursić* (< *Urso*), *Visković* (< *Vicko* < *Vice* < *Vicencije*), *Vitasović* (< *Vitas* < *Vito* < *Vitomir*), *Vranješ* (< *Vranješ* < *Vrane* ‘*Franjo*’), *V(u)inac*⁶⁵ (< *Vujinac* < *Vujina* < *Vujo* < *Vuk*), *Vuković* (< *Vuk*), *Žarković* (< *Žarko*), *Živković* (< *Živko*).

Znatan je i udio prezimena nadimačkoga postanja koji su se odrazili u mjesnoj toponimiji. Vanjštinom su prvotnih nositelja i nazivima dijelova tijela motivirana prezimena *Bradarić* (< *brada*), *Brkulj* (< *brkulj* ‘*brkata osoba*’), *Livak* (< *livak* ‘*ljevak*’), *Mrkić* (< *mrk* ‘*taman, crn*’), *Mrkušić* (usp. *Mrkić*) i *Nogić* (< *noga*), a tjelesnim nedostacima te govornim i duševnim manama *Kržanić* (: *kržljav*⁶⁶), *Klja-kić* (< *kljako* ‘*kljasta, sakata osoba*’), *Nemčić* (usp. *nijemac* ‘*nijema osoba*’), *Sumić* (< *sum*⁶⁷ ‘*nadimak čeljadetu sumanutu*’; ARj 16: 935), *Šunde* (< *šunde*⁶⁸ ‘*osoba koja govori kroz nos*’; ARj 17: 882), *Švelj* (< *šveljati* ‘*teturati*’; ARj 17: 574) i *Vr-di* (< tur. *yorga*).

⁶¹ Prezime *Maslač* jedno je od starijih hrvatskih prezimena u istočnoj Hercegovini. U mjesnim govorima između Neretve i Boke kotorske postoji glagol *māslati* u značenju ‘*lagati, varati*’ za kojim se povodi pučka etimologija. Prezimena su *Masle*, *Maslešić* (od 1468.), *Maslo*, *Maslov* i *Maslović* na dubrovačkome području te *Maslač/Maslarda/Maslardić* u Zračablju potvrđena veoma rano, a 1588. spominje se i konavoski zaselak *Maslese* (KV 2: 295).

⁶² Osobno ime *Rašmo* bilježi ARj (13: 391).

⁶³ Osobno je ime *Rudan* nadimačkoga postanja (< *rud* ‘*kovrčav*’).

⁶⁴ Osobno ime *Slako* (vjerojatno od *Slavko* < *Slavomir*) bilježi ARj (15: 419).

⁶⁵ Prezime se u Zaostrugu i Slivnu (kamo se dio nositelja prezimena odselio) najčešće izgovara *Vínac*.

⁶⁶ Usp. *kržle* ‘*kržljivo janje ili kržljivo mladunče bilo koje druge životinje*’ (Šamija 2004: 174).

⁶⁷ Riječ je zabilježio Mihovil Pavlinović.

⁶⁸ Riječ je zabilježio Mihovil Pavlinović.

can (: *vrcan* ‘osoba koja naglo trza glavom’). Duševnim su osobinama prvotnih nositelja uvjetovana prezime *Jagmić* (< *jagmiti se* ‘otimati se oko čega’) i *Lović* (: *loviti*⁶⁹). Na rodbinske nazive upućuju prezimena *Babić* (< *baba*), *Čikić* (< *čiko* ‘stric’), *Čović* (< *čovo* ‘hip. od čovjek’), *Mendeš* (usp. alb. *mëndesh* ‘dojenče’; Nosić 1998: 196) i *Pobrica* (< *pobrica* < *pobro* ‘pobratim’). Nazivima su titula i položajem prvotnih nositelja u društvu motivirana prezimena *Ban* i *Banović* (< *ban*), *Carević* (< *car*), *Despot* (< *despot* ‘samovoljni vladar’), *Kraljević* (< *kralj*), *Knežić* (< *knez*), *Kontić* (< tal. *conte* ‘knez’), *Pašalić* (< *pašalija* ‘osoba u pašinoj službi’ < tur. *paşalı*) i *Rabušić* (< *rab* ‘sluga, kmet’). U prezimenima *Kačić* (< *kača* ‘zmija’), *Kosović* (< *kos*), *Pivčević* (< *pivac* ‘pijetao’), *Škanjurević* (< *škanjur* ‘kobac, vrsta ptice’) i *Turina* (< *turina* ‘veliki divlji bik’ < tur; ARj 18: 925) odrazili su se nazivi životinja, a u prezimenu *Eljdan* (< *heljda* ‘vrsta žitarice, Fagopyrum esculentum’) biljni naziv. Na predmete iz svakodnevne uporabe upućuje prezime *Batinić* (< *batina*), *Kukulj* (< *kukulj* ‘klupko’; Šamija 2004: 175) i *Šošić* (usp. alb. *shoshë* ‘rešeto’; Nosić 1998: 236), na odjevne predmete prezime *Granić* (< *grana* ‘crvena tkanina’).

Od naziva zanimanja nastala su prezimena: *Alačević* (< *alač* ‘halač, obrtnik koji se bavi pucanjem pamuka i vune’ < tur. *hallaç*), *Alfir* (< *alfir* ‘zastavnik’ < tal. *alfiere*), *Barbir* (< *barbir* ‘vidar’ < tal. *barbiere*), *Čuvalo* (< *čuvalo* ‘čuvar’), *Kolundžić* (< *kolundžija* ‘kujundžija, zlatar’ < tur. *kuyuncu*), *Kozarić* (< *kozar* ‘osoba koja goji koze’), *Kuluz* (< *kuluz* < *kalauz* < tur. *kılavuz* ‘vođič’⁷⁰), *Pećar* (< *pećar* ‘osoba koja proizvodi vapno’), *Puharić* (< *puhar* ‘osoba koja lovi puhove’), *Ribarević* i *Zlatar*. Prema zanimanju prvotnih nositelja vjerojatno je nastalo i prezime *Garačeli* (usp. tal. *garzella* ‘sprava za čupavljenje tkanine’). Nepoznata mi je motivacija prezimena *Jatić*, *Laščić* (možda prema *doći u laštvo* ‘priženiti se’) i *Žarnić*.

U mjesnoj su se toponimiji odrazili sljedeći obiteljski nadimci *Bakrač* (usp. *bakrač* ‘bakreni kotao’ < tur. *bakraç*), *Banovi* (< *Ban*), *Bezer* (< *bezer* ‘siromah’ < perz. *bî-zer* ‘siromah’), *Cvitačke* (nositeljice prezimena Cvitanović), *Duduk* (< *duduk* ‘glupan’ < tur. *dūdük* ‘vrsta svirale’), *Kajini* (< *Kajo*), *Kovačić* (< *kovač*), *Kudrić* (: *kudrav* ‘kovrčav’), *Linčir* (usp. *linčerna* ‘vrsta ribe’), *Lisica*, *Lončar*, *Matkovac* (< *Matko* < *Mate*), *Musini* (< *Musa*), *Španjić* (< *španj* ‘vrsta čvorastoga drveta’, ARj 17: 723) i *Tabić* (< *tabo* ‘osoba koja tabači, koja koga na što primorava’ < tur. *tabak*), odnosno osobni nadimci *Bodan* (< *bodan* ‘zajedljiv, svadljiv’), *Bušo* (< *Bušo* < *Budimir/Budislav*), *Coto* (< *coto* ‘cotavac, hroma osoba’ < mlet. *zoto*), *Bučo* (< *bučo* ‘dijete koje se voli bučkati’; Šamija 2004: 464), *Čočo* (< *čočo* ‘čovječuljak’), *Čuskija* (< *čuskija* ‘pijanac’ < *čuskija* ‘poluga za dizanje tereta’ < *küskü*), *Pliska* (< *pliska*⁷¹ ‘nečista, prljava žena’; Šamija 2004: 263) i *Strupar* (< *strupar* ‘vidar’).

⁶⁹ RSKNJ (11: 528) u Poljicima bilježi ime psa *Lóvo*.

⁷⁰ Skok (Sk 2: 19) bilježi u Zažablju tvrdnju uskoka da u Zažablju žive „Calauzy et Martolosi“ te je očito da kaluze drži vojnicima. Lik *kuluz* (< *kulauz*) bilježi ARj (5: 771).

⁷¹ ARj (10: 64) bilježi apelativ *pliska* u Imotskome sa značenjem ‘žena koja se vele previja’.

U mjesnoj su toponimiji okamenjena pak osobna imena *Andrijaš* (< *Andrija*) *Antun*, *Bogeta* (< *Bogo* < *Bogoslav*), *Čubrijan* (usp. *Ciprijan*), *Ćurilo* (< *Ćiril* ‘*Ćiril*’), *Dašinka* (< *Daša*), *Dobrogost*, *Dumac* (< *Dumo*⁷² ‘hip. od *Dominik*’), *Iko* (< *Ivan*), *Jure* (< *Juraj*), *Mara* (< *Marija*), *Maras* (< *Maro* < *Marin*), *Mijo* (< *Mijo* < *Mihovil*), *Rade* (< *Radomir/Radoslav*), *Radovan*, *Radaš* (< *Rade* < *Radomir/Radoslav*), *Stipan*, *Viko* (< *Vicencije*) i *Žan* (< *Ivan*).

3.4.1. Višerječni toponimi antroponimnoga postanja

3.4.1.1. Toponimi od antroponima i zemljopisnoga naziva: *Bánova plòča*, *Barbírev bríg*, *Bàtinova jút*, *Bušina vòda*, *Dúmčev dòlac*, *Grànica pòtok*, *Jákicia kùk*, *Pékin pòtok*, *Vàla Viskovića*.

3.4.1.2. Toponimi od antroponima i gospodarskih naziva: *Àntūnovo gúvno*, *Bàletine stànine*, *Bàrišina tòrina*, *Bàtoševo gúvno*, *Cótino gúvno*, *Lóvića ògrada*, *Pòbričina ògrada*.

3.4.1.3. Toponimi od antroponima i naziva za obitavališta, javne prostore i puteve: *Aláčeve kùće*, *Àleksića kùće*, *Bàrišića zidina*, *Bògetina zidina*, *Číkicine kùće*, *Ćustijina kùća*, *Frà Stipānove zidine*, *Gáčeve kùće*, *Kāčičeve zidine*, *Kùluzove kùće*, *Márin lāz*, *Màslārdina zidina*, *Môrovića lāz*, *Pāvlovića zidina*, *Prlèndića mālā*, *Rádina kùća*, *Šírīća kùće*, *Tòmića kùće*.

3.4.2. Jednorječni toponimi antroponimnoga postanja

3.4.2.1. Toponimi od posvojnoga pridjeva: *Biokovo*⁷³, *Striževo*.

3.4.2.2. Toponimi antroponimnoga postanja s toponomastičkim sufiksima: *Bilòševac*, *Bodānice*, *Brāduša*, *Bùcavica*, *Bùcina*, *Budòčišće*, *Ćurilo*, *Dàšinka*, *Dobrògošće*, *Íkovac*, *Júrevina*, *Jùrićevac*, *Knjèžina*, *Kòprčinovac*, *Kòzarovice*, *Kukùljevača*, *Màrasovac*, *Marínovac*, *Matijásevica*, *Mātkòvci*, *Mijovača*, *Plíšćevac*, *Podràdonjica*, *Radásevica*, *Radovánjac*, *Rudānuša*, *Strùpina*, *Škanjúrevac*, *Víkovića*, *Vùkovača*, *Zlatárac*, *Žánjeva*, *Žárkovača*, *Živkovača*, *Živògošće*.

U toponimiji Makarskoga primorja odrazili su se sufixi *-ac*, *-ača*, *-evac/-ovac*, *-evina/-ovina*, *-ica*, *-ina*, *-inka*, *-je* i *-uša*.

3.4.2.3. Antroponimi u funkciji toponima:

Aláči, *Àleksići*, *Alfírevići*, *Andrijásevići*, *Andrijáši*, *Antúnovići*, *Àsani*, *Bàbići*, *Bánovi*, *Bánovići*, *Bàbarići*, *Bartúlovići*, *Bàtinići*, *Beròši*, *Bezèri*, *Bórići*, *Bòškovići*, *Brkùlji*, *Bukljáši*, *Bùlati*, *Bùrići*, *Càrevići*, *Cvitánovići*, *Cvitačke*, *Čóće*, *Čóvići*, *Čubrijān*, *Čúvalo*, *Dèjani*, *Dèspoti*, *Dívići*, *Dragíćevići*, *Dùduci*, *Đikovići*, *Èljđani*, *Frāničevići*, *Frānkovići*, *Gábrići*, *Garāčeli*, *Gāšpāri*, *Gíljevići*, *Gòjāci*, *Grānići*, *Grùbiše*, *Grùbišići*, *Ivāndići*, *Ìvanići*, *Ivićevići*, *Jāgmīći*, *Jakíri*, *Je-láši*, *Jòrgići*, *Jòzipovići*, *Júkići*, *Juránovići*, *Jùrićići*, *Jùrić*, *Kāčiči*, *Kájini*, *Klārićići*,

⁷² Usp. Ivanova 2006: 151.

⁷³ Opširnije o postanju toponima i mjesnim likovima vidjeti u Alerić (1989.).

Kljácići, Kolundći, Kosòvići, Kòstanići, Kovàčići, Kàtići, Kònto, Kòrtići, Kràljevići, Kržanići, Kúdríci, Kûrtići, Lăščići, Lăušić, Linčiri, Lisice, Liváci, Lončari, Lùčići, Mákíci, Màrasi, Marínovići, Márkovići, Mátíci, Matijáševići, Matutínovići, Médići, Menděši, Miháljevići, Miljačići, Mióčevići, Mrkići, Mřkušiči, Músiní, Nēmčiči, Nògići, Nováci, Pašálíci, Pàvišiči, Pećari, Périći, Pètrovići, Pírci, Pívčevići, Prláci, Pròdani, Pùharići, Ràbušiči, Rádići, Radójkovići, Răšmovići, Rìbàri, Rìbičići, Řstići, Rùdelj, Rùsēndići, Skēnder, Slákići, Sùčići, Súmići, Šćekići, Ševèlji, Šímići, Šimúnovići, Šóšiči, Škrábići, Špánjići, Šúndići, Tábići, Tomáši, Tópići, Tùrinići, Ūrlíci, Ūrsići, Vínici, Vitásovići, Vládići, Vřcani, Vranjěši, Zelenki, Zùbačići, Žárnići.

Većina je toponima iz te skupine nastala pluralizacijom od prezimena ili obiteljskih nadimaka stanovnika Makarskoga primorja. Uzimanje gotovih antroponima nije odlika slavenskih jezika i novija je pojava te u Makarskome primorju nahodimo primjere *Čuvalo, Laušić, Rudelj* i *Skender*.

3.5. Toponimi etničkoga ili etnonimskoga postanja

Băcínskă jezera, Băškă Voda, Băškō pòlje, Grăčkē stīne, Măkarskă, Tùrskă pēć, Răvnă vlăškă.

Etničkoga su postanja toponimi *Baška Voda* i *Baško polje* (< *Bast*), *Baćinska jezera* (< *Baćina*), *Gračke stine* (< *Gradac*) te *Makarska* (< *Makar*). Na etnonime *Turčin* i *Vlah* upućuju toponimi *Turska peč* i *Ravna vlaška*.

3.6. Toponimi nejasna postanja ili motivacije

Băst, Bídol⁷⁴, Bríkva⁷⁵, Čùrljak, Īzbitac, Kàdele, Kăpēć, Lištùn, Litnoga, Măkār, Nèvesta⁷⁶, Osějava⁷⁷, Račvájele, Ràmova, Stěgoša, Šăpašnik, Tòpol, Tribūnj⁷⁸, Trkulja, Vălap (para iz lonca), *Zúć, Zùmaće.*

⁷⁴ Možda je riječ o toponimu povezanom s kakvom zaboravljenom narodnom predajom. Naime, Mihovil Pavlinović bilježi apelativ *bida* 'žensko čeljade koje za čim žali' (ARj 1: 288).

⁷⁵ Možda je toponim moguće povezati s glagolom *briječí* 'čuvati' te se na njemu nekoć mogla nalaziti stražbenica.

⁷⁶ Možda je toponim usporediv s ojkonomom *Nevest* u Drniškoj krajini koji bi mogao biti predrimski ili rimski. Naime, preko *Neveste/Nevesti* prolazio je put koji je od rimskoga naselje u Breli-ma vodio prema zaleđu (Tomasović 2009: 306).

⁷⁷ Možda prema glagolu *oseknuti* i apelativu *oseka*.

⁷⁸ Možda je riječ o toponimu pridjevskoga postanja nastalome prema antroponimu *Tribun*. Naime, u Slovenaca su u 12. st. potvrđena osobna imena *Trěbo, Trěbьko, Trebuša, Trebušnik* i *Tre-bwit* < *Trěbovidь* (Bezljaj 2003b: 878). Veoma su rano potvrđeni i toponimi *Trebež* (1111.), *Trebnje* 1163., *Trebinja* u Karantaniji, *Trebija* 1291. (Bezljaj 2003a: 230; Bezljaj 2003b: 878). Na hrvatskome ozemlju nisu potvrđeni antroponimi tvoreni od korijena **trěb-*, ali su svakako postojali. U to se možemo uvjeriti na primjeru toponimije. Naime, kod *Trebinja* se 1127. spominje selo *Trebihovo* (ARj 18: 578). Očito je riječ o ojkonomu pridjevskoga podrijetla (< **Trebiha; Trebihovo* 'Trebihovo selo'). Sličnoga su postanja i ojkonomi *Trebimlja* i *Trijebanj* u Popovu.

4. Jezična raslojenost toponima

Najstariji je sloj koji se odrazio u toponimiji Makarskoga primorja predrimski. On obuhvaća odraze apelativa neindoeuropskoga mediteranskog postanja te ilirske jezične prežitke. Napominjem da su navedeni jezici veoma slabo poznati, pa je tako i pripadnost toponima tomu sloju najteže odrediti. Predrimskomu sloju obično se pridružuju toponimi koje ne možemo izvoditi iz grčkoga i latinskoga. Tomu sloju u Makarskome primorju najvjerojatnije pripadaju toponimi *Bast*, *Garma*, *Lapčanj* i *Makar*.

Odraze latinskih ili dalmatskih apelativa nahodimo u sljedećim toponimima: *Griža* (< *grīža* 'hrid' < dalm. *grediū*), *Mirine* (< dalm. *mūru* 'zid'), *Peča* (< *peča* 'komad obradiva tla'; vulg. lat. *pettia*), *Ploča* i *Plokališće* (< *ploča/ploja* 'kvadratni kamen' < grč. *πλαξ, πλακός* 'zamka za ptice'), *Polačine* (< *polāča* 'velika seoska kuća' < dalm. *palatšia* 'poljska kućica'), *Spile* i *Žukovac* (< lat. *Junceus*). Romanskoga su postanja neizvjesne starosti toponim *Balabra* (< *balabra* 'lopar, lopata za pečenje kruha') i *Žbara* (< *žbara* 'dugi željezni čavao'). Navedenoj skupini pripadaju i odrazi apelativa grčkoga (*ploča/ploka*, *spila*) ili galskoga (*peča*) postanja koji su u hrvatski jezik ušli dalmatskim posredništvom. Treba napomenuti da su predrimski i dalmatski sloj na obrađenome području ipak znatno manje zastupljeni nego na susjednim dalmatinskim otocima.

Mlađemu romanskom sloju pripadaju toponimi: *Butiga* (< tal. *bottega*), *Kanap* (< *kanap* '3862 m² < mlet. *campo*), *Kaštel* (usp. tal. *castello* 'utvrda'), *Kuparci* (< mlet. *copa* 'crijep'), *Kvartir* (< *kvartir* < tal. *quartiere sanitario* 'poljska vojna bolnica'), *Lanta* (< mlet. *lanta* 'prozorsko krilo'), *Peškera* (< tal. *peschiera* 'ribnjak'), *Porat* (< tal. *porto* 'luka'), *Punta* (< *punta* 'rt' < tal. *punta*) i *Sinjal* (usp. tal. *segno*) i *Štrada* (usp. tal. *strada*). Vlaškoga su postanja toponimi *Baćina* te vjerojatno *Kotišina*. Mlađemu romanskom adstratnom podsloju pripadaju uglavnom kulturno-povijesni i obalni toponimi te gospodarski toponimi povezani s pomorstvom, graditeljstvom i vojnom djelatnošću, a vlaškomu gospodarski toponimi povezani sa stočarskim nazivljem.

Danas su pučanstvu posve neprozirni hrvatski nazivi blatišta (npr. *Lužina* < *luža* 'mokrina'), oronimski nazivi (npr. *Rat* < *rat* 'brdo'), hidronimski nazivi (*Moča* < *moča* 'kalno vrelo') koji se odnose na sastav tla i njegovu (ne)pogodnost za obradbu (*Nerizi* < **nerězъ* 'pustopoljina, neobradivo zemljište', *Rape* < *rapa* 'rupa'), pojedine toponomastičke metafore (*Žbanjica* < *žbanj* 'vrsta posude') te nazivi pojedinih biljaka i biljnih zajednica (*Dubrava* < *dubrava* 'bjelogorična šuma', *Silnji gozd* < *gozd* 'šuma'). Na seobe slavenskoga stanovništva iz Albanije mogli bi pak upućivati toponim *Skadarić* i *Skadarišće*, a na ranu avarsko-slavensku simbiozu toponim *Čaklje*.

U mjesnoj je toponimiji ušćevano dočeto *l* (*Nugal*), dolazi do pojednostavnjivanja suglasničkih skupina (*Dučaci* > **Dupčaci*), promjene *čn* > *šn* (*Dračnice* <

Drašnice), prijelaza *-m > -n* (*Pod Kulon*), u njoj je okamenjen stari oblik lokativa množine (*Na stani*), a ušćuvani su i rijetki ekavizmi (*Koren*). Kao tipične novostokavske značajke navodim ispadanje glasa *h* (*Rpina*, *Vr*) ili njegovo zamjenjivanje glasom *v* (*Suvi potok*, *Zavod*), preskakanje naglaska čak i na predmetak (*Frà Stipānove zidine*) itd. U radu sam imao na umu činjenicu da većina govora Makarskoga primorja uglavnom razlikuje samo jedan par slivenika (*č* i *ć*) te da govori Donjega Makarskog primorja dosljedno provode promjenu *lj > j*.

Dvjestogodišnja je osmanlijska vladavina ostavila traga u nazivima utvrda, ali i u nazivima dijelova naselja (*Mala < mahala* ‘dio naselja, zaselak’ < tur. *mahalle* ‘dio grada, boravište’). Turski je sloj najviše zastupljen među toponimima antroponimnoga postanja i među toponomastičkim metaforama (česti su odrazi predmeta iz materijalne kulture).

U toponimiji Makarskoga primorja nahodimo i primjere hibridne tvorbe od romanske osnove i hrvatskoga sufiksa (npr. *Polačine*, *Baćina*) te turske osnove i hrvatskoga sufiksa (npr. *Kulina*), a na romanske su se osnove često dodavali i hrvatskomu jeziku prilagođeni romanski sufiksi (npr. mlet. *-ino* u *Puntin*).

5. Zaključak

U ovome se radu obrađuje oko 650 toponimskih različenica u Makarskome primorju. U prvome se dijelu rada iznosi kratak povijesni pregled razvoja naselja. Na području su se današnjega Makarskoga primorja nalazila barem dva antička grada – Biston (današnji Bast) i Muccurum (današnji Makar). Konstantin Porfirogenet spominje pak četiri utvrđena grada u Neretvanskoj kneževini: Makar, Brella, Ostrog (današnji Zaostrog) i Lapčanj (današnji Gradac). Većina se ostalih većih naselja u Makarskome primorju spominje od 13. do 15. stoljeća. Temeljna se naselja dijele na zaseoke čija su imena obično tvorena množinskim likovima prezimena ili obiteljskih nadimaka. Pritom je zanimljivo da nakon 15. stoljeća ne bilježim nijedan toponim tvoren sufiksom *-ane/-ani*, dok je sufiksi *-ići* (*-ovići/evići*) iznimno plodan, što je svojstveno za krajeve pogođene snažnim migracijama u razdoblju od 16. do 18. stoljeća (usp. Šimunović 2005: 30).

U drugome se dijelu ukratko jezično raščlanjuju glavni ojkonomi na obrađene području.

Središnji dio rada zauzima značenjska obradba toponima. Većina je obrađenih toponima antroponimnoga postanja. Njihovom je obradbom omogućen i uvid u razvoj prezimena u Makarskome primorju. U odnosu na druga priobalna hrvatska područja za Makarsko je primorje bilježiti znatniji utjecaj turskoga adstratnog sloja koji je najzorniji u nazivu *mala* (< *mahala*) ‘dio sela, zaselak’. Nadalje, obalnih je toponima razmjerno malo, što je vjerojatno također posljedica čestih smjena stanovništva te činjenice da su se starija naselja nalazila podalje od mora.

Ipak, obalna je toponimija ujedno i najzanimljivija. U njoj su se odrazili pojedini predrimski (*Garma*) i dalmatski apelativi (*Griža*, *Mirine*). U mjesnoj je toponimiji ušćevano čak šest toponima uvjetovanih dalmatskim pridjevom *san(c)tu(s)*, a prežitke slavenske mitologije nahodimo uglavnom u istočnome dijelu obrađenoga područja (usp. toponim *Perun* u Baćini). Ubuđue će biti zanimljivo pratiti stvaranje novih „pomodnih“ toponima. Tako Smiljana Šunde (1999: 18) upozorava kako su toponim *Gornja Podgora* skovali srpski i bosanskohercegovački turisti, a unatoč tomu što ga mjesno stanovništvo ne rabi, dospio je čak i u službenu uporabu. U novije je doba sve veći utjecaj ugostitelja na stvaranje novih toponima pa će i tu pojavu trebati opisati.

Završno je poglavlje posvećeno jezičnim slojevima koji su se odrazili u mjesnoj toponimiji, od najstarijega predrimskog, preko supstratnoga dalmatskog i temeljnoga (i najzastupljenijeg) hrvatskoga do adstratnoga mlađeg romanskog i turskoga sloja. Na leksičkoj je razini u mjesnoj toponimiji moguće donekle razlučiti predmigracijsko i poslijemigracijsko razdoblje. U predmigracijskome razdoblju bilježimo dalmatizme i apelative bliskije susjednim čakavskim govorima (što bi moglo upućivati na čakavski supstrat), dok u poslijemigracijskome razdoblju bilježimo češće prežitke turskoga sloja te odraze apelativa zabilježenih u krajevima iz kojih se mjesno stanovništvo doseljavalo. Prostorno se pak obrađeno područje može podijeliti na obalni i kopneni pojas. Obalnomu su području svojstveniji toponimi romanskoga postanja – prežitci višestoljetne romansko-hrvatske simbioze, a kopnenomu turskoga iako je, primjerice, apelativ *mala* ‘mahala’ zabilježen u obama pojasovima. Obalno je područje mnogo siromašnije toponimima vjerojatno i stoga što je u starijim razdobljima bilo slabije nastanjeno te stoga što ribarstvo na spomenutom području nije bilo odveć razvijeno. Slično je i u Poljicima u kojima u srednjovjekovlju Petar Šimunović (2005: 240) nahodi tek dva zemljopisna imena koja se odnose na obalni pojas (*Rat* i *Saline*), a u Sumpetarskome kartularu tek se dva retka odnose na iskorištavanje mora.

Na koncu još jednom napominjem da su u ovome radu dane tek naznake za buduća toponomastička istraživanja Makarskoga primorja. Riječ je o poprilično prostranu i raznorodnu području koje ište dodatna povijesnotoponomastička i terenska istraživanja. Neka ovaj rad bude poticaj da se to i ostvari.

Literatura

- ALERIĆ, DANIJEL. 1989. Ime planine Biokove. *Rasprave Zavoda za jezik*, 15, Zagreb, 67–77.
- ALIČIĆ, AHMED. S. 1985. *Poimenični popis sandžaka vilajeta Hercegovine*. Sarajevo: Orijentalni institut u Sarajevu.
- ARj = *Rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. 1881. – 1976. Zagreb: JAZU.
- BEZLAJ, FRANCE. 2003a. *Zbrani jezikoslovni spisi I*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- BEZLAJ, FRANCE. 2003b. *Zbrani jezikoslovni spisi II*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.
- BROZOVIĆ, DALIBOR. 1970. O Makarskom primorju kao jednom od središta jezično-historijske i dijalekatske konvergencije. *Zbornik znanstvenog savjetovanja o Makarskoj i Makarskom primorju*, Makarska, 381–405.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA. 1997. Hidronimi s motivom vrelišta na povijesnome hrvatskom prostoru. *Folia onomastica Croatica*, 6, Zagreb, 7–40.
- BROZOVIĆ RONČEVIĆ, DUNJA. 1999. Nazivi za blatišta i njihovi odrazi u hrvatskoj toponimiji. *Folia onomastica Croatica*, 8, Zagreb, 1–40.
- DAD = Državni arhiv Dubrovnik.
- FRANČIĆ, ANĐELA; MIHALJEVIĆ, MILICA. 1997. – 1998. Antonimija u hrvatskoj ojkonomiji. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 23 – 24, Zagreb, 77–102.
- HER = *Hrvatski enciklopedijski rječnik* (urednici: R. Matasović i Lj. Jojić). 2002. Zagreb: Novi liber.
- HOLZER, GEORG. 2012. *Povijesna gramatika hrvatskoga jezika. Glasovne mijene*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- IVANOVA, OLGA. 2006. *Makedonski antroponomastikon (XV – XVI vek)*. Skopje: Olga Ivanova.
- JE = VINJA, VOJMIR. 1998. – 2004. *Jadranske etimologije: Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku, I – III*. Zagreb: HAZU, Školska knjiga.
- JURIŠIĆ, KARLO. 1970. Nazivi naselja Makarskoga primorja: Prvi spomen i značenje. *Zbornik znanstvenog savjetovanja o Makarskoj i Makarskom primorju*, Makarska, 83–119.
- KUKRIKA, IVAN; VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2012. Toponimija sela Kotezi u Popovu. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 38/1, Zagreb, 123–144.
- KURTOVIĆ BUDJA, IVANA. 2008. *Govori Makarskoga primorja: Fonologija i morfologija* (doktorski rad, neobjavljeno).
- LUKEŽIĆ, IVA. 2003. Čakavsko u štokavskom govoru Imotske krajine. *Čakavska rič*, 31/1–2, Split, 5–25.
- MARASOVIĆ-ALUJEVIĆ, MARINA; LOZIĆ KNEZOVIĆ, KATARINA. 2011. Obalni toponimi otoka Šolte. *Časopis za hrvatske studije*, 7, Sydney, 389–443.

- MARIJANOVIĆ, PERO; RAGUŽ, ŽELJKO; VUKOREP, STANISLAV. 2011. Moguće geološko-morfološke poveznice Hercegovine s povijesnim nazivom Crvena Hrvatska, *Hum i Hercegovina kroz povijest*, 1. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 85–98.
- MEDIĆ, STIPE. *Rječnik riječi koje su se nekad upotrebljavale, a koje danas koriste samo stariji Breljani*. <http://www.brela.com/brolanenses/rjecnik.htm>. (pristupljeno 23. rujna 2012.).
- NOSIĆ, MILAN. 1998. *Prezimana zapadne Hercegovine*. Rijeka: Hrvatsko filološko društvo.
- OŠTARIĆ, IVO. 2005. *Rječnik kolanjskoga govora ili ričnik mista Kolana na otoku Pagu*. Rječnici, 5, Zadar: Matica hrvatska.
- RSKNJ = *Rečnik srpskohrvatskog književnog i narodnog jezika*, I. – XVII. 1959. – 2006. Beograd: Institut za srpskohrvatski jezik.
- Sk = SKOK, PETAR. 1971. – 1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, I – IV. Zagreb: JAZU.
- SKRAČIĆ, VLADIMIR. 1987. Toponimija Kornatskog otočja. *Onomastica Jugoslavića*, 12, Zagreb, 17–218.
- SKRAČIĆ, VLADIMIR; JURIĆ, ANTE. 2004. Krški leksik zadarske regije. *Geoadria*, 9/2, Zadar, 159–172.
- ŠAMIJA, IVAN BRANKO. 2004. *Rječnik imotsko-bekijskoga govora*. Zagreb: Društvo Lovrečana Zagreb.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 1996. Sakralni toponimi sa *sut-* + svetačko ime u razdoblju kasne antike do predromanike. *Folia onomastica Croatica*, 5, Zagreb, 39–62.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2000. Grački prezimenski mozaik. *Gračka prezimana*. Gradac: Poglavarstvo Općine Gradac, 359–373 (objavljena recenzija).
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2002. Dr. Miroslav Ujdurović, Stanovništvo Makarskog primorja 15. – 19. st. *Stanovništvo Makarskog primorja 15. – 19. st.* Gradac: Marjan tisak, 225–231 (objavljena recenzija).
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2004. *Bračka toponimija*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2005. *Toponimija istočnojadranskoga prostora*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2006. *Hrvatska prezimana*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2009. *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga..
- ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2010. Lička toponomastička stratigrafija. *Folia onomastica Croatica*, 19, Zagreb, 223–246.
- ŠKALJIĆ, ABDULAH. 1979. *Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku*. Sarajevo: Svjetlost.
- ŠKRABIĆ, ANTE. Nomen est omen: Toponimija biokovskoga područja. *Makarska danas*. <http://www.makarska-danas.com/?p=17158> (pristupljeno 28. listopada 2012.).

- ŠUNDE, SMILJANA. 2001. *Sutikla: crkva, legende i običaji u Podgori*. Zagreb: vlastita naklada.
- ŠUTIĆ, BALDO; UJDUROVIĆ, MIROSLAV; VISKIĆ, MILORAD. 2000. *Gračka prezimena*. Gradac: Poglavarstvo Općine Gradac.
- TOMASOVIĆ, MARINKO. 2009. Arheološke sugestije za ubikaciju gradova iz 36. poglavlja Porfirogenetova „De administrando imperio“. *Starohrvatska prosvjeta* 36/3, Split, 293–313.
- UJDUROVIĆ, MIROSLAV. 2002. *Stanovništvo Makarskog primorja 15. – 19. st.* Gradac: Marjan tisak.
- VEGO, MARKO. 1957. *Naselja bosanske srednjovjekovne države*. Sarajevo: Svjetlost.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2009. Gradačka toponimija. *Folia onomastica Croatica*, 18, Zagreb, 171–222.
- VIDOVIĆ, DOMAGOJ. 2011. Iz neretvanske ojkonomije: imena službenih naselja 1857. – 2001., *Hrvatski neretvanski zbornik*, 3, Zagreb: Društvo Neretvana i prijatelja Neretve, 206–233.
- VIDOVIĆ, MILE. 2004. *Splitsko-makarska nadbiskupija: župe i ustanove*. Split: Splitsko-makarska nadbiskupija, Crkva u svijetu.

An overview of the toponymy of the Makarska Region

Abstract

This paper analyses around 650 toponym types from the Makarska Region. In the first part of the paper, a short historical overview of the development of the settlements is provided. In the second part, a short analysis of the origin of basic settlement names in this region is given. The main part of the paper is dedicated to an analysis of the meaning of these toponyms. The last paragraph is dedicated to language layers reflected in the toponymy, from the oldest, pre-Roman layer, through the substrate Dalmatian and basic (and most highly represented) Croatian layers, to the younger adstrate Roman and Turkish layers.

Ključne riječi: toponimska različnica, jezični sloj, ojkonom, Makarsko primorje

Key words: toponym type, language layer, oikonym, Makarska Region

Matej Šekli

*Zemljepisna in osebna lastna imena
v kraju Livek in njegovi okolici*

Založba ZRC SAZU, Ljubljana: 2008., 226 str.

Među monografijama iz serije publikacija *Linguistica et philologica* Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša onomastičarima je zanimljivo djelo Mateja Šeklija, temeljeno na autorovoj doktorskoj disertaciji, prilagođenoj i dopunjenoj ovom prigodom. Kako u predgovoru naglašava i sâm autor, u ovoj se knjizi gradi prikupljenoj terenskim istraživanjem provedenim između 1996. i 2006. godine pristupa znanstveno, a istovremeno osvještava o nužnosti očuvanja baštine.

Pristup rizičnosti jezičnoga blaga autor omogućuje svim zainteresiranima kroz **Uvod** (11–36). Oblikovan kao metodološki vodič, i stručnomu i nestručnomu čitatelju omogućit će praćenje izloženoga gradiva. Na ponuđeni teorijski (terminološki) temelj, u kojem se definiraju i klasificiraju imena, nadograđena je analiza građe prikupljene u konkretnom području nazvanom Livek (na zapadnoj slovenskoj granici). To područje autor u drugom dijelu uvoda lokalizira i uokviruje iz perspektive geografije i jezikoslovlja, a svjestan prožetosti tih dvaju kriterija te nedjedinstvenosti unutar nadiškoga dijalekta kojemu to područje pripada, ne zanemaruje ni sociolingvističku komponentu. U nastavku slijedi mnogobrojnim primjerima potkrijepljen fonološki opis govora Jevščeka, a tablični prikazi reflektiraju glasova omogućuju usporedbu toga govora s okolnicama. Prijedložne sveze, česte u primjerima toponima, analizirane su u sljedećem dijelu uvoda.

Građa je u središnjem dijelu knjige podijeljena u sedam poglavlja, koja bi se, kako sugerira autor već u naslovu, mogla svrstati i u dvije veće cjeline, koje obuhvaćaju zemljopisna imena i antroponime. Imajući takvu podjelu na umu, jasna je i autorova metodologija predstavljanja prikupljenih primjera u standardnoj te u dijalektnoj inačici, zapisanoj novom slovenskom nacionalnom fonetskom transkripcijom. Zemljopisna imena standardizirana su etimološko-povijesnom¹ i gla-

¹ Etimološko-povijesna metoda standardizacije u slovenskom jeziku s jedne strane uzima u obzir praslavensko podrijetlo imena (etimološko načelo), a s druge prikazuje promjenu lika imena od praslavenskoga do trenutka kodifikacije standardnoga slovenskog jezika (fonološko-pravopisne u 16. st., a gramatičke u drugoj polovici 19. st.). Dakle, ona obuhvaća standardizaciju na svim jezičnim razinama: fonološkoj (psl. **ě* > dij. *i:e Brī:ezje* → stand. *Brézje*), morfološkoj (zamjena dijalektnih nastavaka standardnima: dij. L jd. m. r. *-e Pər kámne* → stand. *-u Pri kamnu*), rječotvornoj (psl. **-bn-ica* > dij. *-enca Krí:ženca* → stand. *-nica Križnica*) te sintaktičkoj (dij. *te mà:l lá:šč* → stand. *Mali lažič*).

sovno-pravopisnom² metodom, a antroponimi, budući da im je izvor jasan, samo glasovno-pravopisno.

Prvo je poglavlje, naslovljeno **Ledinska imena** (37–138), najopsežnije i najdetaljnije. U njegovu uvodu definiraju se i klasificiraju zemljišna imena prema metodologiji iz recentne slovenske onomastičke literature. Prvo je potpoglavlje, *Strukturni tipi ledinskih imen*, posvećeno strukturnoj analizi građe. Budući da strukturni tip ovisi o motivu imenovanja, autor slijedi Šramekovu metodologiju podjele značenjskih kategorija na četiri skupine koje odgovaraju na sljedeća pitanja: *tko?/što?* (imenovani predmet); *kakav?/koji?* (svojstva imenovanoga predmeta); *čiji?* (posvojnost imenovanoga predmeta); *gdje?/kamo?* (lokalizacija imenovanoga predmeta). Analizom autor zaključuje da su najčešća imena sa strukturnim tipom prijedložne sveze (npr. *Nad potjo, Pri koritu, Za potokom* itd.), a po brojniosti slijede jednorječne imeničke i pridjevske strukture (npr. *Lom, Rupa, Starina* itd.) te višerječne imeničke i pridjevske strukture (npr. *Črni potok, Dolenji rohah, Prvi part* itd.). Uz konverziju u građi su zapaženi i sljedeći obrasci: sufiksacija (*Treščenica, Balohovka, Zelenjak, Goloba* itd.), slaganje (*Ostokras*), gramatičko izvođenje (promjena roda (*reka* → *Reko*; *kras krasu* → *Kras Krasi*), broja (**brdo* → *Brda*, **plečce* → *Plečca*) ili obiju kategorija (*Lešča, Pologa*) te prijelaz jednog oblika u drugi (npr. A jd. s. r. pridjeva *na dolge* → N mn. ž. r. pridjeva *Dolge*). Značenjsko-motivacijska klasifikacija, kojoj je posvećeno drugo potpoglavlje, naslovljeno *Pomenska motivacija ledinskih imen*, temelji se na značenjskoj klasifikaciji toponomastičkih apelativa (u slovenskoj onomastici rabi se termin *topoleksem*), odnosno prema imenovanom zemljopisnom objektu. Građa je ondje podijeljena u osam razreda (1. Zemljišće, 2. Vodovje, 3. Atmosferski pojavi, 4. Rastlinstvo, 5. Živalstvo, 6. Človek, 7. Lastna imena, 8. Etimološko nejasna imena), a neki od njih detaljnije se razrađuju.

Korpus od oko 450 zemljišnih imena prikupljenih na terenu, dopunjen je eksperpiranim primjerima s austrougarskih zemljovida, a zatim je, u trećem potpoglavlju, *Abecedni seznam ledinskih imen*, obrađen u rječniku toponimâ. U njemu je natuknica organizirana u dva dijela. Prvi dio natuknice čine standardizirani lik toponima uz morfološke odrednice te izvorni dijalektni lik (zapisan fonetskom transkripcijom) uza svoje morfološke odrednice. Slijede zabilježene prijedložne sveze (ako postoje) i podatci o ojkonomu uz koji je toponim geografski povezan. Također, istaknuti su podatci o izvorima u kojima je građa potvrđena te opis objekta (referenta). Drugi dio natuknice sastoji se od podataka o prvotnom značenju obrađenoga zemljišnog imena, tj. analizira se apelativ od kojega je ime nastalo, a zatim slijedi etimološka obrada te, po potrebi, poveznica koja upućuje na srodne toponomastičke apelative.

² Glasovno-pravopisna metoda podrazumijeva prilagodbu dijalektnoga izgovora standardnomu, odnosno dijalektnoga zapisa grafijskomu sustavu standardnoga slovenskog jezika (npr. *Ó:šeltk* → *Ošeljik*; *Ma'teušč* → *Matevšč*).

U četvrtom dijelu poglavlja predstavljen je abecedni popis toponomastičkih apelativa zemljišnih imena u istraženom području kojima su dodana zemljopisna imena nastala od njih.

Naslov je drugoga poglavlja **Hišna imena** (139–154). Odnosi se na korpus imena kojima se diferenciraju kuće u naselju ili dijelu naselja. Strukturna analiza omogućuje izvođenje zaključka da su ta imena nastala konverzijom (onimizacijom) sveze posvojnoga pridjeva i imenice (npr. *Jakopova hiša*), odnosno prijedložno-imeničke sveze (npr. *pri Jakopu*). Budući da se *hišna imena* sa strukturnim tipom prijedložno-imeničke sveze javljaju u više inačica (uz prijedlog *pri*, mogući su i *k* (odgovara na pitanje *Kamo?*) te *od* (odgovara na pitanje *Otkud?*)), autor ih naziva prototoponimima. Semantičko-motivacijskom analizom utvrđeno je da sva navedena imena odgovaraju na pitanje *Čiji?*, odnosno na pitanje *Gdje?*, te tako označuju pripadnost imenovanoga predmeta, odnosno lokalizaciju imenovanoga predmeta.

U nastavku su, posebno za svako selo ili zaselak (npr. Golobi, Livek, Šturmi, Mateliči, Faletiči, Plohi, Perati, Avsa, Piki, Jevšček), *hišna imena* predstavljena abecednim redom u tabličnim prikazima u njihovoj standardiziranoj i dijalektnoj inačici. U spomenutim su tablicama, uz *hišno ime*, navedeni muški te od njih izvedeni ženski i množinski oblici (koji se odnose na kućevlasnika/-icu), odnosno, posvojni pridjev. Za neke su primjere navedene bilješke o starijim i mlađim oblicima, odnosno o današnjem stanju navedenih *hišnih imena*.

Krajevna, gorska in vodna imena (155–167), odnosno ojkonimi, oronimi i hidronimi analizirani su u trećem poglavlju. Dosljednom metodologijom u uvodu autor definira navedene kategorije te upućuje na poteškoće pri klasificiranju objekta ako ono ovisi i o veličini referenta. U nastavku su, kao potpoglavlja, predstavljeni abecedni popisi ojkonima, oronima i hidronima u skladu s metodologijom već primijenjenom u poglavlju o zemljišnim imenima – dakle, uz kanonski standardizirani lik i dijalektni lik i njihove morfološke karakteristike dolaze podatci o izvorima u kojima je građa potvrđena te etimološka analiza i poveznice.

Autor zaključuje da su ta imena manje brojna od zemljišnih imena. Dok ih s njima povezuje vjerojatna slična prvotna značenjska motivacija, usporedba pokazuje i neke razlike. Izdvajamo različitu zastupljenost strukturnih tipova (npr. izostanak prijedložnih sveza u ojkonimima, oronimima i hidronimima) i veći udio supstratnih (npr. *Kobarid*, *Soča*) i adstratnih (npr. *Matajur*, *Nadiža*) imena, s obzirom na to da su zemljišna imena većinom nastala od apelativâ.

Druga veća cjelina knjige, posvećena bionimiji, odnosno većinom antroponimiji, otvara se četvrtim poglavljem, nazvanim **Vzdevki** (169–186). U uvodu se komentira funkcioniranje nadimaka u imenskim formulama u govoru djece i odra-

slih. Autor tumači strukturne tipove nadimaka i njihovu međusobnu povezanost odraženu u tvorbi. Najčešće se iz nadimka kućevlasnika izvodi nadimak kućevlasnice, obiteljski nadimak i posvojni pridjev (*Šoštar* → *Šoštarica*, *Šoštarji*, *Šoštarjov*), a rjeđe je polazni oblik kućevlasničin nadimak (*Marjanca* → *Mrjančin* → *Mrjančini*), obiteljski nadimak (*Franci* → *Francov*, *Francova*, *Francovi*) ili pridjev (*Košpen* → *Košpen*, *Košpna*, *Košpni*).

Semantičko-motivacijska analiza otkriva sličnost s prezimenima. Dakle, mogu se podijeliti u nekoliko skupina prema sljedećim motivima: 1. različitim varijantama osobnoga imena (*Šiman*, *Belent*, *Tonc*), 2. etniku ili etnonimu (*Turk*, *Drečan*, *Jevšken*), 3. nazivu zanimanja ili djelatnosti (*Kovač*, *Opaldar*, *Žlajfar*), 4. nadimku u užem smislu, tj. tjelesnim i psihičkim karakteristikama nositelja (*Zet*, *Drjac*), 5. svojstvu nositeljeve kuće u naselju (*Žabnik*, *Lopac*) te 6. nejasnim motivima.

Rječnički dio toga poglavlja sastoji se od abecednoga popisa 110 nadimaka, njihovih standardiziranih i dijalektnih likova dopunjenih gramatičkim odrednicama, napomenama o naselju u kojem su potvrđeni te etimološkom analizom.

Bilješkama o povijesnom prethođenju prezimenima, kao i o ženskim i kolektivnim oblicima nadimaka obrađenima u poglavlju o *hišnim imenima*, autor upućuje na povezanost i prožetost poglavlja.

Slijedi peto poglavlje, naslovljeno **Priimki** (187–190). Nakon uvida u funkcioniranje prezimenâ na području obuhvaćenom istraživanjem te osvrta na njihovu povijest, autor nudi abecedni popis dvadesetak zabilježenih prezimena obrađenih metodologijom već ustaljenom u djelu. Najdetalnija je, dakako, etimološka analiza.

Ta je imenska kategorija malobrojnija od nadimaka, ali s njima je povezuje usporediva motivacija. Autor ističe nekoliko prezimena (motiviranih nazivima životinja ili bilja), za koje se ne može sa sigurnošću utvrditi jesu li nastali od starijih nadimaka ili od pretkršćanskih osobnih imena. Na tu napomenu u zaključku poglavlja nadovezuje i objašnjenje o ulozi prezimena (a možda i nadimaka) u tvorbi ojkonomâ (s obzirom na to da su transonimizacijom i promjenom broja mnogi zaseoci dobili ime, npr. *Golob*, *Faletič*, *Šturm* → *Golobi*, *Faletiči*, *Šturmi*).

Rojstna imena (191–200) proučena su u šestom poglavlju. Na dijakronijski pregled imena, u kojem se tumači i njihovo podrijetlo (od pretkršćanskih slavenških (npr. *Črnigoj*, *Stojan*, *Žitislav* itd.) do kršćanskih kojima su potisnuta u 14. i 15. stoljeću (npr. *Jakob*, *Janez*, *Martin* itd.)) nastavlja se strukturna analiza korpusa. Tako je šezdesetak osobnih imena podijeljeno u tri skupine: 1. nepokraćene oblike svetačkih imena (npr. *Ana*, *Blaž*, *Gašper*, *Ivan*, *Lovrenc*, *Mihel* itd.), 2. pokraćene oblike svetačkih imena (npr. *Belent*, *Lojz*, *Miha*, *Nac*, *Žefa* itd.) i 3. izvedene oblike svetačkih imena (npr. *Tonc*, *Jošč*, *Lojsk*, *Jurca*, *Jakopin* itd.).

Nakon strukturne analize slijedi rječnička obrada korpusa. Abecednim redom navedene su standardizirane i dijalektne potvrde 33 svetačkih imena, priložene su njihove gramatičke odrednice, napomene o tipu imena te o naselju u kojem je zabilježeno. U prvi plan stavljena je etimološka obrada navedenih imena. Poslije zaključnoga osvrta predstavljena je radi preglednosti tablica s izborom imena, njihovim ishodišnim oblicima, nepokraćenom inačicom, pokraćenom inačicom te izvedenom inačicom.

Posljednje poglavlje, naslovljeno **Živalska imena** (201–204), odstupa od većinske antroponimne građe te cjeline. Autor ga je posvetio analizi dvadesetak imena domaćih životinja. Dok u imenima pasa i mačaka primjećuje i noviji utjecaj, u imenima konja i krava prati odraze tradicije. U rječniku su uz standardizirane i dijalektne inačice imena krava i konja prikazane i motivacije s etimologijom, a takav prikaz vodi nas zaključku da su ta imena primarno motivirana bojom kože, a rjeđe i zadaćom životinje.

Prije Imenskoga kazala (207–214), opsežnoga popisa relevantne literature, izvora i registra informanata, te sažetka na ruskom i engleskom jeziku, nalazi se **Zaključak** (205–206). U njemu, osvrćući se na obrađenu građu i podsjećajući na važnost onomastičkih istraživanja zbog promjena u načinu života i ugroženosti onimâ pred zaboravom, autor uokviruje svoje djelo.

Prožimajući onomastiku u prvom planu s dijalektologijom, lingvističkom geografijom, sociolingvistikom, poviješću jezika, etimologijom, etnologijom i leksikografijom, autor je oblikovao multidisciplinarno djelo, vrijedan prinos jezikoslovlju općenito, kao i očuvanju i razumijevanju baštine i kulture. Argumentirano, pregledno i sustavno (čemu doprinose metodologija i grafičko oblikovanje) te upotpunjeno priloženim zemljovidom u mjerilu 1 : 10 000 na kojem su ucrtani toponimi, djelo će biti korisno i hrvatskim onomastičarima kao model ili poticaj pri istraživanju.

Joža Horvat

Geografska imena

Zbornik radova s Prvoga nacionalnog znanstvenog savjetovanja o geografskim imenima

Vladimir Skračić (ur.) i Josip Faričić (ur.),

Sveučilište u Zadru i Hrvatsko geografsko društvo, Zadar: 2011., 108 str.

U suorganizaciji Sveučilišta u Zadru i Hrvatskoga geografskog društva u Zadru je od 23. do 24. listopada 2009. godine održano *Prvo nacionalno znanstveno savjetovanje o geografskim imenima* na kojem su sudjelovali mnogi jezikoslovci, geografi i geodeti. U sklopu savjetovanja organiziran je i *Okrugli stol o geografskim imenima* te terenski obilazak otoka Krapnja, najnižega i najmanjega naseljenog otoka na Jadranu.¹

U Zborniku radova s Prvoga nacionalnog znanstvenog savjetovanja o geografskim imenima pod naslovom *Geografska imena* objavljeno je trinaest radova geografske, geodetske i jezikoslovne tematike od ukupno petnaest izloženih na skupu.

Uvodni rad u zborniku u kojem se utvrđuje da su onomastika i toponomastika jedno polje koje se nalazi na margini lingvističkoga interesa te zbog toga sustav imena i proizvodnja imena u širokoj kulturi i znanosti nisu pod nadzorom, jest rad Vladimira Skračića „Što je ispravno u toponomastici?” (str. 5–11). Skračić se zauzima za osnivanje jednoga onomastičkoga tijela na nacionalnoj razini, pri Vladi ili Saboru RH, koje bi definiralo i provodilo onomastičku politiku u sektori-
ma od nacionalnoga interesa.

Slijedi članak Ante Jurića „Nekoliko onomastičkih opažanja o pisanju geografskih imena u Hrvatskoj“ (str. 11–17) u kojem se problematiziraju i sistematiziraju primjeri neutemeljenosti i nedosljednosti u službenoj pisanoj uporabi zemljopisnih imena (toponima) u Hrvatskoj. Problemi vezani uz službenu upotrebu imena proizlaze iz ignoriranja dviju temeljnih pretpostavki: 1) da su toponimi primarno dijalektni leksemi i 2) da su toponimi vlastite imenice te da već zbog toga imaju specifičan jezični status.

Ankica Čilaš Šimpraga u članku „Etnici i ktetici – standardni jezik i stanje na terenu“ (str. 17–25) ističe kako u hrvatskome jezikoslovlju nedostaje rječnik et-

¹ Za sudionike Prvoga nacionalnog znanstvenog savjetovanja o geografskim imenima organiziran je i terenski obilazak otoka Krapnja na kojem su uspoređivani toponimi na topografskim i pomorskim kartama s podacima stanovnika/korisnika prikazanoga prostora, a raspravljalo se i o problemima terenskoga istraživanja toponimije. Kako je Krapanj otok stoljetne tradicije ronilaštva, spužvarstva i ribarstva, sudionici skupa razgledali su i Zbirku kulturne baštine u franjevačkom samostanu te Zbirku spužvarstva i ronilaštva.

nika i ktetika, kako hrvatskih tako i stranih, tj. ne postoji preskriptivni priručnik koji bi nas oslobodio dvojba pri izboru različitih likova etnika i ktetika. Također, autorica ističe da prije nego što se takav rječnik napiše treba uskladiti načelna stajališta o standardizaciji tih leksema, koja su se od početka pisanja Akademijina *Rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika* do danas mijenjala u smjeru od poštovavljanja neštokavskih imena i odnosnih pridjeva do stajališta da se treba dati prednost liku koji se upotrebljava u naselju na koje se etnik i ktetik odnose.

U radu Kristijana Jurana „Problem ubikacije u istraživanjima povijesne i suvremene toponimije“ (str. 25–33) promatraju se općeniti aspekti i problemi ubikacije povijesnih i suvremenih toponimskih likova kroz prizmu konkretnih primjera iz dosad prikupljenih povijesnih i suvremenih toponomastičkih korpusa, poglavito onih koji pripadaju šibenskomu kopnenom i otočnom prostoru.

Željko Hećimović, Zvonko Štefan i Željka Jakir u članku „Standardizacija geografskih imena“ (str. 33–39) prezentirali su osnovne podatke i razvoj standardizacije geografskih imena, tj. kompleksan proces koji prepoznaje važnost geografskih imena u komunikaciji i gospodarskome razvoju te reflektira povijesni i kulturni razvoj pojedinoga područja. U članku su izneseni i glavni principi standardizacije geografskih imena definirani kroz rezolucije i preporuke United Nations Group of Experts on Geographical Names (UNGEGN).

Slijedi članak Željke Jakir i Željke Hećimovića „Prikazivanje geografskih imena u Google Earthu“ (str. 39–45) u kojem je predočeno prikazivanje geografskih imena u Google Earth aplikaciji. Kako bi se imena mogla prikazati u Google Earthu mora ih se prethodno obraditi i definirati u Keyhole Markup Language (KML) formatu Open Geospatial Consortiuma (OGC). Za kodiranje znakova korišten je Unicode Transformation Format (UTF), a pridruživanje atributa imenima izvršeno je programom Feature Manipulation Engine. Geografska imena razvrstana su po slojevima, a kartografska je vizualizacija definirana za pojedini sloj. Atributi geografskih imena prikazani su kroz Google Earth description balloon.

U radu Zvonka Štefana, Željke Jakir i Željke Hećimovića „Registar geografskih imena zasnovan na topografskoj karti mjerila 1:300000“ (str. 45–51) definirana se registar geografskih imena, govori se o njegovim ciljevima i zadacima te izvornicima. Također, autori donose opis registra geografskih imena te statistiku pokazatelja geografskih imena.

Josip Faričić u članku „Neki geografski aspekti proučavanja toponima“ (str. 51–67) ističe da postoji nekoliko mogućih dodirnih točaka između geografije i toponomastike te da u skladu s time geografi mogu proučavati toponime s: 1) historijsko-geografskoga aspekta, 2) regionalno-geografskoga aspekta, 3) kulturno-geografskoga aspekta, 4) demogeografskoga aspekta i 5) kartografskoga aspekta. Iako su mogući i drugi geografski pristupi proučavanju toponima, predmet istra-

živanja koje je rezultiralo ovim radom jesu toponimi u kontekstu spomenutih geografskih aspekata.

Slijedi članak Borne Fuerst-Bjeliš „Slike i mijene regionalnoga identiteta: geografska imena na kartama ranoga novoga vijeka (odabrani primjeri)“ (str. 67–73). Analiza se temelji na kartografskome fondu zbirki Hrvatskoga državnog arhiva, Nacionalne i sveučilišne biblioteke, Hrvatskoga povijesnog muzeja te brojnih objavljenih faksimila. Analizirana geografska imena pokazuju kako su specifične društvene okolnosti izravno utjecale na percepciju i oblikovanje pojedinih regionalnih identiteta.

Damir Magaš u članku „Postojeća geografska imena u odnosu na imena na kartama i planovima. Primjer Vinjerca.“ (str. 73–83) donosi abecedni popis toponima Vinjerca označenih brojem na priloženom zemljovidu (imena su popisana, rekonstruirana i ubicirana za potrebe izrade autorove monografije Vinjerac) te kratak zemljopisno-povijesni položaj naselja i pregled dosadašnjih istraživanja.

U radu Lene Mirošević „Gradska toponimija kao nositelj kolektivnih identiteta“ (str. 83–93) na primjeru hodonimâ grada Zadra pokušava se iščitati jačina izraženosti nacionalnoga, regionalnog i lokalnog identiteta. Kvantitativno-statističkom metodom analiziraju se zadarski hodonimi iz socijalističkoga razdoblja (1981.) i razdoblja nakon stjecanja hrvatske neovisnosti (2009.).

Slijedi članak Ružice Vuk i Zorana Curića „Geografska imena u nastavi geografije u osnovnim i srednjim školama“ (str. 93–105). Autori ističu kako u nastavi geografije u osnovnim i srednjim školama u Hrvatskoj postoji nekoliko problema, a jedan je od njih i neujednačena uporaba geografskih imena u udžbenicima, geografskim atlasima, geografskoj periodici i dopunskim nastavnim sredstvima. Predlažu (podržavaju) imenovanje nacionalnoga povjerenstva za geografska imena i potpovjerenstva za geografska imena i terminologiju u nastavi geografije u osnovnim i srednjim školama.

Ivana Crljenko i Mladen Klemenčić u članku „Strana geografska imena u leksikografskim izdanjima“ (str. 105–110) na temelju primjera geografskih imena iz recentnih hrvatskih leksikografskih priručnika upozoravaju na prevladavajuću praksu u nas, ali i na razlike koje postoje između pojedinih leksikografskih izdanja. Osobito ističu nedosljednosti u pisanju egzonima – posebne skupine zemljopisnih imena koja se upotrebljavaju u nekom jeziku za geografske objekte što se nalaze izvan područja na kojem se taj jezik govori, a razlikuju se od oblika koji se upotrebljavaju na području autohtonoga jezika ili u jezicima države kojoj ti objekti pripadaju.

U sklopu *Prvoga nacionalnog znanstvenog savjetovanja o geografskim imenima* organiziran je i *Okrugli stol o geografskim imenima* gdje se raspravljalo o

nacionalnome povjerenstvu za geografska imena, interdisciplinarnim toponomastičkim istraživanjima, jezikoslovnoj standardizaciji geografskih imena, o ulozi jezikoslovaca, geodeta i geografa pri izmjeri te o planovima za organiziranje drugoga znanstvenog savjetovanja o geografskim imenima.

Naposljetku valja čestitati organizatorima *Prvoga nacionalnog znanstvenog savjetovanja o geografskim imenima*, koji su ujedno i urednici ovdje prikazanoga *Zbornika*, jezikoslovcu Vladimiru Skračiću i geografu Josipu Faričiću, ali i svim sudionicima koji su svojim izlaganjima potaknuli suradnju geodeta, geografa i jezikoslovaca, tj. struka kojima su toponimi predmet znanstvenoga interesa te time doprinijeli ujednačavanju onomastičkoga nazivlja.

Ines Virč

Toponimija otoka Murtera

V. Skračić (ur.), Zadar: Centar za jadranska onomastička istraživanja
Sveučilišta u Zadru, 2010., 366 str.

Suradnici:

Slobodan Čače, Anica Čuka, Josip Faričić, Ivan-Boško Habuš, Edo Juraga,
Kristijan Juran, Ante Jurić, Mithad Kozličić, Anamarija Kurilić, Nina Lončar,
Vladimir Skračić, Sofija Sorić, Ivana Škevin, Nataša Šprljan, Nikola Vuletić

Djelo *Toponimija otoka Murtera* četvrta je knjiga Centra za jadranska onomastička istraživanja (nakon monografija o otoku Pašmanu, Ugljanu i Vrgadi) koja, prikupljajući i analizirajući otočnu toponimiju, otima od zaborava zemljopisna imena koja su nastajala stoljećima i koja su kao takva svjedoci ponajprije jezične, ali i gospodarske i kulturne prošlosti otoka i njegovih geomorfoloških značajka. Glavni urednik Vladimir Skračić i suradnici sa Sveučilišta u Zadru uložili su znatan trud da na 366 stranica donesu svjedočanstvo o Murteru, o njegovoj povijesti, zemljopisu, materijalnoj kulturi te ponajviše o jezičnim karakteristikama murterskoga prostora.

Toponimija otoka Murtera, kao i ostale monografije o zadarskim i šibenskim otocima proizišle iz Centra za jadranska onomastička istraživanja, podijeljena je u dvije velike tematske cjeline. U prvoj se prikazuje onomastički ambijent otoka, a u drugoj sama toponimija. Prvi dio knjige *Onomastički ambijent otoka Murtera* (5–137) posvećen je geografskom i historiografskom opisu otoka te radovima koji se bave njegovom umjetničkom baštinom.

U uvodnome radu „Otok Murter – prirodne i društvenogeografske značajke“ (5–31) Anica Čuka i Nina Lončar, utemeljeno na bogatim vrelima, detaljno opisuju demografske i geografske aspekte otoka Murtera čije se stanovništvo u prošlosti ponajviše bavilo vinogradarstvom, maslinarstvom, stočarstvom i ribarstvom, a otok je najnaseljeniji bio 30-ih godina 20. stoljeća (1931. godine: 6534 stanovnika).

Historiografski prikaz tematiziranoga područja započinje radom Anamarije Kurilić „Otok Murter od prapovijesti do kraja antičkog razdoblja“ (33–53) u kojem autorica istražuje najstariju povijest otoka, ostatke gradina i materijalne tragove kulture koja cvjeta na Murteru do kraja antike. Uz ostalo opisuje se liburnska gradina na poluotoku Murtariću te današnja murterska Gradina, gdje se nalazilo jedno od najvećih naselja južne Liburnije, a u čijem se podnožju razvilo rimsko naselje *Colentum*, po riječima autorice „ugodan rimski gradić koji je živio po svim rimskim civilizacijskim obrascima, sve do otprilike 6. st., ako ne i duže“ (str. 49). Najvažniji lokalitet iz kasne antike jest *villa rustica* u dnu Pirovačkoga zaljeva, koja je poslije bila preuređena za kršćanske potrebe.

Najstarijim razdobljem murterske prošlosti bavi se i Slobodan Čače koji u radu „Kolent u antičkim izvorima“ (55–61) istražuje potvrđenost toponima *Colentum* (Kolent) u antičkih pisaca i kartografa (Plinije, Ptolomej, Anonim iz Ravene) te komentira spoznaje o njemu iznesene u kasnijih istraživača (Skok, Mayer, Krahe i drugi). Čače daje detaljnu analizu podataka potvrđenih u Plinija te sa sigurnošću identificira murtersku Gradinu kao mjesto koje se zvalo *Colentum* unatoč činjenici da se danas ne čuva ni jedan toponim sa sličnom formom te da taj lokalitet dosad nije dovoljno arheološki istražen.

Autor koji je u ovoj monografiji obradio najviše tema Kristijan Juran u radu „Gospodarska i vlasnička struktura zemljišnog posjeda na otoku Murteru u kasnome srednjem vijeku (14–16. st.)“ (63–84) raspravlja o demografskoj i ekonomskoj situaciji na otoku Murteru u srednjem vijeku te o promjenama vlasničke strukture u kasnome srednjem vijeku. Naime, u 15. je stoljeću zbog potpadanja pod mletačku upravu i osmanlijske blizine došlo do velikih promjena na Murteru. Od toga vremena otok više ne pripada šibenskoj komuni, već postaje vlasništvom nekolicine šibenskih plemića te se broj naselja na otoku povećava s dva (Murter i Jezera) na četiri (nastaje Betina i Tisno, u koje se doseljavaju prebjezi iz Oštrice i Ivinja), a vinogradarstvo postaje glavna poljoprivredna grana. Služeći se povijesnim dokumentima, autor je rekonstruirao „topografiju vlasništva“ u to vrijeme.

Isti autor u radu „Postanak Tisnoga i tišnjanski posjed na kopnu“ (85–95) govori o nastanku toga najmlađega murterskog naselja u 16. stoljeću. Tisno je nastalo kao zbjeg te je ubrzo postalo trajno utočište za stanovništvo iz obližnjih kopnenih naselja Oštrice i Ivinja. Novoosnovano naselje najprije se nazivalo *Oštrica*, no poslije se pojavljuje kao *Tisno* (lat. *Stricto*, tal. *Stretto*), prema uskome tjesnacu uz koji se smjestilo. Mještani su nastavili obrađivati zemlju u svojim nekadašnjim naseljima te su s oslobađanjem od Turaka došli u posjed današnje Tišnjanske Dubrave i Dazline.

U radu što slijedi „Spomenici sakralnoga graditeljstva na otoku Murteru“ (97–121) Kristijan Juran i Sofija Sorić donose dostupne povijesne podatke o crkvama na otoku te o franjevačkome samostanu na otočiću Sustipancu, o ugovorima vezanima uz gradnju, obnovama i stilskim karakteristikama tih vjerskih objekata. Rad završava popisom troškova pri izgradnji crkve sv. Franje u Betini.

U članku „Toponimi otoka Murtera i susjednih otočića na starim geografskim i pomorskim kartama“ (123–137) Mithad Kozličić i Josip Faričić donose veoma bogatu kartografsku dokumentaciju koja svjedoči o važnu položaju Murtera unutar jadranskih plovidbenih ruta. Na zemljovidima se taj otok prikazuje još od antike, a kvaliteta i kvantiteta njegova kartografiranja razvijala se tijekom vremena, od pojednostavnjena smještanja *Colentuma* na fantomski otok *Scardona insula* na ptolomejskom zemljovidu (2. st.) do zemljovida iz 1824. godine na VII. listu edicije *Carta di cabottaggio del Mare Adriatico* s precizno ucrtanim mnoštvom murterskih toponima.

Toponimija otoka Murtera

Drugi dio knjige posvećen je toponimiji u užem smislu. Dvije su bitne okolnosti uvelike utjecale na rad na murterskoj toponimiji. S jedne strane taj je prostor specifičan po tome što se samo jedna šestina posjeda koji pripadaju otoku Murteru nalazi na samome otoku pa je u posjedu Murterana veliko područje bez stalnoga stanovništva. Druga je bitna okolnost velika jezična i onomastička isprepletenost bliskih naselja. Name, svi imenuju „svoje“ i „tuđe“ pa je u konačnici dobio veći broj toponimskih likova nego što ima referenata te je prikupljeno više od 1000 suvremenih toponima koji se odnose na ukupno 937 referenata.

Terensko istraživanje proveli su članovi Jadranskoga centra za onomastičko istraživanje Sveučilišta u Zadru u svim naseljima otoka Murtera. Građa je prikupljena anketiranjem izvornih govornika čiji jezik nije promijenjen raznim utjecajima, no istraživači sami zaključuju da je danas takav ideal nedostigljiv jer na hrvatskim otocima, pogotovo na Murteru koji je povijesno i geografski vrlo vezan uz kopno, takvih govornika gotovo i nema.

Ispitanici su bili stariji muškarci i žene sa zdravim govornim organima koji su u kontinuitetu živjeli u svojim mjestima. Sva su terenska istraživanja digitalno snimljena te je građa akcentuirana. Korpus su izradili K. Juran, A. Jurić, V. Skračić, I. Škevin i N. Šprljan. Građa (korpus i zemljovid) strukturirana je i prezentirana jednakim metodama kojima su se autori služili u dosadašnjim monografijama o hrvatskim otocima. Kako bi se korpus lakše pratio, Murter je podijeljen u 13 sektora idući od sjeverozapada prema jugoistoku. U korpusnome rječniku donosi se simbol sektora kojemu toponim pripada, redni broj toponima u sektoru, terenski potvrđen lik toponima, kratica naselja kojemu pripada te opis referenta. U opis toponima uvrstili su i podatke iz korpusa B. Finke i A. Šojata kako bi se mogli usporediti njihovi podatci s novima, a navode ih samo kad se razlikuju.

Toponomastički zemljovid i toponimi podijeljeni su na isti broj sektora. Donosi se i abecedni indeks suvremenih toponima u dva stupca. U prvome je stupcu terenski zabilježen lik, a u drugome kratica sektorske karte i broj priključen određenomu toponimu s pomoću kojih se toponim lako može pronaći na pripadajućem zemljovidu.

Analizirana je i sva dostupna povijesna i toponomastička građa. Povijesne toponime prikupljene iz arhivske građe u Državnome arhivu u Šibeniku, Biskupijskome arhivu u Šibeniku te Državnome arhivu u Zadru obradio je K. Juran (229–266). Iz tih vrela autor je prikupio 540 povijesnih toponima, od kojih neki imaju više toponimskih likova, te ih je prezentirao u tablici koja, uz ostalo, sadržava godinu potvrde toponimskoga lika, kraticu naselja kojemu toponim pripada, toponimski lik s izvornom grafijom, kraticu izvora iz kojega je ekscerpiran te identifikaciju, tj. današnji toponimski lik koji, najvjerojatnije, odgovara dotičnomu povijesnom toponimu.

Povijesne zemljovide od najstarijega iz 2. st. (Ptolomejev zemljovid) do onih iz prve polovice 19. stoljeća donose M. Kozličić i J. Faričić (267–285), a toponime iz katastarskih mapa iz 1824./1825. i 1877. u tablicama te na zemljovidima obrađuje K. Juran (287–305).

Jezičnom se analizom bave tri posljednja rada u monografiji.

O murterskim govorima, koji svi pripadaju južnočakavskomu dijalektu, pisao je Edo Juraga (309–319), ujedno izvorni govornik, ali i proučavatelj svojega materinskog idioma. Dosad je objavio nekoliko članaka o murterskim govorima te je izradio rječnik svojega otočnoga govora. Juraga je utvrdio da murterski govori po svojim značajkama čine jedinstven govorni tip te da su pod utjecajem štokavskoga narječja izgubili mnogo od svoje čakavskosti. Ukratko je prikazao fonološke i morfološke osobitosti, a ovdje izdvajamo samo neke od njih. Svi su govori ikavski (*stína, lîp, mriža*), ščakavski (*güščer, klíšča*), a zamjenica *čã* čuva se samo u Jezerima, no u G jd. uz *čëga* još se čuva i *čësa*. Dugi vokali uglavnom se ostvaruju zatvoreno, osobito u Murteru. Glas *l* otpao je na kraju riječi (*vô* ‘vol’, *kotã* ‘koto’), osim u Tisnome gdje se u nekim primjerima još čuva (*stôl, facôl*). U Murteru i Betini došlo je do depalatalizacije *Í* (*jût, zëmja*), u Tisnome i Jezerima taj se glas čuva, a ondje i u konsonantskim skupovima *gl* i *kl* umjesto *l* dolazi *Í* (*glêdati, klêti*). Došlo je do neutralizacije između meke i tvrde bezvučne afrikate pa u sustavu postoji samo *č* (*küča, vriča, čovik*). Za govor Jezera karakteristična je zamjena *h > f* (*frpã* ‘hrpa’, *pûfati* ‘puhati’, *krûf* ‘kruh’).

U radu „Leksik murterske toponimije“ (321–334) Ante Jurić, nakon što je prezentirao potvrde fonoloških i morfoloških značajka murterskih govora posvjedočene u murterskoj toponomiji, u semantičkoj analizi građu dijeli u nekoliko skupina. Riječ je o leksemima koji svjedoče o ljudskoj prisutnosti (npr. *dvor, japjenica, škver...*), zemljopisnim imenicama (*blato, brak, pišćak, sika...*), metaforama (*badanj, kotal, stup, vrata...*), fitonimima (*bob, koromač, zdrače...*), zoonimima (*glamoč, kaleb, trlja...*) te toponimima u vezi s vodom, koje analizira kao posebnu skupinu premda bi se mogli razvrstati u već navedene. Naime, tako je postupio zato što je toponima u vezi s vodom uočljivo velik broj, a oni, kao što se i očekuje, ne svjedoče o tome da je Murter bogat vodom, već upravo suprotno, svjedoče o oskudici toga životno važnoga resursa. Rad završava zanimljivim etimološkim prinosom u kojem autor pokušava protumačiti desetak izabраниh toponima i leksema (npr. *Prítač, Pokičër, Pačipõja...*).

Etimološkim tumačenjima posvećen je i rad Nikole Vuletića „Problem stare romanske toponimije u murterskom otočnom skupu“ (335–341). Polazeći od Skokovih spoznaja da na Murteru nema toponima dalmatskoga podrijetla, u što se ne računaju toponimi nastali toponimizacijom apelativa romanskoga postanja već integrirani u hrvatski jezik (npr. *Gãrma, Gustërna, Mãlin...*), koji je na temelju toga zaključio da je otok bio posve pust pri doseljenu Hrvata, Vuletić uviđa da se

murterska povijesna toponimija sustavno može pratiti tek od 15. stoljeća. Na temelju etimološke analize desetak toponima romanskoga ili predrimskoga podrijetla (npr. *Būtina*, *Čerîgul*, *Drmün* itd.) utvrđuje da je svojevrstne romansko-hrvatske simbioze moglo biti.

Toponimija otoka Murtera, knjiga opremljena faksimilima starih zemljovida i raznih povijesnih dokumenata te fotografijama spomeničke baštine, bogato svjedoči o prošlim vremenima, a istodobno je vrijedan doprinos očuvanju hrvatskoga jezika i kulture. Njezina interdisciplinarnost pokazuje da je suradnja između različitih grana znanosti dobrodošla te knjiga kao takva neće biti doprinos samo daljnjim onomastičkim proučavanjima već i arheološkim, antropološkim, etnološkim, sociološkim i drugim istraživanjima.

Ankica Čilaš Šimpraga

Benyovsky Latin, Irena
Srednjovjekovni Trogir: prostor i društvo
Hrvatski institut za povijest, Zagreb: 2009., 297 str.

U sklopu *Biblioteke hrvatska povjesnica* Hrvatskoga instituta za povijest objavljena je knjiga Irene Benyovsky Latin koja se velikim dijelom temelji na autoričinoj doktorskoj disertaciji i višegodišnjem istraživanju urbanoga razvoja srednjovjekovnoga Trogira. Prije svega riječ je o historijskoj analizi koja je utemeljena na arhivskome istraživanju, a djelomično i na počelima metodologije urbane historije. U središtu je autoričina interesa složen odnos društva i gradskoga prostora. Istraživanja koja se bave odnosom čovjeka i njegova okoliša u povijesnoj perspektivi nužno su interdisciplinarna, zbog čega su zanimljiva i drugim humanističkim znanostima, ne samo zbog građe koju donose već i zbog metodologije i istraživačkoga pristupa.

Autorica prati urbani razvoj srednjovjekovnoga Trogira u kontekstu povijesnih mijena, analizirajući društvene, ekonomske i okolišne odnose. Pritom je objelodanila vrijednu povijesnu građu iz objavljenih i neobjavljenih historijskih vrela. Riječ je o građi koja je nezaobilazna za svaku ozbiljniju studiju Trogira, a u njoj nalazimo i brojne onimijske povijesne potvrde. U tom kontekstu ovaj rad nadilazi okvire isključivo historiografskoga djela te je od velike važnosti za sva interdisciplinarna istraživanja koja uključuju onomastiku i povijest. Knjiga se sastoji od šest osnovnih poglavlja u kojima se tematiziraju urbani razvoj grada iz perspektive političke, ekonomske i urbane historije, podjela gradskoga prostora na javni, privatni i crkveni te odnos gradskoga stanovništva i urbanoga okoliša. Riječ je o nekima od najzanimljivijih tema kojima se u novije vrijeme bavi urbana historija.

Baveći se političkim okolnostima povijesnoga razvoja Trogira, autorica nas podsjeća na osnovne razlike u političkome odnosu prema jadranskome prostoru u vremenima kada su njime vladali Arpadovići, Venecija te Žigmund Luksemburški. Razvoj komunalnoga gradskog prostora i središnjih gradskih institucija najintenzivniji je od druge polovice XIII. do kraja XV. stoljeća, odnosno u vremenu kasnoga srednjovjekovlja. Iz tog razdoblja potječe i osnovna podjela grada na središte komune (*civitas*), predgrađe (*burgus*) te izvangradsko područje (*districtus*). Takvu podjelu, na kojoj se temelji razvoj gradskoga prostora u srednjem vijeku, nahodimo u većini dalmatinskih obalnih gradova. Promjene do kojih dolazi podređivanjem dijelova gradskoga prostora određenoj svrsi (javnoj, privatnoj i crkvenoj) ujedno ukazuju na važne povijesne procese koji zahvaćaju prostor cijele istočne obale Jadrana u promatranome razdoblju. Povijesni kontinuitet dalma-

tinskih gradskih komuna vidljiv je na primjeru glavnih gradskih ulica, *cardo* i *decumanus*, koje dominiraju gradom od antičkih početaka. Ta dva dominantna prometna pravca dijele grad na četvrti i određuju položaj glavnoga gradskog trga.

U povijesnoj građi nalazimo toponimijske i antroponimijske srednjovjekovne povijesne potvrde. Primjerice, nalazimo zaboravljene hodonime, odnosno imena koja su se u srednjem vijeku rabila za pojedine dijelove grada (prostor izvan gradskih zidina zvao se *Žudeka*) te druga imena (komunalni bunar nosio je ime *Dobrić*...). Istraživanje gradskoga prostora podrazumijeva i porniju analizu ljudi koji su taj prostor gradili i u kojem su živjeli. U genealogijama istaknutih trogirskih rodova doznajemo imena bogatih građana, dobročinitelja, upravitelja i uglednika, a iz povijesnih vrela koja se bave gradskom svakodnevicom doznajemo imena i priimke trgovaca, mlinara, pomoraca... Zaključno, ovaj rad vrijedan je zbog autoričnih zaključaka i obranjenih teza te zanimljive povijesne građe koju donosi. Također, autorica je upozorila na put kojime bi trebala poći buduća istraživanja urbanoga prostora u interdisciplinarnome kontekstu.

Branimir Brgles

TEKUĆA ONOMASTIČKA BIBLIOGRAFIJA (2011.)

BIBLIOGRAFIJE, OBLJETNICE I NEKROLOZI, IZVJEŠTAJI
BIBLIOGRAPHIES, OBITUARIES, REPORTS, ORGANISATION

Brgles, Branimir; Čilaš Šimpraga, Ankica; Horvat, Joža: Tekuća onomastička bibliografija (2010.) [Current onomastic bibliography (2010)]. *Folia onomastica Croatica*, 20, Zagreb, 2011, 277–306.

Балкански, Тодор; Цанков, Кирил: *Енциклопедия на българската ономастика* [Encyclopedia of Bulgarian onomastics = Enciklopedija bugarske onomastike]. Великотърновски университет “Св. св. Кирил и Методий”, Велико Търново, 2010, 550 str.

METODOLOGIJA, TERMINOLOGIJA, OPĆEONOMASTIČKI PROBLEMI
METHODOLOGY, TERMINOLOGY, GENERAL ONOMASTICS

Чолева-Димитрова, Анна; Данчева, Надежда: Изградане на електронна база данни на микротопонимите от западна Българија [Designing toponymy database = Oblikovanje elektronske baze zemljišnih imena zapadne Bugarske]. *Български език*, 58/4, Софија, 2011, 57–71.

U članku se tumači ideja projekta istraživanja bugarskoga toponimijskog sustava. Predstavljen je specijalizirani softver namijenjen pretraživanju baze, kao i poveznica s Googleovim zemljovidima radi ubiciranja svakoga referenta. Članak je koristan onomastičarima kao model digitalizacije onomastičke građe.

De Stefani, Elwys; Ticca, Anna Claudia: Endonimi, esonimi e altre forme onimiche. Una Verifica empirica [Endonyms, exonyms and other onymic form. An empirical appraisal = Endonimi, egzonimi i drugi onimijski oblici. Empirijska ocjena]. *Rivista Italiana di Onomastica*, XVII/2, Roma, 2011, 477–501.

Autori se bave endonimima i egzonimima te povezanim nazivima koji se upotrebljavaju u onomastičkim istraživanjima. Daje se pregled razvoja terminologije koja se odnosi na izvorno i strano ime određenoga zemljopisnog objekta od XVIII. stoljeća do danas te se raspravlja o suvremenim definicijama tih naziva. Autori se potom bave primjenjivošću toga nazivlja u onomastičkome istraživanju svakodnevn-

noga govora u kojem se pojavljuju imena zemljopisnih objekata u stranim zemljama koje ne možemo adekvatno opisati služeći se nazivima endonim i egzonom. U posljednjem dijelu članka autori se bave „interakcijskom onomastikom“ (*interactional onomastics*).

Marrapodi, Giorgio: Metodologia delle interviste e strategia di raccolta dati in (top)onomastica [Interview methodology and the strategy of data collecting in (top)onomastics = Metodologija intervjuiranja i strategija prikupljanja podataka u (top)onomastici]. *Rivista Italiana di Onomastica*, XVII/2, Roma, 2011, 503–515.

Članak se bavi metodologijom prikupljanja toponima. Autorov je cilj usustavljivanje podataka te stvaranje jedinstvenoga upitnika koji se temelji na radu nekolicine istraživača te na njihovim iskustvima istraživanja na terenu. Upitnik uzima u obzir razne prednosti i nedostatke intervjua kao metodologije terenskoga istraživanja.

Pokorný, Viliam: *Volám sa, teda som: chorvátsky onomastikón Devínskej Novej Vsi* [My name is, I am – the Onomastikon of Devinsko Novo Selo = Zovem se, dakle jesam: onomastikon Devinskoga Novoga Sela]. Chorvátsky kultúrny zväz na Slovensku, Bratislava, 2010, 133 str.

Autor u knjizi tiskanoj na hrvatskome i slovačkome standardnom jeziku obrađuje onomastičke teme vezane uz Devinsko Novo Selo. Knjiga je podijeljena u nekoliko poglavlja: prvo obrađuje hrvatska prezimena od polovice 16. do polovice 18. stoljeća; drugo je posvećeno osobnim imenima djece krštene u mjestu u razdoblju od 1751. do 1800., odnosno od 1851. do 1900. godine; u trećem se poglavlju analiziraju nadimci, dijalektološki obrađeni te prikazani i u rječniku; četvrto poglavlje nudi uvid u toponimiju. U posljednjem poglavlju detaljno se analiziraju prezimena iz Devinskoga Novog Sela u današnjoj Hrvatskoj te njihova rasprostranjenost na području RH. Prikupljena građa vrijedan je doprinos hrvatskoj onomastici, posebice stoga što će pružiti mogućnost za usporedbe i povijesnu rekonstrukciju.

Rec. M. Boháčová: Propriální bohatství chorvatské menšiny na Slovensku. *Acta Onomastica*, 1, Praha, 2011, 218–222.

Polomac, Vladimir: Neke teorijsko-metodološke napomene o onomastičkim istraživanjima srpskih srednjovekovnih pomenika [Some theoretical and methodological remarks on the onomastics research of Serbian medieval historical sources]. *Srpski jezik – studije srpske i slovenske*, 15/1–2, Beograd, 491–501.

Srpski srednjovekovni spomenici predstavljaju jedan od najvažnijih, ali istodobno i jedan od najmanje proučenih izvora za povijesna onomastička istraživanja. U radu se upozorava na specifičnosti spomenika kao onomastičkih izvora te na neke teorijsko-metodološke probleme prilikom njihova onomastičkoga istraživanja.

Ružić, Vladislava; Pavlović, Slobodan (ur.): *Leksikologija, onomastika, sintaksa: zbornik u čast Gordani Vuković* [Lexicology, onomastics, syntax: Proceedings in honor of Gordana Vuković]. Filozofski fakultet, Novi Sad, 2011, 402 str.

Zbornik sadržava radove sa znanstvenoga skupa posvećenoga navedenim temama.

Skračić, Vladimir: *Toponomastička početnica: osnovni pojmovi i metoda istraživanja* [Manual of Toponomastics: Terminology and Field-Work Methods]. Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2011, 196 str.

Prva toponomastička početnica na hrvatskome jeziku, autora Vladimira Skračića, ujedno je temeljni priručnik koji razjašnjava toponomastičku terminologiju te metodologiju terenskoga istraživanja. Riječ je o knjizi koja pripada „obveznoj“ literaturi svakoga onomastičara istraživača te svih koje imenoslovlje zanima. Opisujući rad najvažnijih hrvatskih onomastičara, od Petra Skoka do Petra Šimunovića, te ocrtavši konture budućih istraživanja, Skračić je dao cjelovit prikaz dosadašnjih onomastičkih istraživanja i pokazao smjer njihova razvoja u budućnosti.

ANTROPONIMIJA / ANTHROPNYMY

Bedić, Marko: Grana plemićke obitelji Erdödy u Slovačkoj [The Erdödy noble family branch in Slovakia]. *Kaj – časopis za književnost, umjetnost, kulturu*, XLIV/1–2, Zagreb, 2011, 101–118.

U prvome se dijelu članka prikazuje doseljenje Hrvata u Slovačku od 16. stoljeća. Navode se prezimena obitelji koja su se naselila u određena mjesta, primjerice: *Jakobowych, Belosyth, Dolisyzh, Petrykowsy, Gaspar Horwath i Farkas Horwath, Barisich, Bensich, Berdarich, Biskupovich, Koledich, Dorotich, Ilich* itd. Autor tumači formulu identifikacije u naselju Zvončinu (Zwönchin) na primjeru nositelja prezimena *Horvat* i njegovih inačica (*Chorvat, Korwat, Khorwat, Carwat*). Upućuje i na odraze hrvatskoga identiteta u toponimima – među ojkonomimima koji su vezani uz naseljavanje Hrvata jesu: *Čunovo, Jarovce* (koje se pisalo kao *Horwath-fal*) i *Rusovce, Chorvátsky i Slovenský Grob, Glogovac, Klanec, Velké i Malé Šenkvice, Sisek* (čije se ime pisalo kao: *Siszek, Zizek, kis Senkovics, kys Senkvics, kys Senkvics alias Zusek*), a spominju se i toponimi *Cerovo Brdo, Zrinska Gora* i dr. U drugome dijelu rada predstavljaju se plemićke obitelji, a posebno je istaknuto rodoslovno stablo obitelji Erdödy.

Božić Bogović, Dubravka: Osobna imena u matičnoj knjizi krštenih župne matice Luč krajem 18. stoljeća [Personal names in the registers of baptisms of Luč parish at the end of the eighteenth century]. *Croatica Christiana Periodica*, 35/68, Zagreb, 2011, 59–68.

Na temelju antroponimijske građe sačuvane u matičnoj knjizi krštenih župe Luč za samo naselje Luč provedena je analiza osobnih imena za razdoblje od početka 1790. do kraja 1799. godine. Imena su kršćanske provenijencije, a zapisana su u latinskoj inačici. Proučena je brojnost pojedinih osobnih imena, utjecaj štovanja svete zaštitnice mjesne crkve sv. Marije Magdalene na dodjeljivanje imena djeci, kao i običaji davanja imena po roditeljima i krsnim kumovima.

Božić Bogović, Dubravka: Osobna imena u matičnim knjigama krštenih za naselja Draž i Popovac krajem 18. stoljeća [Personal names in parish baptismal registers of the towns of Draž and Popovac in late eighteenth century]. *Povijesni prilozi*, 40, Zagreb, 2011, 177–194.

Na temelju antroponimijske građe sačuvane u matičnim knjigama krštenih župa Draž i Popovac za istoimena naselja za razdoblje od početka 1790. do kraja 1799. godine provedena je analiza osobnih imena na osnovi koje je utvrđen fond osobnih imena dodijeljenih djeci u spomenutim naseljima u promatranome razdoblju. Proučen je utjecaj štovanja titularnih svetaca župnih crkava na dodjeljivanje imena djeci te običaji davanja imena djeci po imenu svetca ili sveticе spomendan kojih se otrpilike ili točno podudara s danom krštenja, zatim po imenu roditelja i kršnih kumova. Zasebno su analizirana, a zatim uspoređena osobna imena u Dražu i Popovcu.

Brgles, Branimir: Povijesne potvrde antroponimije Brdovečkog prigorja u srednjovjekovnim i ranonovovjekovnim vrelima [Historical attestations of the anthroponymy of Brdovečko Prigorje in medieval and early modern sources]. *Folia onomastica Croatica*, 20, Zagreb, 2011, 1–20.

U radu se obrađuju osobitosti antroponimije Brdovečkoga prigorja, kraja u kojem žive govornici donjosutlanskoga dijalekta. U radu je predstavljen samo dio obrađene građe, koja sadržava brojne povijesne potvrde onimije zapadnoga dijela Zagrebačke županije. U analiziranim povijesnim vrelima pronađene su povijesne potvrde narodnih imena i najstarijih brdovečkih prezimena. U analizi je prednost dana prezimenima koja se javljaju u kontinuitetu, od najstarijih poreznih popisa i popisa crkvene desetine te urbara iz sredine XV. i druge polovice toga stoljeća, XVI. stoljeća, preko najstarijih matičnih knjiga iz druge polovice XVII. stoljeća do suvremenih popisa stanovništva. U radu je dan i pregled razvoja imenske formule na području Brdovečkoga prigorja.

Čilaš Šimpraga, Ankica: Muška osobna imena u Promini [Masculine personal names in Promina]. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 37/2, Zagreb, 2011, 333–364.

U radu se obrađuju muška osobna imena od njihovih najstarijih pisanih potvrda do današnjega doba. Prati se mijenjanje imenskoga repertoara tijekom vremena i tumače razlozi tih mijena te se analiziraju likovi osobnih imena u neslužbenoj komunikaciji.

Čilaš Šimpraga, Ankica: Osobni nadimci u seoskoj sredini na primjeru Promine [Personal nicknames in the rural environment based on examples of Promina]. *Folia onomastica Croatica*, 20, Zagreb, 2011, 21–48.

Na temelju terenski prikupljene građe u Promini obrađuju se muški i ženski osobni nadimci te se objašnjavaju osnovne sociološke značajke te dalmatinske seoske sredine. Tumači se leksičko podrijetlo i tvorbene značajke nadimaka te se donosi njihova semantičko-motivacijska razradba. Objašnjava se i pojava tzv. zamjen-skih imena.

Filipović Petrović, Ivana: Prva petrinjska prezimena [The first family names of Petrinja]. *Folia onomastica Croatica*, 20, Zagreb, 2011, 49–61.

U radu se na temelju dostupnih izvora i literature s tvorbeno-motivacijskoga aspekta analiziraju prezimena zabilježena u najstarijoj matičnoj knjizi rođenih župe sv. Lovre u Petrinji. Početci oblikovanja naselja Petrinje sežu u 17. stoljeće, a matične se knjige u crkvi sv. Lovre vode od 1677. godine. Od sedamdeset tri prezimena čiji zapis seže i do tristo godina u prošlost, šezdeset tri su se zadržala u Petrinji i danas.

Frančić, Anđela: Osobna imena u *Rječniku varaždinskoga kajkavskog govora* Tomislava Lipljina [Personal names in Tomislav Lipljin's *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora*]. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 37/2, Zagreb, 2011, 381–391.

U radu se analiziraju osobna imena u *Rječniku varaždinskoga kajkavskog govora* Tomislava Lipljina, najvećem dosad tiskanome rječniku jednoga suvremenoga kajkavskoga govora. Iz osobnoimenskih natuknica i osobito pomno biranih rečeničnih potvrda koje sadržavaju osobno ime iščitavaju se jezične i izvanjezične značajke te, u Lipljinovu Rječniku najzastupljenije, antroponimijske kategorije.

Granić, Miroslav: Antroponimijska građa Paga iz Ruićevih rukopisa [The Anthroponymic Data from Pag in Ruić's Manuscripts]. U: *Toponimija otoka Paga*, Skračić, Vladimir (ur.), Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2011, 217–249.

Članak sadržava vrijednu antroponomastičku građu – dosada neobjavljen Ruićev rodoslovni kodeks sa 142 genealogije paških porodica, kao i popise gradskih vijećnika, paških plemićkih porodica, kućestarješina kojima je dodijeljen teren za izgradnju u Pagu, imigranata itd.

Kekez, Stipe: Prezime na naglasnoj razini kao razlikovni, identifikacijski čimbenik. Kako ga očuvati? [Surname as a distinctive, identification factor at the prosodic level. How to preserve it?]. *Fluminensia*, 23/2, Rijeka, 2011, 57–70.

U radu se raspravlja o prezimenu na naglasnoj razini kao razlikovnome, identifikacijskom čimbeniku. Prezimena se razlikuju naglasno i zbog tvorbenih, odnosno etimoloških razloga. Autor ističe da zbog toga nije riječ o istim prezimenima ni o njihovim varijantama. Razmatra se i tendencija prilagodbe prezimena dominantnomu tipu ili područnomu, prestižnomu izgovoru. Autor analizira kriterij i moguće načine očuvanja razlika u prezimenima. Očuvanje se može poticati i u sklopu nastave u osnovnoj školi, a to bi pomoglo svladavanju naglasaka.

Ljubović, Enver: Senjska plemićka obitelj Krajač – Krajatz – Krajatch [Noble family Krajač – Krajatz – Krajatch of Senj]. *Senjski zbornik*, 38/1, Senj, 2011, 41–51.

Autor opisuje rodoslovlje znamenite senjske plemićke obitelji koja se bavila trgovinom i pomorstvom.

Milošević, Borislav: *Imena i prezimena kod Srba* [Serbian names and surnames]. Štamparija Stanišić, Bačka Palanka, 2010, 65 str.

Obradović Mojaš, Jelena: Kolenda u imenima i prezimenima [Kolenda in names and surnames]. *Narodna umjetnost: hrvatski časopis za etnologiju i folkloristiku*, 48/1, Zagreb, 2011, 113–128.

Uz općepoznato značenje riječi *kolende*, autorica ističe vlastito ime Kolende, poznato u dubrovačkome području od srednjovjekovlja. Prati se kontinuitet toga imena od 12. stoljeća (Calenda), preko promjena u 15. stoljeću (Cholendea, Colenda), pa sve do 20. stoljeća, kada je poznato na širem dubrovačkom području i na Lastovu. Odraz toga iščezloga imena (koje je zabilježeno samo u toj muškoj inačici) nalazimo i danas u još uvijek prisutnome prezimenu Kolendić.

Oreb, Franko: Korčulanska liječnička obitelj Mirošević [Miroševići, the family of medical doctors from Korčula]. *Dubrovnik*, 22/3, Dubrovnik, 2011, 33–53.

U članku se predstavlja rodoslovno stablo obitelji Mirošević, prema podacima ekscerpiranima iz članka A. Fazinić: Korčulanske obitelji – prezimena od 16. do 19. stoljeća, objavljenoga u Godišnjaku grada Korčule (5/2000). Ponuđen je i zemljovid s imenima onodobnih ulica.

Simoska, Silvana: Nomen est omen: Kultursprachliche Aspekte der Namensgebung im Deutschen und Makedonischen [Nomen est omen: Cultural and linguistic aspects of naming in German and Macedonian = Nomen est omen: Kulturnojezični aspekti davanja imena u njemačkome i makedonskome jeziku]. *Nomen est omen. Name und Identität in Sprache, Literatur und Kultur*. Skopje, 2011, 287–299.

U radu se donosi kontrastna usporedba njemačkih i makedonskih imena (prezime- na se obrađuju periferno).

Stanojević, Danijela; Savić, Svenka (prir.): *Iz riznice multijezičke Vojvodine: istraživanja ličnih imena, nadimaka i prezimena u nacionalnim zajednicama Vojvodine* [From the treasury of multilingual Vojvodina: the research of personal names, nicknames and surnames in national communities of Vojvodina]. Pedagoški zavod Vojvodine, Novi Sad, 2011, 137 str.

Šimunović, Petar: Moliški Hrvati i njihova imena: Molize i druga naselja u južnoj Italiji u motrištu tamošnjih hrvatskih onomastičkih podataka [Molise Croats and their names: Molise and other settlements in southern Italy through the perspective of local Croatian onomastic data]. *Folia onomastica Croatica*, 20, Zagreb, 2011, 189–205.

U radu autor problematizira neke teorije o podrijetlu moliških Hrvata. Na njih odgovara jezičnim primjerima (npr. fonološkim detaljima, rodbinskim nazivljem, romanizmima itd.) i etnološkim detaljima (npr. nošnjom, književnošću) potkrijepljenom teorijom o njihovu dolasku iz Makarskoga primorja. U tome kontekstu u radu ističe i imena (osobna imena, prezimena s jedne strane, i toponime s druge) koja pružaju dodatne podatke o njihovu hrvatskom identitetu.

Шипка, Милан; Клајн, Иван: *Име моје и твоје* [Name, mine and yours]. Прометеј, Нови Сад, 2011, 192 str.

U knjizi su, nakon uvoda, proučena domaća i strana imena. Poglavlje o imenima stranoga podrijetla obuhvaća analizu kalendarskih imena, imena prema poznatim ličnostima, imena grčkoga, latinskoga, orijentalnoga i indijanskoga podrijetla te neke napomene o njihovu prilagođivanju. Tumače se i neki eponimi. Jedno poglavlje posvećeno je hipokoristicima, a neke su zanimljivosti (npr. pseudonimi) obrađene u poglavlju naslovljenome *Neobična imena*. U poglavlju *Menjanje imena* tumači se nasilno mijenjanje imena, prevođenje imena te se analiziraju imena papa i imena u Srpskoj pravoslavnoj crkvi. Na kraju je knjiga dodan popis obrađenih imena.

Torkar, Silvo: Priimki *Košmelj*, *Košmrlj* in *Minodraš* [The surnames *Košmelj*, *Košmrlj*, and *Minodraš* = Prezimana *Košmelj*, *Košmrlj* i *Minodraš*]. *Jezikoslovni zapiski*, 17/2, Ljubljana, 2011, 69–76.

U prvome dijelu članka analizirana je etimologija prezimena *Košmelj* i *Košmrlj*. Autor se referira na različite povijesne izvore i na dijalektološki materijal. Moguće poveznice tih prezimena s apelativnim osnovama (npr. refleksom praslavenskoga oblika *čъmelъ (> *čmel'a, *čml'а > *čmrl'a); hrvatskim kajkavskim oblikom *košmrlj* (lat. *Gymnocephalus cernuus*, srp. i hrv. bodljivi grgeč ili balavac) ili rezultatom tvorbe sa sveslavenskom osnovom *mer- u kombinaciji s prefiksi-ma) čine analizu zanimljivom i hrvatskim onomastičarima. U drugome dijelu članka autor analizira prezime *Minodraš* te hodonim *Modraže* te zaključuje da su nastala od osobnoga imena *Ninodrag (<*ninъ + drag).

Tušková, Jana Marie: *Deklinací systém feminních oikonym v češtině : synchronní pohled na základě Českého národního korpusu* [The declination system of feminine oikonyms in Czech: synchronic view on the foundation on Czech national corpus = Deklinacijski sustav oikonima ženskoga roda u češkome jeziku: sinkronijski pogled na utemeljenje Češkoga narodnog korpusa]. *Lidové noviny*, Praha, 2011, 289 str.

Вавић Грос, Загорка: *Презимена су чувари нашег језика* [Surnames are guardians of our language = Prezimana su čuvari našeg jezika]. *Прометей, Нови Сад*, 2011, 308 str.

Knjiga se sastoji od devet poglavlja posvećenih antroponimiji. Nakon uvoda u kojemu se nudi teorijska onomastička podloga, u posebnim se poglavljima analiziraju patronimi i metronimi. U četvrtome, vrlo opsežnome poglavlju, autorica detaljno klasificira prezimana nastala od nadimaka. U petome poglavlju analiziraju se neka »netipična prezimana« (nastala od toponima, od imena katoličkih svetaca te ona koja završavaju na -nja). Šesto je poglavlje rezervirano za analizu prezimana stranoga podrijetla, pri čemu su ona i klasificirana prema ishodišnim jezicima. Nakon zaključka, u poglavlju naslovljenome *Zanimljivosti*, predstavljena su sinonimna prezimana te imena i prezimana nekih poznatih ljudi, mitskih likova i književnih junaka.

Vodanović, Barbara: Morfologija prezimena, pokazatelj pripadnosti obitelji [The morphology of surnames – indication of lineage]. *Susret kultura*, II, Novi Sad, 2010, 755–762.

Bilo da se osoba, bez obzira na teritorij ili epohu u kojoj je živjela, identificirala unutar obiteljskoga ili širega društvenog kruga, identifikacija je morala sadržavati neka formalna obilježja koja su je činila razumljivom. Brunot (1953: 42) tvrdi da se u biti prezimena nalazi ideja iskazivanja sadržaja 'nečiji sin' (*fiils d'un tel*). Zato jezici i nastoje formirati prezime izražavajući upravo taj sadržaj. Na primjerima francuskoga jezika objašnjavaju se tvorbeni obrasci u prezimenima.

TOPONIMIJA / TOPONYMY

Abecedno kazalo suvremenih toponima [Alphabetic Index of the Contemporary Toponyms]. U: *Toponimija otoka Paga*, Skračić, Vladimir (ur.), Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2011, 433–476.

Abecednim su redom navedeni svi zabilježeni toponimi.

Božanić, Snežana: Oronimi u srpskim srednjovekovnim poveljama – njihov pomen u funkciji pograničnog entiteta prostora [Oronyms in serbian medieval charters: their memorial in function of the border area entity]. *Istraživanja*, 22, Novi Sad, 2011, 117–130.

Autorica proučava imena međnika – planina, brda, brježuljaka, vrhova brda i planina, glava, grebena, litica, stijena, hridina, strmina, rtova, dolina i poljana.

Brgles, Branimir; Brozović Rončević, Dunja: Povijesne potvrde paške toponimije [Historical Attestations of the Toponymy of Pag]. U: *Toponimija otoka Paga*, Skračić, Vladimir (ur.), Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2011, 479–522.

U radu su predstavljeni toponimi zabilježeni od antike do 17. stoljeća, a najviše ih se odnosi na rani novi vijek. Nakon analize prema podrijetlu i motivaciji u radu slijedi tablični pregled šestotinjak potvrda paških toponima koji sadržava podatke o tipu referenta, ubikaciji, datumu bilježenja, vrelu itd.

Brozović Rončević, Dunja; Čilaš Šimpraga, Ankica; Vidović, Domagoj: Suvremena toponimija otoka Paga [Contemporary Toponymy of the Island of Pag]. U: *Toponimija otoka Paga*, Skračić, Vladimir (ur.), Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2011, 639–679.

U prvome dijelu rada interpretiraju se suvremeni ojkonomi i hodonomi zabilježeni u sedam paških katastarskih općina. U drugome se dijelu donosi semantičko-motivacijska razredba 3664 paških toponima, pri čemu je zaključeno da ih je najviše antroponimnoga podrijetla. U nastavku je proučeno podrijetlo toponimâ te tvorbeni uzorci.

Čače, Slobodan: Antički toponimi otoka Paga – izvori [Antic Toponyms of the Island of Pag: Sources]. U: *Toponimija otoka Paga*, Skračić, Vladimir (ur.), Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2011, 609–620.

Autor donosi pregled prikaza otoka Paga u djelima različitih antičkih autora, posebice Plinija. Analiziraju se problemi nastali kvarenjem rukopisne predaje. U drugome dijelu rada pregledno su istaknuti zabilježeni antički toponimi otoka Paga i okolnih manjih otoka: *Cissa i *Mao. U trećem dijelu rada spominju se toponimi koji su vjerojatno antičkoga podrijetla, ali nisu zabilježeni prije kraja antike (*Castellione, *Paulianum, *Bassianum, *Navalia, *Lon, *Scard). Donosi se i napomena o dvojbenome podrijetlu imena grada Paga.

Čimin, Robert: Neka nova saznanja o jednom srednjovjekovnom selu kod Virja [New findings about a medieval village near Virje]. *Podravski zbornik*, 34, Koprivnica, 2008, 253–266.

U članku autor iz perspektive arheologije proučava područje između Virja i Moli. Pritom, uspoređujući kazivanja ispitanikâ s dosadašnjom literaturom i dostupnim zemljovidima, problematizira ubikaciju nekih toponima (npr. Županec – za koje vjeruje da je nekadašnje selo koje danas više ne postoji). Tumači se etimologija nekih toponima te se prikazuju stara imena nekih mjesta (npr. Virja, Koprivnice, Đurđevca).

Faričić, Josip: Geografska imena na starim kartografskim prikazima otoka Paga [Geographic Names in the Old Cartography of the Island of Pag]. U: *Toponimija otoka Paga*, Skračić, Vladimir (ur.), Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2011, 523–563.

Donesen je tablični pregled osnovnih podataka o zemljovidima te popis paških toponima na njima. Dio je analiziranih zemljovida priložen na kraju rada.

Granić, Miroslav: Srednjovjekovni Pag (povijesni pregled i topografija) [Medieval Pag (History and Topography)]. U: *Toponimija otoka Paga*, Skračić, Vladimir (ur.), Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2011, 181–216.

U članku se donose opisi društvenih i političkih odnosa u srednjem vijeku potkrijepljeni dokumentima u izvornoj inačici te prevedeni na hrvatski. Podatci u njima mogu biti zanimljivi pri analizi povijesne toponimije.

Gudelj, Krešimira: Obalna toponimija stonskoga područja [Coastal toponymy of the Ston region]. *Folia onomastica Croatica*, 20, Zagreb, 2011, 101–120.

U radu se prikazuje obalna toponimija stonskoga područja na temelju terenskoga istraživanja. Nakon prikaza povijesti Stona i značajki lokalnoga govora grada je analizirana po semantičkim i strukturnim kriterijima. Na kraju rada nalazi se abecedni popis toponima i zemljovid obalnoga prostora.

Halilović, Senahid; Tanović, Ilijas; Šehović, Amela: *Govor grada Sarajeva i razgovorni bosanski jezik* [Bosnian dialect and the spoken language in the city of Sarajevo]. Slavistički komitet, Sarajevo, 2009, 330 str.

U drugome poglavlju knjige, naslovljenome *Oznake materijalne i duhovne kulture u govoru Sarajeva: Lingvokulturološki aspekt*, autor Ilijas Tanović analizira i mikrotoponime na prostoru Sarajeva. Uz protumačeni leksičko-semantički aspekt toponima grada Sarajeva, predstavljen je i njihov popis.

Iskra, Vedran: Toponimija Lipe [The toponymy of Lipa]. *Čakavska rič. Polugodišnjak za proučavanje čakavske riči*, XXXIX/1–2, Split, 2011, 131–148.

U radu je opisana toponimija mjesta Lipe na Opatijskome krasu. Toponimi su klasificirani s obzirom na njihovu etimologiju. Također, toponimijska je građa analizirana fonološki, morfološki, leksički i tvorbeno kako bi se što pouzdanije utvrdila starost i podrijetlo toponima. Tim je analizama utvrđeno da prevladavaju toponimi slavenskoga podrijetla. Posebna je pozornost posvećena specifičnoj tvorbi toponimā i višječanim toponomastičkim sintagmama sastavljenim od prijedloga i pridjeva.

Jelaš, Danijel: Osvrt na topografiju i toponimiju Valpova u srednjem vijeku [A review of topography and toponymy of Valpovo in the middle ages]. *Scrinia Slavonica*, 11, Slavonski Brod, 2011, 51–59.

Lokalna topografija i toponimija Valpova u srednjem vijeku pitanje je koje u historiografiji dosad nije bilo posve razjašnjeno. U oskudnoj literaturi tek je ponešto prostora posvećeno srednjovjekovnoj topografiji i toponimiji Valpova, ali bez ozbiljnije analize i usklađenih stajališta autora o tome zamršenom problemu, naročito ako je riječ o ubikaciji pojedinih naselja na području Valpova i njihovu međusobnome razlikovanju.

Juran, Kristijan: Toponomastičke karte [Toponomastic Maps]. U: *Toponimija otoka Paga*, Skračić, Vladimir (ur.), Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2011, 391–431.

Autor prikupljene toponime, podijeljene na sektore u katastarskim općinama, ubira na toponomastičkim kartama.

Ligorio, Orsat: Petar Skok: o podrijetlu Dubrovnika – istraživanja iz historijske toponimije i historijske lingvistike [Petar Skok: Les origines de Raguse: Etude de toponymie et de linguistique historiques = Petar Skok: Origins of Dubrovnik – historical toponymy and historical linguistics research]. *Dubrovnik*, 22/4, Dubrovnik, 2011, 81–123.

Riječ je o prijevodu članka koji je u časopisu *Slavia* 1931. godine (br. 10, str. 449–500) objavio hrvatski lingvist i etimolog Petar Skok. Taj je Skokov članak dio antologijskih tekstova o tzv. romansko-slavenskoj jezičnoj simbiozi. U njemu se analizira povijest Dubrovnika (od prvih spomena Konstantina Porfirogeneta), Epidaura, podrijetlo imena Ragusium; elaborirana su imena okolnih otočića, bara, dubrovačkih četvrti (npr. Minčeta ili Prijeko). U nastavku problematizirana su najstarija slavenska imena podrijetlom iz Dubrovnika, a zatim i predlatinski elementi u dubrovačkoj toponimiji (koji se odražavaju u imenima Ragusium, Brenum). Slijedi raščlamba najvažnijih latinskih toponima u Dubrovniku (npr. Lapad), a zaključuje se da su i oronimi većinom latinskoga podrijetla, a latinska terminologija očita je i u nesnimima dubrovačkoga arhipelaga.

Lozić Knezović, Katarina; Sočo, Anđela: Toponimi mjesta Stomorska na otoku Šolti [Toponymy of Stomorska on the island of Šolta]. *Radovi Filozofskog fakulteta u Splitu*, 4, Split, 2011, 255–270.

U radu se razmatra toponimija mjesta *Stomôrska* i lokaliteta koji mu pripadaju.

Nakon opisa osnovnih značajki mjesnoga govora slijedi strukturna i semantička podjela toponima, klasifikacija na temelju ishodišnih jezika te etimološka analiza prikupljenih toponima. Toponimi *Stomôrske* uglavnom su slavenskoga podrijetla, dok je romanskih nešto manje, a razlikujemo one iz predslavenskoga i dalmatoromanskoga razdoblja te mlađe mletačke i talijanske, što reflektira nekadašnju strukturu stanovništva. U posebnu skupinu svrstani su toponimi kombiniranoga slavensko-romanskog podrijetla koji su rezultat jezične simbioze tih dvaju naroda.

Marasović-Alujević, Marina: Toponimi d'origine romanza sulle isole delle acque di Spalato [Romance toponyms of the islands of Brač and Šolta]. *Rivista Italiana di Onomastica*, XVII/1, Rim, 2011, 55–66.

U članku autorica analizira toponime otoka Šolte i Brača. Ta dva otoka obiluju romanskim toponimima iz rimskoga doba te iz doba kada je Dalmacijom upravljala Venecija. Autorica nudi i etimološke podatke o otočićima čija imena lingvisti dosad nisu proučavali.

Marasović-Alujević, Marina; Lozić Knezović, Katarina: Obalni toponimi otoka Šolte [Coastal toponyms of the island of Šolta]. *Croatian Studies Review*, 7/1–2, Sydney/Split, 2011, 389–443.

Autorice u radu obrađuju obalne toponime otoka Šolte prikupljene terenskim i katastarskim istraživanjem. Među 291 toponimom nalaze se i dosad neobrađeni toponimi, a za neke već protumačene u literaturi ponuđeno je novo etimološko rješenje. Toponimi su analizirani prema podrijetlu. Autorice ih dijele na romanske, gdje podrazumijevaju predslavenske i dalmatoromanske, mletačke i talijanske toponime te slavenske koji su nastali u doba dolaska prvih Hrvata na otok kao i one koji su rezultat migracija novoga stanovništva. Obradeni su i višerječni toponimi kombiniranoga podrijetla. Autorice u radu zaključuju da je većina toponima na Šolti slavenskoga podrijetla, dok su sačuvani i brojni stari romanski toponimi koji su bili izloženi jezičnoj romansko-slavenskoj simbiozi. Razmatra se i podrijetlo imena otoka, pri čemu autorice nude poveznicu s pretpovijesnim apelativom solta 'otok'.

Mataija, Ivica: Promjene imenâ naselja na hrvatskome području u svjetlu administrativnih određenja od 1860. do 1960. godine [Changes of the settlements' names in the Croatian lands in light of the administrative determinations in the period from 1860 to 1960]. *Folia onomastica Croatica*, 20, Zagreb, 2011, 121–149.

U radu se obrađuju administrativne promjene imena naseljenih mjesta na hrvatskome povijesnom području kako su ih u razdoblju od 1860. do 1960. zakonskim odredbama, naredbama i drugim odlukama propisivala ministarstva ili druga upravna tijela mjerodavna za imenovanja i promjene imena naseljenih mjesta. Normiranja imena naseljenih mjesta bila su motivirana administrativnim, političkim i ideološkim razlozima. Predmetno razdoblje pruža uvid u intervencije u hrvatsku onimiju kao odraz okolnosti u kojima se u to doba nalazilo hrvatsko društvo.

Mirošević, Lena: Imena ulica i trgova kao odraz zajedničkoga kulturno-povijesnog

naslijeđa [Street and Square Names as Reflections of Cultural and Historical Heritage]. *Kartografija i geoinformacije*, 15, Zagreb, 2011, 56–71.

Analizirajući hodonime pojedinih dalmatinskih gradova, autorica je pokušala objasniti prisutnost i izražajnost prostorne razine identifikacije stanovnika tih gradova. Povezujući simboliku sadržanu u motivaciji imenovanja ulica i trgova s prostornom komponentom te povijesnim činjenicama, autorica je pokušala odrediti granice historijsko-geografske regije Dalmacije.

Moretti, Violeta: Zemljopisna imena u Pulskom statutu iz 1500. [Place names in the Statute of the Pula Commune]. *Folia onomastica Croatica*, 20, Zagreb, 2011, 151–172.

Tema su članka toponimi posvjedočeni u Statutu pulske općine iz 1500. godine. Tekst Statuta pisan je latinskim jezikom, pa su i toponimi u njemu latinizirana imena. Osim što se toponimi popisuju i analiziraju, oni se, kada je to moguće, ubiciraju, a navode se i njihove inačice iz drugih izvora. Upozorava se i na alternativne načine definiranja prostora u skladu s potrebom zakonodavca da zabrani, ograniči ili pak smjesti obavljanje djelatnosti na određeno mjesto.

Nikolić, Vidan: O jednom retkom toponimu u istočnoj Bosni sa germanskim poreklom [On a rare Toponym from eastern Bosnia with German Origin]. *Acta Onomastica*, LII/1, Praga, 2011, 102–110.

U radu se analizira jedan od rijetkih toponima s njemačkim podrijetlom – *Kramer-Selo* u istočnoj Bosni, u području Glasinca blizu Rogatice. Predstavlja se strukturalna i etimološka analiza. Povezuje se značenje riječi *Krämer* s povijesnim podatcima o tome području.

Oštarić, Ivo: Korpus suvremenih toponima [Corpus of Contemporary Toponyms]. U: *Toponimija otoka Paga*, Skračić, Vladimir (ur.), Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2011, 271–389.

Korpus od 3695 toponima organiziran je i sistematiziran po katastarskim općinama. Sedam paških katastarskih općina podijeljeno je na 40 toponomastičkih sektora, a oni su poredani od SZ prema JI. Toponimi su u njima poredani i označeni brojem. Korpus suvremenih toponima usustavljen je u tablici koja obuhvaća oznake, toponimski lik zabilježen na terenu te opis referenta.

Pavleš, Ranko: Prirodni i društveni okoliš srednjovjekovnog kotara Komarnice iskazan kroz toponime [Natural and Social Environment of the Medieval County Komarnica Expressed through Toponyms]. *Podravina – časopis za multidisciplinarna istraživanja*, 10/20, Koprivnica, 2011, 8–23.

Autor je iz djelomično sačuvane srednjovjekovne toponimije kotara Komarnice prikazao motive i načine imenovanja prirodnih i antropogenih objekata. U prvome se dijelu analiziraju toponimi motivirani prirodnim okruženjem (biljnim i životinjskim vrstama te reljefnim obilježjima terena i prirodnim objektima), a u drugome su obrađeni toponimi motivirani ljudskom djelatnošću. Imena naselja i posjeda čine većinu sačuvanoga korpusa srednjovjekovnih toponima, a u njima se odražava srednjovjekovni način života. Autor kao zanimljivost ističe tip imenovanja na-

selja po danima u tjednu. Razmatraju se i neki problemi pri proučavanju toponima (npr. motivacija istim vodotokom u različitim toponimima). Tumači se imenovanje naselja i posjeda, pri čemu autor ističe važnost ovakva istraživanja u rekonstrukciji naseljavanja navedenoga prostora i njegove etničke slike u srednjem vijeku.

Pisk, Silvija: Toponim Garić u povijesnim izvorima [The Toponym Garić in Historical Sources]. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 4, Bjelovar, 2011, 1–14.

Analizom srednjovjekovnih dokumenata ustanovljeno je da se toponim *Garić* pojavljuje u izvorima prvi put 1163. g. Otada pa kroz cijelo srednjovjekovlje označuje nekoliko zemljopisnih objekata: mjesto, posjed, utvrdu, vodu (današnji potok Garešnica), planinu (danas Moslavačka gora), upravno područje te pavlinski samostan, a zapisan je u različitim oblicima (*Garig, Garigh, Garyg, Garygh...*). U većini izvora jasno je navedeno koji objekt označava, ali – posebno u najstarijim – potrebno je naslućivati i odgonetati na koji se spomenuti pojam zemljopisni objekt Garić zapravo odnosi. Danas se toponim Garić gotovo isključivo povezuje s utvrdom (tj. s njezinim ostatcima iznad sela *Podgarić*), odnosno njegova se srednjovjekovna višeznačnost s vremenom izgubila, zbog čega katkad dolazi do zabuna u literaturi, npr. smještanja pavlinskoga samostana Bl. Djevice Marije na Gariću izravno pod utvrdu Garić.

Skračić, Vladimir (ur.): *Toponimija otoka Paga* [Toponymy of the Island of Pag]. Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2011, 271–389.

Monografija posvećena toponimiji otoka Paga strukturirana je u dvije veće cjeline. Prva, naslovljena *Onomastički ambijent otoka Paga*, obuhvaća radove koji analiziraju geografiju, povijest, povijest umjetnosti, kartografiju, etnologiju i populacijska obilježja otoka Paga. Druga je pak, naslovljena *Toponimija otoka Paga*, posvećena toponomastičkim pitanjima (suvremenom i povijesnom korpusu toponima te dijalektološkim, onomastičkim, semantičko-motivacijskim i etimološkim interpretacijama građe).

Rec. Joža Horvat: *Folia onomastica Croatica*, 20, Zagreb, 2011, 253–261.

Teodosijević, Mirjana: Turcizmi u toponimima Beograda [Turcisms in the toponyms of Belgrade]. *Anali Filološkog fakulteta*, 23/1, Beograd, 2011, 381–397.

Analiziraju se beogradski toponimi i imena objekata čija su sastavnica turcizmi.

Vidović, Domagoj: Toponimija sela Orahovi Do u Popovu [Toponymy of the village Orahovi Do in Popovo]. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 37/2, Zagreb, 2011, 533–561.

U radu se, na temelju terenskoga i arhivskoga istraživanja, obrađuje oko 300 toponima sela Orahovi Do u južnome dijelu Popova. U prvome se dijelu rada iznosi osvrt na demografske prilike. Navedeno je područje bilo izloženo velikim migracijama stanovništva zbog kojih ondje danas živi dvadeset puta manji broj stanovnika nego koncem 15. st. U drugome se dijelu rada iznosi mjestopis Orahova Dola i podatci o mjesnim rodovima. U trećem se dijelu obrađuje mjesna toponimija u kojoj prevladavaju antroponimni toponimi.

Vidović, Domagoj: Toponimija Sela Zavala, Golubinac, Belenići i Kijev Do u Popovu [The toponymy of Zavala, Golubinac, Belenići and Kijev Do in Popovo]. *Folia onomastica Croatica*, 20, Zagreb, 2011, 207–248.

U radu se, na temelju terenskoga i arhivskoga istraživanja, obrađuje oko 500 toponimskih različenica sela Zavala, Golubinac, Belenići i Kijev Do smještenih u jugoistočnome dijelu Popova oko srednjovjekovnoga Popovskoga grada. U prvome se dijelu rada obrađeno područje smješta u zemljopisni i povijesni kontekst. U drugome se dijelu rada iznose demografski podatci s obzirom na to da je navedeno područje bilo izloženo velikim migracijama te promjenama u narodnosnome i vjerskome sastavu stanovništva. U trećem se dijelu rada autor osvrće na bitne jezične značajke mjesnih govora, poglavito one koje bi mogle doprinijeti rekonstrukciji njihove predmigracijske slike, a u četvrtome se tumače mjesni ojkonomi i opisuju pojedina naselja. U petome se, središnjem dijelu rada opširno razrađuje mjesna toponimija.

Vuletić, Nikola: Dalmatoromanski prežitci u toponimiji otoka Paga [Dalmatian Romance Remains in the Toponymy of the Island of Pag]. U: *Toponimija otoka Paga*, Skračić, Vladimir (ur.), Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2011, 681–692.

Autor napominje da se u toponimiji odražava romansko-hrvatska simbioza. Oslanjajući se na metodologiju P. Skoka, autor analizira 44 toponima dalmatskoga podrijetla koji su u hrvatski toponimijski sustav ušli kao toponimi. Uz kritički osvrt na dosadašnje analize dalmatoromanskih prežitaka radom su obuhvaćeni i neki dalmatoromanski toponimi koji dosad nisu uzeti u obzir, posebice na području Novalje.

OSTALA IMENA / OTHER NAMES

Frančić, Anđela; Mihaljević, Ivan: Hagionimi i teonimi u Hrvatskim pučkim popijevkama iz Međumurja Vinka Žganca [Hagionyms and Theonyms in Međimurje Croatian Folk Songs recorded by Vinko Žganec]. *Prvi međimurski filološki dani*, Zagreb, 2011, 23–33.

U radu se s onomastičkoga gledišta raščlanjuju hagionimi i teonimi potvrđeni u međimurskim narodnim (crkvenim) pjesmama uvrštenim u knjigu Hrvatske pučke popijevke iz Međumurja (Zagreb, 1925.). Onomastičkom raščlambi prethodi kratak osvrt na onomastičku terminološku problematiku vezanu uz termine hagionim i teonim i konkretnu imensku građu te prikaz knjige iz koje su ekscerpirani oni.

Gržinić, Jasna: Roman »Zvoneća svojni« Franje Matetića (povijest u svjetlu onomastičke analize) [Novel „Zvoneća svojni“ (Zvoneća once upon a time) by Franjo Matetić (history in the light of onomastic analysis)]. *Folia onomastica Croatica*, 20, Zagreb, 2011, 63–99.

Selo Zvoneća (u Kastavštini) ima dugu povijest. Na izvornome čakavskom idiomu tiskan je 1999. godine roman *Zvoneća svojni* autora Franje Matetića. Djelo je i

poticaj istraživanju triju izvornih leksema: toponima *Zvōnēcā*, patronima *Kīnkēla* i fitonima *jārbōla*. Jezične raščlambe u susretu s povijesnim podacima potvrđuju hrvatski starinački identitet u kvarnerskome zaleđu i u kontekstu antičke provincije Dalmacije.

Janković, Jelena: Nazivi i imena domaćih životinja od praslovenskog korena *běl- u srpskom jeziku [Names of domestical animals from Proto-Slavic root *běl- in Serbian]. *Slavistika*, 14, Beograd, 2010, 260–274.

U radu su analizirani nazivi (apelativi) i imena (zoonimi) domaćih životinja u srpskome jeziku koji svoje podrijetlo imaju u praslavenskome korijenu *běl-. Cilj je rada klasificirati raspoloživi korpus semantički u nekoliko leksičkosemantičkih skupina, te tvorbena, unutar svake semantičke cjeline, od praslavenskoga pridjeva *běl- i njegovih izvedenica do srpskih kontinuanata.

Jilkova, Hana: Semantische Übertragungen und Bedeutungsverschiebungen im Bereich der Tiernamen [Semantic Transfers and Semantic Shifts in the Field of Animal Names = Semantički prijenos i pomak značenja u polju imena životinja]. *Wiener Slavistisches Jahrbuch*, 57, Wien, 2011, 85–99.

Ovaj je rad pokušaj prikaza bogatoga semantičkog potencijala imena životinja. Prikazuje metaforičke i metonimijske promjene u značenju takvih riječi i njihovu važnost u tvorbi imena koja označavaju osobne i neosobne denotativne riječi (imenovanje ljudi, biljaka, objekata, osobina i kontekstualizacija). Uključeni su svi jezični stilovi i sve jezične razine (poetski izrazi, neformalni i kolokvijalni izrazi, sleng, nadimci, jezik struke). Rad prikazuje brojne primjere promjena u značenju imena životinja i njihove uporabe kao općih riječi ili kao dio frazema.

Лакова, Мери: Образуване на жителски имена от назваия на селища в българския език [The formation of oikonyms in Bulgarian = Tvorba etnika od ojkonomima u bugarskome jeziku]. *Български език*, 58/4, Sofija, 2011, 72–77.

Članak se bavi osnovnim tvorbenim modelima etnika u Bugarskoj te imena naroda i sela nekih drugih naroda.

Miškulin Saletović, Lucia; Virč, Ines: Dva baladura, Bella vista, Villa Captain Morgan... Strane i dijalektne sastavnice u imenima ruralnih gospodarstava u Istri [Dva baladura, Bella vista, Villa Captain Morgan... Foreign and Dialectal Elements in the Names of Rural Estates in Istria]. *Prvi međimurski filološki dani*, Zagreb, 2011, 41–49.

U radu se obrađuju imena ruralnih gospodarstava. Korpus je prikupljen terenskim istraživanjem u Istri 2008. godine. Najprije su analizirana imena s obzirom na podrijetlo sastavnica imenske formule, a zatim se obrađuju funkcije imena koja sadržavaju strane i dijalektne sastavnice. Na kraju su prikazane smjernice za daljnju analizu imena ruralnih gospodarstava.

Perinić Lewis, Ana: Hvarski campanilizam – stereotipi i podrugljivi etnici otoka Hvara [Hvar's campanilism – stereotypes and collective nicknames on the island of Hvar]. *Studia ethnologica Croatica*, 23/1, Zagreb, 2011, 215–237.

U radu se nastoji definirati kampanilizam. Hvarski je kampanilizam istražen kroz mikroteritorijalnu analizu i identifikacije na razini susjednih otočnih zajednica. Prikazani su složeni sustavi rivaliteta i animoziteta kroz stvaranje stereotipa, podrugljivih etnika te njihovo potvrđivanje anegdotama, vicevima i uzrečicama. Stereotipi i podrugljivi etnici za stanovnike pojedinih otočnih naselja podijeljeni su u nekoliko dominantnih tematskih skupina i podskupina. Autorica pojašnjava kako nije riječ o osobnim ili obiteljskim nadimcima, već o imenovanju stanovnika cijelih sela ili gradova prema nekim (uglavnom negativnim) obilježjima: govoru, prehrani, odijevanju, zanimanjima, fizičkim obilježjima, karakternim obilježjima, mentalnim sposobnostima itd. Tablični pregled potvrđuje kompleksnost fenomena.

LITERARNA ONOMASTIKA / LITERARY ONOMASTICS

Đurić, Aleksandra: Antroponimi u “Kiklopu” kao konstitutivni elementi groteskno-ironijske slike sveta [Antroponyms in „Cyclops” as the constitutive elements of grotesquely-ironic picture of the world]. *Gradina: časopis za književnost, umetnost i kulturu*, 31, Niš, 2009, 164–172.

Saulan, Dubravka: Leksička analiza mitopoetskog imenovanja u Revizoru N. V. Gogolja [Analyse lexicale de la nomination mythopoétique dans “Le Revisor” de N. V. Gogol]. *Folia onomastica Croatica*, 20, Zagreb, 2011, 173–188.

U radu se analizira proces (mitopoetskoga) imenovanja u Gogoljevu Revizoru. Definiranjem vlastitoga imena, njegova značenja (odnosno smisla) te semiotičke vrijednosti koje ono nosi, ulazi se u analizu imenâ Gogoljevih likova kao simbolâ ruskoga društva. Na taj način redefinira se motivacija koja stoji iza samoga procesa imenovanja. Naposljetku, cijela paradigma ime – znak – lik na kojoj počiva mitopoetika i groteska Revizora smještena je u konceptualnu metaforu “ljudi su društvo”.

GRANIČNA ONOMASTIČKA PODRUČJA I SRODNE DISCIPLINE

RELATED DISCIPLINES

Asić-Klobučar, Đurđica: Kupjački govor (II.) Morfološke osobitosti [The speech of Kupjak (II.) Morphological characteristics]. *Kaj – časopis za književnost, umjetnost, kulturu*, XLIV/1–2, Zagreb, 2011, 59–90.

Iako su u prvi plan u članku stavljene morfološke osobitosti kupjačkoga govora, poneki podatci zanimljivi su i sa stajališta onomastike. Takvi su npr. popis okolnih mjesta te određeni primjeri toponimâ: *Brôd* – Brod na Kupi, *Črna Hlôja* – naziv šume iza Kupjaka, *Črñe kâl* – srednji dio Kupjaka, *Divjâke* – selo izvan Lujzinske veste u šumi, nekadašnja župa, *Jefšova mlaka* ili *graba* – močvara u proljeće ispod željezničke postaje Kupjak, *Kafče las* – gornji dio Kupjaka, *Šušak* – Sušak, dio grada Rijeke, *Tuške lâs* – veliki proplanak iza šume u Kupjaku itd.

Barbić, Ante (ur.: Anita Celinić): *Rječnik Pitava i Zavale* [Dictionary of the Vernacular of Pitve and Zavala]. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2011, 395 str.

U uvodu rječnika lokalizirana su naselja čije je leksičko blago prikupljeno i obrađeno. Uz povijest opisan je govor na razini fonologije i morfologije. U fondu rječnika odražava se bogatstvo onomastičke građe – toponomastičkih apelativa, toponima, antroponima (osobnih imena, (obiteljskih) nadimaka, prezimena), etnika, kretika, zoonima i fitonima. Pritom su radi kontekstualizacije ponuđene i rečenične potvrde. U posebnome poglavlju knjige, naslovljenome *Toponimija*, abecedno su poredani i akcentuirani potvrđeni toponimi.

Begović, Vlasta; Schruk, Ivančica: A late antique settlement in Madona bay, Brijuni islands [Aglomeracijsko kasnoantičko naselje u uvali Madona na otočju Brijuni]. *Histria Antiqua*, 20, Zagreb, 2011, 375–390.

Autorice se bave kasnoantičkim naseljem nastalim aglomeracijom oko rimske vile iz prvoga tisućljeća prije Krista.

Brgles, Branimir: Franjevački samostan i crkva Blažene Djevice Marije od Pohodeja u Mariji Gorici [The franciscan monastery and the church of the Visitation of the Blessed Virgin Mary in Marija Gorica]. *Kaj – časopis za književnost, umjetnost, kulturu*, XLIV/1–2, Zagreb, 2011, 45–56.

Unutar povijesnoga konteksta autor objašnjava toponimske oblike Sveta Gorica i Marija Gorica.

Burić, Tonči: Perunovo brdo (*monte Borun*) – prilog poznavanju poganske slavenske toponimije u Kaštelima [Perun's mountain (*monte Borun*) – a contribution to understanding the pagan Slavic toponymy of Kaštela]. *Starohrvatska prosvjeta*, 38, Zagreb, 2011, 59–82.

Autor obrađuje primjere očuvanoga ranosrednjovjekovnog naslijeđa s prostora Kaštale. Riječ je o toponimima nastalima u pretkršćanskoj fazi, nakon doseljenja slavenskoga stanovništva u Dalmaciju. Ističe se nekoliko toponima čija se motivacija povezuje s pretkršćanskom slavenskom mitologijom, odnosno međusobnim odnosom referencata u prostoru koji su povezani s odnosima među slavenskim božanstvima (najčešće Perunom i Velesom).

Buršić-Matijašić, Klara: Ne samo gradine [Not Only Hil Forts]. *Histria Antiqua*, 20, Zagreb, 2011, 63–76.

Gradine i kaštiljeri najstarija su istarska naselja, koja potječu iz drugoga tisućljeća prije Krista. Uz ta najstarija naselja na strateškim uzvisinama otkriven je i čitav niz nizinskih naselja u užem prostoru oko Limskega kanala i Limske Drage.

Buzov, Marija: Ancient settlements along the Sava river [Antička naselja uz rijeku Savu]. *Histria Antiqua*, 20, Zagreb, 2011, 355–374.

Autorica analizira razvoj antičkih naselja uz rijeku Savu, njihov opseg, zemljopisne značajke, izvore i objavljenu literaturu te ih uspoređuje s antičkim naseljima uz druge rijeke na području rimske provincije Panonije.

Čoralić, Lovorka: Budvanski iseljenici u Zadru (od kraja XVI. do početka XIX. stoljeća) [The emigrants from Budva in Zadar (end of the 16th c. – beginning of the 19th c.)]. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 53, Zadar, 2011, 135–162.

Istraživanje doseljavanja iz Budve u Zadar u ranome novom vijeku zasnovano je na analizi povijesne građe zadarskoga državnog arhiva (*Spisi zadarskih bilježnika, Spisi generalnih providura*). S povijesno-antoponimijskoga stajališta osobito je zanimljiv drugi dio rada u kojem autorica analizira povijesne dokumente koji se odnose na pojedinačne doseljenike.

Fadić, Ivo; Štefanac, Berislav: Geneza grada na trgu Petra Zoranića u Zadru [Genesis of the city of Zadar at Petar Zoranić square]. *Histria Antiqua*, 20, Zagreb, 2011, 325–332.

Autori donose rezultate arheoloških istraživanja provedenih na zadarskome Trgu Petra Zoranića. U svojem istraživanju došli su do novih spoznaja i tumačenja vezanih uz urbani razvoj grada. Ponajprije, definiran je kompletan fortifikacijski sustav ulaznoga prostora s kopnene strane zadarskoga poluotoka od antike do kasnoga srednjeg vijeka.

Feletar, Dragutin (ur.): *Samobor – zemljopisno-povijesna monografija* [Samobor – geographic-historical monography]. Izdavačka kuća Meridijani, Samobor, 2011, 824 str.

Knjiga predstavlja Samobor i područje Grada Samobora, koje obuhvaća 78 naselja od Save do Žumberka. Uz sintetski prikazane rezultate dosadašnjih povijesnih i zemljopisnih istraživanja o tome gradu i kraju, djelo sadržava i velik dio novih podataka iz hrvatskih i inozemnih arhiva, muzeja i drugih izvora. U djelu su pregledno navedeni hidronimi, hilonimi, ojkonimi (aktualni i nestali), prezimena (s etimološkim objašnjenjima) te je, s njima u vezi, protumačeno i kretanje stanovništva.

Filipi, Goran: Istrorumunjski entomonimi domaćeg podrijetla [Entomonimi istrorumuni d'origine nostrana = Istrorumunian enthomonyms of local origin]. *Croatica et Slavica Iadertina*, 7/1, Zadar, 2011, 39–52.

Uz svaki se entomonim zabilježen na terenu navode i oblici iz literature (svih istrorumunjskih rječnika i glosara koji su nam na raspolaganju). Svaki se istrorumunjski entomonim uspoređuje sa sličnima u preostalim trima povijesnim rumunjskim dijalektima. Na kraju etimologijskoga članka daje se krajnji etimon.

Frančula, Nedjeljko: Geoinformacijski sustavi uz sudjelovanje javnosti [Public Participation Geographic Information Systems]. *Kartografija i geoinformacije*, 15, Zagreb, 2011, 178.

Autor donosi korisne informacije za istraživače koji u svojim istraživanjima upotrebljavaju geografske informacijske sustave (GIS). U dijelu časopisa koji je posvećen prikazima publikacija donosi osvrt na knjigu *Annals of GIS*.

Hilje, Emil: Spomenici povijesnoga graditeljstva na otoku Pagu [Monuments of Historical Architecture on the Island of Pag]. U: *Toponimija otoka Paga*,

Skračić, Vladimir (ur.), Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2011, 93–180.

Analiza povijesne arhitekture u članku pruža uvid u smještaj i razvoj naseljenih mjesta na otoku Pagu te odraz navedenih čimbenika na pašku toponimiju. Popis, opis i ubikacija crkava zrcale kulturni razvoj otoka.

Hudeček, Lana; Lewis, Kristian; Mihaljević, Milica: Pleonazmi u hrvatskome standardnom jeziku [Pleonasms in the Croatian standard language]. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovje*, 37/1, Zagreb, 2011, 41–72.

Proučavajući pleonazme u hrvatskome jeziku, autori su se u posebnome poglavlju osvrnuli i na onomastičke pleonazme, odnosno, termine kojima su oni definirani u onomastičkoj literaturi. Pritom izdvajaju termine *onomastički pleonazam* ili *onomastička tautologija* (koji je preporučila Dunja Brozović Rončević), *hibridni pleonazam* (koji je preporučio Petar Šimunović) u polju toponimije te naziv *antroponijski pleonazam* (koji upotrebljava Domagoj Vidović) u polju antroponimije.

Gamulin, Miće: Četiri antičke limitacijske mreže Farskoga polja na otoku Hvaru [Four antique grid systems in the Pharian plain on the island of Hvar]. *Prostor*, 42/2, Zagreb, 2011, 392–403.

Autor se bavi podjelama polja oko farskoga polisa, koja je obilježena kamenim suhozidima te mjestimično sačuvana sve do danas.

Goldstein, Ivo: Topografija Porfirogenitove Paganije – doktorat Mihe Barade [The topography of Porphyrogenitus' Pagania: Miho Barada's doctoral dissertation]. *Povijesni prilozi*, 41, Zagreb, 2011, 9–16.

Autor je analizirao doktorsku disertaciju Mihe Barade o topografiji Paganije u djelu Konstantina Porfirogeneta *De administrando imperio*. Pritom se osobito osvrnuo na lokaciju utvrde Berulije koja se spominje u tome tekstu.

Ilkić, Mato: Arheološka topografija prapovijesnih naselja u Sotinu [Archaeological topography of the prehistoric settlements in Sotin]. *Histria Antiqua*, 20, Zagreb, 2011, 223–234.

Autor donosi osnovne podatke o smještaju, veličini i smjeru širenja prapovijesnih naselja na području Sotina.

Jeličić-Radonić, Jasna; Sedlar, Ana: Topografija antičke Salone (III). Salonitanska Urbs occidentalis [Topography of the Roman Salona (III). The Salonitan Urbs occidentalis]. *Tusculum*, 4, Solin, 2011, 67–86.

U Solinu u vrijeme cara Marka Aurelija dolazi do gradnje novoga prstena gradskih zidina čime su se prostrani suburbiji s istočne i zapadne strane našli unutar gradskih bedema. Na temelju arheoloških istraživanja autorice pokušavaju rekonstruirati topografiju toga gradskog prostora.

Jelinčić, Jakov: Tri knjižice stanja duša župe Buje za 1652., 1655. i 1656. godinu [Tre registri degli Stati delle anime della Parrocchia di Buie per gli anni 1652, 1655 e 1656 = Three Status Animarum Registers of the Parish of Buje for the Years

1652, 1655 and 1656]. *Vjesnik istarskog arhiva*, 18, Pazin, 2011, 237–169.

Autor se bavi trima najstarijim župnim *Stanjima duša* iz sredine XVII. stoljeća. U svojem članku autor je priložio transkripciju spomenutih pisanih izvora, čime je objavljena vrijedna povijesno-demografska i onomastička građa.

Jović Gazić, Vedrana: Razvoj grada od kasne antike prema srednjem vijeku: Dubrovnik, Split, Trogir, Zadar – stanje istraženosti [Urban development from late antiquity to the middle ages: Dubrovnik, Split, Trogir, Zadar – the state of research]. *Archeologia Adriatica*, 5, Zadar, 2011, 151–196.

Autorica se bavi najslabije istraženim razdobljem urbanoga razvoja četiriju dalmatinskih gradova, prijelomnim razdobljem između antike i srednjega vijeka. Ključne su teme u tome kontekstu: javni, privatni i religijski prostor grada, položaji i organizacija prometnih pravaca te profanoga i sakralnoga središta.

Jurković, Miljenko; Jean, Terrier; Marić, Iva: Ranosrednjovjekovno naselje Guran [The early medieval settlement = Agglomération haut-médiévale de Guran]. *Histria Antiqua*, 20, Zagreb, 2011, 109–134.

Na temelju dosadašnjih istraživanja na području srednjovjekovnoga naselja Guran, koje se nalazi sjeverno od Vodnjana, autori proučavaju problematiku naselja, naseljavanja i organizacije ruralnoga prostora južnoga dijela Istre.

Karaula, Željko: Garić-grad u historiografiji [Garić-grad in Historiography]. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 4, Bjelovar, 2011, 83–99.

U dijelu članka s podnaslovom *Ukratko o povijesti grada* autor objašnjava da je Garić utjecao na mnoge okolne toponime: poznata je utvrda Garić-grad, potok Garić, ojkonimi Garešnica i Podgarić te nekadašnji oronim, a današnji hilonim Garjevica. Tumači se vjerojatna etimologija tih imenâ (< garište) te ističe čestota toga toponima u Hrvatskoj. U nastavku autor napominje da se tijekom srednjega vijeka toponim Garić rabio za nekoliko pojmova, koje i analizira.

Katušić, Maja: Regesti isprava iz 16. stoljeća iz arhiva Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Peti dio: isprave iz razdoblja 1551. – 1554. [Regesta of the sixteenth-century charters from the Archive of the Croatian Academy of Sciences and Arts. Fifth part: Charters from the period from 1551 to 1554]. *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 29, Zagreb, 2011, 357–384.

Serijski članak u kojima se objavljuju regesti isprava iz zbirke Diplomata arhiva HAZU nastavlja se objavljivanjem petoga dijela. Regeste iz razdoblja između 1551. i 1554. godine za taj broj sastavili su Antun Mayer i suradnici, a za tisak pripremila Maja Katušić.

Koletnik, Mihaela; Benko, Anja: Primjerjalni narečni strokovni (slikovni) slovar za besedje s tematskega področja vrt in sadovnjak v izbranih govorih panonske in koroške narečne skupine [A comparative technical (picture) dialect dictionary for vocabulary from the thematic field garden and orchard

in selected subdialects of the Pannonian and Carinthian dialect groups = Komparativni dijalektni slikovni rječnik stručnih termina vezanih uz tematsko područje vrt i voćnjak u izabranim govorima panonske i koruške dijalektne skupine]. *Jezikoslovni zapiski*, 17/1, Ljubljana, 2011, 103–126.

U članku se u obliku komparativnoga dijalektnoga rječnika obrađuje vokabular vezan uz vrtove i voćnjake. Usporedba je provedena na korpusu iz izabranih govora koruške i panonske dijalektne skupine, koje međusobno ne graniče. Dosada 30 objavljenih slovenskih dijalektoloških rječnika strogo je orijentirano na jedan izolirani govor ili područje, stoga je ovaj komparativni rječnik, koji omogućuje pogled u stručne termine, vrijedan doprinos slovenskoj leksikografiji. S onomastičkoga stajališta, rad prikazuje obradbu mnogih fitonima te upućuje na rječnik kao detaljniju i iscrpniju referentnu građu.

Kurilić, Anamarija: Otok Pag od prapovijesti do kraja antičkog razdoblja [The Island of Pag from Prehistory to the End of Antique]. U: *Toponimija otoka Paga*, Skračić, Vladimir (ur.), Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2011, 51–91.

Autorica u radu donosi potvrde naseljavanja otoka Paga u navedenome razdoblju.

Ladić, Zoran; Budeč, Goran: Glagoljska Bilježnica šćitarjevačkog župnika od 1524. do 1526. godine. Prilog proučavanju crkvenog i seoskog života u zagrebačkoj okolini u ranom novom vijeku [The Glagolitic Notebook of the Parish Priest of Šćitarjevo from 1524 to 1526. A Contribution to the Research of the Ecclesiastical and Rural Life in the Surroundings of Zagreb in the Early Modern Age]. *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 29, Zagreb, 2011, 149–189.

Transkribiravši i proučivši glagoljsku bilježnicu anonimnoga šćitarjevskog župnika iz XVI. stoljeća, autori su došli do zanimljivih podataka o crkvenome i seoskome životu. Transkribirali su i veći broj zanimljivih toponima i antroponima.

Lisac, Rene; Ivanuš, Martina; Careva, Kristina: Pastirski stanovi srednjega Velebita [Shepherds' Dwellings in Central Velebit]. *Prostor*, 42/2, Zagreb, 2011, 456–465.

Analizirana je tema pastirskih stanova na području Velebita. Detaljnim istraživanjem pastirskih naseobina srednjega Velebita došlo se do raznovrsnih zaključaka. U radu je prikazano pet pastirskih stanova jedinstvenih po svojim prostornim karakteristikama otkrivenima na lokaciji Mlinište.

Lokmer, Juraj: Pre Mikula Brozić plovani omišaljski i njegov „Brvijal hirvacki“, O 450-toj obljetnice tiskanja „BRVIJALA HIRVACKOGA“ [Mikula Brozić and his „Brvijal hirvacki“]. *Dometi*, 21/1–2, Rijeka, 2011, 9–44.

Autor napominje kako i Omišalj ima svoj Dunaj. Zatim analizira podrijetlo riječi Dunaj, objašnjavajući kako je riječ o mitskoj vodi, koja može obuhvaćati potocić, kaljužu ili veliku rijeku. Nude se pretpostavljene motivacije za ime te omišaljske ulice.

Magaš, Damir: Zemljopisna obilježja otoka Paga u funkciji upoznavanja njegove toponimije [Geographic Characteristics of the Island of Pag as a Means of Getting to Know its Toponymy]. U: *Toponimija otoka Paga*, Skračić, Vladimir (ur.), Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2011, 5–49.

Autor ističe važnost zemljopisnoga položaja, geološkoga sastava, geomorfoloških, klimatsko-vegetacijskih, pedogeografskih, hidrogeografskih, fitogeografskih i edafogeografskih značajka pri razumijevanju toponimijske građe. Analiziraju se i antropogeografska obilježja, odnosno razvoj populacijske strukture.

Majetić, Goran: Tumulusi u Hrvatskoj – veličanstvene prapovijesne „piramide“ [Croatian tumulus – magnificent prehistorical pyramids]. *Svjetlo, časopis za društvena pitanja, znanost, kulturu i umjetnost*, 1–2, Karlovac, 2011, 136–143.

Rad je koristan kao građa s obzirom na to da prikazuje imena tumulusa u općini Barilović i njihove ubikacije.

Maresić, Jela; Miholek, Vladimir: *Opis i rječnik đurđevačkoga govora* [Description of the speech of Đurđevac with its dictionary]. Gradska knjižnica, Đurđevac, 2011, 890 str.

Rječnik đurđevačkoga govora sadržava 13.500 natuknica, uključujući i nekoliko tisuća višechlanih frazema i sveza riječi. U rječnik je uvršten i znatan broj imena – toponima, antroponima, zemljišnih imena, imena blagdana, fitonima i brojnih drugih.

Marić, Tamara; Jakšić, Nataša: Petrinjska ulica u Zagrebu. Arhitektonsko-urbanistički slojevi od druge polovice 18. do kraja 20. stoljeća [Architectural and urban designs from the second half of the 18th to the late 20th century]. *Prostor*, 42/2, Zagreb, 2011, 322–335.

Autorice prate povijest jedne od najstarijih zagrebačkih donjogradskih ulica. Pri tom analiziraju i hodonime na starim zemljovidima. Analizirajući etape razvoja ulice, autorice otkrivaju njezine promjene u skladu s promjenama odnosa stanovnika Donjega grada prema svojem životnom (urbanom) prostoru i okolišu.

Matica, Mladen: Prostorni razvoj Đurđevaca i njegov okoliš s posebnim osvrtom na pridravski prostor [Đurđevac Spatial Development and its Environment with Special Emphasis on the Premises along the Drava River]. *Podravina*, 10/20, Koprivnica, 2011, 57–73.

U radu se analizira prostorni razvoj Đurđevca i đurđevačkih konaka između XIX. i XX. stoljeća. Autor se u istraživanju koristio kartografskim prikazima i katastarskim zemljovidima navedenoga područja.

Matica, Mladen: Sažetak studija zaštite prirode i razvoja turizma na području regionalnog parka Mura-Drava [The study of nature conservation and development of tourism in Mura – Drava regional park]. *Podravski zbornik*, 37, Koprivnica, 2011, 249–256.

Članak sadržava onomastičku građu: popis mrtvica, uz koji je priložen i opis toponima.

Miočić, Kristina: Romanizmi u govoru Baških Oštarija [Romance loanwords in the dialect of Baške Oštarije]. *Jezikoslovlje*, 12/1, Osijek, 2011, 51–74.

Svrha je istraživanja utvrditi u kojoj se mjeri romanizmi javljaju u govoru mjesta na granici Like i Podgorja, čije stanovništvo govori zapadnom hrvatskom novoškavštinom i gdje nema romanskoga supstrata kao na obali. Sa stajališta onomastike rad je zanimljiv zbog toga što se, unatoč svojoj malobrojnosti, analiziraju i romanizmi koji se odnose na toponime.

Miočić, Kristina: Romanizmi u kuhinjskom i kulinarskom leksiku ražanačkoga kraja [Romance words in the kitchen and culinary lexis of Ražanac area]. *Čakavska rič. Polugodišnjak za proučavanje čakavske riči*, XXXIX/1–2, Split, 2011, 31–65.

Terenskim istraživanjem prikupljena su 133 romanizma vezana uz gastronomsko semantičko područje, koji su zatim etimološki obrađeni i uspoređeni s romanizmi u rječnicima drugih govora zadarske regije. U ovome članku predstavljen je i popis zoonima (uglavnom ihtionima) te fitonima u kojima se odražava romansko podrijetlo.

Mirošević, Lena; Faričić, Josip: Percepcija Dalmacije u odabranim stranim leksikografskim djelima [Perception of Dalmatia in selected foreign lexicographic publications]. *Geoadria*, 16/1, Zadar, 2011, 119–140.

Autori se u članku bave definiranjem prostora i razmatranjem prostornoga identiteta u Dalmaciji. Tema je to koja se nalazi u području interesa različitih humanističkih, društvenih i prirodnih znanosti, geografije, sociologije, antropologije, socijalne psihologije i povijesti. Zbog toga je pristup toj temi interdisciplinaran.

Mužić, Ivan: Svetojurjevska problematika u Hrvata i sveti Juraj na reljefu crkve u Žrnovnici [The problem of Saint George in Croatia and Saint George on the church's relief in Žrnovnica]. *Starohrvatska prosvjeta*, 38, Zagreb, 2011, 187–213.

Analizirajući reljef crkve u Žrnovnici, autor zaključuje da je na njemu prikazan sveti Juraj kako ubija zmaja te otklanja mogućnost da je na njemu prikaz slavenškoga božanstva Peruna. Autor se osvrnuo i na povezivanje svetoga Jurja s Perunom i »božanskim bojem«, zaključivši da je riječ o »zamišljanju nekih jezikoslovaca« koje »prerasta u mitotvorstvo«.

Ozimec, Roman; Šincek, Dubravko: Speleološki objekti planinskih masiva SZ Hrvatske [Speleological objects of NW Croatia mountains]. *Radovi Zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin*, 22, Varaždin, 2011, 201–232.

Prikaz dosadašnjih speleoloških istraživanja doprinosi uvidu u popis speleoloških objekata planinskih masiva sjeverozapadne Hrvatske (64 objekta za masiv Medvednice, 45 za Ravnu goru, 38 za gorski niz Koštrun – Kuna gora – Strahinjšćica – Ivanščica). Baza podataka stalno se nadopunjuje novim podacima, stoga će biti korisna za istraživanja i s onomastičke perspektive. Sadržava pregled oronima, hidronima, imena spilja, litica, ponikva, jama, krških izvora, krških polja i ponornih potoka.

Pajur, Franjo: Rakovečka trasa „vojničke“ ili Kolomanove ceste [The Rakovec Section of the Military or Coloman's road]. *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti*, 29, Zagreb, 2011, 23–37.

U središtu je autorova interesa ubikacija i točan smjer ceste koja se u najstarijim pisanim povijesnim potvrdama spominje kao *via exercitualis*, odnosno *via Colomani regis*.

Petešić, Ivana: Jezična obrada šest novootkrivenih glagoljskih tekstova iz Sali na Dugom otoku [Newly found glagolitic texts from the place of Sali on Dugi otok]. *Čakavska rič. Polugodišnjak za proučavanje čalavske riči*, XXXIX/1–2, Split, 2011, 67–85.

Rad se temelji na jezičnoj i stilskoj obradi šest glagoljskih kupoprodajnih ugovora koji su pronađeni 2007. godine u Salima na Dugome otoku. Tekstovi odražavaju društvene okolnosti s kraja 18. stoljeća. Toponimi, antroponimi i manje poznate riječi obrađeni su prema djelima Ante Armaninija i Ankice Piasevoli, koji su svojim radom na proučavanju povijesti i tradicije Sali dali golem doprinos očuvanju saljske baštine za sljedeće naraštaje. Popis toponima predstavljen je u Dodatku 3, a u Dodatku 4 navedeni su antroponimi.

Petrić, Hrvoje: Prilozi poznavanju nekih aspekata ekohistorije šireg područja oko Garića u 17. stoljeću [Tributes to the Research on several Eco-Historical Aspects of the Wider Area Surrounding Garić in the 17th Century]. *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, 4, Bjelovar, 2011, 63–82.

U radu je predstavljen međuodnos ljudi i okoliša na primjeru područja Garića iz 17. stoljeća. Uz ekohistorijske aspekte, u radu se prate promjene u organizaciji prostora na sjevernome dijelu Moslavačke gore Varaždinskoga generalata (šire područje oko Garića), koji je tijekom 17. stoljeća bio pogranična regija na imperijalnoj habsburško-osmanskoj granici. Autor nudi pregled nekadašnjih imena Moslavačke gore (Garjevice), a pri tumačenju nekadašnjih geografskih i povijesnih prilika služi se analizom toponima.

Polić, Maja; Spicijarić Paškvan, Nina: Zloسلjani (Pirovčani) i “Sjećanja na Zloسلjane” Ljubomira Draganića Vrančića [The inhabitants of Zloسلela (Pirovac) and “Sjećanja na Zloسلjane” (“Remembering the people of Zloسلela”) by Gliubomiro de Draganich Veranzio]. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 53, Zadar, 2011, 201–222.

Autorice se bave poviješću sela Pirovac, koje je nekada nosilo ime Zloسلela, a čiji su ranonovovjekovni vlasnici bili plemenitaška obitelj Vrančić.

Popović, Ana; Radeljak, Petra: Rokov perivoj u Zagrebu [St. Rok's Park in Zagreb]. *Prostor*, 42/2, Zagreb, 2011, 184–199.

Autorice analiziraju prostor Rokova perivoja u središtu Zagreba te promjene u upotrebi toga prostora, od gradnje kapelice sv. Roka i korištenja okolnoga prostora

kao gradskoga groblja (koje se zvalo Rokovac) do uređivanja parka i perivoja.

Puljić, Borislav: Mahale grada Mostara. Topografija, vrijeme nastanka i urbanističke odlike [Mahalles in the city of Mostar. Topography, origins and urban features]. *Prostor*, 42/2, Zagreb, 2011, 158–171.

Autor je na temelju povijesnih vrela utvrdio broj, vrijeme nastanka, ubikaciju, veličinu i imena (Sinan-pašina, Zinad-agina, Čevrina) mostarskih mahala. Pritom analizira i urbani razvoj grada u razdoblju od XVI. do XIX. stoljeća.

Rapan Papeša, Anita: Topografija Cibala u kasnoj antici [Topography of Cibalae in late antiquity]. *Opuscula archeologica*, 35, Zagreb, 2011, 189–224.

Na temelju novijih arheoloških istraživanja autorica je pokušala opširnije definirati antičku topografiju Cibala.

Ravančić, Gordan: Topografija Vinodola i teorija centraliteta (Vinodol u djelu Mihe Barade) [The topography of Vinodol and the central place theory (Vinodol in the work of Miho Barada)]. *Povijesni prilozi*, 40, Zagreb, 2011, 71–80.

Na temelju literature i sačuvane povijesne građe te istraživačkih postavki Mihe Barade, autor pokušava ponuditi nov pogled na srednjovjekovnu povijest i topografiju Vinodola.

Rosada, Guido: Abitare ad Altinum. Topografia territoriale e urbana di una terra anfibia [Living in Altinum. An urban topography of terra anfibia = Živjeti u Altinumu. Urbana topografija vodozemlja]. *Histria Antiqua*, 20, Zagreb, 2011, 11–31.

O urbanoj povijesti Altina doznajemo iz pisanih vrela, zapisanih kod Strabona i Vitruvija koji su nas obavješćivali o točnoj ulozi hidrografije i morfologije područja na kojem je nastalo antičko rimsko i venetsko središte.

Šipek, Mario: Čovjek i okoliš – dravska zanimanja s osvrtom na Sylvu [Man and the environment – occupations on the Drava with an overview of sylva]. *Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, 10/20, Koprivnica, 2011, 84–92.

U radu se opisuje značenje rijeke Drave u životu priobalnoga stanovništva. Prikazuje se razvoj grada Varaždina kao najvažnijega naselja na Dravi. S onomastičkoga stajališta članak je zanimljiv jer upućuje na toponime fitonimnoga podrijetla, npr. *Hrastovsko, Bukovec, Graberje, Trstenjak, Rogoznica, Berek, Dubovica, Dubnica, Hrastovljan, Cerovica* itd.

Škegro, Ante: Barcenska biskupija – Barcensis ecclesia [Barcensis diocese (Barcensis ecclesia)]. *Histria Antiqua*, 20, Zagreb, 2011, 449–456.

Barcenska biskupija u povijesnim se vrelima spominje samo u aktima metropolitanskoga sabora (*concilium metropolitanum*) održanoga 533. godine u Saloni pod predsjedanjem salonitanskoga nadbiskupa Honorija II. Postojanje i ubikacija te biskupije osporavani su od vremena Danijela Farlatija do danas. Autor zaključuje da je zapravo riječ o Arbenskoj biskupiji (*Arbensis ecclesia*), čije je središte bila Arba, odnosno Rab, na istoimenome otoku.

Škunca, Stanko Josip: Enigma biskupije Cisse/Cesse [L' enigma della diocesi di Cissa/Cessa = The enigma of the Cissa/Cessa bishopric]. *Vjesnik istarskog arhiva*, 18, Pazin, 2011, 331–344.

Premda je poznato da se Cissa spominje u kasnoantičkim i ranosrednjovjekovnim dokumentima, ubikacija toga toponima do danas nije uspješno precizirana. Na temelju pisanih i materijalnih vrela autor iznosi tezu da se ranokršćansko središte Cissa nalazilo na području Novalje.

Tassaux, Francis: Epigraphie et Habitat en Istrie romaine: vilae et agglomérations secondaires [Epigraphy and settlements in roman Istria: villas and other habitations = Epigrafija i naselja u rimskoj Istri: vile i druge nastambe]. *Histria Antiqua*, 20, Zagreb, 2011, 431–440.

Uspoređujući dva povijesna vrela, autor je došao do zanimljivih zaključaka o vlasnicima određenoga broja rimskih vila. Pritom je nastojao bolje analizirati naselja izvan granica četiriju glavnih antičkih gradova u Istri carskoga doba.

Tironi, Ivan: Postanak naselja i gradnja crkve Blažene Djevice Marije od Čudesa u Oštarijama [The genesis of the settlement and building the church of Our Lady of Miracles in Oštarije]. *Modruški zbornik*, 4–5, Modruš, 2011, 113–135.

Autor je opisao postanak naselja i gradnje crkve Blažene Djevice Marije od Čudesa u Oštarijama. Riječ je o zavjetnoj crkvi knezova Krčkih Frankopana.

Ural, Selçuk: Pakrački sandžak u drugoj polovici 16. stoljeća [Sanjak of Pakrac in the second half of the 16th century]. *Scrinia Slavonica*, 11, Slavonski Brod, 2011, 61–78.

Pišući o sandžaku Pakrac na temelju turskih deftera i drugih povijesnih vrela iz XVI. stoljeća, autor navodi imena nahija, mahala i mezri koje su se nalazile na širem pakračkom prostoru. Potrebno je naglasiti da je toponime pokušao identificirati prevoditelj članka prevodeći s osmanskoga izvornika i arapskoga pisma (koje ostavlja više mogućnosti čitanja).

Vedriš, Trpimir: Gdje žive Mirmidonci? Prilog raspravi o značenju pojmova Mirmidones i Marab u zadarskoj legendi o prijenosu moći sv. Krševana [Where do the Myrmidons live?: Contribution to the discussion on the meaning of the terms Mirmidones and Marab in the Jadertine legend Translatio beati Grisogoni]. *Povijesni prilozi*, 41, Zagreb, 2011, 45–83.

Autor raspravlja o imenima Mirmidones i Marab koja se javljaju u vrelu Translatio beati Grisogoni, srednjovjekovnoj hagiografskoj legendi iz Zadra. Autor je upozorio na ranosrednjovjekovna vrela koja spominju slična imena (Morava, Moravska...). U zaključnim razmatranjima pokušava argumentirati tezu prema kojoj je spominjanje Mirmidona i Morave u zadarskoj legendi zapravo odraz ranosrednjovjekovnoga društvenog pamćenja vezanoga uz Moravu.

Vigato, Ivica: Društveno-povijesna uvjetovanost nekoliko frazema s otoka Silbe [Socio-Historical Conditions of a Few Idiomatic Expressions for the Island of Silba]. *Zadarska smotra*, 60/1, Zadar, 2011, 111–116.

Autor razmatra odraz povijesnih prilika iz 17., 18. i 19. stoljeća na frazeologiju. Među frazemima zabilježeni su i neki lokalni koji sadržavaju vlastita imena kao sastavnicu: sakriti se za Kotlinov, bila Mare v Novaji, put svetog Marka. Protumačena su njihova značenja i motivacije.

Višnjić, Josip; Percan, Tihomir; Pleština, Ivica: Prilog arheološkoj topografiji i poznavanju urbanističkog razvoja grada Buja. Rezultati zaštitnih arheoloških istraživanja na Trgu sv. Servola 2010. g. [A contribution to archaeological topography and knowledge related to the urbanistic development of the city of Buje. The results of rescue archaeological excavations on St. Servolo Square in 2010]. *Histria archaeologica*, 41, Pula, 2010, 35–82.

Autori predstavljaju zaključke temeljene na arheološkim istraživanjima središnjega trga u Bujama. Među nalazima se izdvajaju željeznodobni arheološki slojevi koji potvrđuju postojanje prapovijesne gradine na mjestu kasnijega srednjovjekovnog grada, zatim ostatci srednjovjekovne crkve sv. Servola i pripadajućega gradskog groblja, srednjovjekovnih gradskih bedema.

Vragović, Sanja: *Kajkavski govor sela Grane (Novi Marof)* [The Kajkavian dialect of Grana (Novi Marof)]. Matica hrvatska Ogranak Novi Marof, Novi Marof, 2001, 76 str.

Knjiga, nastala kao proširena inačica autoričina diplomskog rada, sadržava pet poglavlja. U uvodnim poglavljima prikazana su osnovna obilježja kajkavskoga narječja, kao i geografski i povijesni položaj sela Grane te pregled kretanja stanovništva. Središnji dio knjige, oblikovan kao razlikovna gramatika, posvećen je analizi govora na razini fonologije i morfologije. Posljednje poglavlje, naslovljeno „Iz leksičkoga blaga“ obuhvaća i onomastičku analizu – predstavljena su imena ljudi, prezimena, zoonimi te toponimi. Radu su dodani ogleđi govora te rječnik.

Vranić, Silvana: O paškim govorima [On the Local Dialects of Pag]. U: *Toponimija otoka Paga*, Skračić, Vladimir (ur.), Sveučilište u Zadru, Centar za jadranska onomastička istraživanja, Zadar, 2011, 621–637.

U članku su predstavljena fonološka i morfološka obilježja paških govora, na temelju kojih se oni dijele u dva makrosustava: sjeverozapadni i jugoistočni. Među mnogobrojnim primjerima koji potvrđuju te zakonitosti nalaze se i toponimi.

Vučetić, Ratko: Prostorni razvoj gradova u Podravini između srednjeg vijeka i 19. stoljeća [Regional development of the towns in Podravina between the middle ages and the 19th century]. *Podravina*, 10/20, Koprivnica, 2011, 74–83.

Autor razmatra povijesni razvoj naselja Virovitice, Koprivnice, Križevaca i Varaždina te njihovu ulogu u obrani od osmanlijskoga napredovanja.

Vukosav, Branimir: Geographic name Zagora and its reference to areas in the dalmatian hinterland in the selected newspaper medium [Geografsko ime Zagora i njegova pojavnost na područjima dalmatinskoga zaleđa u odabranome novinskom mediju]. *Geoadria*, 16/2, Zadar, 2011, 261–281.

Autor razmatra ime Zagora i Zagorje kao geografska imena za reljefom izdvoje-

na područja. Cilj je rada analizom sadržaja istražiti perceptivne značajke područja dalmatinskoga zaleđa u kontekstu geografskoga imena Zagora, odnosno Dalmatinska zagora.

Vulić, Sanja: O marijanskim pučkim blagdanskim imenima u središnjoj Hrvatskoj [St. Mary's holiday names in central Croatia]. *Modruški zbornik*, 4–5, Modruš, 2011, 3–15.

Autorica analizira pučka imena marijanskih blagdana koji su se obilježavali u središnjoj Hrvatskoj. Riječ je pučkim imenima blagdana Svijećnice i Blagovijesti te triju velikih marijanskih blagdana: Uznesenja Marijina, Rođenja Marijina i Bezgrješnoga začeca. U radu se analiziraju i druga blagdanska imena u istraženim govorima promatranoga područja.

Živković Franov, Gordana: Bratovština (skula) župe sv. Ivana Krstitelja u Tinju i župe sv. Petra i Pavla u Bubnjanima u 18. stoljeću [The confraternity of st. John the Baptist parish in Tinj and sts. Peter and Paul parish in Bubnjane in the 18th century]. *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, 53, Zadar, 2011, 163–187.

Autorica je transkribirala i objavila matrikule bratovština tinjske i bubnjanske župe iz XVIII. stoljeća u kojima nalazimo vrijednu povijesno-antroponimijsku građu.

Branimir Brgles, Joža Horvat, Ines Virč

UPUTE SURADNICIMA

Časopis *Folia onomastica Croatica* objavljuje radove iz područja hrvatske, slavenske i opće onomastike. Ne prihvaćaju se već objavljeni radovi ili radovi istodobno ponuđeni kojemu drugom časopisu.

Rukopisi se predaju u dva primjerka. Nakon recenzentskoga postupka ispravljenu je inačicu rada potrebno dostaviti u digitalnome obliku (na disku ili e-poštom) i u jednome ispisu. Tekst rukopisa mora točno odgovarati tekstu datoteke (*word* i *pdf*). Slike je potrebno dostaviti odvojeno od teksta u digitalnome formatu (.jpg, .bmp ili .gif).

Rukopisu treba obvezatno priložiti sažetak na stranome jeziku, kraći nacrtak na hrvatskome te ključne riječi (do 10) na hrvatskome i engleskom jeziku. Prihvaćaju se i radovi na stranim jezicima, no u tome slučaju sažetak mora biti na hrvatskome.

Rukopisi se šalju na adresu Uredništva:

Folia onomastica Croatica
Zavod za lingvistička istraživanja HAZU
Ante Kovačića 5, HR-10000 Zagreb
E-pošta: onoma@hazu.hr
Telefon: +385 (0)98 269 577; telefaks: +385 (0)1 4856 211

UPUTE ZA PRIREĐIVANJE RADOVA

Molimo suradnike da rabe *Times New Roman Unicode* znakovnik. Ne postoje li u tome znakovniku znakovi potrebni za dijalektološku transkripciju, primjere treba urediti rabeći isključivo znakovnik ZRCola (<http://zrcola.zrc-sazu.si/>) koji je u ZRC SAZU-a u Ljubljani (<http://www.zrc-sazu.si>) razvio dr. Peter Weiss. Poželjno je na jednome ispisu rukopisa posebne znakove obilježiti tekstnim flomasterom (za podvlačenje).

Za citiranje teksta u članku molimo suradnike da rabe šiljaste navodnike, npr. »Citat«, za označavanje značenja jednostruke navodnike, npr. 'značenje', a unutar citata ili za označavanje pojmova dvostruke navodnike, npr. "pojam" ili „pojam“.

UPUTE ZA CITIRANJE KORIŠTENE LITERATURE

Kurzivno se navode naslovi časopisa, zbornika i knjiga.

ČAČE, SLOBODAN. 2002. O ranijim grčkim imenima mjesta na istočnom Jadranu. *Folia onomastica Croatica*, 8, Zagreb, 67–79.

ŠIMUNOVIĆ, PETAR. 2009. *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.

Osnoven sistem i terminologija na slovenskata onomastika. 1983. Skopje: MANU.

ARJ = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. 1881.–1970. Zagreb: JAZU.

Unutar teksta članka citira se na sljedeći način: (Čače 2002: 73).

Za detaljnije upute vidi: http://info.hazu.hr/fovia_onomastica_croatica

Molimo nakladnike i autore da na adresu Uredništva šalju knjige, časopise i separate radova u kojima se obrađuje onomastička problematika kako bismo ih prikazali u rubrici »Ocjene i prikazi« ili u onomastičkoj bibliografiji časopisa *Folia onomastica Croatica*.

FOLIA ONOMASTICA CROATICA, knj. 21, godina 2012.

Nakladnik

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
Zrinski trg 11, 10000 Zagreb

Za nakladnika

akademik Pavao Rudan, glavni tajnik

Tehnička urednica

Dunja Brozović Rončević

Lektura

Ankica Čilaš Šimpraga i Joža Horvat

Korektura

Joža Horvat

Tisak

Tiskara Zelina d.d.

Naklada

300 primjeraka

Tiskanje dovršeno u svibnju 2013.